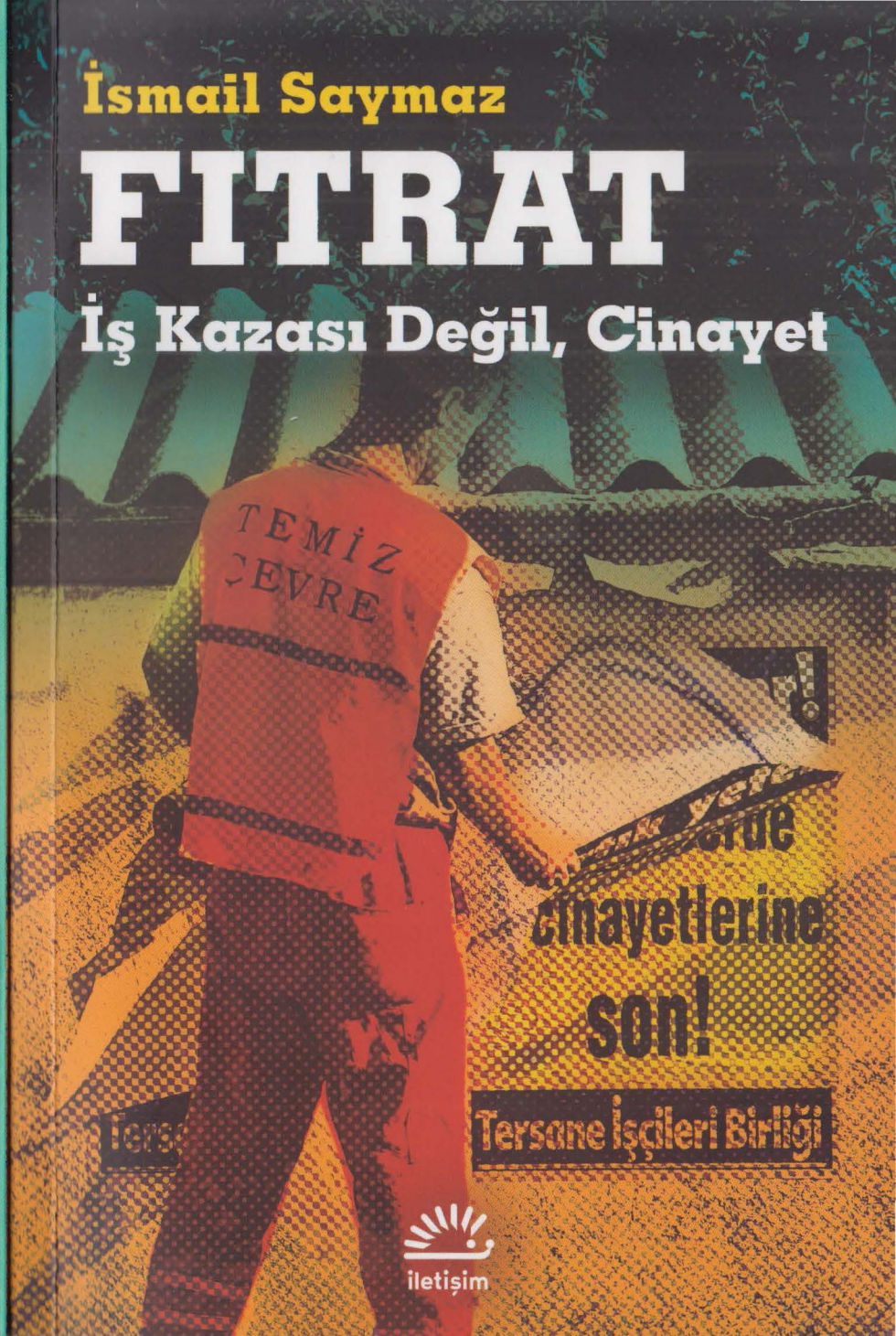
İSMAİL SAYMAZ FITRAT

İsmail Saymaz

FITRAT

İş Kazası Değil, Cinayet

iletişim

İSMAİL SAYMAZ • **Fıtrat**

İletişim Yayınları 2394 • Bugünün Kitapları 212
ISBN-13: 978-975-05-2104-1
© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2016, İstanbul

EDİTÖR Ahmet İnsel - Kerem Ünüvar
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI İsmail Saymaz
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Melis Oflas
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İSMAİL SAYMAZ

Fıtrat

İş Kazası Değil, Cinayet

iletişim

İSMAİL SAYMAZ Rize'de, 11 Temmuz 1980'de doğdu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe Rize'de başladı. Konya ve İstanbul'da yerel gazetecilik yaptı. Mayıs 2002'de *Radikal*'de başladığı muhabirliği, Ocak 2016'dan itibaren *Hürriyet* gazetesinde sürdürüyor. İnsan hakkı ihlalleri, düşünce ve ifade hürriyeti konularında haberleri yayımlanıyor. Saymaz, başta Erzincan Davası olmak üzere, haberleri nedeniyle yirmiye yakın davada yüz yılı aşkın hapis cezası istemiyle yargılandı. 2014 yılında Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün yılın "100 Basın Kahramanı" listesine alındı.

Kitapları: *Postmodern Cihad / Tarikat, Siyaset, Adalet Üçgeninde Erzincan Davası* (Kalkedon, Nisan 2010), *Hanefi Yoldaş / Gizli Örgüt Nasıl Çökertilir?* (Kalkedon, Mart 2011), *Nefret / Malatya: Bir Milli Mutabakat Cinayeti* (Kalkedon, Ekim 2011), *Oğlumu Öldürdünüz Arz Ederim / 12 Eylül'ün Beş Öyküsü* (Postacı Yayınevi, Nisan 2012), *Sıfır Tolerans* (İletişim Yayınları, Ekim 2012), *Sözde Terörist* (İletişim Yayınları, Kasım 2013), *Esas Duruşta Cinayet* (İletişim Yayınları, Haziran 2014), *Ali İsmail* (İletişim Yayınları, Mayıs 2015).

Ödülleri: İstanbul Tabipler Odası Basında Sağlık Ödülü (2009), Metin Göktepe Jüri Özel Ödülü (2010), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2010), İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Ayşenur Zarakolu Basın Özgürlüğü Ödülü (2011), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yılın Söyleşisi Ödülü (2012), Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü (2012), ÇGD Bursa Şubesi Onur Ödülü (2013), Halkevleri Derneği "Halkın Hakları" Basın Ödülü (2013), Elektrik Mühendisleri Odası "Hasan Balıkçı" Onur Ödülü (2014), Abdi İpekçi Yılın Gazetecilik Ödülü (2014), Halkların Demokratik Kongresi Emek Meclisi Ödülü (2015), TGC Başarı Ödülü Siyasi Haber Dalı (2015), Haliç Üniversitesi Yılın En İyi Gazetecisi Ödülü (2015), Çırağan Lions Klübü 12. Türkan Kahramankaptan Yılın En İyi Gazetecisi Ödülü (2016).

Bu kitabın yazımı sırasında, çalıştığı inşaatta
yüksekten düşerek can veren
sevgili eniştemiz, dayımız Salih Coşkun'a

ve

Sımsıcak elini her zaman omzumda hissedeceğim
sevgili Nihat Tuna'ya...

"bağırsam ne yarar, nasılsa duymazlar
ben bir kömür ocağının onulmaz göçüğüyüm
içimde cesetler ve daha ölmemişler var"

– METİN ALTIOK

İÇİNDEKİLER

CESETTEKİ ALTIN KOLYE *13*

BİRİNCİ BÖLÜM

FITRATIN TARİHİ *23*

İKİ DEVLET, BİR MEMİŞ *23*

SERMAYENİN KARŞI SALDIRISI *33*

KÖLELİĞE DÖNÜŞ *40*

İŞÇİ CEHENNEMİ *43*

HER ÜÇ İŞÇİDEN BİRİ İNŞAATTA ÖLÜYOR *50*

"BU GEMİ BİR KARA TABUT" *53*

ÖZELLEŞTİRME ÇARPIYOR *60*

KAZA DEĞİL, CİNAYET *66*

İKİNCİ BÖLÜM

İNŞAAT *73*

ÇADIRDA BİR CEHENNEM *73*

"ÇADIRIN YANACAĞINI TAHMİN EDİYORDUK" *78*

200 UYARIYA KULAK ASAN OLMADI *82*

PATRONA BERAAT, TAŞERONA CEZA *86*

YARGIYA RAĞMEN YIKIM ... 89
İŞ DURDURMAK YASAK, İŞÇİ ÖLDÜRMEK SERBEST ... 91
RAMAK KALA ... 94
32. KATTAN YERE ÇAKILDI ... 97
İŞLER YÜRÜSÜN DİYE Mİ ÇIKARILDI? ... 101
TOKİ CANA DEĞİL, GELECEK PARAYA BAKTI ... 104
İŞ MÜFETTİŞİ ŞEREF ÖZCAN:
"İŞÇİNİN ÖLECEĞİNİ BİLİYORSAK BU KAZA MIDIR?" ... 106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TERSANE ... 119
SUDAN UCUZ ... 119
HA İNSAN, HA KUM TORBASI ... 123
ON BİN TL KEFALETLE BEŞ GÜNDE TAHLİYE ... 127
PARA CEZASI DAHA ADİLMİŞ ... 130
TUZLA'NIN KARA YAZI ... 133
LİMTER-İŞ GENEL SEKRETERİ HAKKI DEMİRAL:
"İŞÇİLER GEMİLERİ YAPARKEN DEĞİL,
ÖLÜRKEN Mİ CAHİL?" ... 137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ENERJİ ... 149
BAYRAM GÜNÜ BİR CİNAYET ... 149
KELEŞ'İN KATİLİ: ÖZELLEŞTİRME ... 152
İNSANLIĞIN BUZ KESTİĞİ GÜN ... 155
ÖLENLER VE ÖLÜME İTENLER EŞİT KUSURLUYMUŞ ... 162
"BEN BU ELLERLE BOK TEMİZLİYORUM, KERİME" ... 164
BİRBİRLERİNİ KURTARIRKEN ÖLDÜLER ... 168
ACI MİZANSEN: YEDİ İŞÇİDEN SONRA ÖNLEM ... 171
KAN PARASI PROTOKOLÜ ... 174
HUKUKÇU ERBAY YUCAK:
BİR ADALET ÜLKÜSÜNE İNANIYORUZ ... 177

BEŞİNCİ BÖLÜM

MADEN ... *191*

GRİZU, "GELİYORUM" DEDİ ... *191*

YARGITAY'DAN BİR İLK: KAZA DEĞİL, CİNAYET ... *196*

SOMA'DAN 15 GÜN ÖNCE ... *201*

ÜRETİM ZORLAMASI ... *205*

İŞÇİLERİN TOPLU MEZARI ... *210*

MADENCİYE TEKME ... *214*

TKİ, ÇSGB VE MİGEM SUÇA ORTAK ... *215*

SOMA'DAN SONRA... ... *219*

BABALAR VE OĞULLAR ... *221*

17 BİN TON SU VE ÇAMURDA BOĞULDULAR ... *228*

"OĞLUM YOKLUK BOKUNA GİTTİ" ... *234*

CHP MANİSA MİLLETVEKİLİ ÖZGÜR ÖZEL:
SOMA'NIN FAİLİ: SENDİKA, SİYASET
VE SERMAYE ÜÇGENİ ... *240*

SONSÖZ ... *251*

Cesetteki Altın Kolye

Karla kaplı Uludağ, dantelli gelinliği içinde düğününü bekleyen bir gelin gibi, iki gün sonraki yeni yıl kutlamasına hazırlık yapıyordu. Bursa sokaklarını "Hoş geldin 2006" yazılı taklar; mağazaların camekânlarını ise Noel Baba maskotları süslüyordu. Bütün şehirde alışveriş heyecanı vardı.

Nilüfer'e bağlı Yaylacık köyündeki Özay Grup tekstil fabrikası, 29'u 30 Aralık 2005'e bağlayan geceye, bu heyecandan uzakta, yurtdışına ürün yetiştirme telaşıyla giriyordu. Yüzü aşkın işçi yatak, yatak kılıfı ve baza üretiyordu.

Saat 16-24 mesaisine gelen kadın işçilerden onu talimatla gece mesaisine kaldı. İş biriktiği için ertesi gün saat 8'e kadar çalışacaklardı. Başlarında ekip şefi olarak 21 yaşındaki Gülden Çiçek duracaktı. Çiçek'in bir yaş büyük ablası Gülhan da ekibin içindeydi. Hava kararırken; fabrikanın ölgün ışıkları ikinci kattaki konfeksiyon atölyesinde yatak kılıflarını söken on kadın işçiyi aydınlatıyordu. Dışarıda serseri bir lodos esiyordu.

Söküm işlemi saatlerce sürdü. Toplu halde yemek molası verildiğinde artık tarih 30 Aralık'ı gösteriyordu. Yemek

dönüşü, yirmi iki yaşındaki Dilek Karadeniz ve üç arkadaşı yatsı namazını kıldı. Mesai saat 01.30'da yeniden başladı.

Karadeniz, işe koyulduktan on beş dakika sonra, 01.45'te, merdiven aralığından siyah bir dumanın çıktığını ve yayıldığını gördü. Fabrikanın arka kısmındaki depoda bulunan "Hav" adlı ince yünler, sigara izmariti veya rüzgârın yarattığı elektriklenmeyle tutuşmuş ve yangın, kadınların çalıştığı atölyeye sıçramıştı.

Karadeniz çığlık atarak, "Bir şey yanıyor," diye bağırdı. Zehirli duman atölyeyi sararken; on kadın üst kata çıkan merdivenlerin olduğu kapıya yöneldi. Kapı alevlerin geldiği yönde kaldığı için, dönüp diğer kapının bulunduğu idari bölüme koştular. Fakat idari bölümdeki çelik kapı kilitlenmişti. Geriye bir ihtimal kalıyordu: Konfeksiyon İdari Amiri Bürosu'na sığınmak. Camekândan büroya adım attıkları an içerisi de dumanla doldu.

Grup şefi Gülden Çiçek, telefonla ustabaşı Nilüfer Pehlivan'ı aradı. "Depodan patlama sesi geldi. Ne olduğunu bilemiyoruz. Bize yardım edin," dedi.[1]

Telefon kapandığında büroda can pazarı yaşanıyordu. Gülden'in ablası Gülhan, yirmi bir yaşındaki Kevser Zorlu ve yirmi yaşındaki Ferhan Karakuş kapıyı açıp dumanların içine dalarak, çıkışın kapısının bulunduğu birinci depoya doğru koştu. Üç kadın alevlerin içinden geçip dışarıya çıkmayı başardı.

Bu üç kadını; Dilek Karadeniz ile yirmi iki yaşındaki Melek İğdemir ve yirmi sekiz yaşındaki Necla Özveren izledi. Karanlık nedeniyle Karadeniz ile İğdemir el ele tutuştu. Birkaç adım arkalarından gelen Özveren, "Telefonun ışığını yakalım, öyle çıkalım," dedi. Fakat kullanmasını bilmediğinden ışığı yakması için telefonu Karadeniz'e verdi. Bu esnada merdiven başına ulaşmışlardı:

---

1 Nilüfer Pehlivan'ın 29 Aralık 2005'te Çalı Jandarma Karakolu'nda alınan ifadesi.

"Önümüzde iş makinesi vardı. Ben ve Melek arabanın kenarından dolanırken Necla yolunu kaybetti. Kendisine 'Necla yanımıza gel,' diye bağırdık. Necla 'Karanlık, bir şey göremiyorum,' dedi. 'Sesimize gel,' diye bağırdık. Kendisinden bir daha haber alamadık. Ben ve Melek, ne olursa olsun inelim dedik. Biz inerken, yukarıda, merdivenin iniş istikametine göre alevler gözüküyordu."[2]

Necla'nın kolyesi

Beş kadın kapıdan çıkıp kurtuldukları anda fabrikadan bir patlama sesi duyuldu. Bina alev topuna dönüşürken, içeride beş işçi kalmıştı: Gülden Çiçek, otuz iki yaşındaki Sevgi Akpınar, on yedi yaşındaki Sadife Düdüş ve on beş yaşındaki Ayşe Denizalan büroda; Necla Özveren ise merdiven başında...

Duman bulutu ve bağrışmalar üzerine bekçi kulübesinden çıkan Mehmet İlhan, kapıda ağlaşan beş kadının yanına giderek, "Ne oldu?" diye sordu. "Arkadaşlarımız içeride kaldı" yanıtını alınca kapıya yöneldi. Dumandan ötürü ilerleyemedi. Korkuya kapılan bekçi, kadınlarla birlikte ağlamaya başladı.

Dakikalar sonra fabrikaya varan jandarma ve itfaiye ekipleri, kapıyı kırarak idari büroya girdiklerinde artık çok geç kalınmıştı. Dört kadın zehirlenerek ölmüştü. Ekipler merdiven başında kalan Necla Özveren'i almak için içeriye girdiyse de yangın gitgide büyüdüğü için geri dönmek zorunda kaldı. Ancak saat 14'te, bütün fabrika söndürüldükten sonra aramaya başlanılabildi. Manzara korkunçtu:

"Cesedin bulunduğu ikinci kata gelindi. Cesedin baş ve boyun bölgesinin aşırı sıcaktan yanmış ve erimiş durumda

2 Dilek Karadeniz'in 30 Aralık 2005'te Çalı Jandarma Karakolu'nda alınan ifadesi.

bulunduğu, boyun bölgesinde bir adet kolyenin olduğu ancak cesedin diğer uzuvlarına rastlanılmadığı..."[3]

İkisi çocuk ve sigortasız, biri üç aylık hamile

Uludağ'ın doruğunda, 2006 yılı coşku içinde karşılanır ve yeni yıl kutlamaları yapılırken; dağın eteğinde, beş kadın işçi sessiz sedasız toprağa veriliyordu. Gülten'in babası Güladin Çiçek, "Kızlarımın mesaiye kalmasını istemiyordum. Zaten şirket tarafından fazla mesai ödemesi yapılmazdı," diyordu. Çiçek, "Yangın alarm sistemi kurmayan, yangın merdiveni bile kurmayı ihmal eden, personeline yangın eğitimi yaptırmayan" şirketten şikâyetçiydi.[4]

Balıkesirli baba Abdullah Düdüş, on yedi yaşındaki kızı Sadife'nin cesedini, fabrika önünde bekçi kulübesinin yanında buldu. Düdüş'e göre kızı, 15-16 ay önce girdiği fabrikada sigortasız çalışmaktaydı. Ayrıca ücretsiz şekilde fazla mesaiye zorlanıyordu. Düdüş, "Sigortasız şekilde çalıştırarak, kızının geleceğini engellemek isteyenlerden şikâyetçiyim," diyordu.[5]

30 Aralık, Sadife'nin doğum günüydü. Ve öldüğü gün Sadife, on yedisine basmıştı. En yakın arkadaşı Ayşe Denizalan, faciadan birkaç gün önce doğum günü armağanı olarak Sadife'ye oyuncak ayı almıştı. Sadife arkadaşının sürprizinden habersiz bu dünyadan ayrıldı. On beş yaşındaki Ayşe de armağanı veremeden...

Ayşe de sigortasızdı. Babası Refik Denizalan, kızının 13-14 ay önce işe girdiğini belirtiyordu. Denizalan mezar başında ağlarken; kızının Sadife için alıp veremediği oyuncak ayı-

3 Nilüfer İlçe Jandarma Komutanlığı'nın 30 Aralık 2005 tarihli Olay Yeri İnceleme Tutanağı.

4 Güladin Çiçek'in 30 Aralık 2005'te Çalı Jandarma Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

5 Abdullah Düdüş'ün 2 Ocak 2006'da Çalı Jandarma Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

yı sımsıkı tutuyordu.

Karslı Necla'nın babası Necattin Özveren ise "Kızımı gündüz çalışması için gönderdim. Zorla gece mesaisine bırakmışlar. Belki gece mesaisine kalmasaydı kızım ölmeyecekti," diye konuşuyordu.[6]

Sevgi Akpınar can verdiğinde üç aylık hamileydi. Eşi Abutalip Akpınar, yalnızca hayat arkadaşını değil, dört gözle yolunu beklediği bebeklerini de toprağa veriyordu. Ardahanlı Akpınar, "İşyerinde acil çıkış kapısı, aydınlatma lambası kurmayan" kim varsa, şikâyetçi olduğunu belirtiyordu.[7]

Fabrika kaçak, yangın merdiveni yok

Dünyaya yatak üreten fabrika, işçileri için çivili yataktan farksızdı. Bina 1990'da tarımsal depo olarak alınmış, zamanla kaçak eklerle büyütülmüştü.[8] "Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü" kapsamında olduğu halde yangın alarmı ve acil çıkış kapısı yoktu. Tek kapı da kilitlendiği için, on kadın dışarıya çıkamamıştı. Yangın merdiveni bile konmamıştı. İşletme Sorumlusu Canan Erkin, "Bina 1990'da yapıldığı için o günün şartlarında bina ruhsatı alınırken, yangın merdiveni şartı yoktu. Yönetmelik itfaiye veya başka bir birim tarafından tebliğ edilmedi. Edilmiş olsaydı yaptırırdık," diyebiliyordu.[9]

Ölümleri kendi kusuruymuş!

Fabrika sahibi Lokman Özay ise dört işçinin can verdiği idari büronun camından sundurmaya inildiğini anlatıyor; şayet

6 Necattin Özveren'in 31 Aralık 2005'te Çalı Jandarma Karakolu'nda alınan ifadesi.

7 Abutalip Akpınar'ın 30 Aralık 2005'te Çalı Jandarma Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

8 Bursa Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 10 Şubat 2006 tarihli bilirkişi raporu.

9 Canan Erkin'in 20 Şubat 2006'da Çalı Jandarma Karakolu'nda alınan ifadesi.

kadınlar bu sundurmaya geçse kurtulabileceklerini savunuyordu. Özetle, dört ölümü, kadın işçilerin kendi beceriksizliğine bağlıyor, "Boğulan kızlar camdan bir metre aşağıdaki sundurmaya atlayıp aşağı atlayabilirlerdi. Panik yaptıkları için düşünemediler demek ki," diyordu.[10]

Serbest bırakılan Özay ve Erkin'e Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 85/2. Maddesi gereğince, "birden fazla kişinin ölümü ve yaralanmasına neden olmak" suçlamasıyla Bursa 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı.

Mahkemenin atadığı bilirkişi heyeti, ölen beş işçiyi ikinci derece kusurlu buldu. Bilirkişilere göre, "dışarıya çıkıp kurtulmaları mümkünken" binanın iç noktasındaki odaya gitmişlerdi. "Kendi sağlık ve güvenliklerini sağlama yolunda olağan ve beklenen davranışı" göstermemişlerdi![11]

Ailelerin avukatı Güner Aklan'a göre bilirkişiler, ölenlere "Neden dumanların üzerine doğru gitmediniz?" diye hesap sormaktaydı:

> "Sanki güvenli bir çıkış kapısı var da çıkmamışlar gibi bir rapor düzenlenmiştir. Oysa çıkılacak bir güvenli kapı yoktur. Nitekim çıkış kapısına yönelen Necla Özveren de hayatını kaybetmiştir. O kapı güvenli bir çıkış kapısıydı da Özveren neden öldü? Yangında kurtulan olmasa bütün işçiler kusurlu mu olacaktı?"[12]

Bir canın bedeli: 36.500 TL

Bursa 4. Ağır Ceza Mahkemesi de bu yorumu insafsız bulmuş olacak ki, "Olayda kendisini göz göre göre ölüme atmayacakları için maktuller ve mağdurların kusurlu oldukları"

10 Lokman Özay'ın 4 Ocak 2006'da Çalı Jandarma Karakolu'nda alınan ifadesi.

11 18 Şubat 2006 tarihli bilirkişi raporu.

12 Avukat Güner Aklan'ın 27 Şubat 2007'de Bursa 4. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunduğu itiraz dilekçesi.

yönündeki raporu reddetti. Buna rağmen mahkeme, "adalet tanrıçasını" dizleri üzerine çökertip ağlatacak bir karara hükmetti. Özay'a verilen on iki yıllık hapis cezası, "duruşmada gözlenen iyi hali" nedeniyle on yıla düşürüldü. "Suç kusurla işlendiği" için 182.500 TL para cezasına çevrildi.[13]

Bu karara göre bir canın bedeli, 36.500 TL'ydi!

Kazanan adalet değil, para olmuştu.

24 Ocak'tan AKP'ye

Bursalı Gülten, Necla, Sevgi, Sadife ve Ayşe; onlardan önce ve sonraki binlerce işçi gibi, Türkiye'nin 24 Ocak 1980'den bu yana benimsediği "neoliberal ekonomi" modelinin kurbanlarıydı. 12 Eylül Darbesi ile birlikte jandarma ve polis "zoruna" kavuşturulan bu model; eşitlik, özgürlük ve adalet arzusuna karşılık, Türk-İslâm sentezini kuşandı. 12 Eylül ve Anavatan Partisi (ANAP) iktidarlarında Turgut Özal'ın "girişimciliğiyle" ulusal ve uluslararası sermayeye sınırsız bir serbestiyet tanındı. Kalkınmanın ve toplumsal refahın yerini, daha çok kâr ve acımasız bir sömürü düzeni aldı. Bu uğurda, Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) özelleştirmeler yoluyla yağmalanırken; işçilerin payına düşük ücretler, sendikasızlaşma ve sosyal güvence yoksunluğu düştü.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 2002 yılında başlayan iktidarı, neoliberal ekonomik yağmanın tamamlandığı evre oldu. Tarımdaki kotaların ve devlet güvencesinin kaldırılmasıyla milyonlarca köylü, birer işçi adayı olarak şehirlere ve metropollere akarken; güvencesiz işçilik ve taşeronlaşma yasal nitelik kazandı. Bilhassa inşaat, enerji, tersane ve madencilik sektörlerinde azami kâr hırsının bedelini, taşeron ve güvencesiz işçiler ödedi. Yere çakılan inşaat asansörün-

13 Bursa 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2006/138 esas, 2007/302 karar numaralı ve 25 Eylül 2007 tarihli gerekçeli kararı.

de, bayram günü çıkarıldıkları yüksek gerilim hattında, elle pislik toplamaya mecbur bırakıldıkları atık su istasyonunda, tersanede test için bindirildikleri filikada ve yerin yüzlerce metre altındaki bir madende, "fıtrat" adı verilen iş cinayetlerinde, canlarından kolaylıkla vazgeçilen onlardı.

İlkel kapitalizmin ruhunu çağıran bu sömürüden geriye, Bursalı Necla'nın kömüre dönmüş cesedinde parıldayan bir altın kolye kaldı.

Tuzla Tersanesi.

FITRATIN TARİHİ

İKİ DEVLET, BİR MEMİŞ

"Grizu gazı maalesef madenlerin tabi bir parçasıdır. Grizu patlamalarını yüzde yüz önlemek mümkün değildir. Dünyanın birçok yerinde bu ne yazık ki, bu işin kaderidir. Bunu sağa sola çekmeye kimsenin ne fikri ne düşünce derinliği yetmez. Niye yetmez? Senin kadere imanın yoksa ben seninle tartışacak değilim. Benim söylediğim mesele başka. Bu olayın fıtratında kaderinde bu var."[1]

– Başbakan Recep Tayyip Erdoğan
Zonguldak Karadon'da 2010 yılında 30 madencinin ölümünden sonra...

"Kömür ocaklarında bu olaylar hiç olmaz diye yorumlamayalım. Bunlar olağan şeylerdir. Literatürde iş kazası denilen bir olay vardır. Bunun yapısında, fıtratında bunlar var. Hiç kaza olmayacak diye bir şey yok."[2]

– Başbakan Recep Tayyip Erdoğan
Manisa Soma'da 2014 yılında 301 madencinin ölümünden sonra...

1 http://www.radikal.com.tr/politika/basbakan-erdogan-kaderde-israrli-998012/
2 http://www.radikal.com.tr/turkiye/bu-isin-fitratinda-kaza-var-1192125/

Osmanlı'dan miras

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "kader" ve "fıtrat" sözcüğünü ilk kez sarf ettiği Zonguldak, Osmanlı'nın iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ilk düzenlemesi olan "Dilaverpaşa Nizamnamesi"nin çıkarıldığı şehirdi. Kömür üretimini arttırmak için 1867'de hazırlanan nizamname, "fıtrat" deyip geçmeden; bir kölelik türü olan zorunlu çalışmayı kısmen kaldırmış, gece açıkta yatan işçilere koğuş yaptırılmasını ve işçilerin liyakatine göre ücret almasını karara bağlamış, çalışma süresini on saatle sınırlandırmıştı.[3]

Bundan iki yıl sonra, 1869'da, "Maadin Nizamnamesi" kabul edildi. Dilaverpaşa Nizamnamesi'nden farklı olarak, bütün ülkede geçerli kılınan bu nizamname ile zorunlu çalışma tümüyle kaldırılırken, işverene kaza halinde önlem alma ve kazanın bildirimi yükümlülüğü getirildi. Madende doktor ve eczacı bulundurulması zorunluluğu kabul edildi.[4]

Dr. Murat Özveri'ye göre bu nizamnameler, yazılı olmaktan öteye gitmedi. 1909'da çıkarılan Tatil-i Eşgal Kanunu ile sendikalaşma yasaklandı. Bu yönüyle "fıtrat" ifadesi, Erdoğan'ın övünçle söz ettiği Osmanlı mirasının bir parçasıydı:

> "Maden üreticileri önlem almak gereksinimi duymamışlardır. Kaza olana kadar önlem almama, kazanın nedenini işçinin eğitimsizliği, kurallara uymaması, yapmaması gereken davranışları yapmış olması gibi gerekçelerle işçiye yükleme anlayışı bugüne taşınan bir gelenek olmuştur... Osmanlı'da da işverenler kazanın suçunu kaza nedeniyle sakat kalan ya da ölen işçiye yükleyerek, işin içerisinden kolayca çıkabilmişlerdir."[5]

3 Dr. Murat Özveri, *İşçi Sağlığı, İş Güvenliği ve İş Cinayetleri*, Birleşik Metal-İş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 25-27.

4 *A.g.e.*, s. 27.

5 *A.g.e.*, s. 29.

Dönemin ekonomik tablosuna yakından bakmak gerekirse; 2. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılı öncesi ve sonrası Osmanlı, "tarımsal hammadde ihraç edip sınai ürün ithal eden yarı sömürge" bir ülkeydi.[6] Osmanlı'da 1915 sayımı itibariyle sanayi işletmesi sayısı 255'ti. Bunlardan 72'si 1908'den önce kurulmuştu.[7] İşçi sayısı 13.485'ti. Toplam nüfus ise 18,5 milyondu.[8]

Cumhuriyet'in başlangıç evresinde, "Anadolu'dan görünüm" pek farklı değildi. 1921'de sanayi işletmesi sayısı 33.053, işçi sayısı ise 76.058'di.[9]

1927 yılında 256.855 işçiden 22.684'ü ise on dört yaşından küçüktü.[10]

Henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, Kurtuluş Savaşı'nı yürüten Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin çıkardığı yasalardan ikisi, Zonguldak ve Ereğli'deki maden işçilerinin hukukuna yönelikti. Kanunu gündeme getirdiği için "Bolşeviklikle" suçlanan İktisat Vekili (Ekonomi Bakanı) Celal Bey (Bayar), madenlerde işçilerin kırbaçla çalışmaya zorlandığını, bu koşulların yalnızca maden sektöründe değil, bütün işçiler için geçerli olduğunu, yürürlükteki birkaç kanunun da uygulanmadığını savundu. Bayar'a göre "İşçilerin hepsi aç ve çıplak"tı, "seksen kuruşluk günlük ücretin yarısı ekmek bedeli olarak kesilmekteydi."[11]

Kömür üretimini arttırmak için çıkarılan iki yasayla ilk

---

6 Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2009)*, İmge Kitabevi, 21. baskı, Ankara, 2005, s. 20.

7 *A.g.e.*, s. 33.

8 Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 108/121.

9 *A.g.e.*, s. 178.

10 *A.g.e.*, s. 206-207.

11 *A.g.e.*, s. 31.

kez çalışma saati sekize indirildi. Fazla mesaiye iki katı ücret ödenmesine karar verildi. Madende on sekiz yaşın altında işçi çalıştırılması yasaklandı.[12]

Bu kanun öyle bir basınç altında çıktı ki, Ankara'nın en meşhur caddesine adı verilen Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Sey, maruz kaldığı "komünistlik" suçlaması karşısında TBMM kürsüsünde isyan etti:

> "Amelenin hukukunu temin için bir söz söylendiği zamanda belki yalnız, değil Meclis'te, bütün Türkiye'de öyle bir fikir, öyle bir haletiruhiye uyanıyor ki meydana bir komünistlik çıkıyor. Katiyen, efendiler! Memlekette esnafı düşünürken, memlekette köylüyü de düşünürken bu his meydana gelmiyor da amele sözü ortaya atılır atılmaz bu his meydana geliyor... Arkadaşlar, sosyalistlik Avrupa'da amele menbaından çıktığı için zannolunuyor ki amele kelimesini telaffuz eder etmez, sosyalistlikten ve komünistlikten dem vuracağız. Katiyen değildir. Benim, köylü Memiş çavuşumla, amele Memiş çavuşum arasında katiyen fark yoktur."[13]

Ereğli'de 282 ölü

Kuşkusuz, amele Memiş Çavuş ile "Memiş Bey" arasında tarihsel bir fark vardı ve Türkiye Cumhuriyeti, "Memiş Bey"den yana saf tutmuştu. Bu nedenle, 1921'den 1936'ya kadar beş kez iş yasası çıkarma girişimi olduğu halde sonuç alınmadı. 1932 yılındaki iş yasası tasarısı bile, görüşleri alınmak üzere işverenlerin yönettiği Ereğli Havzai Fahmiye Amele Birliği'ne gönderildi. Birliğin işverenleri destekleyen bir rapor göndermesi üzerine hazırlanan "Hülasa: İş Kanunu Hakkında İşçilerin Tahassusatı ve Patronların Serdet-

12 Özveri, s. 31-32.

13 *A.g.e.*, s. 32.

tikleri Mütalaaya Karşı Cevabı" başlıklı nota göre, işçiler acınası haldeydi:

> "Yabancı ve yerli işverenler yevmiyelerin tayininde, veriliş tarzında işçiyi köle gibi kullanmakta, vatandaşlara birer köpek kadar kıymet vermemekte en mühim amildirler (etkendirler). Zavallı amele, zavallı hakiki ve asil Türk vatandaşı izbelerde kuru tahta üzerinde sıhhi (sağlığa dair) ve içtimai (sosyal) bir ihtiyacını tatmin edemeden aç, çıplak, mahkur (kısıtlı), zelil (düşük) bir hayata, bir hayata değil, bir cehennem azabına müstağrak (batmış) bulunuyor. İşçiler günde nihayet bir ekmek ve bir tütüne çalıştırılmaktadır. Bayramlarda bile cebren (zorla) iş yok tehdidi ile çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Günlük çalışma süresi de hiçbir zaman on dört, on altı saatten aşağı değildir. İşçilerin yıllık ücretlerinin toplam tutarı olan 300 lira, ancak bir ekmek kaygusunu (kaygı) temin etmekte ve kuru tahta üzerinde bir hayvanın bile tiksineceği tarzda yatmasını mecburi kılmaktadır."[14]

Ziya Haşim'in hazırladığı bu raporu, 1934'teki iş yasası tasarısı öncesi Amerikalı uzmanların sunduğu rapor izledi. Rapora göre Türkiye'de ücretler düşük, günlük çalışma süresi on yedi saate çıkmaktaydı. İş güvenliği yönünden "önlemlerden en iyisi dahi ilkel"di. Ereğli kömür havzasında 1927-1932 arasında meydana gelen kazalarda 282 işçi ölmüş, 3.109'u yaralanmıştı.[15]

1930'lardaki tek kayda değer gelişme, Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun çıkarılması oldu. On iki yaşından küçüklere çalışma yasağı getiren, on iki-on altı yaş arasındaki çocuklarda çalışmayı sekiz saatle sınırlayan ve gece mesaisini yasaklayan yasa, kadınlara gebelik öncesi ve sonrasında üçer

14 *A.g.e.*, s. 37-38.

15 *A.g.e.*, s. 39.

hafta izin tanıdı. İş güvenliği önlemlerinin tüzükle belirleneceği vurgulandığı halde tüzük çıkmadı.[16]

KİT'lerin doğuşu

Cumhuriyet'in önünde, savaştan yara bere içinde çıkmış ve işgücünü savaşlarda yitirmiş ülkeyi kurtuluşa erdirme sorumluluğu vardı. 1923'ten 1930'a kadar liberal piyasa ekonomisi denendi. Sanayileşmeyi destek için çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu, kalkınmaya da yoksulluğun yenilmesine de çare olmadı. Zaten dünya, ABD'de 1929'da başlayan ekonomik krizle sarsılmaktaydı. Ünlü ekonomist Keynes'e göre, dizginsiz kapitalizmin uçuruma sürüklediği toplumu, "piyasanın gizli eli" değil, devletin ekonomiye müdahalesi kurtarabilirdi. Başkan Roosevelt, "New Deal" politikasını hayata geçirerek, devlet yatırımları ve tüketimin arttırılması yöntemiyle krizden çıkışı sağladı. 1917'de kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği ise 1928'den itibaren kalkınma planlarıyla sanayileşmekteydi.

İşte tam bu tarihsel dönemeçte, 1931 yılında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kongresinde "altı ok" programa dönüştürüldü. Altı oktan biri, "devletçilik"ti. Planlı kalkınma hedefi doğrultusunda tekstil, şeker, kimya ve demir-çelik alanında fabrikalar kurularak KİT'lerin temeli atıldı. O dönem İktisadi Devlet Teşekkülü adını taşıyan kamu işletmesi sayısı, 1939'da 111'e çıktı. Üretim miktarından işçi sayısı ve ücret düzeyine kadar, her alanda artış meydana geldi.[17]

Demokratik tablo, bu denli iç açıcı değildi. Çünkü 1930'ların Türkiye'si; Almanya, İtalya ve İspanya'da iktidarı ele geçiren faşizmin etkisi altındaydı. Tek parti iktidarı, devletçilik ilkesinden, sınıflarını inkârını, toplumun birbirleriyle

16 *A.g.e.*, s. 42.

17 Çavdar, s. 257-292.

dayanışma halinde olan kesimlerden oluştuğu kabulünü anlıyordu. Hal böyle olunca, sendika ve grev hakkı bir hayalden ibaret kalacaktı.

Sendika ve grev hakkını ve iş kazası sigortasını öngören 1932 yılındaki iş yasası tasarısı meclis komisyonlarında boğuldu. Yerine 1934'te yeni bir tasarı hazırlandı. İki yıl görüşülen yasa, 1936'da sendika ve grev hakkı kırpılarak "3008 sayılı İş Yasası" olarak TBMM'den geçti.

İlk iş yasası iş kazaları ve meslek hastalıklarını sosyal koruma sağlanacak riskler arasında sayarken; iş sağlığı ve güvenliği güvence altına alındı. Yasanın kabulünden sonraki altı ay içinde iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ve analık sigortasının hayata geçirilmesi kararlaştırıldı.

Fakat 2. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle 1940'ta kabul edilen Milli Koruma Kanunu ile işçilerin hakları askıya alındı: Çalışma süresi on dört saate yükseltildi, madenlerde çalışma zorunluluğu esasına dönüldü, hafta tatili kaldırıldı, işyerini terk etme yasağı kondu, kadın ve çocuklarla ilgili sınırlamalar işlevsizleşti.[18]

Taşeronlaşma başlıyor

Devletin en büyük işverene dönüştüğü süreçte; KİT işçileri ile özel sektördekiler arasında ücret ve çalışma koşulları bakımından uçurum oluştu. Özveri'nin tespitine göre 1940'larda özel sektörde, yükümlülüklerden kurtulmak için 2000'leri andıran taşeronlaşma uygulaması ortaya çıktı.

2. Dünya Savaşı biterken, Türkiye de dünyadaki değişime direnemez hale geldi. 1945'te "4772 sayılı İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu" çıkarıldı. Ardından "İşçi Sigortaları Kurumu" açıldı. 1946'da, o tarihe kadar İktisat Bakanlığı bünyesinde "İş ve İşçiler Büro-

18 Özveri, s. 48-49.

su" ve "İş Dairesi" isimleriyle faaliyet gösteren yapı, Çalışma Bakanlığı'na dönüştü.

"Sınıf esaslı cemiyet kurma yasağının" kaldırılması üzerine Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi açıldı. Bu partiler İstanbul, Zonguldak ve Kocaeli'de sendika birlikleri kurdu. İşçilerin örgütlenmesinden ürken devlet, parti ve birlikleri kapattı. Sendikal alanın kontrol edilmesi ve CHP'nin denetimine alınması amacıyla 1947'de Sendikalar Kanunu çıkarıldı. Sendikalı işçi sayısı 52.000'di.

Prof. Dr. Korkut Boratav'a göre 1946 yılı ve sonrasında içe kapalı ekonomi gevşetilerek, dış pazara yönelen; tarım, madencilik, altyapı yatırımları ve inşaata öncelik veren bir kalkınma yoluna sokuldu. Dünya ekonomisine eklemlenme çabası sonucu Türkiye, dış borçla tanıştı.[19]

Demokrat Parti, Boratav'ın deyimiyle, devletçiliği özel sermayenin birikimi için kullandı. Karma ekonomik modelin yerleştiği bu süreçte, kırdan kente göç, düzensiz kentleşme ve gecekondulaşma olgusu doğdu. Özel işletmelerdeki işçi sayısı artarken, işportacılık gibi marjinal alanda geçinen yığınlar oluştu.

Başbakan Adnan Menderes'i deviren ve iki arkadaşıyla birlikte idam sehpasına gönderen 27 Mayıs Darbesi, ekonomide, 1963 yılından itibaren planlı kalkınmaya döndü.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kuruldu ve kamu yatırımları beş yıllık planlar çerçevesinde gerçekleştirildi. Birinci beş yıllık kalkınma planının stratejik tercihi; radyo, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrikli süpürge ve otomobil türü dayanıklı tüketim mallarının ülke içinde üretilmesiydi. Bazı hallerde yabancı sermayenin de katkısıyla ilkin montaj sanayi olarak başlayan bu modelin, zamanla yerli burjuvaziye dönüşeceği kabul edildi. "İthal ikameci-

19 Boratav, s. 96-97.

lik" adı verilen bu politika, 1980'e kadar ekonominin temel yönelimi oldu. Ucuz petrole dayalı model, 1970'lerden itibaren petrol fiyatlarının yükselmesiyle Türkiye'yi çıkmaza sürükledi.[20]

"Karanlıkta Uyananlar"[21]

Sermaye açısından tablo böyleyken, 27 Mayıs sonrası, işçi sınıfı açısından "altın çağ" yaşandı. 1961'de yeni anayasa, toplu sözleşme ve grev hakkını güvence altına aldı. Koalisyon hükümeti programına bu hakkı almayınca İstanbul Sendikalar Birliği, Saraçhane'de kitlesel miting düzenledi. 1963'te İstanbul'daki Kavel Fabrikası işçileri grev hakkı için iş bıraktı. Aynı yıl Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in çıkardığı 174 sayılı yasa ile İş Güvenliği Müfettişliği kuruldu. Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu kabul edildi. İki kanunun yürürlüğe girdiği 24 Temmuz, "İşçi Bayramı" ilan edildi.

İşçi sınıfının uyanışı, sol düşüncenin kitleselleşmesinin de önünü açtı. Ecevit'in 1965'te genel sekreteri olduğu CHP, "ortanın solu"nda yer aldığını duyurdu. Ecevit, 1973'te İsmet İnönü'yü devirerek CHP genel başkanı oldu.

CHP'nin sola yönelmesinde, Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) 1965'te on beş milletvekiliyle TBMM'ye girmesinin büyük etkisi vardı. TİP'li sendikacılar 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kurdu.

Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki Adalet Partisi (AP) hükümeti DİSK'in yükselişini durdurmak için yasa değişikliğine gidince, 15-16 Haziran 1970'te kitlesel işçi ayaklanması çıktı. Ayaklanma sıkıyönetim ilan edilerek bastırıl-

20 *A.g.e.*, s. 120-123.

21 *Karanlıkta Uyananlar*, Kavel Fabrikası'ndaki işçi direnişinin etkisi sonucu 1964'te çekilen ilk işçi filmidir.

dıysa da Anayasa Mahkemesi, işçileri haklı bularak yasayı iptal etti.

"Sosyal uyanışın ekonomik gelişmeyi aştığını" düşünen Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Mart 1971'de darbe yaptı. Grevler yasaklanırken; TİP kapatıldı ve yöneticileri cezaevine kondu. İki yıllık evrede, 1475 sayılı İş Yasası, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve İşçi Sağlığı İş Güvenliği Tüzüğü kabul edildi.

"Sermayenin karşı saldırısı"

Bu ara dönem, 1973'te Ecevit'in CHP'si ile Necmettin Erbakan'ın Milli Selamet Partisi'nin (MSP) koalisyon hükümetiyle son buldu. Bir yıl sonra petrol fiyatlarının ani yükselmesiyle ekonomi darboğaza girdi. Kıbrıs'a müdahalenin sonucu olarak Türkiye'ye ambargo kondu. 1975'te hükümet devrildi; yerini Demirel'in Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti aldı.

Ecevit, 1978'de yeniden iktidara geldiğinde; keskin sağ ve sol kamplara ayrılan sokaklarda iç savaş vardı. Dış kredilerle ayakta duran devlet maaş ödeyemiyordu. Ekmekten tüpgaza, yağdan sigaraya, temel ihtiyaçlar bulunamaz hale gelmiş, karaborsa oluşmuştu. Ecevit iki yıl boyunca direndiği Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) "KİT sorununa çözüm bulunsun, ücretler düşürülsün, kalkınma hızı yavaşlatılsın" dayatmasını kredi karşılığında, kısmen kabul etti.[22]

Kredi geçici bir rahatlama sağlasa da, Ecevit'i ayakta tutmaya yetmedi. Ecevit, 14 Ekim 1979'daki ara seçimleri kaybedince iktidar koltuğunu Demirel'e bıraktı. Demirel, 30 Kasım 1979'da, ekonomiden sorumlu başbakanlık müsteşarı olarak Turgut Özal'ı atadı.

---

22 Emin Çölaşan, *24 Ocak / Bir Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1985, s. 9-16.

Bu ikili, 1950'lerden beri tanışıyordu. Birlikte, Menderes iktidarında Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nde teknisyen olarak görev yapmışlar; 1960'tan sonra DPT'ye uzman olarak girmişlerdi. Demirel'in AP'si iktidar olunca Özal, 1966'da DPT Müsteşarı oldu. Bu koltukta 1971'e kadar kalan Özal, darbeden sonra Dünya Bankası'nda iş bulup ABD'ye yerleşti. İki yıl sonra dönünce özel sektöre girdi ve en güçlü işveren sendikası olan Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası'nın (MESS) başkanlığına kadar yükseldi.[23] Görevi süresince Özal, işçilere yüksek zam yapan işverenleri iktidara şikâyet etti.[24]

Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği'nin (TÜSİAD) 1979'da, işçiye yüzde 400 zam veren Ecevit hükümetini gazete ilanlarıyla protesto ettiği metni yazanlardan biri de Özal'dı.

Özal, Demirel'in davetiyle müsteşar olduğunda, koltuğunun altında "24 Ocak Kararları" diye anılacak ekonomik paket vardı. Boratav'ın deyişiyle "sermayenin karşı saldırısı" başlamıştı.[25]

SERMAYENİN KARŞI SALDIRISI

Sermayenin karşı saldırısı, ilkin doğduğu yerde, ABD'de ve Avrupa'da başladı. Ülke sınırları içerisinde, işadamı Henry Ford'dan esinle "Fordizm" diye adlandırılan fabrika bazlı üretim ve 1929'daki ekonomik krizin çaresi olarak doğan "sosyal devlet" sermaye tarafından bir yük olarak görülmekteydi. Devletin düzenleyici rolü nedeniyle benimsenen asgari ücret, toplu sözleşme; hastalık, yaşlılık ve işsizlik gelirini

23 *A.g.e.*, s. 41-43.

24 Emin Çölaşan, *Turgut Nereden Koşuyor*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1989, s. 114-115.

25 Boratav, s. 147.

içeren sosyal güvence sistemi; 1970'li yıllardan itibaren sermaye birikimi önünde engel kabul ediliyordu.[26]

Boratav'a göre "bu radikal dönüşümler, metropolde ve çevrede yer alan ulusal ekonomilerde emek lehine gerçekleşmiş bulunan otuz yıllık kazanımların tasfiyesini" başlattı. Hedef; refah devleti ve kalkınmacı devletti.[27]

Neoliberalizm ucuz işgücü ve daha çok birikim için dünyaya açılırken, Türkiye gibi çevre ekonomilere, koruma duvarlarının yıkılması öneriliyordu. İhracat esaslı büyüme için ücretlerin düşürülmesi gerekiyordu:

> "Türkiye yeni ihracatçılar bloğuna katılacak idiyse yerel kapitalistlerin, çokuluslu şirketlerin stratejileriyle uyumlu olarak, yerel işgücünün olağanüstü sömürü koşulları altında işe koşulabilmesi için uluslararası sermaye ile ortak hareket etmesi gerekmekteydi."[28]

12 Eylül'den iş teklifi

Özal'ın 24 Ocak Kararları, bu neoliberal dönüşümü amaçlıyordu. IMF ve Dünya Bankası'nın tavsiyeleri uyarınca para değeri düşürüldü, KİT zamları ve fiyat denetimi kaldırıldı. Tarımsal ürün destekleme alımları kısıtlandı. Yabancı sermaye yatırımları teşvik edildi, dış ticarete vergi ve kredi kolaylıkları getirildi.

Ancak grevlerle sarsılan ve iç çatışmanın doruğa yükseldiği ülkede, bu programı uygulamak mümkün değildi. 1966'da 374.000 olan sendikalı işçi sayısı, şişirilmiş olmakla birlikte, 1981 itibariyle 5,7 milyona tırmanmıştı.[29] 1980

26 Gamze Yücesan-Özdemir / Ali Murat Özdemir, *Sermayenin Adaleti / Türkiye'de Emek ve Sosyal Politika*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s. 56-62.

27 Boratav, s. 174-174.

28 Yücesan-Özdemir / Özdemir, s. 78.

29 http://www.isgucdergi.org/?p=article&id=211&cilt=6&sayi=2&yil=2004

başından itibaren toplu iş sözleşmesi görüşmeleri uyuşmazlıklarla sonuçlanmış ve Bakanlar Kurulu, 71 grevi iptal etmişti.[30]

Hasılı; Orgeneral Kenan Evren liderliğindeki cunta, 12 Eylül 1980'de iktidara el koydu. Milli Güvenlik Konseyi (MGK) adını alan cunta, Demirel'i görevinden alırken Özal ile yola devam etti. Özal, 12 Eylül günü tutuklanma endişesiyle gittiği Genelkurmay'da, MGK'dan iş teklifi aldı.[31] Askerler ekonomik programı sürdürmeyi önermiş, Özal teklifi kabul etmişti. Özal bir hafta sonra Bülent Ulusu hükümetinde ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı oldu.

Özal ile TSK'nın yakın ilişkisi, Ocak 1980'e dayanıyordu. 24 Ocak Kararları'nı kamuoyuna açıklamadan iki hafta önce, 8 Ocak 1980'de Evren ve komutanlara sunum yapmıştı. Askerler sunumdan etkilenmişlerdi.[32]

Bu nedenle, "Devlet Başkanı, Genelkurmay ve MGK Başkanı Kenan Evren" 15 Eylül 1980'de *Resmi Gazete*'de yayımlanan "Beş sayılı kararı" ile ekonomik programdan şaşmayacaklarını ilan etti.[33]

Grevler yasaklandı, sendikalar kapatıldı

12 Eylül, bu taahhüdün gereği olarak bütün grevleri yasaklarken, Türk-İş hariç sendikaları kapattı ve sendikal faaliyetleri durdurdu. 1982'de kabul edilen anayasa ile sendika kurma hakkı kısıtlandı. Toplu sözleşme yapabilmek için sendikalara sektörde yüzde 10'luk örgütlenme zorunluluğu getirildi.

Sorunsuz geçişin bir nedeni polis ve jandarma zoruysa; di-

30 Özveri, s. 65.

31 Emin Çölaşan, *12 Eylül / Özal Ekonomisinin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları, İstanbul, Ağustos 1984, s. 45-48.

32 Çölaşan, *24 Ocak / Bir Dönemin Perde Arkası*, s. 112-117.

33 Çölaşan, *12 Eylül / Özal Ekonomisinin Perde Arkası*, s. 75.

ğer nedeni, devletteki ideolojik dönüşümdü. İthal ikameci ekonomide hâkim ideoloji olan Kemalizm, sol düşüncelerle temas ettiği için terk edildi. Kemalizmin yerini, kamusal alandan ırak tutulmuş siyasal İslâm ve milliyetçiliğin birleşimi olan "Türk-İslâm Sentezi" aldı. 1970'lerde Aydınlar Ocağı etrafında bir araya gelen milliyetçi aydınların ortaya attığı sentez, 12 Eylül'de resmi ideoloji halini aldı. Bu ideoloji; Özal iktidarlarında sivil temsilcisine kavuşurken; neoliberal dönüşümlere toplumsal rıza üretti.[34]

Anavatan Partisi'ni (ANAP) kurup başına geçen Özal, 6 Kasım 1983'te yapılan ilk seçimde iktidar oldu. 1989'a kadar başbakanlık yapan Özal, o yıl cumhurbaşkanı seçildi. Özal, 1993'te öldüğünde; ardında, kapılarını serbest piyasaya ardına kadar açmış bir ülke bıraktı.

Özallı yıllarda sermayenin karşı saldırısının ilk hedefi KİT'ler oldu. Hazine'den kaynak aktarılmadığı için darboğaza sürüklenen KİT'ler, "devletin yükü" sayıldı. Çare olarak "özelleştirme" işaret edildi. 1984'te kamuya ait yarım kalan tesislerin tamamlanması veya yeni bir tesis kurulması için uygulanan özelleştirme, 1986'dan itibaren kamu varlıklarının satışına dönüştü.[35] Bu politika, 1990'larda kurtuluş reçetesi olarak görüldü.

Özelleştirme ile birlikte işçi sınıfının örgütlülüğüne ve haklarına ilişkin kapsamlı bir saldırı başlatıldı. SSK istatistiklerine göre 1988'de yüzde 47,4 olan sendikalaşma oranı, 1990'da yüzde 42,4'e geriledi. 2000 yılına gelindiğinde bu oran, yüzde 16'ya düşmüştü. Aynı tarihsel kesit içerisin-

34 Simten Coşar, "AKP'nin İktidarla Dansı: Neoliberalizm ve Türk-İslâm Sentezi", *İktidarın Şiddeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 80-81.

35 Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 1985'ten itibaren 271 kuruluştaki hisse senedi, 1797 taşınmaz, 10 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 146 tesis, 7 liman, şans oyunları lisans hakkı ve araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alındı. 1986'dan Mart 2016'ya kadar 206 kurum ve kuruluş özelleştirildi. Bunlardan 195'inde hiç kamu payı kalmadı.

de, kamuda sendikalaşma oranı yüzde 100'den yüzde 55,4'e; özel sektörde ise yüzde 25,7'den yüzde 6,4'e düştü.[36]

Emek alanındaki sendikasızlaşmadan bir sonraki adım, "kuralsız ve güvencesiz" çalışma oldu. Gecekondulaşma ile doğmuş; işportacılıktan taşıyıcılığa, onarımdan mevsimlik işçiliğe varıncaya kadar geniş bir hizmet alanını oluşturan marjinal sektör, 1985'lerden itibaren kayıtdışı ekonomi adını aldı.

1996'da, özel sektördeki işçilerin üçte ikisi hiçbir sosyal güvenlik sisteminden yararlanmadan çalışıyordu.[37] 1994 krizinden sonra yaygın şekilde taşeronlaşmaya gidildi. 2000 yılında özelleştirilen KİT'lerin yüzde 25'i taşeron şirketlerden hizmet alıyordu.[38]

Bu evrede, iş kazalarında görünür bir artış meydana geldi. SGK verilerine göre; 1996'da 1.296, 1997'de 1.282, 1998'de 1.094, 1999'da 1.165, 2000'de 731, 2001'de ise 1.002 işçi iş kazalarında can verdi.[39]

Derviş'in reçetesi

İşçiler, 1989'dan itibaren Zonguldak, SEKA ve demir-çelik direnişleriyle karşı dursa da, "Bahar Eylemleri" adı verilen ve halkta sempatiyle karşılanan mücadeleler ANAP iktidarını sarssa da, sermayenin karşı saldırısı tökezlese de, 2001'den itibaren kaçınılmaz sona gelindi. Doğu Asya'dan başlayıp Latin Amerika'ya uzanan ekonomik kriz Türkiye'yi vurdu. Ecevit'in başbakanlığındaki Demokratik Sol Parti (DSP), ANAP ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) koalisyonu, kredi alabil-

36 Yücesan-Özdemir / Özdemir, *Sermayenin Adaleti*, s. 134.

37 Berna Yılmaz, "Siyasal İslâm'dan AKP İktidarına İslâmcı Burjuvazi ve Demokrasi: Eleştirel Bir Değerlendirme", *İktidarın Şiddeti*, s. 106-107.

38 *A.g.e.*, s. 113.

39 http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/98b3e71ec378bd8_ek.pdf?dergi=97

mek için IMF ve Dünya Bankası ile masaya oturdu. Ekonomi, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Kemal Derviş'e teslim edildi. Derviş'in önerileri doğrultusunda "15 günde 15 yasa" çıkarılarak, krizin aşılması amaçlandı. On beş yasa içerisinde; devlet tekeli altındaki şeker ve tütün ile telekomünikasyon ve doğalgaz piyasasının özelleştirilmesi de vardı.

Türkiye, 3 Kasım 2002'de sandık başına gitti. Koalisyonu oluşturan üç parti ile Tansu Çiller'in Doğru Yol Partisi (DYP) yüzde 10'luk seçim barajını geçemeyerek meclis dışında kaldı. Erdoğan'ın AKP'si tek başına iktidara geldi.

Kuralsızlığın iktidarı

AKP'nin, içinden doğduğu Milli Görüş geleneği, 1990'lara kadar ağırlıklı olarak alt sınıflara yaslanmaktaydı. Kendisi de 1977 yılındaki genel seçimlerde Erbakan'ın MSP'sinden milletvekili adayı olan Özal'ın uyguladığı ekonomik politika, İslâmi kesimde yerel bir burjuvazinin çıkışını sağladı.

Konya, Kayseri ve Yozgat'ta yoğunlaşan, siyasal İslâm'ın "Anadolu Kaplanları" dediği, laiklerin "Yeşil Sermaye" adını koyduğu yerel burjuvazi, Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) etrafında toplandı. Yerel sermayenin siyasal temsilcisi, MSP'nin devamı olan Refah Partisi (RP) olmuştu. Bu akımın 1996'da kurduğu kısa süreli koalisyon, TSK'nın 28 Şubat müdahalesiyle son buldu. Kapatılan RP'nin yerine Fazilet Partisi (FP) açıldı.

Erdoğan'ın öncülük ettiği parti içindeki grup, FP'nin de kapatılmasından sonra yolunu ayırarak AKP'yi kurdu. 28 Şubat müdahalesinin sistem dışına attığı siyasal İslâm, Erdoğan'ın deyişiyle, "Milli Görüş gömleğini" çıkararak "muhafazakâr demokrat" kimliği benimsedi. Liberalize edilmiş siyasal İslâm, yola çıkarken "Anadolu Kaplanları"nı beraberinde götürdü.

AKP, iktidara geldiğinde; içeride, kendisine karşı koşullanmış, TSK'nın başını çektiği elite karşı, sırtını AB'ye ve küreselleşmeye yasladı. Bu yönelim, neoliberal programın bütün gereklerini yerine getirmesini zorunlu kılmaktaydı. Kaldı ki AKP, bu programın hayata geçirilmesi için gönüllüydü.

Dünya Bankası'nın direktifleri uyarınca tarım ürünlerine ilişkin kamu kurumları; TEKEL ve Fiskobirlik özelleştirildi. Özele devredilen bu alandaki fabrikalar zamanla kapatıldı. ÇAYKUR ve Toprak Mahsulleri Ofisi etkisizleştirildi. TÜPRAŞ, TELEKOM ve ERDEMİR gibi kurumlar hızla satıldı.

AKP'nin kararlı şekilde sürdürdüğü kalkınma metodu, sanayileşme bakımından başarısız oldu. TÜİK verilerine göre 2005 yılında istihdam edilenlerden yüzde 47,3'ü hizmet sektöründe, yüzde 25,5'i tarımda, yüzde 21,6'sı sanayide ve yüzde 5,6'sı da inşaatta çalışmaktaydı. On yılın sonunda, Şubat 2016 itibariyle bu dağılım şöyle değişti: Yüzde 55'i hizmette, yüzde 18,4'ü tarımda, yüzde 19,9'u sanayide ve yüzde 6,7'si de inşaatta...

Bu veriler gösteriyor ki tarım alanında çalışanlar yüzde 7 oranında azalmasına rağmen sanayiye değil, hizmet sektörüne kayış meydana geldi. Sanayideki yüzde 2'lik azalma da ya hizmete ya da inşaata aktı.

Sendikalılar yüzde 58'den yüzde 11'e düştü

Emek piyasası aynı gereklilikler doğrultusunda yapılandırıldı. Kamu istihdamı azaltıldı. Özel sektörde sendikalaşma imkânsızlaşırken, taşeronlaşmanın imkânları çoğaltıldı ve emek piyasası kuralsızlığa terk edildi.

AKP iktidar olduktan iki ay sonra, toplam işçi sayısı 4.686.618'di.

Sendikalı sayısı ise 2.717.326'yı buluyordu.

Yani işçilerin yüzde 58'i sendikalıydı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) göre Temmuz 2016 itibariyle işçi sayısı, 13.038.351'e yükseldi. Bunların 1.499.870'i sendikaya üyeler.[40] Yani yüzde 11,50'si!

Üstelik sendikalıların da ancak yüzde 40'ı toplu iş sözleşmesi yapabiliyor.

AKP, 24 Ocak'tan beri süregelen "sermayenin karşı saldırısını" tamamlamaktaydı:

> "AKP hükümetleri, IMF paketleri ve Dünya Bankası programlarına sadık kalınarak hazırlanan neoliberal ekonomi politikaları demetinin, 1980 sonrasındaki merkez sağ seleflerileriyle kıyaslandıklarında, en kararlı takipçileri ve uygulayıcıları olageldiler."[41]

KÖLELİĞE DÖNÜŞ

Bu kuralsızlık, "Enformel Ekonomi" diye adlandırılıyor. "Modern-formel üretim biçiminin, yasal çerçevenin ve toplum kurumlarının dışına çıkarılması" diye tanımlanan bu ekonomi, 1971'de Gana'nın başkenti Accra'da saha araştırmaları yapan Keith Hart adlı araştırmacı tarafından kavramsallaştırıldı.[42]

Kapitalizm, sosyal devleti külfet saydığı anda, "kriz maliyetinin düşürülmesi ve emek üzerindeki kontrolün arttırılması" için kendi kölelik çağına döndü.[43]

Enformel ekonomiyi yaratan nedenler şunlardı: sermayenin örgütlü emeğe tepkisi; vergi ve sosyal haklar itibariyle devlet müdahalesi; rekabet.[44]

---

40 http://www.csgb.gov.tr/media/1719/2016_ocak_6856.pdf

41 Simten Coşar, "AKP'nin İktidarla Dansı: Neoliberalizm ve Türk-İslâm Sentezi", *İktidarın Şiddeti*, s. 89.

42 Nevra Akdemir, *Taşeronlu Birikim / Tuzla Tersaneler Bölgesinde Üretim İlişkilerinde Enformelleşme*, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, Eylül 2008, s. 29.

43 *A.g.e.*, s. 69.

44 *A.g.e.*, s. 84.

Üretim; teknolojik gelişmelerin etkisiyle parçalanıp esnekleştirildi. Avrupa'daki ilk örnek, İtalya'nın Bologna şehrinde, büyük ölçekli firmaların üretimlerini küçük ölçekli fason firmalara kaydırması şeklinde ortaya çıktı. Japonya'da Toyota'nın elde ettiği başarı, enformel ekonomiye yaygınlık kazandırdı. Bundan ötürü "Toyotizm" diye adlandırıldı.[45] Fransız sosyolog Annie Thébaud-Mony'e göre neoliberal saldırı işçi cesetlerine basarak ilerlemekteydi:

> "1970'lerin sonundan itibaren (üretimde) esneklik kelimesi işletmelerin yeniden yapılandırılmasının sloganı haline gelmiş, ekonomik büyümeye dönüşün başvuru kriteri sayılıp yeni bir değer olarak yüceltilmiştir. Bu soyut terim, görünen gerçekleri gizler: iş yoğunluğunun arttırılması, sözleşmeden doğan haklarda, özellikle alt işveren ve geçici iş uygulamalarıyla yaratılan erozyon... Bu listeye, çevreyle ve sağlıkla ilgili yasal düzenlemelerin olmadığı ve işgücünün çok daha ucuz olduğu ülkelere doğru, riskli üretimlerin kaydırılmasını da ekleyebiliriz."[46]

Thébaud-Mony'ye göre sermaye, "bütün gezegenin kaynaklarını özel mülklerine geçirmek için" harekete geçmiş, "çalışanların sağlığının tehlikeye atılmasına karşı oluşturulmuş tüm kaleleri durmadan yıkmaya" yönelmişti.[47]

Yıkılması gereken ilk kale; sendika, toplu sözleşme ve grev hakkının bulunduğu, sosyal güvencenin sağlandığı emek kalesiydi. Enformel ekonomi; alt sözleşmeler yoluyla birden çok hiyerarşik ilişki türü geliştirerek bu kaleyi yıktı. İlk gülle; bir firmanın asıl işi parçalara bölüp her parçayı birbirinden farklı atölyelerde yaptırdığı "fason imalat" ve "yan sanayi" oldu. İkinci gülle; hiçbir güvencenin olmadığı

45 *A.g.e.*, s. 85-86.

46 Annie Thébaud-Mony, *Çalışmak Sağlığa Zararlıdır*, Çev: Ayşe Güren, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 82.

47 *A.g.e.*, s. 254.

"ev eksenli çalışma" türüydü. Kuşkusuz, en yıkıcı atış, "firmanın yaptığı işin bir bölümünü başka bir firmaya ihale etmesi" veya "başka bir firmanın işçisini kullanması" diye bilinen "taşeron sistemi"ydi.

Bu sistemde, işi veren firma "asıl işveren" şeklinde nitelendirilirken, işi alan ise "alt işveren" diye tanımlandı. İşveren ile işçi arasındaki "özgür" sözleşme yıkılarak, yerine müşteri ile tedarikçi arasındaki ticari ilişki doğdu. Böylelikle güvenlik riskleri ve sosyal haklar taşeron şirkete, taşeron şirket üzerinden, katmerli bir boyunduruğa sürülen işçiye devredildi.

"Üçüncü şahıs"tan "alt işveren"e

Türkiye, 24 Ocak'taki tercihiyle, "piyasanın aktörü olabilmek" için dev bir işçi pazarına dönüştürüldü. 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu'nda "üçüncü bir şahıs" diye nitelenen; 1971 yılındaki 1475 sayılı İş Kanunu'nda "diğer bir işveren" şeklinde anılan taşeronluk, 4857 sayılı İş Kanunu'nun ikinci maddesinde genişçe tanımlandı.

Kanuna göre; bir işverenin "işyerindeki yardımcı işlerde" veya "asıl işin bir bölümünde" ya da "teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde" çalıştığı bir diğer işveren ile iş ilişkisine, "asıl işveren-alt işveren ilişkisi" deniliyor. Kanun, asıl işvereni işçiye karşı alt işverenle birlikte tüm hak ve sorumluluklar yönünden sorumlu tutuyor. Asıl işverene bağlı işçilerin alt işverence çalıştırılamayacağı ya da geçmişte o işyerinde çalışanlarla alt işverenlik ilişkisi kurulamayacağı belirtiliyor. Bu durumda sözleşmenin "muvazaalı" yani danışıklı sayılacağı belirtiliyor. Kanunda "Teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işler dışında asıl iş bölünerek alt işverene verilemez" deniyor.

Ancak pratik gösterdi ki, devlet ve özel sektör yasadaki hiçbir kurala uymadı. AKP iktidarlarında taşeron işçi sayısı

her geçen yıl arttı. 2002'de kamu ve özel sektördeki taşeron işçi sayısı, 387.118'di. Bu rakam 2005'te 657.677'ye, 2006'da ise 907.153'e çıktı.

O yıl taşeron işçiler bir milyon sınırına dayandı ve sayıları bir daha hiçbir zaman bu rakamın altına düşmedi.

2011'deki toplam rakam, 1.611.204'tüü.[48]

Temmuz 2014 itibariyle toplam 1.361.374 taşeron işçiden 755.081'i kamuda, 606.292'si özel sektörde çalışıyordu.[49]

Ve 2014'ün sonu itibariyle taşeron sayısı, 1.481.690 kişiye çıkmıştı.[50]

Bir de taşeron işçiler kadar bile olamayanlar, kayıtdışı çalıştırılanlar var. TÜİK'e göre en az 10 milyon insan hiçbir sosyal güvenceden yararlanmadan ömür tüketiyor. Buna sayıları 11 milyonu geçen ev kadınları, en az 300.000 Suriyeli ve 134.000 mevsimlik işçi dahil değil.[51]

İŞÇİ CEHENNEMİ

> "İş kazası mağdurları... Bu kelimelerde sanki bir kaçınılmazlık, bir kader oyunu tınısı var. Oysa iş organizasyonu ve çalışma koşulları bilinçli seçimlerin sonucudur ve ne olursa olsun 'kaza' hiçbir zaman rastlantı değildir. Hesaplamaları geniş ölçüde sorunlu olsa bile iş kazası istatistikleri felaket işaretleri olarak yeterince aydınlatıcı aslında."[52]

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) "iş kazası" kavramını "önceden planlanmamış, bilinmeyen ve kontrol altına alınamamış, belirli bir zarar ya da yaralanmaya neden olacak nitelikteki olay" şeklinde tanımlıyor.

ILO verilerine göre dünyada her on beş saniyede bir işçi,

48 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-9123c.pdf
49 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-51529sgc.pdf
50 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-43275sgc.pdf
51 http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf
52 Thébaud-Mony, s. 22.

'Adalet Arayın İşçi Aileleri' 28 Nisan'ın 'İş Cinayetlerinde Hayatlarını Kaybedenleri Anma ve Yas Günü' olarak kabul edilmesini istiyor.

kaza veya meslek hastalığı sonucunda can veriyor. Bu, her gün yaklaşık 6.300 işçi demek...

Her yıl yaklaşık 360.000 kişi iş kazası, 1.950.000 kişi ise meslek hastalıklarından dolayı ölüyor. Yine her yıl 270 milyon iş kazası meydana geliyor ve 160 milyon kişi meslek hastalıklarına yakalanıyor.

Her yıl, çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde, zehirli maddelerden dolayı 651.000 işçi ölüyor. Dünyadaki cilt kanseri hastalıklarının yüzde 10'u işyerlerindeki zehirli maddelerle temas yüzünden oluşuyor. Kaldı ki bildirim ve kayıt sistemindeki eksiklikler nedeniyle aslında rakamlar daha yüksek...

Her yıl asbest yüzünden yüz bin kişi ölüyor. Yine her yıl silis tozundan kaynaklı akciğer hastalığı olan silikozis, on milyonlarca insanın hayatını tehdit ediyor. Latin Amerika'da maden işçilerinin yüzde 37'si, Hindistan'da da taş kalem işçilerinin yüzde 50'si ve taş kırma işçilerinin yüzde 36'sı bu hastalığın pençesinde... Silikozis, Türkiye'de onlarca kot taşlama işçisinin de canını aldı.[53]

Türkiye'de vaziyet

AKP iktidara geldikten altı ay sonra, "esneklik gereksinimine yanıt veremediği" için 32 yıldır yürürlükte olan 3008 sayılı İş Yasası'nı değiştirip 4857 sayılı İş Yasası'nı kabul etti. Daha önce tüzükler ve yönetmeliklerle düzenlenen iş sağlığı ve güvenliği, yasaya dahil edildi. AB mevzuatının gereği olarak 2012'de İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yasası kabul edildi.

Bu yasa işverenlere riskleri önleme, risk değerlendirmesi yapma, bilgi ve eğitim verme, iş güvenliğinin maliyetlerini karşılama, sağlık gözetimi yapma, iş kazalarını bildirme, işçi sağlığı ve iş güvenliği organizasyonu kurma, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı bulundurma gibi yükümlülükler getirdi.

Yasaya göre iş kazası şöyle tanımlandı:

> "İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay..."

Bir diğer tanım da, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 13. maddesinde yer alıyor. Yasaya göre de iş kazası, şu şekilde tarif ediliyor:

---

53 http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/0352ce4f77227b3_ek.pdf

"a- Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,

b- İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle; sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,

c- Sigortalının, görevli olarak başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

d- Kadın sigortalının, çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,

e- Taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişi sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olay."

AKP'li yıllar: On yedi bin işçi

AKP döneminde yasal mevzuat işverenleri ağır yükümlülüklerle donattığı halde, gerçek hayatta bu düzenlemelerin hiçbir hükmünün olmadığı anlaşıldı.

İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Meclisi'nin Mayıs 2016'daki verilerine göre AKP'li yıllarda en az 17.057 işçi toprağa verildi.[54]

SGK verilerine göre 2007 yılında 80.602 iş kazası meydana geldi. Bu rakam, sonraki yıllar boyunca hiçbir zaman 62.000'in altına düşmedi. Düşmediği ve düşürülemediği gibi, 2013 yılından itibaren iki katı arttı. İş kazası sayısı 2013'te 191.389'a, 2014'te ise 221.366'ya tırmandı.

Kazanın artması, ölümün de artmasıydı.

ÇSGB'nin verilerine göre 2002'de 872 olan işçi ölümü, 2003'te 810 ve 2004'te 841 şeklinde gerçekleşti. Bir yıl sonra bu rakam katlanarak arttı.

2005'te 1.072'ye, 2006'da 1.592'ye yükseldi.

Sonraki iki yıl düşüş yaşandı.

---

54 http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=17321:akpli-yillarda-en-az-17-bin-57-isci-yasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236

2007'de 1.043'e ve 2008'de 865'e indi.

Ne var ki sonraki yıllarda olağanüstü bir seyir yaşandı.

2009'da 1.171, 2010'da 1.444, 2011'de 1.700 işçi hayatını kaybetti.

2012'de yarı yarıya düşerek 744'e indi.[55]

Fakat 2013'te 1.360, 2014'te 1.626 işçi can verdi.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'ne (İSİG Meclisi) göre 2015'te en az 1.730 işçi iş kazalarında hayatını kaybetti.[56]

2016'nın ilk dokuz ayında ise 1.421 işçi öldü.[57]

Meslek hastalıkları

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 14. maddesinde meslek hastalıkları, "Sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleri" diye açıklanıyor.

ÇSGB'nin 2011 yılında hazırladığı "Meslek Hastalıkları Rehberi"ne göre dünya üzerinde yılda her bin işçiden yüzde 4-12 arasında işçi meslek hastalığına yakalanıyor. Bu veriler ışığında, 2009 yılında Türkiye'de kayıtlı 9.030.202 sigortalı işçiden 36 bin-108 bininin bu kapsamda bulunması gerekirken; SGK'ya göre yalnızca 426 vaka saptandı. 2010'da 533 vaka ve on ölüm tespit edildi. 2011'de vaka sayısı 697'ye çıkarken, gene 10 işçinin öldüğü ifade edildi. 2012'de vaka sayısı 395'e, ölüm bire düştü. 2013'te 315, 2014'te ise 494 va-

55 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-51529sgc.pdf

56 http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=16851:2015-yilinda-en-az-1730-isci-yasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236

57 http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=17834:eylul-ayinda-en-az-141-yilin-ilk-dokuz-ayinda-ise-en-az-1421-isci-yasamini-yitirdi&catid=149:is-cinayetleri-raporlari&Itemid=236

İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde muayene gelen ve silikozise yakalandıkları tespit edilen on tekstil işçisi.

ka saptandı. İstatistiklere bakılırsa son iki yılda hiçbir işçi ölmedi.

Rakamlar arasındaki uçurum, ÇSGB tarafından "Ülke istatistiklerinin yetersiz oluşu, tıbbi, yasal ve sosyal taraflara ilişkin birçok neden" ile açıklanıyor.[58] Oysa Makine Mühendisleri Odası, daha gerçekçi nedenler sunuyor.

Odaya göre iş yerlerinin yüzde 98,5'inde hekim bulunmuyor; işçilerin kontrol muayeneleri ve taramalar yapılmıyor;

58 http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/isggm/dosyalar/Meslek-Hastaliklari-Kitab%C4%B1

hastalıkların bir kısmı emeklilikte çıkıyor; meslek hastalıkları hastaneleri ise ihtiyacı karşılamıyor.

Meslek hastalıkları beş grup halinde ele alıyor: kimyasal maddelerle oluşmuş hastalıklar; deri ve solunum hastalıkları; mesleksel bulaşıcı hastalıklar ile fiziksel nedenlerle gelişen hastalıklar...

Maden, enerji, inşaat...

İş kazalarının katlanarak artması, Türkiye İstatistik Kurumu'nu (TÜİK) bu alana mercek tutmak zorunda bıraktı. TÜİK, ilk olarak 2007 ve 2013'te "İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri" konulu bir "hane halkı işgücü anketi" yaptı.

Verilere göre 2013 yılında son on iki ay içinde istihdam edilen 30.614 kişiden 706'sı, yani yüzde 2,3'ü iş kazası geçirdi. Bunlardan 131'i kadın işçilerdi.

Sektörel bakımdan iş kazalarının yüzde 10,4'ü madencilik ve taş ocakçılığında; yüzde 5,2'si elektrik, gaz, buhar, su ve kanalizasyonda; yüzde 4,3'ü inşaatta gerçekleşti. Bu sektörleri imalat, toptan ve perakende ile ulaştırma izliyor.

İşçilerin eğitim durumu yükseldikçe iş kazası oranı düşerken; yaş grubu bakımından yirmi beş yaş ve üstü işçiler içinde iş kazası oranı artıyor.[59]

İnşaatın istihdam bakımından dördüncü, iş kazaları bakımından üçüncü sırada olması hiç şaşırtıcı değil. Çünkü AKP dahil olmak üzere sağ iktidarlar, kalkınmanın yolu olarak inşaatı gördü. Taşeron sisteminin en hâkim olduğu ve en pervasız biçimde uygulandığı inşaatlar, genç işçi iskeletleri üzerinde yükseldi.

---

59 http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/yayinrapor/2013_ISKAZALARI_VE_SAGLIK_PROBLEMLERI_RAPORU.pdf

HER ÜÇ İŞÇİDEN BİRİ İNŞAATTA ÖLÜYOR

İnşaatçılık, birden çok sektörün ürünü ve hizmetinden yararlandığı için, yalnızca Türkiye'de değil, bütün dünyada ekonominin sürükleyici gücü sayılıyor. İstihdam yaratması ve işsizliği azaltması kabulü iktidarlar için belirleyici oluyor. Sektörün dünyadaki ekonomik büyüklüğünün 3.5 trilyon dolar olduğu tahmin ediliyor. Dünya sınai istihdamının yüzde 30'u inşaatta çalışıyor.[60]

ILO'nun 2003 tahminlerine göre sanayileşmiş ülkelerde işgücünün yüzde 6-10 arasını inşaat işçileri oluşturuyor. Dünyadaki 355 bin civarındaki ölümlü iş kazasının 60 bini inşaatlarda meydana geliyor.[61]

İnşaatın bu gücü, Türkiye'de ilk olarak 1950'den sonra Menderes'in iktidarında fark edildi. Bu farkındalık, 24Ocak 1980'den sonra devlet politikası oldu. Geçmişte sanayileşmeye ayrılan kaynak, altyapı ve inşaata aktarıldı. Özal, 1984'te Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve Toplu Konut Fonu'nu kurarak, inşaatçılığın önünü açtı. 1982'de 54.361 olan yeni bina sayısı, 1988'de 139.995'e yükseldi.[62]

İkinci sıçrama ise AKP döneminde oldu. TOKİ'nin ekonomik ve siyasi önemini gören AKP, kurumun faaliyet alanını ve yetkilerini genişletti. TOKİ'nin 2011 itibariyle yılda ürettiği konut sayısı 500 bini buldu.[63] TOKİ, 2023 hedefini 1,2 milyon konut olarak açıklıyor.

"Kentsel Dönüşüm" politikaları eliyle rant yeniden dağılırken, şehirden kovulan yoksullar ve orta gelir sahiplerine; TOKİ'nin şehrin çeperindeki Hazine arazilerinin üze-

60 Gürkan Emre Gürcanlı, *İşleneceğini Herkesin Bildiği Bir Cinayetin Öyküsü / İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Sınıfsal Bir Bakış*, Yazılama, Istanbul, 2014, s. 273.

61 *A.g.e.*, s. 273.

62 Osman Balaban, "İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi?", *İnşaat Ya Resulallah*, İletişim, Istanbul, 2016, s. 22-24.

63 *A.g.e.*, s. 27.

rinde kurduğu konutlar gösterildi. Böylelikle siyasete kitlesel destek sağlanmış oldu. Bu esnada, 1970'lerin "Laz müteahhiti" 2000'de "Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı" (GYO) adını aldı.

Yüzde 3'ü sendikalı

ÇSGB'nin Temmuz 2016 verilerine göre bu iş koluna kayıtlı 1.730.246 işçinin yalnız yüzde 2.51'i sendikalı... Oysa 2003'te sektöre kayıtlı 679.339 işçinin yüzde 27'si sendikalıydı.

Bina, yol ve altyapı yatırımını içerecek şekilde büyüyen sektör; boyadan çevre düzenlemesine, elektrikten sıvaya, asfalttan hafriyata, birden çok kalemi kapsaması ve her kalemin bir taşerona devri nedeniyle, kuralsızlığın en yaygın olduğu alan...[64]

Gürcanlı'ya göre, "Ağaoğlu" gibi GYO'lar, parçalara böldükleri işi taşeron şirketlere, onlar da daha küçük taşeronlara, hatta 10-15 kişilik ekiplere dağıtıyor. Bazen onlarca taşeron şirket birden ve iç içe geçerek inşaatı tamamlıyor.[65]

Bu ekipler; çoğunlukla deneyimli işçiler ve ustaların, memleketlerinden getirdiği hemşerileri, köylüleri ve akrabalarından oluşuyor. Kalıp ustaları Bayburt, Samsun ve Ordulu; duvarcılar Vanlı; demirciler Gaziantep, Siirt, Bingöl ve İç Anadolulu... Şantiyedeki barakalarda yatırılan, kırdan göçmüş, en düşük ücretlere işe koşturulanların yanı sıra, kayıtdışı şekilde çalıştırılanlar, göçmen işçiler ve elbette çocuklar da var.[66]

---

64 Gürcanlı, s. 276.

65 *A.g.e.*, s. 276.

66 *A.g.e.*, s. 277.

Ölümdeki payı, yüzde 30

SGK verilerine göre, 2000-2011 arasında yılda ortalama 344 işçi şantiyede öldü, 379'u sakat kaldı. 2011 değerlerine göre; 1.700 ölümün 570'i, yani üçte biri, inşaatta meydana geldi. İstihdamdaki payı yüzde 6 olan inşaatın ölümdeki payı yüzde 30'u buldu.[67]

İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki (İTÜ) öğretim üyeleri tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarının incelemesi sonucunda 1968-1999 yılları arasında inşaatlarda meydana gelen kazaların istatistiğine göre ilk beş kaza tipi şöyle: insan düşmesi, elektrik çarpması, malzeme düşmesi, yapı malzemesindeki kazalar ve şantiye içi trafik kazası... Bu dosyalara göre; ölen 2.389 işçiden 1.028'i, yaralanan 2.841 işçiden 934'ü sadece düşme sonucu can verdi. Ölümlerde ikinci sırayı elektrik kazası, yaralanmada ise tezgâh ve makineye uzuv kaptırma alıyor. Üçüncü sırada malzeme düşmesi geliyor.[68]

Devletin inşaat işçilerinin çığlıklarına uyanması hayli uzun sürdü. En sonunda, Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu'nda 4 Nisan 2015'te bir değişikliğe gidilerek, kimi mesleklerde yeterlilik belgesi zorunluluğu getirildi.

ÇSGB, 25 Mayıs 2015'te yayınladığı iki tebliğle kırk meslekte belge şartı koştu. Tebliğin yayınlanmasından bir yıl sonra, sınava girip yeterlilik belgesini almamış işçilerin çalıştırılamayacağı kararlaştırıldı. Bu meslekler içerisinde kalıpçılar, betoncular, duvarcılar ve sıvacılar da var.

Adliye "sarayında" ölüm

Ne var ki bu zorunluluğa ne ölçüde uyulduğunu kestirmek hayli güç... Zira bu kıyım, işçilerin hakkını gözetmesi gere-

67 *A.g.e.*, s. 281.
68 *A.g.e.*, s. 287.

ken adliye "saraylarında" bile yaşandı. Adalet Bakanlığı tarafından "Dünyanın En Büyük Adliyesi" diye tanıtılan İstanbul Kartal Adliyesi'nin inşaatının iskele bölümü "yüksekten düşme riskinin olması, tedbir alınmamış olması nedeniyle, ölümcül ve ağır yaralamalı kazaların önlenmesi açısından" 24-30 Haziran 2010'da mühürlendi. Buna rağmen adliye inşaatında, 27 Ekim 2010'da meydana gelen kazada, kırk yedi yaşındaki taşeron işçi Kurtuluş Alioğulları sekizinci kattan merdiven boşluğuna düşerek öldü.[69]

"BU GEMİ BİR KARA TABUT"

> "Gemiyi yaptıracak armatörle tersane kendi arasında pazarlık yapıyor. Armatör 'Eğer kaza olursa ve (işçi) ölürse ben üç kişinin parasını öderim,' diyor. 'Eğer beşe çıkarsa ikisi tersaneye ait.' Yani baştan gemi yapılmadan bunun pazarlığını yapıyor. Kan parasını 'Sen öde-ben öde' pazarlığı yapıyorlar. Yani yapılan her gemide üç kişi ölme hakkı vardır. Biz öyle biliyoruz."[70]

İstanbul'un Tuzla ilçesindeki tersaneler bölgesinde, art arda işçilerin can verdiği günlerde, akademisyen Aslı Odman öncülüğünde 2008'de kurulan "Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyonu"na konuşan bir işçi, içinde bulundukları can pazarını bu sözcüklerle anlatıyordu.

Türkiye'de, 1969 yılına kadar Haliç, Kasımpaşa, Tophane ve İstinye kıyılarında faaliyet gösteren kamuya ait tersaneler için o yıl Bakanlar Kurulu kararıyla Tuzla'nın Aydınlı koyu kırk dokuz yıllığına tahsis edildi. Ne var ki tersanelerin Tuzla'ya göçmesi 1981'i buldu.[71] Zamanla bölge; tamamı Kara-

69 http://www.radikal.com.tr/turkiye/dunyanin-en-buyuk-ve-olumcul-adliyesi-1026264/

70 Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme İnceleme Komisyonu, *Tuzla Tersaneler Bölgesi'ndeki Çalışma Koşulları ve Önlenebilir Seri İş Kazaları Hakkında Rapor*, TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu, İstanbul, 2008, s. 95-96.

71 Akdemir, s. 141.

denizli olan Kalkavan, Yardımcı, Sadıkoğlu, Torlak, Bayrak, Çiçek ve Üner ailelerinin eline geçti.

Nevra Akdemir, gemi inşa sektörünün yükselişi bakımından üç kırılma evresinden söz ediyor. İlki, tersaneciliğin Tuzla'ya zorunlu göçüydü. Altyapısını devletin oluşturduğu bölge, yan sanayileriyle dev bir tesise dönüştü. Tüm tersanelerin bir arada toplandığı dünyadaki tek örnek oldu Tuzla.

İkinci kırılma, 1976'dan itibaren "Gemi İnşa, Gemi Satın Alma, Tersane Kurma ve Geliştirme Fonu" (GİSAT) ile armatörlere her yıl kredi verilmesi oldu. GİSAT'ın en etkin şekilde kullandırıldığı evre, Ulusu ve Özal iktidarlarıydı.[72]

Üçüncü kırılma 2001 yılı ve sonrasında meydana geldi: BM gemilerin uyacağı kuralları değiştirince mevcut gemiler hurdaya çıktı. Gemi talebi Avrupa, Japonya ve Güney Kore'deki büyük ölçekli tersanelere kaydı. Bu tersanelerin uzak, maliyetli ve dolu olması nedeniyle Tuzla'nın yıldızı parladı.

Tuzla'nın yükselişi

TBMM Tuzla Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na göre, sektör yüzde 360 büyüdü. 2002'de tersanelerdeki toplam sipariş 83 iken, bu rakam Haziran 2008'de 254 gemiye ulaştı. Tanker siparişleri dört kat artıp 207'ye çıktı.

Aynı dönemde teslim edilen gemi sayısı 142'den 368'e çıktı. 2001'de bakım ve onarımı yapılan gemi sayısı 583 iken, 2007'de 735'e yükseldi.[73]

Yine bu rapora göre 2002'de 13.545 olan istihdam miktarı 2007 yılı sonunda 33.380'e çıktı. Yan sanayi istihdamı otuz binden yüz bine yükseldi. Ancak Japonya ve Güney Kore'de

72 *A.g.e.*, s. 143-144.

73 https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss295.pdf

taşeron işçiler istihdamın yüzde 50'sini oluştururken, Türkiye'de bu rakam yüzde 80'i buluyordu.

Tuzla'da taşeron sistemi 1982'den beri vardı. Ekonomik kriz etkisiyle tersaneler küçülürken; şirketler, deneyimli ustalarını, yanlarına bir grup işçi alarak çalıştırmaya yönlendirdi. Kamudan istifa ederek özele geçen yöneticiler de Japonya ve Güney Kore'den bildikleri bu sistemi Tuzla'ya uyarladı.[74]

Tuzla'daki taşeronluk sistemi tersaneyle kurdukları ilişki biçimine göre iki ayak üzerinde gelişti. İlki, yerleşik veya iç taşeron olarak adlandırılan sistem...

İç taşeronların tersanedeki varlıkları, kimi zaman arınatörden de eski olabiliyor. Çalıştırdığı işçi nezdinde patronken, arınatör nezdinde ustabaşı görülüyor.[75]

2007'de 12 ölü

Tuzla'da, artan iş hacminden kaynaklı işçi gereksinimi taşerondan elde edilince ölümler hızla tırmandı. 2001'de bir olan ölüm miktarı, 2004'te beşe, 2005'te sekize, 2006'da ona, 2007'de on ikiye çıktı.

ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı müfettişleri 1 Kasım-31 Aralık 2006 arasında elli bir tersaneyi denetledi. Hazırlanan "Tersanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi / Genel Değerlendirme Raporu"na göre bölgede çalışan 16.173 işçiden 12.427'si taşeron, 2.611'i kadroluydu. 2007'de 276 iş kazası yaşanmış ve on ikisi ölümle sonuçlanmıştı. Ölümlerden ikisi elektrik çarpması, dördü yüksekten düşme, üçü cisim çarpması ve düşmesi, ikisi araç çarpması, biri kalp krizi nedeniyle meydana gelmişti. Altısında uzuv kaybı gerçekleşmişti. En çok kaza yüksekten düşme ve cisim çarpmasından kaynaklanıyordu.

---

74 *A.g.e.*, s. 177.

75 *A.g.e.*, s. 170-174.

Teftiş sonucu 99 madde başlığı altında 1061 noksan saptanmıştı. Sonuç kısmında, "işverenlerin sorunları bildikleri, ancak çözümü uzun zamana bırakma eğiliminde oldukları" vurgulandı.[76]

Bakanlık, noksanlık saptanan otuz altı işyerine süre verirken, üçüne para cezası kesti. Hiçbiri mühürlenmedi. Ağır ceza verilmediği için, rapordan beş ay sonra, 21 Ağustos-3 Eylül 2007 arasında beş işçi öldü.

ÇSGB, aynı yıl bir teftiş daha yaptı. "Tersanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi-2" başlıklı ikinci rapor yayınladı.[77] Rapora göre kırk üç tersanede 590 noksanlık saptandı. Kırk bir işyerine 190.000 TL para cezası kesildi.

Neden mi mühürleme olmadı?

Çünkü DESAN Tersanesi'nde işçi Bekir Özmen'in can verdiği 3 Eylül 2007'de görüldüğü üzere, patronların arkasında iktidar vardı!

Sözde teftiş

ÇSGB Bakanı Faruk Çelik, Özmen'in ölümünden üç gün sonra DESAN'ı teftişe gitmişti. Basının alınmadığı teftiş sonunda Çelik, bir grup işçi tarafından "Patronlar tarafından yönlendiriliyor, iş kazası yaşanmayan bölümlere götürülüyorsunuz" şeklinde uyarıldı. Fakat Çelik, çıkışta, "Önlemleri beğendim," dedi. Bu esnada yanında, tersanenin sahibi Cengiz Kaptanoğlu vardı. Kaptanoğlu, 2003-2007 arasında AKP İstanbul Milletvekili'ydi.

Kaptanoğlu'ndan sonra 2007-2011 yıllarında Yardımcı ve Türkter tersanesi sahibi Kemal Yardımcı AKP'den; Torlak ve

76 http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/yayinlar/yayinlar2013/2007_17

77 http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/yayinlar/yayinlar2013/2007_21

Bakan Faruk Çelik, Tuzla tersanesini incelemeye geldiğinde Limter-İş Genel Başkanı Kamber Saygılı ile tartışıyor. Saygılı, Bakan Çelik'e "Yanlış yönlendiriliyorsunuz" diyerek itiraz ediyor.

Torgem tersanelerinin sahibi Torlak Ailesi'nden Durmuşali Torlak da MHP'den TBMM'ye girdi. Bu tersaneler, iş kazalarının en sık meydana geldiği adreslerdi.

Torlak ilk demecini, *Radikal* muhabiri olarak bana vermişti. *Radikal*'de 5 Eylül 2007'de yayınlanan demecinde Torlak, ölümlü kazaları, tersanelerin küçülmesine, işçilerin yan yana çalışmak zorunda kalmasına ve havanın sıcaklığına bağladı. Torlak, "Bu, kazadır. 'Neden Tuzla' derseniz, fikir beyanında bulunamayacağım. Kazalara, işçilerin ihmali de yol açabiliyor. Havalar sıcak. 'Kaskını giy' dersin, ihmal edebilir," dedi. Torlak, iş güvenliği nedeniyle taşerona karşı çıktığını söyledi. Oysa Torlak'ın amcasının oğlu olan GİS-

BİR Başkan Vekili Kenan Torlak'ın Torgem Tersanesi'nde taşeron uygulaması sürmekteydi.[78]

Tuzla'dan TBMM'ye

TBMM kayıtlarına göre AKP'li Yardımcı ve MHP'li Torlak'ın karnesi şöyleydi: Örneğin, 19 yaşındaki Onur Bayoğlu, Sedef Tersanesi'nde 19 Ocak 2008'de ambara düşerek öldükten yalnızca beş gün sonra, 23 Ocak'ta Torlak dokuz soru önergesi verdi. Bayoğlu'nun ölümü hakkında mı? Hayır, değil.

Torlak, ilk önergede; tersane kapasitelerini artırmak maksadıyla koster inşasının desteklenip desteklenmeyeceğini sordu. İkincisinde; LPG ithalatının yüzde 80'inin yabancı gemilerle yapılmasından yakındı. Üçüncüsünde, "Tersanelerimizin kapasitelerini artırma konusunda devlet desteği verilecek mi?" sorusunu yöneltti. Dördüncüde de "Elektrik santrallerinin bir veya birden fazlasını tersanecilere vermeyi düşünür müsünüz?" diye sordu.

Tuzla'da 5-17 Şubat 2008'de beş işçi can verdi.

Torlak üç gün sonra Mezitli ve Sultanhanı adıyla ilçe kurulmasını önerdi.

Mayıs 2008'de beş işçi öldü.

Torlak, 5 Haziran'da yeni bir soru önergesi daha yöneltti. Bu kez; 2002'den beri Denizcilik Müsteşarlığı alanına giren kaç ihalenin yapıldığını, bu ihaleleri kimlerin aldığını; Tuzla'daki kokunun nasıl giderileceğini sordu.

8 Haziran'da işçi İhsan Turan ezilerek can verdi.

Yardımcı, üç gün sonra balıkçılara verilen cezaların indirilmesini istedi.

3 Temmuz'da montajcı Kemal Turhan düşerek öldü.

Beş gün sonra Torlak, Yalova'daki yeni tersane alanının sektörle ilgisi olmayan ortaklıklara verilmesine kızdı. Öner-

78 http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=231971

gesinde "Bu oluşumdaki kaç firmanın tecrübesi olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Diğer önergesinde; Tuzla'da yeni dolgu alanı yapılmasını eleştirdi.

29 Temmuz'dan 20 Aralık'a on üç işçi elektrik çarpması, damarı kesilerek, yanarak, denizde boğularak ve patlamada öldü.

Torlak, bu dönem içinde tek bir soru önergesi verdi: İstanbul'da batan ve karaya oturan kaç geminin yediemine alındığını ve akıbetlerini merak etti.

2009'da on beş işçi öldü. Hikmet Kaya yanarak, Sevim Sevgili kapaklar arasına sıkışarak, Aydın Can düşerek ve Cemil Akgül elektrik çarpmasından...

Torlak, 16 Nisan'daki önergesinde şunu sordu:

> "Gırgırla avlanmaya izin verirken ışıkla avlanmaya, trole izin verirken karides avlamaya izin verilmemesi ne derece doğru?"[79]

CHP'li taşeron başı

AKP'li Yardımcı, tersaneciler için hayati önemdeki Milli Savunma Komisyonu başkanıydı. Ölümlerin ayyuka çıktığı bir süreçte, TBMM Tuzla Araştırma Komisyonu kuruldu. Komisyonun Tuzla ziyaretinde, heyete Yardımcı eşlik etti!

Bu arada, Tuzla'nın en büyük taşeron şirketi olan Umut Gemi'nin sahibi Hasan Uzunyayla ise CHP'nin Tuzla İlçe Başkanı'ydı. Uzunyayla zamanla partide belediye meclis üyeliğine ve milletvekili adaylığına kadar yükseldi.

Bu "işbirliğinden" ötürüdür ki TBMM Tuzla Meclis Araştırma Komisyonu'nun raporundan, taşeron işçiliğin gerekli olduğu sonucu çıktı.

İşçilerse, tahmin edileceği üzere, sahipsizdi. Taşeron işçi-

79 http://www.radikal.com.tr/turkiye/53uncu-isci-oldu-vekiller-ne-yapti-970002/

ler DİSK'e bağlı Liman, Tersane, Gemi Yapım Onarım İşçileri Sendikası'na (Limter-İş) üyeydi. Az sayıda üyesi bulunan sendika, dirençli ve ısrarlı bir mücadele sürdürdü.

Yöneticileri tutuklandı, şiddete uğradı ve işsiz bırakıldı. Buna rağmen sendika iş kazalarını gündeme getirmeyi başardı. Ancak yeterli örgütlenme oranına ulaşamadı. Karşısında, patronlarla hareket eden Türk-İş'e bağlı Dok-Gemi-İş Sendikası vardı. Bu sendika bir kez sokağa çıktı; o da, Limter-İş'in tersanelerdeki ölümleri protesto için iş bırakma kararı aldığı 28 Şubat 2008'de, ölümleri değil, eylemcileri kınamak için...

30 yılda 180 işçi

GİSBİR verilerine göre 2014 yılı itibariyle Türkiye'de 99 tersane, 46 tekne imal ve çekek yeri bulunuyor. Tersanelerden 56'sı, çekeklerden 36'sı faal olarak çalışıyor. İşçi sayısı, 2014'te 20.334.[80]

Aralık 2015 itibariyle otuz yılda 184 işçi iş kazalarında can verdi.

ÇSGB'nin Temmuz 2016 verilerine göre sektörde kayıtlı 167.016 işçiden 13.414'ü sendikalı.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne devredilen Pendik Tersanesi'nde ise taşeron sistemi bulunmuyor. Her işçinin sendikaya üye olduğu askeri tersanede, ölümcül iş kazası istisna kabul ediliyor.

ÖZELLEŞTİRME ÇARPIYOR

Türkiye'de elektrik üretimi, iletimi ve dağıtım işlemi 1930'lara kadar genellikle yabancı şirketlerin elindeydi. Dağınık haldeki bu işletmeler 1939'da kamulaştırıldı ve dağıtım işi

80 http://www.gisbir.com/content/uploads/kurumsal/dosya/GISBIRSektorRaporu2014.pdf

belediyelerin yetkisine verildi. 1970'te Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) bünyesinde toplandı.

Kamu kuruluşu olarak faaliyet gösteren TEK, 1993'te Türkiye Elektrik Üretim-İletim Anonim Şirketi (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ) ikiye ayrıldı. Aynı yıl "Yap-İşlet-Devret" modeliyle elektrik üretimi özelleştirildi. Üretilen enerjiyi TEK'in satın alması yoluna gidildi.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) kurulduğu 2001'de TEAŞ üçe ayrıldı. Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi, Türkiye Elektrik Ticaret Taahhüt Anonim Şirketi ve Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi kuruldu.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın verilerine göre 2015 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin elektrik kurulu gücü içerisinde EÜAŞ yüzde 27,8, serbest üretim şirketleri yüzde 59, "Yap-İşlet" santralleri yüzde 8,3 ve "Yap-İşlet-Devret" santralleri ise yüzde 3,2 paya sahip...[81] Yani üretim büyük oranda özelleştirildi.

Hal böyle olunca, santrallerde kaç işçinin çalıştığını, kaç iş kazasının meydana geldiğini, kaç işçinin can verdiğini ya da yaralandığını saptamak zor.

TEDAŞ da 2004 yılında özelleştirme kapsamına alındı ve dağıtım bölgeleri yirmi bire çıkarılarak her biri özelleştirildi. TEDAŞ bir üst denetim organına dönüştürülürken; binlerce nitelikli elektrik işçisi güvenceden yoksun kaldı. Dağıtım şirketleri arıza, bakım ve onarım alanında taşeronlaştı.

EPDK'nın 2014 verilerine göre dağıtım sektöründe 44.943 işçi çalışıyor. Bu işçilerden 14.970'i kadrolu, 29.973'ü ise taşeron firmalara bağlı görev yapıyor. Taşeron işçilerin en yüksek olduğu bölge ise 4.202 işçisiyle, İstanbul'un Avrupa Yakası'na bakan "Boğaziçi" bölgesi.[82]

---

81 http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Elektrik

82 http://www.epdk.org.tr/TR/Dokumanlar/Elektrik/YayinlarRaporlar/Elektrik-PiyasasiGelisimRaporu

DİSK'e bağlı Enerji-Sen'in açıkladığı rapora göre 2015 yılında en az kırk yedi elektrik işçisi öldü. Yirmi ikisi elektrik çarpması, yedisi trafik kazası, beşi düşme, dördü ezilme, üçü boğulma, ikişer kaza da göçük, patlama ve vurulma sonucu...

Elektriğin santrallerle dağıtım alanları arasındaki iletiminden sorumlu bir kamu kuruluşu olan TEİAŞ'ta 2003-2011 yılları arasında yalnızca 174 iş kazası meydana geldi. Bu kazalarda on altı işçi öldü, yetmiş üçü ağır, altmış dördü hafif yaralandı. Kaza sıklığı bakımından, ülke geneline göre daha az kaza meydana geliyor.[83]

ÇSGB'nin Temmuz 2016 verilerine göre bu sektörde kayıtlı 241.016 işçiden 57.977'si, yani yüzde 27'si sendikalı.

Ocak 2003'te ise kayıtlı 134.510 işçi vardı.

Bunlardan 115.534'ü, yani yüzde 86'sı sendikalıydı.

Çarpan, özelleştirme olmuştu.

MADEN ÇIKAR, İNSAN KALIR

Anadolu'da kömür madenciliğinin tarihi, yalnızca Zonguldak havzasında 1848'e kadar uzanıyor. Galata tüccarları; İngiliz Kömür, Ermeni Karamanya, Fransız Ereğli ve Gürcü kumpanyaları ile Maadin Osmanlı Anonim Şirketi gibi özel kuruluşların üretim yaptığı kömür madenleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrası adım adım devlet kontrolü altına alındı. Bu amaçla 1935'te Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) kuruldu.

1957'de Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ), 1983'te Zonguldak ve çevresindeki üretim için Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) hizmete girdi. Madencilik ruhsatlarının verilmesi, arama ve üretim politikalarının belirlenmesi ve denetim yetkisi, 1993'te Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bün-

83 http://ijerad.kku.edu.tr/journal/pub/IJv4i2j5.pdf

yesinde kurulan Madencilik İşleri Genel Müdürlüğü'ne (MİGEM) verildi.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırmaları Vakfı'nın (TEPAV) ILO ile 2015'te ortaklaşa hazırladığı "Türkiye Kömür Madenciliği Sektöründe Sözleşmesel Düzenlemeler" başlıklı rapora göre Türkiye, dünya genelinde on iki büyük kömür üreticisinden biri. Ülkedeki linyit rezervinin 14,7 milyar ton, taşkömürü rezervinin 1,3 milyar ton olduğu tahmin ediliyor. Rezervin yüzde 94'ü ısı değeri düşük olan linyitten oluşuyor. Linyitin yüzde 90'ı enerji ihtiyacı için elektrik santrallerine akıyor.[84]

Kömür tüketimi 1965-2014 döneminde yaklaşık on kat artarken; üretim her geçen yıl düştü. 1980 yılı başında taşkömürü üretiminin yüzde 80'i yerli üretimken, bu oran 1980'ler sonunda yüzde 45'e, 2012'de yüzde 7.28'e geriledi.[85]

Yine 1981'de kömür ihtiyacı hemen hemen karşılanırken, üretim-tüketim farkı, 2012'de yüzde 20'lik bir açığa ulaştı.

Sayıştay'ın 2011'deki tespitine göre, "Türkiye'nin 1980'lerden beri uyguladığı özelleştirme politikaları, KİT'lerin madencilik faaliyetine devam etmesini zorlaştırdı. Yeterli fona sahip olmayan KİT'ler artan enerji ve kömür ihtiyacını karşılayamaz hale geldi."[86] Taşkömürü üretimi artık ancak ihtiyacın yüzde 10'unu karşılıyor.[87] TTK'ya göre 1974'te beş milyon ton olan satılabilir taşkömürü, 2015'ten itibaren bir milyon tonun altına indi.

Anayasa'nın 168. maddesinde "tabii servetler ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, aranması ve işletilmesi hakkının devlete ait olduğu" vurgulandığı halde, 1970'lerin sonundan itibaren, maden çıkarma işi "rödö-

84 http://www.tepav.org.tr/upload/files/1457365710-2.TURKIYE_KOMUR_MADENCILIGI_SEKTORUNDE_SOZLESMESEL_DUZENLEMELER.pdf

85 *A.g.y.*, s. 29-30.

86 *A.g.y.*, s. 25.

87 *A.g.y.*, s. 26.

vans sözleşmesi" yoluyla belirli bir süre için özel şirketlere devredildi.[88]

Bu tür sözleşmelere 2004'te Maden Kanunu'nda değişiklikle izin verildi. Ertesi yıl kaldırılsa da, 2010'da yeniden Maden Kanunu'na kondu. Taşeron uygulamasından farklı olarak bütün üretimin devri anlamına gelen rödövans, taşeronu çağırdı. Bilhassa linyitte TKİ yeraltı üretiminin yüzde 74,5'i rödövans, yüzde 21,4'ü taşeron sistemiyle özelleştirdi. Açık madenlerin de yüzde 57'si özel şirketlere verildi.[89] Böylece 2004'te bir milyon ton civarında olan yeraltı üretimi, vahşi çalışma koşulları altında 2014'te on milyon tona çıkarıldı.

Kazanın adresi, özel madenler

Özelleştirme sonucu TTK'da 1980'de 41.927 olan kamu işçisi sayısı, 2015'te 8.982'ye düştü.[90] TKİ'de 2001'de 16.362 kadrolu, 6.500 taşeron işçi vardı. 2014'te kadrolu sayısı 5.006'ya düştü; taşeron işçi sayısı 10.885'e çıktı.

ÇSGB'nin Temmuz 2016 verilerine göre madencilik ve taş ocakları sektöründe kayıtlı 190.946 işçiden yüzde 18'i sendikalı.

Oysa 2003'te 118.181 işçinin çalıştığı sektörde sendikalı oranı, yüzde 81'di.

Hal böyle olunca; son otuz yılda en az on işçinin can verdiği on maden kazasının dokuzu özel sektörde, biri özelleştirme aşamasındaki madende gerçekleşti.

---

88 Aynı anda kömürle bağlantılı KİT'ler 2002'den itibaren satışa çıkarıldı. İskenderun Demir Çelik; Hekimhan ve Divriği Demir Çelik; ETİBANK'a ait bakır, elektrometalurji, gümüş, krom ve alüminyum işletmeleri; Karadeniz Bakır İşletmeleri; Ereğli Demir Çelik; Çayeli Bakır; Yeni Çeltek Kömür Madeni ve KİAŞ Kömür...

89 http://www.tki.gov.tr/Dosyalar/Dosya/2014yillikfaaliyetraporu.pdf

90 http://www.taskomuru.gov.tr/index.php?page=sayfagoster&id=39

TBMM'de 2010'da "madencilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan" araştırma komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre; sektörde 2003-2008 arasında 41.111 iş kazası oldu. Bu kazalarda 488 işçi can verdi, 616'sı yaralandı.[91]

Kazalarda ilk dört sırayı kaya, toprak ve malzeme düşmesi; cisim sıkıştırması; kişilerin düşmesi ve makine kaynaklı kazalar oluşturuyor. Grizu nedeniyle meydana gelen kazaların sayıca az oldukları, ancak ağır ölümcül sonuçlara yol açtıkları görülüyor.

Türkiye, dünyada kaza şampiyonu!

TEPAV Raporu'na göre Türkiye; üretilen her bir milyon kömür başına yaşanan işçi ölümü bakımından, bu alanda şampiyonluğu elinde bulunduran Çin'in hemen altında yer alıyor. Ancak madenlerde üretilebilecek enerji birimi başına en yüksek kaza oranı bakımından, Çin'in önünde bulunuyor.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2011 yılında madencilik sektörüne ilişkin hazırladığı raporda, kazaların ortak nedenleri olarak ilk üç sırada "risk değerlendirmesi yapılmamasını", "taşeron uygulamasını" ve "üretim zorlamasını" gösterdi. Rapora göre, işverenler kaza maliyetini azaltıcı önlemler almıyor; donanımlı ve tecrübeli iş güvenliği uzmanı sayısı yetersiz kalıyor; madenlerde risk değerlendirmesi iş yerlerine özel hazırlanmıyordu.[92]

DDK raporu iki yıl önceden, 13 Mayıs 2013'te 301 işçinin can verdiği Manisa Soma'daki katliamı "ciddi eksiklikler" vurgusuyla haber veriyordu. Fakat DDK'nın uyarılarının bir kısmı, Soma'dan sonra hayata geçirildi.

---

91 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/dilekce/belge/kararlar/d23/TBMM_Arastirma_Komisyonu_Raporu.pdf

92 https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/ddk49.pdf

KAZA DEĞİL, CİNAYET

Türkiye iş kazası sayısı bakımından dünyada üçüncülüğe yükselirken, "kayıtlara girmeyen kazalar da en az kayıtlara girenler kadar" arttı. Özveri; bu karanlık tabloyu, iktidarlar değişse de kalıcılığını sürdüren, ihracata dayalı ekonomi modeline bağlıyor. Özveri, tersanecilik, maden ve inşaat sektörlerinin verilerine bakarak, iş kazalarının öngörülebilir olduğunu, yani gerçekte "kaza" sayılamayacaklarını ifade ediyor. Bu nedenle "iş cinayeti" ifadesini yeğliyor:

> "Ölümlerden sonra yetkililer tarafından denetimin yapıldığı, mevzuata aykırı bir durumun olmadığı tekrarlanmaktadır. Mevzuata aykırı bir durumun olmadığı gerçekse, ölümler de gerçek olduğuna göre, ölümleri ya mevzuata uygun ölüm olarak adlandırmak ya da kaza olmadığını göstermek için adını takmak gerekmektedir. Önceden öngörülen, öngörüldüğü halde önlemi alınmayan ölümler, bu nedenle kaza değil, cinayettir. Yaşanan ölümlere kaza denilerek sıradanlaştırmanın neredeyse doğal bir riskmiş gibi gösterilmesindense, rahatsız edici bir kavram olan iş cinayeti kavramının kullanılması daha doğrudur."[93]

"Kazalar, piyasanın tercihi"

Gürcanlı da kazaların "piyasanın ekonomik bir tercihi" olduğunu ve öncesinden "tahmin edildiğini" savunuyor. "Peki, ölüm ve yaralanmalar kaçınılmaz mı?" Gürcanlı, bu soruya kestirmeden "Hayır" diyor. Çünkü üretimin nerede nasıl gerçekleştirileceğine, kimlerin üretime katılacağına ve hangi risklerle karşılaşılacağına sermayenin karar verdiğini, bu riskleri ortadan kaldırmanın da sermayenin kararına

93 Özveri, s. 163.

bağlı olduğunu ifade ediyor. Gürcanlı, ikinci bir soru yöneltiyor: "İşyerindeki riskler kabul edilebilir mi?"

> "Bu sorunun yanıtı kim olduğunuza bağlıdır. Sermayedarlar için riskler kabul edilebilir sınırların içindedir. Sermaye sahibi yaralanmaz, ölmez, kazaya maruz kalmaz ve her zaman güvensiz çalışma ortamlarına yol açan kararlarının semeresini daha fazla kârlılık olarak geri alır. Sakatlanan veya ölen her zaman işçilerdir ve onlara sorsanız, iş yerleri risklidir."[94]

Gürcanlı, salt iş kazasının gelişim aşamasında değil, soruşturma süreçlerinde de, kazananın işverenler olduğunu kaydediyor. Gürcanlı'ya göre bu süreçte "kazanın parçalanması" stratejisi uygulanıyor. Örneğin kaza teknik bir hataya indirgeniyor; işçinin dikkatsiz davrandığı iddia ediliyor; işverenin olumlu sicilinden söz ediliyor; kazanın münferit olduğu savunuluyor; kan parası devreye giriyor; hiç olmadı, kaza ve kadere bağlanıyor![95]

Yargı patron safında

Yargı kurumu, istisna yargılamalar hariç, bu bakışla hareket ediyor. Bir iş kazası halinde çoğunlukla "taksirle öldürme" suçunu düzenleyen TCK'nın 85. maddesine göre dava açılıyor. Taksirle, yani bir kusur sonucu, bir kişi ölünce iki yıldan altı yıla, birden çok kişi ölünce iki yıldan on beş yıla kadar hapis isteniyor. Taksirin tanımı, yasanın 22. maddesinde yapılıyor. Maddenin birinci fıkrasındaki "taksir" kavramı, "dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık" olarak tanımlanıyor. İkinci fıkrada "Kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi" hali için "bilinç-

94 Gürcanlı, s. 94.

95 *A.g.e.*, s. 106-116.

li taksir" ifadesi kullanılıyor ve ceza küçük bir miktar arttırılıyor. Bu madde iş kazaları için işletiliyor.

Bursa'da 2009 yılında on dokuz maden işçisinin hayatını kaybettiği grizu patlamasına ilişkin davada, Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin, sanıklara "taksirle öldürme" suçundan değil, "olası kastla öldürme" suçundan ceza verilmesini talep etmesi, yargıdaki ilk içtihat sayıldı. TCK'nın 21. maddesinde "kasıt" kavramı, "Kişinin, suçun gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen fiili işlemesi hali" diye tanımlanıyor. Bu durumda TCK'nın 81. maddesine göre "kasten öldürme" suçundan müebbet hapis öngörülüyor. Ardından "olası kast"ı düzenleyen 21. madde gereğince sanığa verilecek ceza, yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar hapse dönüşüyor. Şimdilik mücadele, bu maddenin kullanılması yönünde...

Ancak bugüne kadar hiç gündeme gelmeyen bir madde daha var: O da TCK'nın 83. maddesindeki "kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi" suçu. Bu maddede ölümün, "kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla" meydana gelmesi gerekiyor. Maddeye göre "kişinin kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğünün bulunması" ve "önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması" gerekiyor. Suç böyle tanımlandığı takdirde ceza, müebbet hapis halinde yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar hapsi öngörüyor. Bu madde hiç uygulanmadı. Yargı, "işçilere istihdam yaratan bir velinimet olarak görmesi"[96] nedeniyle işvereni; taksir ya da bilinçli taksir suçundan mahkûm ediyor. Sanık çoğu zaman tutuklanmıyor bile...

Oysa Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin içtihat kararı ışığında, "olası kastla öldürme" veya "kasten öldürmenin ihmali suretle işlenmesi" suçundan ceza verilmesi gerekiyor. Zira ka-

96 Özveri, s. 152.

zalar, işçilerin dikkatsizlikleri sonucu değil, işverenlerin yasal yükümlülüklerini bilinçli şekilde yerine getirmemesinden kaynaklanıyor.

Bu hukuki değerlendirmenin alt işveren-üst işveren ilişkisinde de uygulanması gerekiyor. Halen bir taşeron işçi kaza geçirdiğinde sanık koltuğunda taşeron şirket sahibi ya da bir yetkilisi yargılanırken; asıl işveren davadan muaf tutuluyor. Oysa İş Kanunu'nda asıl işveren de sorumlu kılınıyor.

Cezasızlık

Türkiye'de henüz örneği görülmese de ABD'de ve Avrupa'da iş kazaları sonrası açılan "cinayet davası" örnekleri bulunuyor. Örneğin ABD'de 1983'te, işçi Stefan Golab'ın siyanür gazı soluyarak ölümünün ardından beş firma yetkilisine bu suçtan dava açıldı ve üçer yıl hapis cezası verildi. ABD Adalet Bakanlığı 1988'de aldığı kararla, iş kazası durumunda işverenlerin cinayetten yargılanabileceğine hükmetti. 1991'de North Carolina'da bir tavuk çiftliğindeki yangında yirmi beş işçinin ölümüne ilişkin tesis sahibine yirmi yıl ceza verildi.[97]

Avrupa'daki en bilinen örnek, 2007'de İtalya Torino'daki Thysen Krupp Demir-Çelik tesisinde yedi işçinin ölümünden sonra açılan dava oldu. Torino Ceza Mahkemesi, 2011'de şirketin CEO'su hakkında on altı yıl altı ay hapis cezası verdi.[98]

Yargıdaki bu bakış, Türkiye'nin ilerisinde olsa da, ABD ve Avrupa'da da istisnai hal sayılıyor. Bu nedenle Mony, cezasızlık politikalarına dikkat çekerek, uluslararası iş ceza mahkemesi kurulmasını öneriyor:

97 Özveri, s. 157-158.

98 *A.g.e.*, s. 159-160.

"İşverenlerin ve emir vericilerin işlediği suçların büyük çoğunluğu, çalışanların işlediği suçların aksine, bütünüyle cezasız kalır. Bu cezasızlık, temelinden sorgulanmalıdır. İnsanlığa karşı işlenen suçları yargılamak üzere uluslararası ceza mahkemesi kurulmuştur. Bilinçli olarak iş yerlerini şiddet ve ölüm mahalli haline getirenleri yargılamak üzere bir iş ceza mahkemesi ne zaman kurulacaktır?"[99]

Evet, ne zaman?

99 Thébaud-Mony, s. 258-259.

Esenyurt'ta can veren 11 inşaat işçisinin ailesi, Bakırköy Adalet Sarayı önünde basın açıklaması yapıyor.

İNŞAAT

ÇADIRDA BİR CEHENNEM

Kar ve keskin bir ayaz, 11 Mart 2012 günü İstanbul'u titretiyordu. Esenyurt'taki Marmara Park AVM'nin inşaatı, dev bir canavarı andırıyordu. Şantiyedeki yüzlerce işçi saat 17.00'deki paydosla canavardan kaçarak, soluğu çadırlarında aldı.

Eyüphan ve Sevdin Özen kardeşler, yorgun argın girdikleri çadırda, elbiselerini değiştirdikten sonra akşam yemeği için yemekhaneye gitti. Yemek dönüşü Eyüphan, elektrikli ısıtıcıda çay demledi. İki kardeş çay içip yataklarına uzandı. Sevdin müzik dinlerken; Eyüphan gözlerini kapattı...

Üç kardeş olarak, Kasım 2011'de çalışmak için Van'dan İstanbul'a gelmişlerdi. Yirmi sekiz yaşındaki Sevdin, yirmi dört yaşındaki Rasim ve yirmi yaşındaki Eyüphan; Marmara Park AVM'nin şantiyesinde kaba inşaat işini üstlenen "Kaldem İnşaat" adlı taşeron şirkete girmişti. İş ağır gelince istifa edip Özalp'e geri dönmüşlerdi. Eve ekmek götürmek mümkün olmadığı için yeniden İstanbul'un yolunu tutmuşlardı.

Rasim "çalışma ve yatıp kalkma şartları" daha iyi olan bir inşaatta; Sevdin ile Eyüphan yine Marmara Park'ta başlamıştı. İşe girişleri, kazanın gerçekleştiği gün yapılmıştı. Dön dolaş; aynı şantiye, aynı çadır...

13 taşeron, 837 işçi

Özenlerin 1.000 TL aylıkla girdiği AVM şantiyesi, Marmara Park Gayrimenkul İnşaat ve Geliştirme Anonim Şirketi'ne aitti. Şirket, "Kayı İnşaat" ile el sıkışmıştı. Kayı İnşaat ise on üç ayrı taşeron şirketi şantiyeye sokmuştu. Şantiyede otuz ikisi asıl işveren olan Kayı'ya, 805'i taşeronlara ait, toplamda 837 işçi çalışıyordu. Bunlardan yirmi sekizi kadındı.[1]

İlk kazma 21 Mart 2011'de vurulurken; işçilerin konaklaması amacıyla Esenyurt Belediyesi'nden kiralanan alanda çadırlar kuruldu. Alandaki üç çadır, seksen işçisi bulunan Kaldem'e tahsis edildi. Biri yemekhane, ikisi yatakhaneydi. Yatakhanelerde altlı üstlü iki kişinin kaldığı kırk ranza vardı. Kapasite aşılmıştı.

Çadırın üzeri, yangına karşı dayanıksız, polyester bir brandayla örtülüydü. Oysa "Binaların Yangından Korunması Hakkındaki Yönetmelik"e göre bu, "yangın güvenliği açısından kolay alevlenen B3 sınıfı malzeme" şeklinde nitelendiriliyor ve inşaatta kullanılmasına izin verilmiyordu.

Çadır ateşe dayanıksız olduğu gibi, soğuğa karşı da korunaksızdı. İçerisi "UFO" denilen, beş adet elektrikli ısıtıcıyla ısıtılıyordu. Isıtıcılardan üçü tavana asılı, ikisi ranzalara bağlıydı. Buna rağmen soğuk girdiği için çadırın kenarları battaniye ve çullarla kapatılmıştı. Çıkış kapısı bulunması gereken güney cephesi, aynı nedenle boydan boya suntayla kapatılmıştı. İçeride, elektrikli ısıtıcılardan başka su ısıtıcıları, iki lamba ve bir televizyon ile buzdolabı vardı. Bun-

1 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 29 Mart 2012 tarihli İş Kazası Raporu.

lar, elektrik kablosuna gelişigüzel eklemeler yapılarak çalıştırılıyordu.

Çadırın tek kapısının yanındaki dört ranzada eskimiş sünger yataklar istiflenmiş halde duruyordu. Tavan ile sünger yatakların arasındaki beş santimetrelik boşluktan, elektrik kablosu geçmekteydi.

Süngerleri işçiler dışarıya çıkardı

Eyüphan Özer paydostan sonra yatağına uzanınca gözleri kapıdaki sünger yatak yığınına takıldı. O gün öğle saatlerinde, işçilerden Süleyman Aslan, yangın çıkabileceğini düşünerek tedirgin olmuş, yatakları kapı önüne çıkarmıştı.[2]

Ancak birkaç saat sonra Kaldem'in sahiplerinden Kadir Altun, işçilerden Barış Kıyak'a, "içeriye koyun" talimatı vermişti. Kıyak yatakları içeriye almıştı.

Ağabey kardeş, baba oğul...

İçeride Eyüphan ve Sevdin Özen'in dışında, Ordu Korgan'dan bir ay önce gelip işe giren kırk iki yaşındaki Nadir Topal ve yirmi iki yaşındaki oğlu İsa bulunuyordu. Yemekten sonra Nadir, İstanbul'daki kayınpederini ziyaret için çıkarken İsa'yı çadırda bıraktı. Korganlı diğer işçi, on bir gün önce gelen otuz sekiz yaşındaki Seyfettin Topal'dı. Ahmet Yağal ise Ordu'nun Kumru ilçesindendi. Yağal, otuz yaşında ve üç çocuk babasıydı. Altı aydır şantiyedeydi.

Kırk iki yaşındaki Abdurrahman Demir on gün önce Tokat Erbaa'dan gelmişti. Bitlisli Hakim Alican üç çocuk babasıydı. Evi İstanbul'da olduğu halde yolunun uzaklığı yüzünden çadırda kalıyordu. Ancak haftada bir evini ziyaret edebiliyor-

2 Süleyman Aslan'ın 14 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

du. İstanbul'da yaşayan bir diğer işçi, otuz yaşındaki Barış Kıyak'tı. Kıyak, Muğlalıydı. İki işçi de yedi aydır çalışıyordu.

Demirci ustası Çetin Coşkun, bu inşaata Kasım 2011'de başlamıştı. Yıl sonunda ayrılmışsa da işsizlikten ötürü, eşini ve iki çocuğunu memleketi Sivas'ta bırakarak dönmüştü. Kaza günü işe tekrar başlamıştı.

Coşkun'un hemşerisi Bayram Egepehlivan, aynı inşaatta daha önce üç ay çalışıp ayrılmış ve Sivas'a dönmüştü. Üç çocuk babası Egepehlivan, kazadan yirmi gün önce iş bulmak için İstanbul'a gelmiş, Kaldem'in kapısını çalmıştı. Başvurduğu gün, iddiaya göre pazar günü olduğu için, "Yarın işlemlerin yapılıncaya kadar çadırda kal," denilmişti. O gün saat 17.15'te oğlu Gökhan'ı arayıp, "Ranzalarımızı kuruyoruz oğlum," demişti. Bu, elli yaşındaki Bayram ustanın şu hayattaki son görüşmesi olmuştu. Öldüğünde, işe giriş kaydı bile yoktu.

Bartınlı Ahmet Keskin ve Samsunlu Fatih Acun ise Kaldem'in işçileri olmakla birlikte, Marmara Park'ta değil, yakın mesafedeki bir başka şantiyede çalışmaktaydı. Keskin kırk sekiz, Acun ise yirmi üç yaşındaydı.

Samsunlu Mustafa Pak ise inşaat işçisi bile değildi. Kaldem'in işçilerine yemek veren yemek şirketinin elemanıydı. Elli altı yaşındaki Pak da işçi çadırlarında konaklıyordu. Bu işçilerin çoğu yangından hemen önce televizyonun etrafında toplanmış, sohbet ediyordu.

Elini uzattı, kurtaramadı

Saat 20.30'u gösterirken çadırda on üç işçi kalmıştı. Eyüphan Özen ranzada otururken, koğuş girişinde yığılı haldeki süngerlerden "çıt" diye bir ses geldi. Özen, "çıt" sesinden sonra süngerlerin tutuştuğunu ve kapı ağzına devrildiğini gördü:

"Bir anda süngerler alev aldı. Sonra devrilip giriş kapısını kapattı. Alevi etrafa yayıldı. Kapıya yakındım. Ağabeyim Sevdin'i tutup dışarıya çekmek istedim. Korkup gelmek istemedi. Beni de tutmak istedi. Çünkü çıkış kapısının bulunduğu yer alev içindeydi. Sadece girişten çıkma imkânı olduğu için kendimi riske atarak, alevlerin içinden geçip dışarı çıktım."[3]

Özen'den sonra çadırdan çıkmayı başarabilen diğer kişi, o esnada çay içip radyo dinleyen Mustafa Pak oldu. Pak, "Koğuş yanıyor," çığlığını işitince kapıya yöneldi. Kapıda, Ordulu Ahmet Yağal'ın nevresimle sünger yatakları söndürmeye çalıştığını gördü. Pak, Yağal'ın yanından kendisini dışarı attı. Arkadaşlarını kurtarmak için çadırın arkasına geçip elleriyle toprağı kazmaya çalıştıysa da alevlerle baş edemedi.[4]

Bu esnada, yandaki çadırda televizyon izleyen işçiler bağrışmalar üzerine kapıya çıktı. Diyarbakırlı İsa Eser, yanan çadırın kapısına koştu. Alevler yüzünden içeriye giremeyince çadırı bıçakla delmeye çabaladı. Alevler üzerine gelince geri çekildi. Çadırdan çıkamayan işçilerin çığlıkları şantiyeyi sarsıyordu.[5] Dışarıdaki işçiler, arkadaşlarının kül oluşunu çaresizce izlerken yangın birinci yatakhaneden ikincisine, ardından yemekhaneye sıçradı. Dört saat süren yangında iki çadır tamamen, üçüncüsü kısmen yandı. Alevler ancak 11 Mart'ı 12 Mart'a bağlayan gece, saat 00.45'te söndürülebildi.

Gün aydınlanınca yedisi çadırın sağ dip köşesinde, üst üste yığılmış halde; ikisi sol dipte, diğer ikisi de giriş noktasındaki ranzaların altında olmak üzere, on bir işçinin kömürleşmiş cesetleri bulundu. Polise göre, "aşırı yanmadan do-

3 Eyüphan Özen'in 12 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

4 Mustafa Pak'ın 12 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

5 İsa Eser'in 12 Mart 2012'de Kıraç Polis Merkezi'nde alınan ifadesi.

layı eşkâlleri ve kimlik tespitleri yapılamadı, parmak izleri alınamadı."[6]

İtfaiye'ye göre yangın, işçileri daha o gün yatakları kapı önüne çıkarmaya iten nedenle çıkmıştı. Üzerinden geçen elektrik tesisatı, sünger yatakları tutuşturmuştu:

> "Elektrik kablolarının herhangi bir nedenle kısa devre yapması sonucu oluşan elektrik arklarının sünger yatakların üzerine düşmesi nedeniyle yangın başlangıcının meydana geldiği ve polyester çadır örtüsünün tutuşmasıyla rüzgârın da etkisiyle çok hızlı bir şekilde gelişerek..."[7]

Sünger yataklar kapı ağzına devrildiği ve acil çıkış kapısı da olmadığı için işçiler çadırın içinde kalmış ve dışarıya çıkamamışlardı. Sünger yataklardan yayılan hidrojen siyanür gazı, işçilerin çabucak zehirlenmesine yol açmıştı.

Bu çadırın yanacağı öngörülmüştü.

İşçilerin değilse bile, faillerin eşkâli belliydi.

"ÇADIRIN YANACAĞINI TAHMİN EDİYORDUK"

> "Çadırda kullanılan malzeme, petrol ürününden yapılan naylon tipi malzemedir. Bu madde yangında kolayca yanar. Ben çadırları kurarken durumu tahmin ediyordum. Bugüne kadar böyle bir olay yaşanmadığı için yine yaşanmayacağını düşünerek, bu malzemeden çadırları kurduk."[8]

İtiraf niteliğindeki bu cümleler, Kaldem İnşaat'ın ortakları Abdullah ve Mehmet Altun'un kardeşi Kadir'e aitti. Kendisi de şirkette çalışan Kadir Altun'a göre çadırlar, içinde kalan işçiler tarafından kurulmuştu. Elektrik tesisatını elektrikçi Şaban Bakırcı döşemişti.

6 12 Mart 2012 tarihli Olay Yeri İnceleme Raporu.

7 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 29 Mart 2012 tarihli İş Kazası Raporu.

8 Kadir Altun'un 14 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

Abdullah Altun'a göre kusur, tesisatı döşeyen Bakırcı'ya ve çadıra kendilerinden habersiz fazla ısıtıcı yerleştiren işçilere aitti. Altun, "Bakırcı bizden hangi malzemeyi istediyse verdik. Tesisatı dört ısıtıcı çalışacak kapasitede kurdurduk. İşçiler haberimiz olmadan çadıra ek ısıtıcı koymuş. Bunu öğrenince fazla ısıtıcıları toplattık. İşçilerin tekrar koyup koymadıklarını bilmiyorum," dedi.[9]

Isıtıcı kullanmak yasaktı

Oysaki gerçeklik, Altun kardeşlerin anlattığı gibi değildi. Onlar çadır örtüsünün yanacağını öngördükleri gibi, tesisatın ısıtıcıları kaldırmayacağından da haberdardı. Tesisat döşenirken, aydınlatma ve işçilerin cep telefonlarını şarj edecek yeterlilikte olduğu biliniyordu. Hatta Bakırcı, Altun kardeşleri uyarmış, "ısıtıcı takılması halinde kabloların yükü kaldırmayacağını" söylemişti.[10] Bakırcı'ya göre kendisine haber verilmeden çadırlara "elektrik bilgisi olmayan" bir kalıpçıya ek tesisat çektirilmişti.[11]

Üstelik çadırlarda elektrikli ısıtıcı kullanılması yasak olduğu halde, işçiler buna mecbur bırakılmıştı. Kayı İnşaat'ın kazadan dört ay önce, 12 Aralık 2011'de taşeron şirketlere tebliğ edip şantiyeye astırdığı "Koğuşlarda Isınma Talimatnamesi" başlıklı yazının beşinci maddesinde, "Koğuş içinde elektrikli ısıtıcılara izin verilmeyecektir" denilmekteydi. Altıncı maddede, "Merkezi ısınma yöntemleri kullanılması sağlanacaktır" uyarısı yapılıyordu.

Ki bu uyarının gereği, Kaldem'le birlikte şantiyede taşeron

9 Abdullah Altun'un 14 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

10 Şaban Bakırcı'nın 14 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

11 Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2012/197 esas numaralı davanın 13 Temmuz 2012 tarihli duruşma tutanağı.

olarak hizmet veren Tapas İnşaat tarafından, ısrarlar sonucunda da olsa yerine getirilmişti.

Ne şalter var, ne sigorta

Ne var ki Kaldem uyarılara kulak asmamıştı. Şantiyeden ana panoya yeraltından taşınan elektrik, panodan çadırlara toprak üstünden aktarılmıştı. Yasal zorunluluk gereği, "kaçak akım halinde elektriğin toprağa verilmesi" anlamına gelen topraklama işlemi yapılmamıştı. Ana panoda şalter; çadırlardaki panolarda bir elektrik kaçağı halinde sistemin bağlantısını kesen "kaçak akım rölesi" yoktu. "Çadırların içinde kullanılan elektrik kabloları yer yer bantlarla sarılı ve uygun ekleme yapılmamış vaziyette" bulunmaktaydı. Kabloların cihazlar tarafından çekilen elektriği karşılayabileceği ve topraklama sistemi ile ilgili bir elektrik mühendisi tarafından kontrol yapılmamış, belge düzenlenmemişti.[12]

Çadırlara yangına karşı yeterli miktarda otomatik ve seyyar söndürme cihazı konmamış ve seyyar cihazların yerleri işaretlenmemişti. Keza yangının başlangıcını haber veren alarm sistemi oluşturulmamış; işçilere yangın için eğitim verilmemişti. Çadırlar arasında yangın duvarları örülmemişti.[13]

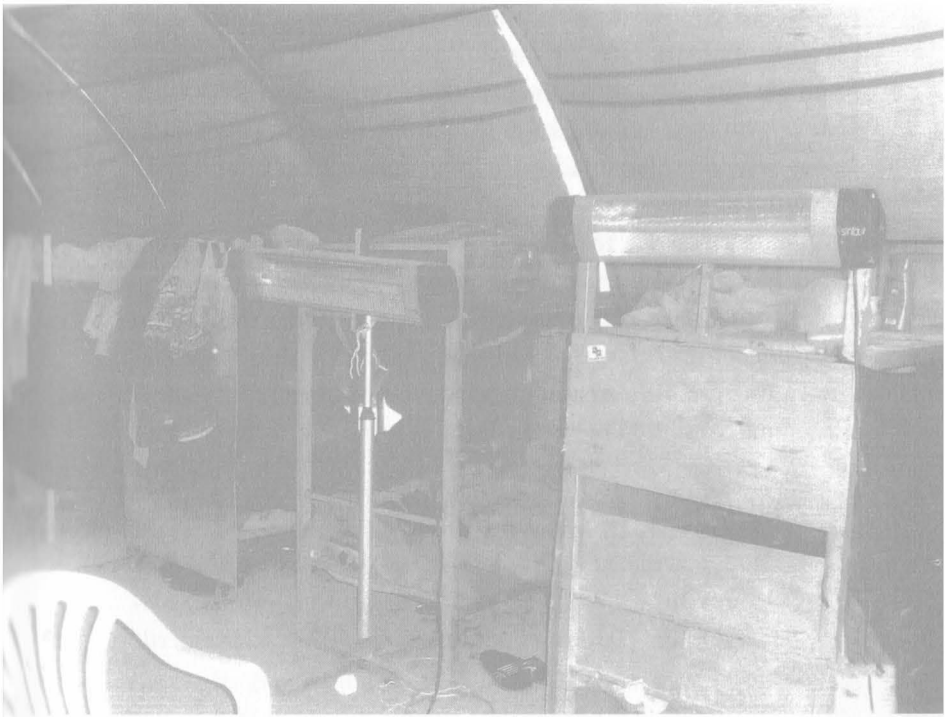
Çarparsa çarpsın, yanarsa yansındı!

Paraya değil, cana kıymak

Ayrıca Kaldem, elli kişiden fazla işçi çalıştırdığı için mevzuat gereği bir adet "A" sınıfı iş güvenliği uzmanı, doktor, bir

12 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 29 Mart 2012 tarihli İş Kazası Raporu.

13 Tapas İnşaat'ın sahibi Selçuk Şahin'in ifadesi; 18 Ocak 2013 tarihli duruşma tutanağı.

Esenyurt'ta can veren 11 inşaat işçisinin kaldığı çadır.

revir ve sağlık memuru bulundurması gerektirdiği halde bu kurala da uymamıştı.

Kayı İnşaat, 10 Haziran 2011'de Kaldem'in sahibi Mehmet Altun'a gönderdiği uyarı yazısında, o tarih itibariyle 171 işçilerinin bulunduğu halde uzman personellerin görevlendirilmediğini hatırlattı. Yazıya göre Kayı, ücret karşılığı bu hizmeti verebileceğini söylemiş, Kaldem bu teklifi de reddetmişti:

> "Defalarca çalışmalarınızın emniyetsiz şekilde yapıldığı tarafınıza yazılı olarak iletilmiştir. Ancak iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda tarafınızda gerekli adımların atılmadığı gözlemlenmiştir."

Kaldem para cezası tehdidinden ötürü o ay "A" sınıfı iş güvenlik uzmanı Şinasi Oymak ile haftada bir danışmanlık yapması için sözleşti. Oymak, şirkette yalnızca üç hafta çalıştı ve şantiyeye haftada birer gün geldi. Ancak Oymak, "çalışma ortamı sağlanamadığı" için işçilere eğitim bile vermeden işten ayrıldı.

Oymak'ın yanına tekniker diye verilen kişi Cem Yıllar'dı. Yıllar, inşaat teknikeriydi. İş güvenliği sertifikası yoktu. Oymak ayrılınca tüm sorumluluk Yılllar'a bırakıldı. O da elinden geldiğince denetim yaptı. "Çadırların kalabalık olduğunu, acil çıkış kapısının bulunmadığını, elektrik tesisatının düzgün olmadığını, tesisata gereğinden fazla yük bindiğini, ranza başlarına elektrikli soba bağlandığını" tespit etti. Tespitlerini Altunlara iletti ve yangın tüpü konulmasını istedi. Sonra mı?

> "Bu konudaki sorumluluk tamamen Mehmet ve Abdullah Altun'a aittir. Çünkü bu eksiklikleri giderme parasal olarak belli bir maliyeti gerektirdiğinden eksiklikler giderilmedi."[14]

200 UYARIYA KULAK ASAN OLMADI

Kayı İnşaat, tüm şantiyede iş güvenliğinin denetimi için "Miratek" adlı firmayla anlaşmıştı. Miratek'in İş Güvenlik Uzmanı Ömer Faruk Gülmez'in görev yeri şantiye olduğu halde "etik açıdan" çadır alanında denetim yaptı. Birden çok taşerona ait işçilerin kaldığı bölgedeki ilk denetim, 21 Temmuz 2011'de gerçekleştirildi. Gülmez, taşeronlara hitaben hazırladığı, fotoğraflarla desteklenmiş uyarı yazısında; havalandırma sorunu ve hijyen eksiğine değindi.

Kayı'nın Şantiye Şefi Erdal Gümüş fotoğrafları Kaldem'e göndererek, "Görüntü son derede iç karartıcı. Acilen temizlenmesini rica ederim," dedi.

14 Cem Yıllar'ın 14 Mart 2012'de Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

İkinci uyarı, iş müfettişlerinin yaptığı teftiş sonrası, 5 Ekim 2011'de hazırlandı. Gülmez, "Elektrikli el aletlerinin fiş, priz ve kabloları eksiksiz ve topraklı olacaktır," dedi. Bu uyarı, Kaldem'e de gönderildi. Gereği yapılmadı.

Aylar öncesinde uyarı: Acil çıkış ve yangın önlemi yok

Gülmez, o gün çadırları denetledikten sonra, geleceği haber verecek şekilde bir dizi eksikliği saptadı. Uyarıda sanki yüzyıl önceki bir ilkellikten söz edilmekteydi. Vaziyet öylesine vahşi, öylesine korkunçtu:

> "Koğuşlarda elbise dolapları, çalışanların çay içebileceği, TV seyredebileceği alanların olmadığı tespit edilmiştir.
>
> – Yatakhanelerde yeterli hava sirkülasyonunun olmadığı, koğuşlarda gereğinden fazla kişinin yatırıldığı tespit edilmiştir.
>
> – Koğuşları ısıtmak için elektrikli ısıtıcıların ranzalara bağlı olduğu, her yatak altında uzatma kablosu olduğu ve kabloların ekli olduğu gözlenmiştir.
>
> – Çay yapmada kullanılan semaverler, televizyonlar, ısıtıcılar tespit edilmiştir.
>
> – Yangın sırasında koğuşlarının acil çıkış kapılarının olmadığı ve yangına karşı hiçbir önlem alınmadığı tespit edilmiştir.
>
> – Banyo ve tuvaletlerin sayıya göre yetersiz olduğu ve bu kısımlara giden enerji kablolarının zeminden suların içinden geçerek gittiği görülmüştür.
>
> – Koğuşların ihtiyaçlarından ve düzeninden sorumlu olacak bir idari işleri kadrosunun bulunmadığı tespit edilmiştir.
>
> – Koğuşlarda hiçbir şekilde hijyen kurallarına uyulmadığı ve koğuş temizliğinin yapılmadığı tespit edilmiştir.

– Yemekhane hijyen kurallarına önem verilmediği gözlenmiştir.

– İşçilerin içme suyu olarak kullandığı depolama ve su doldurmada kullanılan aparatların ve makinelerin hijyen koşullarını sağlamadığı tespit edilmiştir."

Süre verildiği halde koşullar düzeltilmedi

Gülmez, uyarının sonunda, 21 Temmuz tarihli yazıda aktardığı uygunsuzlukları hatırlatarak, "Bugüne kadar olumlu yönde hiçbir adım atılmamıştır," dedi.

Gülmez'in sıraladığı eksiklikler, Kayı tarafından ertesi gün Kaldem'e bildirildi. Eksiklikleri gidermesi için 31 Ekim 2011'e kadar süre verildi. Gel gör ki, ne Kaldem eksiklikleri giderdi ne de Kayı...

Gülmez, 21 Ekim'de Kaldem'i uyararak, "İş güvenlik uzmanınızın olmadığı ve uzun bir süredir bu şekilde çalıştığınız ortadadır. Bu sorumluluğu yerine getirmeniz gerekmektedir," dedi. Tahmin edileceği üzere, sorumluluklarını yerine getirmediler.

Gülmez, yazısında, "Bu firmanın tekniker dışında alt kadro ile ilgili çalıştırdığı eleman bugün itibariyle hiç yoktur," diye ekledi.

Sonrasında da hiç olmayacaktı.

Çadırlar çöplük gibi

Faciaya doğru gün sayılırken Gülmez, 22 Aralık 2011'de bu kez "kablolar ve bağlantılarının gelişigüzel yapılmış vaziyette ve su içinden gittiğini" vurgulayarak, "Bu tür hataların ölümcül sonuçlar doğuracağını unutmamak gerekir," diye not düştü. Doğurdu da...

Gülmez, 14 Ocak 2012'de şantiyede makaralı uzatma kab-

lolarının kullanılmasının sakıncalı olduğunu bildirdi ve "Bu tür kabloların tutuşma riski yüksektir," dedi. İzolasyonlu kablo kullanılmasını şart koştu.

20 Şubat'ta çadır alanına gittiğinde, manzara çöplüğü andırıyordu:

> "Koğuşlar bölgesinde yaptığımız denetimde hijyen ve sağlık koşulları çok kötü olan bir tabloyla karşılaştık. Kanalizasyon atıkları açık vaziyette araziye bırakılmıştır. Her türlü hastalığa açık bir vaziyette, insanlar risk altındadır. Lağımın suyu aşağıdaki caddeye ulaşmış vaziyettedir. Yemekhaneden çıkan her türlü besin artığı arazidedir."

Kararlara uyulmadı

Gülmez'in bu uyarıları aylık İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu toplantılarında karara dönüştürüldü. Örneğin, 10 Haziran 2011'deki toplantıda, çadırlarda havalandırma yetersizliği, taşeronların uzman ve doktor temin etmesi kararları alındı. 11 Temmuz'da, kaçak akım rölesi takılması ve "sahada çalıştırılan el aletlerinin aylık periyodik bakımlarının yapılması" karara bağlandı.

17 Ekim ve 28 Kasım'daki iki toplantıda, "koğuşların ısınma sistemi için tehlike arz etmeyecek şekilde tertibatın kurulması" kararlaştırıldı.

28 Aralık'ta "Koğuşlarda yangın sırasında tahliyeyi sağlayacak düzenlemelerin yapılması ve yeterli sayıda yangın söndürme cihazının bulundurulması" üzerinde uzlaşıldı. 27 Şubat'taki son toplantıda, "kaçak akım ve elektrikli el aletlerinin bakımlarının yaptırılması" istendi. Kararlar defterde kaldı.

Öyle ki, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden (İTÜ) üç akademisyenin hazırladığı bilirkişi raporuna göre Kaldem, Ka-

yı tarafından 200 kez uyarılmasına, kendi teknikerinin para cezası kesmesine rağmen kılını kıpırdatmadı.[15]

Yılın şantiyesi seçildi

Bu süreçte ÇSGB'ye bağlı iş müfettişleri koca şantiyeyi bir kez denetledi. Sekiz müfettişin katıldığı 4 Ekim 2011'deki teftiş sonunda bir sayfalık rapor hazırlandı. Raporda, şantiyedeki 557 işçinin ağır ve tehlikeli işler kapsamında çalıştığı, 300'ünün mesleki eğitim sertifikasının bulunmadığı saptandı.

Peki, sekiz iş müfettişi çadırlara gitmiş miydi?

Cem Yıllar "Hayır," diyordu:

> "İş müfettişleri hiç çadırlara geçmediler, inşaat alanını incelediler. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kontrol ve denetim yaptığını hatırlamıyorum. Buna rağmen şantiye, bölgenin en iyi şantiyelerinden biri seçildi."[16]

PATRONA BERAAT, TAŞERONA CEZA

Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki Esenyurt Davası'nın ilk duruşması, 13 Temmuz 2012'de görüldü. Mahkeme heyetinin karşısında, karnı burnunda vaziyette konuşan kadın, otuz altı yaşındaki Selma Yılmaz'dı. Karnında, imam nikâhlı eşi Yağal'ın çocuğunu taşıyordu. Kendisi dul, çocuğu yetim kalmıştı.

Yılmaz, "Olaydan bir gün önce eşimle görüştüm. İşyerinde sıkıntı yaşadığını ve yatakhanelerinde sağlıklı ortam olmadığını söyledi," demekteydi.[17]

---

15 Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 1 Temmuz 2013 tarihli bilirkişi raporu.

16 13 Temmuz 2012 tarihli duruşma tutanağı.

17 18 Ocak 2013 tarihli duruşma tutanağı.

Hal böyleyken, on bir işçinin ölümüne yol açanlara, "bilinçli taksirle ölüme sebebiyet vermek"ten on sekiz yıla kadar hapis cezası isteniyordu.[18] İddianameye göre facianın on üç sorumlusu vardı. Üçü; Kaldem'in sahibi Abdullah, Mehmet ve Kadir Altun kardeşlerdi.

Diğer sanıklar; Kaldem'in iş güvenlik teknikeri Cem Yıllar ve elektrikçi Şaban Bakırcı ile Kaldem'de ustabaşı ve işçi olarak çalışan Süleyman Aslan, Arif Korkmaz, Sezgin Atalay ve Kaan Akarsu'ydu.

Kayı'nın şantiye şefi Erdal Gümüş, Miratek'in iş güvenlik uzmanı Ömer Faruk Gülmez ve şantiyenin iş güvenlik uzmanı Hikmet Tezcan da sorumlu tutuldu.

Ve Marmarapark Genel Müdürü Andreas Michael Hohlmann...

Bu sanıklardan Abdullah ve Kadir Altun ile Gümüş, Bakırcı, Yıllar 14 Mart'ta tutuklandı. 17 Nisan 2012'de teslim olan Hohlmann ise 110.000 TL kefaletle serbest bırakıldı. Adalet, ilk adımda, para karşısında yenik düşmüştü.

Ölenleri suçladılar

Kaldem'in teknikeri Yıllar'a göre çadırlarda herhangi bir denetim yapılmamıştı. Yıllar, "Çadırdaki teknoloji, malzemeler ve alınan tedbirler çok geri durumdaydı. Eksiklikleri sanıklar biliyordu. Fakat bir şey yapılmadı. Hatta bir ambulansın bulundurulmasını bile sağlayamadık," diye konuştu.

Kadir Altun ise talimatı üzerine sünger yatakları çadıra koyan işçi Barış Kıyak'ı suçladı. "Ben 'Sünger yatakların sağlam olanlarını uygun bir yere alın,' dedim. 'Çadırın içine alın,' demedim. Bu kişi zaten yangında öldü," dedi.[19]

---

18 Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan 2012/40499 soruşturma, 2012/19361 esas numaralı ve 8 Mayıs 2012 tarihli iddianame.

19 18 Ocak 2013 tarihli duruşma tutanağı.

Nasıl olsa Kıyak, artık kendisini savunamazdı.

İki yıl süren yargılamada iki bilirkişi raporu hazırlandı. İkinci rapor; mahkemece atanan Prof. Dr. Seyhan Fırat, emekli İş Başmüfettişi Cafer Tekbaş ve hukukçu Süleyman Ayhan tarafından hazırlandı. Rapor, skandal bir yorumla, ölen işçilerin de tali kusurlu olduğunu iddia etti:

> "Maktüller koğuşun yabancısı değildirler. Ranzada sünger yatakları tavana dek istifleyerek yığan kazalılar, çadırdan çıkışı engelledikleri gibi, yangın sırasında yatakların kayarak kapıyı kapatmasına da sebebiyet vermişlerdir ki, kusurludurlar. Maktüller kapı ağzına sünger yatakları yığmakla can güvenliklerini tehlikeye atmışlar ve akabinde de canlarından olmuşlardır."[20]

Taşerona 10 yıl

Dört tutuklu sanık, on altı ay sonra, 12 Temmuz 2013'te tahliye edildi. Firari sanık Mehmet Altun, işçileri kusurlu, kendisini kusursuz gösteren "bilirkişi" raporunun ardından "yakalandı." Birkaç hafta sonra o da bırakıldı.

Mahkeme, 9 Temmuz 2015'te kararını açıkladı. Gerekçeli karara göre "bilinçli taksir değil, taksirle birden çok kişinin ölümüne neden olmak suçunun gerçekleştiği" ileri sürüldü.[21] Abdullah, Kadir ve Mehmet Altun ile Bakırcı'nın onar, Yıllar ve Gülmez'in altışar, Tezcan'ın beş yıl hapsine karar verildi.

İlginçtir, asıl işverenler beraat ederken; çadırlardaki vahşeti belgeleyen tek kişi olan Gülmez mahkûm edildi. Karardan sonra Gülmez ile görüştüğümüzde, şaşkınlığını saklamıyordu. Gülmez, beş çadır için 40-50.000 TL'lik masraftan kaçınıldığı için facianın yaşandığını ifade ediyordu:

---

20 15 Nisan 2014 tarihli bilirkişi raporu.

21 Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2012/197 esas ve 2015/230 karar numaralı, 9 Temmuz 2015 tarihli gerekçeli kararı.

"Önlem alınmadığı için yangın çıktı ve facia oldu. Ben yangın çıkacağına ilişkin tespitler yapmıştım. Kimsenin umurunda olmadı. Ya önemsemediler ya da vurdumduymazlıktan böyle yaptılar. Ben görevimi yaptığım halde ceza aldım. Ancak bu hususları düzeltmeyen işveren beraat etti. Bazı kusur sahipleri yargılanmadı bile."[22]

İşçi Ahmet'in yetimi

Davayı takip eden "Adalet Arayan İşçi Aileleri Platformu" adına Avukat Berrin Demir, karara itiraz etti.

Bu arada Ahmet Yağal'ın eşi Selma Yılmaz, görülen on altı duruşmaya kundaktaki çocuğuyla geldi. Eşiyle imam nikâhlı oldukları için tazminat alamamış; işverenler tarafından 40.000 TL'ye ikna edilmek istenmişti. Bu para, dul bir kadın olarak ne kendisine ne de bebeği Ahmet'e yeterdi.

O, yetim oğluna babası Ahmet'in adını vermişti.

İşçi Ahmet'in yetimi, kim bilir, belki büyüyünce babası gibi inşaat işçisi olacaktı.

YARGIYA RAĞMEN YIKIM

İstanbul'un göbeği Mecidiyeköy'de 1945'ten bu yana Galatasaray Spor Kulübü'ne evsahipliği yapan Ali Sami Yen Stadyumu, AKP'nin "Yeni Türkiye"sine yenik düşmüştü. Stadyumun arazisinin doğuracağı rant, iktidarın ve çıkar çevrelerinin iştahını kabartmaktaydı. Adı "kentsel dönüşüm" konulan yağmanın ilk adreslerinden birinin Ali Sami Yen Stadyumu olması kaçınılmazdı.

TOKİ, Maliye Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında 28

22 http://www.radikal.com.tr/turkiye/11-isci-yanarak-boyle-can-vermis-15-rapor-yazildi-1-okuyan-cikmadi-1408698/

Ağustos 2006'da imzalanan protokolle Ayazağa'daki arazi, TOKİ'ye bedelsiz verildi. Türk Telekom Arena Stadyumu'nun inşa edildiği arazi, Ali Sami Yen'in arazisi ile takas edildi.

Stadyumun kapsadığı 34.650 metrekarelik alan, iki parselden oluşuyordu. 384 numaralı parsel, 2003 yılındaki Şişli Merkez ve Çevresi Revizyon Nazım İmar Planı'na göre "Kentsel ve Bölgesel Büyük Spor Alanı" ve "Genel Otopark Alanı" olarak ayrılmıştı. 385 numaralı parsel ise "Transfer Merkezi Alanı" şeklinde belirlenmişti.

TOKİ, 2007 yılında İBB'ye başvurarak, bu iki parselin "Turizm+Ticaret Alanı" ve "zemin altı otoparkı" şeklinde değiştirileceği bir imar planı tadilatı istedi.

TOKİ, hazırladığı 1/500 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı tadilatını 16 Şubat 2010'da resen onayladı. Bu plan tadilatı, 22 Şubat-22 Mart 2010 tarihleri arasında İBB'de askıya çıkarıldı.

Mahkeme vurgunu tespit etti

CHP'nin Şişli Belediye Meclisi üyeleri planın iptali için TOKİ aleyhine İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nde dava açtı. Mahkeme, yaptığı bilirkişi incelemesi sonucunda, 17 Mart 2011'de planı kısmen iptal etti.

Karara göre plan tadilatının "4a" maddesinde birinci ve ikinci bodrum katlarının ticari fonksiyonlarının olacağından söz edilirken; "8." maddede, aynı alanın "emsal" adı verilen "inşaat alanına" dahil edilmeyeceği belirtilmişti. Oysa 384 numaralı parselde bodrum katları 69.280,86 metrekarelik bir alanı kapsıyordu ve bu, emsalin iki katıydı. Kararda, "Yapılaşma hakkını plan notları marifetiyle yaklaşık iki katına çıkaracak şekilde bir düzenleme yapılmış olmasının şehircilik ilkeleri ve planlama esasları açısından uygun

olmadığı" vurgulandı.[23] Plan tadilatının yürütmesi durduruldu.

Karara rağmen yıktılar

Karar TOKİ'ye ulaştığında stadyum çoktan yıkılmıştı. Ne İBB'deki itirazlar, ne İstanbul 2. İdare Mahkemesi kararı yağmayı engelleyebilmişti. Stadyumun arazisi, 24 Mayıs 2010'da ihale edildi. İhaleyi alan Torunlar-Aşçıoğlu-Kapıcıoğlu Ortaklığı ile TOKİ arasında 11 Kasım 2010'da sözleşme imzalandı. Sözleşme 20 Kasım'da onaylandı ve arazi, 17 Ocak 2011'de Galatasaray'dan alınarak şirkete teslim edildi. Yıkım kararı 11 Nisan 2011'de çıktı.

Öte yandan, yürütmesi kısmen durdurulan plan tadilatının iptali için İstanbul 2. İdare Mahkemesi'ndeki dava sürmekteydi. TOKİ, mahkemeye gönderdiği savunmada "Ali Cengiz Oyunu" denecek bir yola başvurdu. TOKİ'nin savunmasına göre, yürütmesi durdurulan plan tadilatı, İBB Meclisi'nde askıya çıkarıldıktan sonra itirazlar gelince geriye çekilmişti. Bunun yerine 2 Nisan 2010'da 1/1000 ölçekli İmar Plan Tadilatı ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Tadilatı hazırlanmıştı. Bu plan tadilatı, 20 Nisan-20 Mayıs 2010'da askıya çıkarılmıştı. Bu kez itiraz gelmediği için resen kabul edilmişti.

Dolayısıyla TOKİ'ye göre yürütmesi durdurulan plan tadilatı zaten işlemden kaldırılmıştı ve davanın konusu ortadan kalkmıştı. Dört ay önce vurgunu saptayan İstanbul 2. İdare Mahkemesi, 15 Temmuz 2011'de bu kez TOKİ'nin savunmasını haklı buldu. Mahkeme, vurgunun gerçekleştiği 384 numaralı parselle ilgili karar verilmesine yer olmadığına hükmetti.[24]

---

23 İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nin 2010/986 esas numaralı ve 17 Mart 2011 tarihli kararı.

24 İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nin 2010/986 esas, 2011/1555 karar numaralı ve 15 Temmuz 2011 tarihli kararı.

Belli ki bir kepçe darbesi de yargıya inmişti.

Karar verilmişti: Ali Sami Yen Stadyumu'nun yerine "Torunlar Center" adıyla kırk ikişer katlı iki dev rezidans ve otuz altı katlı bir ofis bloğu ve üç de otopark yapılacaktı. Plana göre iki gökdelende 399 konut ve 226 ofis bulunacaktı. Rezidansların toplam değeri 1,6 milyar TL'ydi.[25]

Bir inşaat, 61 taşeron

Torunlar GYO işi 61 taşerona dağıttı. Kendisine bağlı 204, 61 taşeronda ise 1.150 işçi çalışıyordu. Onlardan biri de, 19 yaşındaki Erdoğan Polat'tı.

Torunlar GYO'nun elde edeceği rakam; Polat'ın kısacık ömründe, değil bir arada görmek, hayal bile edemeyeceği bir miktardı.

İŞ DURDURMAK YASAK, İŞÇİ ÖLDÜRMEK SERBEST

Erdoğan Polat, Van'dan dershane parası biriktirmek için gelmişti. Hayatında ilk kez adım attığı İstanbul ne Adalar ne de Kız Kulesi, yalnızca Torunlar GYO'nun şantiyesinden ibaretti.

Torunlar GYO, inşaatın dış cephe kaplama işlerini, "Çuhadaroğlu Alüminyum Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi" adlı taşerona vermişti. Çuhadaroğlu kaplamada gerekli monoray vinç sistemi için "Etkin Hareketli Vinç Sistemi İmalat Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi" adlı alt taşeronla anlaşmıştı. Monorayın parçaları, Etkin'in Ankara'daki merkezinde üretilmiş, kurulum için İstanbul'a gönderilmişti. Kurulum, 19 Mart-30 Nisan 2014'te yapılacaktı. İşçilerden Ali Öz ve Erdoğan Polat kurulumla görevlendirilmişti. Polat şunun şurasında altı aylık işçiydi.

25 http://www.torunlargyo.com.tr/toruncenter.php

Öz ve Polat, 9 Nisan 2014'te kolları sıvayıp işe koyuldu. İkili 15. kata çıkarak, monorayın montajını yaptı. Polat vincin sepetine binerek cihazı aşağıya indirmek üzere alt kata indi. Öz de Polat'ın emniyet halatını bağlayıp elektriği açmak amacıyla üst kata çıktı. Öz, bu esnada "Erdoğan düştü!" diye bir bağrışma duydu. Polat vinç sepetiyle 14. kattan yere çakılmıştı.[26]

Cıvata ve somunlar hatalı takılmış

Polat'ın kanlar içindeki cesedinin çevresine saçılan cıvata ve somunlar cinayetin kanıtı niteliğindeydi. Türk Standartları Enstitüsü'ne (TSE) göre; Polat'ın binip düştüğü sepetin cıvata çapı 22, somun delik çapı 18.9 milimetre olması gerekirken; cıvata ve somunların delik çapı 21.5-21.3 milimetreydi. Cıvatalar küçük, somunlar büyüktü. Polat'ın sepete atlamasıyla cıvata somundan sıyrılmıştı. İşte bu korkunç ihmal, Polat'ı ölüme itmişti.

Polat, "bağlantı elemanlarının hatalı olduğunu fark edecek bilgiye ve tecrübeye sahip olmadığı" için cıvata ve somunları kontrol etmemişti. Yanında, bu eksikliği görebilecek bir teknik nezaretçi de yoktu.

İş müfettişlerinin raporuna göre, sistemin kurulumundan sonra güvenlik testi ve risk değerlendirmesi yapılmamıştı. Sepet üzerinde, kurulum ve kullanım talimatnamesi yoktu. Monorayın doğru kurulup kurulmadığının anlaşılması için testler yapılmamıştı. Polat'ın mesleki eğitim belgesi bulunmuyordu. Emniyet kemeri vardı ancak kemeri bağlayabileceği dikey yaşam hattı yoktu.

Etkin'in Sorumlu Müdürü Faik Çağrı Hatipoğlu ve montaj sorumlusu işçi Murat Şahin asli; Çuhadaroğlu'nun şan-

26 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 8 Mayıs 2014 tarihli bilirkişi raporu.

tiye şefi Burak Yüksel ile Torunlar'ın kamp amiri Faik Tuzcuoğlu tali kusurlu sayıldı. Tutuksuz yargılanan sanıklara "taksirle ölüme neden olma" suçundan İstanbul 19. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. İlk duruşma, 16 Aralık 2014'te görüldü.

İş durdurmak yasak!

Sanık Şahin, çalıştığı Etkin'in işin çabuk bitmesi için kendilerini sıkıştırdığını ve makineleri test etmediğini anlattı.[27] Şahin dışındaki üç sanık sorumluluk üstlenmedi. Kaldı ki asıl şüphelilere dava açılmamıştı. Örneğin Şahin'in "Bizi sıkıştırdılar," şeklinde suçladığı kişiler sanık değildi. Torunlar GYO'nun iş güvenliği için görevlendirdiği "NCA" adlı şirket elemanları da sorumlu tutulmadı. Polat ailesinin avukatı Ahmet Yılmaz, bu hal karşısında "Kimse üzerine düşen yükümlülüğü almıyor," dedi.

ÇSGB ise para cezası kesmekle yetindi. Polat'ın ölümüne yol açan noksanlıklar nedeniyle Torunlar'a 6.720, Etkin'e 5.600, Çuhadaroğlu'na 4.480 TL para cezası verildi. ÇSGB, 2013 yılında da Torunlar GYO'ya 3.00 TL ceza vermişti.[28]

Oysa Torunlar şantiyesinde 2013 yılında on iki, 2014'te de Polat'ın ölümü dahil, dokuz iş kazası meydana gelmişti.[29] Buna rağmen iş durdurulmadı.

Çünkü ÇSGB, 2014'e kadar müfettişlerine tanıdığı durdurma yetkisini kaldırdı. "2014 yılında İş Sağlığı ve Güvenliği Yönünden Yürütülecek Programlı Teftişlere İlişkin Uygulama Esasları" başlıklı yönerge kapsamında müfettişle-

27 İstanbul 19. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen 2014/237 esas numaralı davanın 12 Aralık 2014 tarihli duruşma tutanağı.

28 http://www.radikal.com.tr/turkiye/torunlar-insaata-bes-ay-once-olen-isci-icin-6720-tl-ceza-kesilmis-1211403/

29 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2014/118768 soruşturma, 2014/42067 esas, 2014/2644 iddianame numaralı ve 17 Ekim 2014 tarihli iddianamesi

re şirkete süre tanıma ve bu sürede teftişe ara verme usulüne geçildi. Bu "süre" içinde Torunlar GYO, on işçinin öldüğü vahşete sahne oldu.

RAMAK KALA

Torunlar GYO, inşaata başlarken Geda Major İş ve İnşaat Makine Sanayi Ticaret Limitet Şirketi adlı taşeron şirketten altı adet yük ve insan asansörü kiraladı. Sözleşmede, "asansörlerin montajı, yatay-düşey taşıma ve nakliyesi ile ilgili her türlü iş kazasından" Geda sorumlu kılındı.

Geda asansörlerin bakım ve onarımı için hiçbir eğitimi olmayan Adem Akyıldız ve Turgay Dalkıç adlı işçileri görevlendirdi. Ancak işe başlanıldığı andan itibaren şantiyede asansör kaza ve arızaları eksik olmuyordu. Bu kazaların bir bölümü "Ramak Kala" diye bilinen ve faciadan kıl payı dönülenlerdi.

Örneğin, 30 Ekim 2013'te, yukarıdan inen bir cisim, yük asansörünün raylarında bulunan dişleri kırdı ve asansör, içindeki beş işçiyle üç kat aşağıya düştü. Erdoğan Polat'ın ölümünden yalnızca beş gün sonra, 11 Nisan 2014'te büyük bir beton kitlesi 15. kattaki çalışma sepetine düştü. İşçiler o an eğitimde olduklarından facia yaşanmadı.[30]

Torunlar GYO'da İnşaat Mühendisi olarak çalışan Bünyamin Keskin, 26 Şubat 2014'te Planlama ve Maliyet Kontrol Mühendisi Levent Yaşar Çelik'e gönderdiği e-mailde "Bugün yine B kuledeki asansör arızalanmış. Şantiyede elemanları bulunmadığı için müdahale edilmemiştir," diye yakındı.[31]

Torunlar GYO Teknik Ofis Şefi Bahadır Uçar da 21 Mayıs 2014'teki asansör kazasından sonra Geda'dan Ümit Savul'a, "Asansör kendini frenlemiş, oluşabilecek kaza ucuz atlatıl-

30 *A.g.y.*

31 Torunlar Davası, 6. klasör, s. 45.

mıştır. Bu gibi arızaların önüne geçmek için asansörlerin bakımında daha titiz davranılması elzemdir," dedi.[32]

Switch arızası

29 Mayıs'ta bir "Ramak Kala" daha yaşandı. O gün A1 bloktaki yük asansörü, bir motorunun balataları aşındığı için, içinde 14 işçi varken frenleri tutmayarak düştü. İnişte, asansörün paraşüt freni devreye girmedi. Asansörün "switch" adlı hız kesici mekanizması bozulmuştu. "Switch"ler asansörün hem katlarda, hem de belirlenen en üst katta otomatik şekilde durmasını sağlıyordu.

"Ramak Kala" sonrası yollanan e-mailde, "motorun birinin çalışması, diğerinin çalışmaması durumunda switch'lere limit tatbik ederek veya asansörün bir dahaki durakta durması sağlanarak, sistemin kurulması" istendi.[33]

Uçar, 24 Haziran 2014'te şu e-maili yolladı:

> "Defalarca sizi uyarmak ve sizlere yazmak zorunda kalıyoruz. B blokta kurmuş olduğunuz asansör sürekli arıza vermekte. Bu asansör hemen hemen her gün bozulmakta. Bu arızalar genelde üç saat, bazen gün boyu sürmekte."[34]

6 Ağustos'ta D bloktaki iki asansör arızalandı. İki gün sonra üç bloktaki asansör kapılarındaki "switch"ler bozuldu.[35] İki gün sonra NCA'nın İş Güvenliği Uzmanı Emre Öz, onaylı durum defterine, "Personel ve yük asansörlerinin tüm bloklarda switch arızası yaşadığı ve kapıların açık konumda çalıştığı gözlenmiştir. Durması gereken kat döşemesinin 15 santimetre üstü veya altında durduğu tespit edilmiştir," diye

32 *A.g.y.*, s. 74.
33 *A.g.y.*, s. 85.
34 *A.g.y.*, s. 86.
35 *A.g.y.*, s. 63.

yazdı. Öz, "Asansörlerle ilgili iyileştirme çalışmalarının kontrolü yetkililerce sağlanmalıdır," diye vurguladı.[36]

"İyileştirme" yapılmadığı için 9 Ağustos'ta da "switch" arızası çıktı. E-mail'de, "daha kalifiye ekibin müdahalede bulunup önlemlerin alınması" istendi[37] Ancak ertesi gün C bloktaki yük asansörleri arıza verdi:

> "Arızalar getirmekten imtina ettiğiniz malzemeden kaynaklanmaktadır. Geçici çözümler ile asansörler çalışmakta, kısa sürede yine arıza vermektedir. Asansörler 20 gündür switch kontrolü olmadan çalışmakta, kapılar açık olarak asansör hareket etmektedir."[38]

310 numaralı asansör

Sondan bir önceki arıza haberi, 5 Eylül'de geldi. İki kuleden biri olan B bloktaki 310 numaralı asansör arızalandı. Geda'nın tamircisi Turgay Dalkıç, 310 numaralı asansörün onarımıyla görevlendirildi. Kat "switch"i bozulduğu için asansörün kapısı açılmıyor ve cihaz hareket etmiyordu. Dalkıç onarıp yağ kontrolünü yaptıktan sonra asansörü günlük kullanıma açtı.[39]

6 Eylül'de 251 numaralı asansör bozuldu.

Dalkıç ve Akyıldız, 310 numaralı asansörle yukarıya çıktı. 251 numaralı asansörü kontrol eden iki işçi, tamiratı ertesi güne bırakmaya karar verdi. İki işçi 310 numaralı asansörle aşağıya indi. Mesaileri bittiği için iş kıyafetlerini değiştirip şantiyeden çıktıkları sırada arkalarından çığlık yükseldi.

310 numaralı asansör yere çakılmıştı.

---

36 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın2014/118768 soruşturma, 2014/42067 esas, 2014/2644 iddianame numaralı ve 17 Ekim 2014 tarihli iddianamesi, s. 29-30.

37 *A.g.y.*, s. 64.

38 *A.g.y.*, s. 69.

39 Turgay Dalkıç'ın 8 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

32. KATTAN YERE ÇAKILDI

O gün 310 numaralı asansörün ilk operatörü, yirmi üç yaşındaki Emrah Acar'dı. Acar, saat 9.00'da devraldığı asansörü, saat 13'e kadar kullanmıştı. Acar asansör kullanımında deneyimli sayılırdı. Beş ay önce girdiği işte, çaycılık yaptığı son 20 günü saymazsak, hep asansör operatörlüğü yapmıştı.

Acar'a göre iki aydır asansörlerde arızalar meydana geliyordu. "Tamir edilmesi gerektiğini ve bu şekilde tehlikeli olduğunu" şeflere bildirmişti. Ne var ki "geçici çözümler üretilip düzgün müdahaleler yapılmıyordu."[40]

Acar, saat 13.00'te asansörü Mehmet Hanifi Giray'a devretti. Giray, bir buçuk ay önce başladığı şantiyede ayak işlerine bakarken; asansör operatörlüğüne yükseltilmiş ve kendisine 15 dakika sözlü eğitim verilmişti:

> "Bu eğitimi diğer asansörün operatörü Mustafa verdi. Asansörün düğmelerini gösterip nasıl kullanacağımı öğrettiler. Bunun dışında eğitim verilmedi."[41]

Hıdır Ali'nin beş günü

Giray, 310 numaralı asansörü, saat 17.00'de yirmi bir yaşındaki Hıdır Ali Genç'e devretti. Tuncelili Genç, Tunceli Üniversitesi Ovacık Meslek Yüksekokulu'nda okuyordu. Aynı şantiyede çalışan babası Mustafa'nın itirazlarına rağmen harçlık biriktirmek için 1 Eylül 2014'te işe girmişti. Asgari ücret alıyordu.

Başladıktan yalnızca dört gün sonra, 5 Eylül'de, 310 numaralı asansör Genç'in sorumluluğuna verildi. Asansör,

40 Emrah Acar'ın 16 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

41 Mehmet Hanifi Giray'ın 16 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

İş müfettişi Şeref Özcan'ın teftiş yaptığı, iş kazası meydana gelmiş bir inşaat...

Genç'in içinde olduğu sırada 22. katta arızalandı. Yardıma Serhat Cihan koştu. Bu arada cihazın elektrik panosu patladı. Alevler kabine doluşunca Cihan, yangın tüpüyle müdahale etti.

Kazadan sonra Genç, asansöre çıkmak istemediğini dile getirdi. Fakat yetkililer, "Eleman yok, senin çıkman gerekiyor," dedi.[42]

6 Eylül'de, baba-oğul Genç'in mesaisi saat 18.00'de başlayacaktı. Babası Mustafa, saat 17.00'de uyandığında oğlunu yatakta bulamayınca dışarıya çıktı. Çavuşlar Mustafa'ya, "Çocuğuna ulaşamıyoruz. Aşağıya gelsin, alçıpanları götüreceğiz," dedi. Mustafa da oğlu Hıdır Ali'yi arayarak gelmesini istedi. Birkaç dakika sonra 301 numaralı asansör indi; içerisinden Hıdır Ali ile tamirci Turgay Dalkıç ve Adem Akyıldız çıktı. Dalkıç, Hıdır Ali'ye, "Herhangi bir sıkıntı yok, çalışmaya devam," dedi:

42 Ercan Kılaguz'un 16 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

"Çocuk ne bilsin; beş günlük işçi. Dedim oğlum 'Bir sıkıntı mı var?' 'Yok,' dedi 'Baba, herhangi bir sıkıntı yok,' dedi. 'Tamam, oğlum,' dedim, 'Dikkatli git gel.' Daha yeni çalışmaya başlamış ya! 'Baba ben çocuk değilim, üniversite öğrencisi adamım,' dedi. Orada alçıpan yüklediler. O asansör yukarı çıktı..."[43]

Asansörde on işçi

Hıdır Ali'nin kullandığı 310 numaralı asansörde kendisinin haricinde dokuz işçi vardı. Bunlardan ikisi Ferdi ve Tahir Kara kardeşlerdi. Ferdi daha on dokuzunda, ağabeyi Tahir yirmi beşindeydi. Gümüşhane Şiranlıydılar. Aynı inşaatta çalışan babaları Mithat ve büyük ağabeyleri Murat'ın yolundan giderek, dört ay önce işe girmişlerdi.

Yirmi üç yaşındaki Bilal Bal, Giresun'un Şebinkarahisar ilçesindendi. Hem babasına, hem hasta kardeşine bakıyor; bir yandan düğün parası biriktiriyordu.

Murat Usta ise Giresun Dereli'dendi. Yirmi sekiz yaşındaki Usta, bir ay sonra baba olacaktı. Bir gün önce eşi Ayşe'ye "Asansör bozuk," demişti. Usta'nın yaşıtı Vahdet Biçer ise Manisa Akhisar'dandı. Bekârdı.

Elektrikçi Cengiz Bilgi ise otuz yaşındaydı. Sözlenmişti ve gelecek yıl evlenmeye hazırlanıyordu. Memleketi Bursa'ya gittiğinde babası İbrahim'e, "Bu asansörlerden çok korkuyoruz. Yükseklere çıkıyoruz. Bir şey başımıza gelirse kurtulmamız çok zor," demişti.

Elektrikçi Menderes Meşe, Sivas Gemerekliydi. Meşe, kardeşi Rasim'in düğün masrafını çıkarabilmek için dokuz ay önce İstanbul'a göçmüştü. Kazadan iki hafta önce Rasim'i evlendirmiş; borcu kapatmak için şantiyeye dönmüştü.

---

43 İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2014/252 dosya numaralı davanın 29 Mayıs 2015 tarihli duruşma tutanağı.

Cengiz Tatlıoğlu, Zonguldaklıydı. TTK'ya giremediği için inşaat işçisi olmuştu. Biri iki, diğeri sekiz yaşında olmak üzere iki çocuğu vardı. İstanbullu İsmail Sarıtaş ise kırk beş yaşında ve bir çocuk babasıydı.

Switch çalışmadı

İçinde on işçinin olduğu asansör, saat 19.30'u geçerken hareket etti. Tırmandığı B kulesi, 33. kata kadar yükselmişti. Asansörün çıkabileceği üst sınırı ise 31. kattı. Asansör bu kata çıktığında "nihai sınır kesici" adı verilen son kat "switch"i yoluyla otomatik olarak durması gerekiyordu. Ancak "switch" ya anahtarı olmadığı, ya çalışmadığı ya da devre dışı bırakıldığı için asansörü durdurmadı.

Asansör 31. katta durmayarak üst kata çıktı. Bu katta, asansörün tutunacağı dişliler ve raylar bitiyordu. Raylar bittiği için asansör, kapısının bulunduğu yöne doğru eğilerek duvara çarptı. Tavanda motor ve emniyet sistemini sağlayan dişlilerle bağı koptu. Tavanı 33. kattaki korucuya çarpan asansör, raylar üzerinden hızla aşağıya indi. Yüzlerce metre yüksekten düşen asansör, saniyeler sonra yere çakıldı. Asansördeki on işçi düştükleri yerde can verdi.[44]

İŞLER YÜRÜSÜN DİYE Mİ ÇIKARILDI?

Kazadan hemen sonra şantiyeye giden bilirkişiler asansörün bir ölüm yolculuğuna çıkarıldığını tespit etti. Rapora göre, çalıştırmaya başlamadan önce gözle ve işlevsel kontroller yapılsaydı, "switch"in aktif olmadığı fark edilecek ve asansör faaliyetten men edilecekti. Böylece kazanın da önüne geçilmiş olacaktı.

Peki, "switch" neden, kimler tarafından devre dışı bırakıl-

44 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 23 Eylül 2014 tarihli bilirkişi raporu.

mıştı? Bilirkişilere göre asansöre üçüncü ve yetkisiz kişiler müdahale etmiş olmalıydı.

Geda Majör, korkunç bir ihtimale işaret ediyordu. Şirket avukatlarının iddiasına göre, işveren ertesi sabah işbaşı yapacak işçilere 32. kata malzeme taşınması için switch'in devreden çıkarılması talimatını vermişti.[45]

On iki operatörden üçü eğitilmiş

Nihai sınır kesici işlevi gören switch'in çıkarılmış olması halinde bile asansörün durdurulması mümkündü. Bu da yukarı yönde mekanik durdurucu yoluyla olabilirdi. Ancak bu işlevi yerine getirmek, operatörün kontrolüne bağlıydı.

Beş günlük işçi Hıdır Ali Genç'in böyle bir teknik eğitimi ve bilgisi yoktu. Genç, rapora göre, "Tehlikeler karşısında eğitimsiz ve olası riskler konusunda bilgisiz"di. Raporda, "Eğitimin verilmesi halinde kazanın önlenebilir olduğu görülmüştür," deniyordu.[46]

Geda Majör, altı asansörü vardiyalı kullanan on iki işçiye eğitim vermesi gerektiği halde üçünü eğitmiş, işveren bu işçilerin çalışmasına göz yummuştu.[47]

Geda Majör, periyodik muayeneleri gereği gibi yapmadığı ve emniyet aksamları görevini yerine getirmediği için kazada etkin rol oynamıştı. Torunlar GYO "asansörün çalıştırılmasının elim neticelerinin farkında olmasına rağmen işi durdurmadığı için" sorumluydu. NCA, asansör kazalarına, "Ramak Kala" hallerine, "yakın ve hayati tehlikeye" rağmen ÇSGB'ye bildirimde bulunmamıştı. Bu nedenle Geda Majör ve Torunlar asli, NCA'nın yöneticileri ve çalışanları tali kusurluydu.

İşçiler mi?

45 Avukat Mustafa Güneş ve Emre Okur'un 18 Eylül 2014'te sunduğu dilekçe.

46 23 Eylül 2014 tarihli bilirkişi raporu, s. 5.

47 *A.g.y.*, s. 8.

İşçilerin tümü, ağır çekim cinayete tanık olmuştu. Kaza sırasında A blokta diğer asansörü kullanan Ercan Kılaguz da bu işçilerdendi:

> "Otomatik durdurucu yokmuş, yalan söylüyorlarmış. Kaza yapan bu asansörde önceleri dördüncü ve üçüncü kattan düşmeler meydana geldi. Mesafe kısa olduğundan can kaybı olmadı. Önlem alınmadı. Asansöre çıkmak istemedik. Baskı uygulandı. İşten çıkarılma tehdidi yapıldı, mecburen çalıştık. Her an ölümle yüz yüze kaldığımdan psikolojik destek aldım, ilaç kullandım."[48]

Bir diğeri Resul Kızıl'dı. Kızıl'a göre asansörler Nisan 2014'ten bu yana bozuk olduğu halde "arızalar günlük olarak gideriliyor ve işler yürüsün diye o anlık tamir ediliyor"du. Yangın eğitimi almamasına rağmen Kızıl'a eğitim sertifikası verilmişti. Yangın çıkınca Kızıl, eğitimsiz olduğu için müdahale edememişti. Kızıl, "Bu kaza firma sahiplerinin duyarsızlığı, insan hayatına önem vermemesi nedeniyle meydana gelmiştir. Yüzde 46 engelli raporum olmasına, raporu iletmeme rağmen yeri geldiği zaman günde on altı saat çalışıyordum. Normalde yedi saat çalışmam gerekiyordu. Beni çalışmaya zorluyorlardı," diyordu.[49]

Emrah Acar'a göre olanlardan Torunlar GYO'nun sahibi Mehmet, Emre ve Aziz Torun'un bilgisi vardı. Kaza sonrası Mehmet Torun, aralarında Emrah Acar'ın da olduğu üç işçiyi çağırıp, "Gazetecilere konuşmayın," demişti.[50]

Acar basına konuşunca, şantiye önünde protesto eylemi yapan yirmi bir işçiyle birlikte kapı önüne kondu. İşçiler başka ne yapsındı?

48 Ercan Kılaguz'un 16 Eylül 2014'teki ifadesi.

49 Resul Kızıl'ın 17 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

50 Emrah Acar'ın 16 Eylül 2014'te Asayiş Büro Amirliği'nde alınan ifadesi.

Yirmi beş sanık var, patronlar suçsuz...

Yargı kazadan beş gün geçtikten sonra harekete geçti. Fatura, ağırlıklı olarak, asansörü kiraya veren Geda Majör'e kesildiği için, bu şirketin ortağı Orhan Demirel ve İmalat Müdürü Önder Türksoy ile asansörün bakımından sorumlu Adem Akyıldız ve Turgay Dalkıç tutuklandı. Sanıklar içinde tek işveren olan Demirel kısa süre sonra tahliye edildi.

Beş tutuklunun da içinde olduğu, çoğu Torunlar GYO'nun yönetici ve şeflerinden oluşan yirmi beş sanığa "bilinçli taksirle birden fazla kişinin ölümüne sebebiyet vermek" suçundan dava açıldı. Sanıklar arasında Torunlar Ailesi yoktu.

Onlar için kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmişti.

Sertifika sahte çıktı

İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, 24 Aralık 2014'te ilk duruşması görülen dava, Adem Akyıldız ve Turgay Dalkıç'ın itiraflarıyla başladı. İki işçi, hiçbir mesleki eğitim almadıklarını ifade etti. Böylece, Bozüyük Halk Eğitim Merkezi'nde eğitim aldıklarını gösteren sertifikanın usulsüz olduğu ortaya çıktı.

Avukat Yıldız İmrek, sertifikaları temin eden Orhan Demirel için suç duyurusunda bulunulmasını istedi. Mahkeme talebi reddettiği gibi; tutukluyken bıraktığı Demirel'e yönelik adli kontrolü kaldırdı, Akyıldız'ı tahliye etti.

İkinci duruşmanın görüldüğü 11 Şubat 2015'te savcılık, bilirkişi raporuna göre asli kusurlu sayılan Torunlar GYO ve Geda Majör'ün yetkilileri tutuksuz yargılanırken; tutuklu üç işçinin cezaevinde olmasının "dengesizliğe ve eşitsizliğe yol açtığını" savundu. Bu nedenle üç tutuklunun bırakılmasını istedi.

Sözde adaletsizlikte adalet sağlanıyordu

Mahkeme bu talebi, 20 Şubat 2015'teki üçüncü duruşmada kabul etti. Böylelikle kazadan beş ay sonra tutuklular serbest bırakılmış oldu.

On işçinin ailesi halen adalet bekliyor.

TOKİ CANA DEĞİL, GELECEK PARAYA BAKTI

On işçinin can vermesinden sonra dosyalar açıldığında, facianın çok daha önce, Ali Sami Yen Stadı arazisinin TOKİ eliyle Torunlar GYO'ya devredildiği günlerde başladığı anlaşıldı. İhmaller ve usulsüzlükler zincirinin ilk halkası, TOKİ'nin azgın rant hevesiydi.

Bu nedenle savcılık; TOKİ 4 No'lu Uygulama Dairesi Başkanı Niyazi Özdemir ve beş yetkilisine soruşturma açtı. Ancak TOKİ, soruşturma izni vermedi.

İtirazı değerlendiren Ankara Bölge İdare Mahkemesi 1. Kurulu, kararı kaldırdı ve soruşturma açılmasına hükmetti. Kararda TOKİ'ye suçlamalar yöneltildi.

Kurul'a göre TOKİ, inşaat işine yönelik müşavirlik bakımından etkili bir hizmet sunmadı. Parsele ait plan değişikliğine bağlı olarak emsal oranında yaşanabilecek artışa odaklandı. İşin yazılı hükümlere göre yapılıp yapılmadığı konusunda İstanbul 4 No'lu Uygulama Dairesi görevini aksattı. TOKİ'nin tapuyu geç devretmesi, inşaatı yapan şirkete yapı denetiminden, vergi ve harçtan muafiyet sağladı. Bu sayede şirket, inşaatta 24 saat çalışma izni çıkardı.[51]

Bu kararla TOKİ İstanbul Emlak Dairesi Başkanı Aliseydi Karaoğlu, 4 No' lu Uygulama Dairesi Başkanı Niyazi Özdemir ve dört görevli hakkında "kamu zararına neden olarak görevi kötüye kullanma" iddiasıyla dava açıldı.

---

51 http://www.radikal.com.tr/turkiye/tokiye-agir-suclama-iscinin-canina-degil-emsal-oranina-odaklandilar-1500738/

TOKİ görevlilerine iki yılı aşkın bir süre sonra da olsa dava açılırken, ÇSGB izin vermediği için iş müfettişlerine dokunulamadı. Oysa iş müfettişleri, şantiyedeki ilk teftişi 6-18 Haziran 2013'te yapmış ve para cezası kesmekle yetinmişti. İkinci teftiş, işçi Erdoğan Polat'ın ölümünden sonra gerçekleştirilmiş ve yine para cezasına başvurulmuştu. Üçüncü ve son teftiş ise on işçinin ölümünden iki gün sonra, 8 Eylül 2014'te yapılmıştı. Bu teftiş sonunda "çalışanlar için hayati risk oluşturan hususlar nedeniyle" işin durdurulmasına karar verilmişti![52]

ÇSGB; İş Teftiş Kurulu Başkanı Mehmet Tezel, İstanbul Grup Başkanı Zeki Kömürcü ve iki iş müfettişi hakkında soruşturma izni vermedi.

İş Teftiş Kurulu İstanbul Grup Başkanlığı'nda yirmi üç yıldır iş müfettişliği yapan Şeref Özcan'a göre, meslektaşları ÇSGB'nin 2014 yılı başındaki talimatı gereği Torunlar GYO'da işi durdurmamış, para cezası vermekle yetinmişti. Dolayısıyla yetkileri bakanlıkça kısıtlanmıştı.

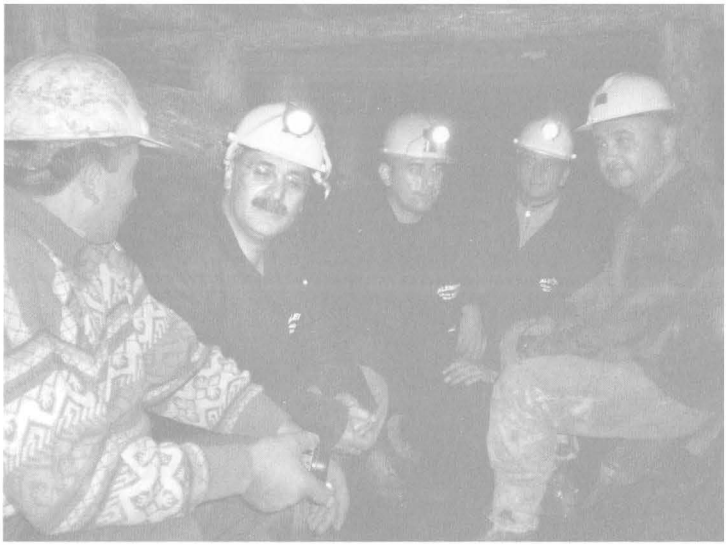
Meslek yaşamında bine yakın ölümlü inşaat kazasını inceleyen Özcan, Torunlar başta olmak üzere, iş kazalarının tamamına yakınının öngörülebilir ve önlenebilir olduğunu ifade ediyor.

İŞ MÜFETTİŞİ ŞEREF ÖZCAN: "İŞÇİNİN ÖLECEĞİNİ BİLİYORSAK BU KAZA MIDIR?"

• *İş Teftiş Kurulu'nun yapısı ve görevi nedir?*

– Kurulumuz, ILO'nun 1081 sayılı sözleşmesine istinaden iş sağlığı ve güvenliği, ücret, çocuklar ve kadınların korunması üzerinde çalışma yapması için kurulmuş. İşverenler ve

52 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-51688sgc.pdf

İş müfettişi Şeref Özcan teftiş yaptığı maden ocağında işçilerle sohbet ediyor.

işçilerden bağımsız, Çalışma Bakanlığı'na bağlı faaliyet gösteriyor. Müfettişlerin dış baskıdan etkilenmemesi için üçlü kararnameyle atama yapılıyor. Atanırken Çalışma Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imzası gerekiyor. Görevden alınması da üçlü kararnameyle oluyor.

Müfettiş sayımız, 1.100'ü buldu. Bunun, ben dahil 650 civarı teknik müfettiştir. Yani iş sağlığı ve güvenliği alanında teftiş yapanlar.

• *Türkiye'deki tüm tesisleri 650 müfettiş mi teftiş ediyor?*
– İşçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden o kadar.

• *Diğerleri?*
– İşin düzenlenmesi, ücret, fazla mesai, gece çalışması, çocuk işçiliği konularında sosyal müfettiş dediğimiz, bizle aynı unvana sahip arkadaşlarım teftiş ediyor.

• *İstanbul'da ne kadar müfettiş var?*

– Sanırım 120 civarı. Bir ara 19'a kadar düşmüştü sayımız.

• *Siz hangi bölgelere bakıyorsunuz?*

– Bütün Türkiye'de görev yapıyoruz.

• *Teftiş için bu sayı yeterli mi?*

– Bizdeki işyerlerinin yüzde 7-8'lik kısmı tüm işçilerin yüzde 60'ını çalıştırıyor. Esasen etkinlik her yere gitmekle değil, müfettişlerin uygulayacakları yaptırımların uygulanma gücünden geçiyor. 2014'ün Ekim ayında İstanbul'da inşaat iş kolunda teftiş olmuştu. 1.200 inşaatın 800'ü kapatılmıştı. Ancak 800 inşaattan kapatılan oldu mu, bilmiyoruz. Biz kapattığımızı kaymakamlığa bildiriyoruz. Onlar polis veya jandarma aracılığıyla uyguluyor ya da uygulamıyor. Anladığımız kadarıyla 800 kapatmanın çoğu uygulanmadı. Yazı ya kaymakamlıkta kayboldu ya da poliste!

• *Müfettişin yetkileri arasında neler var?*

– Her türlü işyerine günün her saatinde girebilir. Risk görüyorsa işçileri oradan alıkoyabilir. İşyerinin bir bölümü tehlikeliyse bir bölümünde, tamamı tehlikeliyse tamamında durdurma verebilir. O an derhal yapabilir.

• *Müfettiş durdurmak istediğinde üzerinde baskı olur mu?*

– Muhakkak olur. Müfettiş görevli olmasa bile riski gördüğünde teftiş yapabilir. Ama neyle karşılaşacağı müfettiş için kaygı konusudur. Türkiye'de güçlü işveren grupları var; hükümetle, siyasetle iç içe olan. Bunlara durdurma vermenin riski vardır. Bu riski müfettişin göze alması lazım. Göze alırsa ne olur? En fazla Türkiye'nin başka bir yerine gönderilebilir.

• *Siz hiç gönderildiniz mi?*

– Gönderildim, evet. Kars, Ardahan ve Iğdır'a gittim, iki ay kalıp teftiş yaptım.

• *Bu bir sürgün mü?*

– Merkez kadrosu olduğumuz için sürgün olmaz. İstanbul'da da teftiş yapabilirim, Ardahan'da da. Teknik açıdan sürgün değildir. Ancak ben en kıdemli müfettişlerdenim. Ocak ve şubat ayında; nasıl bir kamu yararı ve çalışma riski var ki, İstanbul yerine Ardahan'a gittik?

• *Neden hakkınızda böyle bir tasarrufta bulunuldu?*

– Rahatız olanlar vardır. Aslında müfettiş işyerine gittiğinde işveren rahatsız olur. Her teftişten sonra sağa sola şikâyet gelmesi normaldir. Buraya kadar anlaşılır. Asıl sorun, bakanlığın buna dahil olmasıdır.

• *Sizinle ilgili oldu mu?*

– Başka türlü niye gideyim? Ne olduğunu bilmem mümkün değil ama ben o ay on yere gitmişsem, onundan da şikâyet olmuştur muhakkak. Kimse "Ne iyi oldu, müfettiş bizi teftiş etti," demez. Böyle bir işveren türü icat edilmedi daha. Sorun, disiplin soruşturmasına konu olmadan işlem yapılmasıdır.

• *Teftişler yeterli ve etkin yapılıyor mu?*

– Devletin teftişi uygulamasında sorun var. Şimdi, işyerlerindeki noksanları açığa çıkarıp süre verdik, yaptırım uyguladık ve çıktık diyelim. O an için düzelttik. Ertesi gün ne olacağının kontrolü yok. O yüzden pek çok önlem, müfettişten sonra bozulabilir. Önlemin denetimi nasıl olacak? Sonraki teftiş ne zaman olursa, iki yıl, üç yıl sonra... Bir, böyle bir sorun var.

Bir de şunu bilmiyoruz: Müfettişe görev verilirken; küçük bir maden ocağı da, Soma da bir kabul ediliyor. İşyerine özel teftiş planlaması yok. Müfettiş dar zamanda işini yerine getiriyor. Soma'daki arkadaşlarımızın o ayki programında teftiş gün sayısı üç ya da dörttür. "Teftiş bitmedi, iki ay daha uzattım," demesi mümkündür ama üzerinde şöyle bir baskı dolaşır: "Teftiş niye uzadı, neden bitmiyor?" Bu disiplin soruşturmasına konu olabildiği için müfettiş sınırlı günde orayı bitirmeye çalışır. Neyi bitirebilirsiniz? En kötü neyse onu seçmeye çalışırız. Bunun anlamı şu: 4.500 işçinin çalıştığı yerde sadece kişisel koruyucuları kontrol ederseniz, bırakın madene girmeyi, maskelerin kontrolünü yapmaya bile süreniz yetmez.

• *O halde müfettişin gittiği her yerde iş kazası olur.*
– Olur tabii ki.

• *7 Haziran ve 1 Kasım 2015'teki genel seçimler döneminde müfettişlere işyeri kapatmayın baskısı uygulandı mı?*
– Bir yılda iki seçim oldu. İki seçimden bir ay önce zaten müfettişlerin yüzde 90'ı eğitime alındı; Antalya'da seminere gittiler. Dolayısıyla o ayın teftişleri yapılmamış oldu. Normalde senede bir ay eğitim yapıyoruz. Ancak 2015 yılında mayıs ve ekim aylarına gelecek şekilde iki ay eğitim yaptık. İkisi de seçim öncesine denk getirildi. Benim kanaatim bu, seçimde fazla teftiş yapıp seçmenlerin rahatsız olmaması içindi. Eğitimde gördük ki kurulun bakanlığa bağlı olması, bağımsız olmasını sağlamıyor. En uygun yöntem, bağımsız bir üst kuruldur. Bu kurulda bürokratlar değil, emek ağırlıklı sosyal taraflar olursa, müfettiş kendini güvende hisseder ve daha iyi sonuç alabiliriz.

• *Siz en uzun süre inşaat alanında teftiş yaptınız sanırım.*

– Evet, en çok inceleme yaptığım alandır. Bin civarında ölümü incelemişimdir.

• *Kazaların ortak özellikleri nedir?*

– Normalde, inşaatlardaki ölümler bir veya iki ölümlü olurdu. İnşaatta ölüm oranı yüksektir ama genelde bir veya iki ölümle karşılaşırız. Bunun istisnaları Esenyurt ve Torunlar'dır.

Bundan önce beton dökümü sırasında katın çökmesi şeklinde karşılaştığımız çok olay vardı. Beton kalitesinin artması işi hızlandırsa da kazaların önüne geçemedi. Elimde birkaç kaza rakamı var. Biri 1993'te olmuş. İlim Yayma Cemiyeti'nin yaptığı Üsküdar İmam Hatip Lisesi'nin inşaatında, yedinci kat kaçak yapılıyormuş. Kat çökmüş, dört işçi ölmüş. 1994'te Çerkezköy'de Ziraat Bankası inşaatı yapılırken son kat beton dökümünde kat çökmüş, yedi işçi ölmüş. 2005'ten bir cami inşaatında kubbe çökmüş, birden çok kişi ölmüş. Bunlar benim teftişini yaptıklarım. İlginçtir, aynı kaza tekrarlanıyor. Belki yılda bir tane çökmeyle karşılaşırız. En çok ne oluyor inşaatta? İşçinin yüksekten düşmesi oluyor. Kalıp yaparken, kalıp sökerken, sıva ve boya yaparken düşüyor. Bunu sadece emniyet kemeriyle, 100-200 liralık teknolojiyle önleyebiliriz.

• *Emniyet kemeri teknolojiden sayılmaz galiba...*

– Teknolojiyi şundan söyledim; iskele gerekebilir. Ama bunun maliyeti 500 lirayı bulmaz. Bu ölüm nedeninin arkasından işçilerin üzerine cisim düşmeleri, elektrik çarpması, makine kazası gelir. Son dönemde, beton araçlarının döküm hortumlarının basınçtan delinmesi, kırılması ve patlaması da kaza nedeni oldu. Ama yüz çeşit kaza tip yok. On çeşit kaza var ve durmadan tekrarlanıyor.

• *Neden tekrarlanıyor?*

– Çünkü çözecek ne irade var, ne yaklaşım var. Sadece noksan tespit etme var.

• *O irade kim?*

– Siyasi iradedir.

• *Müfettiş gönderiyor, müfettişler yapmıyor mu?*

– Diyelim üçüncü kattaki sorunu çözdünüz, her şeyi mükemmel yaptınız. Yedi gün sonra dördüncü kat çıktı, orayı bilmiyorsunuz ki.

• *Bu durum nasıl çözülebilir?*

– Şöyle bir sorun var: Durdurma verdiğimiz inşaat bir ay sonra yine durduruluyor. İnşaatın durdurma nedenlerini gidermek çok kolay. İşverenler hallediyor, dört kat yukarı çıkıyor, yine durduruluyor. İşçi ölene kadar tekrarlayıp duruyor. Çünkü kaza olduğunda işveren yargılanmıyor. Torunlar'da yaşadığımız gibi. Bir patron "Bu işi o taşerona verdim; buna verdim," diyor. Bir yıl önceye kadar iş güvenlik uzmanları sorumluydu; bu yetmedi, şantiye şeflerine ve yapı denetim firmalarına da sorumluluk verildi. İşverenin önünde güçlü bir baraj kuruldu.

• *Torunlar'daki kazanın benzeri 2015'te Esenyurt'ta tekrarlandı ve üç işçi öldü. Üstelik bu inşaat iş müfettişleri tarafından durdurulmuştu.*

– Kaymakamlık harekete geçmemiş ki, inşaat çalışmaya devam etmiş.

• *Aynı ihlaller TOKİ inşaatlarında da var.*

– Büyük projelerde durdurma verilmeyen işyeri yok. Hepsi durdurulmuş. İnönü Stadı, Galatasaray Stadı, Kartal'daki

adliye sarayı, TBMM'nin Ankara'daki ek bina inşaatı, Dolmabahçe'deki restorasyonu...

• *TBMM iş kazalarını önlemek için yasa çıkarırken, ek binasını ihale ettiği patron buna uymuyor yani.*

– Kamu İhale Kanunu'nda sıkıntı var; iş güvenliği ve iş sağlığıyla ilgili bir maliyet kalemi yok o sözleşmelerde. Bir hesap yapmıştım: Her senede küçük gerilimde 100 işçi hayatını kaybediyor. Elektrikten kaynaklı kazalar mutlak önlenebilir kazalardır. Topraklama yaparsanız, o işyerine kaçak akım rölesi kurarsanız, tedbir alınmış oluyor. Bunlar varsa o işyerinde ölüm beklemiyoruz.

• *Kaçak akım rölesi pahalı mıdır?*

– 30 lira, 50 lira, 60 lira. Bir işyerine topraklama ve kaçak akım rölesi yapsak her yıl 100 işçiyi kurtarabiliriz. Bunun maliyeti, işyeri başına 600 lira ise, işyeri sayılarıyla 350 milyon dolar. Bu sene bu parayı ayırdık mı biz? Hayır. Ne yaptık? İşverenin keyfine ya da teftişe bıraktık. 2017'de böyle bir hazırlığımız var mı, o da yok. Demek ki 2017'de de 100 işçinin öleceğini biliyoruz. Buna iş kazası yerine iş cinayeti demek, birileri mutsuz olsa da doğru bir tanımdır.

• *Neden?*

– 2017'de 100 insanın elektrik çarpmasından öleceğini bugünden biliyorsam, buna kaza demek doğru değildir. Biz gerekli 350 milyon doları işverenin keyfine bırakmak yerine devlet zoruyla yaptırsak bu işi çözeceğiz. Aslında siyasi iradeden kastım tümüyle budur. 350 milyon doları elektrikten ölecek 100 işçi için harcayalım mı, harcamayalım mı?

İş sağlığı ve iş güvenliği, iş kazası ve meslek hastalığı çok disiplinli bir alandır. Kazanın bir bilinemezlik, istenmeme, kaçınamama yanı var. 350 civarında işçinin inşaatta ölece-

ğini biliyorsam, kazadan bahsedemeyiz. Aynı işverenin işyerinde aynı tip kazadan arka arkaya oluyorsa kaza mı oldu diyeceğiz?

• *İncelediğiniz kazaların kaçı kaçınılmazdı?*

– 5.000 kaza incelemişsem, 50 tane çıkmaz. Daha da azdır. Örnek vereyim: Mavi Çarşı'ya molotofkokteyli atıldı. Mağazaların önünde parfüm olur genelde, molotofkokteyli parfümleri tutuşturuyor. Parfümler tutuşunca mağazanın kapısı alev perdesine dönüyor. İnsanlar yukarıya kaçıyor. İşçilerden biri yangın söndürme tüpünü alıp sıkıyor; tüp çalışmıyor. Aynı işçi bir üst kata çıkıyor, o kattaki tüpü alıyor, bir daha sıkıyor, yine çalışmıyor. Ne yapmaları lazım? Yangın merdiveninden çıkmaları lazım. Olayda, hem işverene, hem belediyeye kusur verdik. Bir belediye yangın merdiveni var mı yok mu diye bakmadan ruhsat vermiş; işveren yangın tedbiri almamış. İkisi olsa bir insanın burnu kanamayacak. Bunlara kaza değil, olacağını bildiğimiz haller diye bakıyoruz.

• *O halde biri işe başlarken, hangi önlemleri almazsa kaza olacağını biliyor.*

– Tabii biliyor. Hatta büyük ihalelerde, beklenen kaza maliyete dahildir. Kartal'da, bir inşaata ağ germişler; işçi düşerse ağ tutsun diye. İşçi düşmüş ağı delip geçmiş. Bakıyorsunuz ki, ikinci kattan sonra ağın yukarı çıkması lazım, inşaat yükseldikçe ağı yükseltmemişler. İşçinin düştüğü yerle ağ arası beş kat. Adam ağ germesi gerektiğini biliyor ama lütfedip de çıkarmamış. Metal sektöründe bir fabrika vardı. Yılda 20-22 işçinin sağ el işaret parmağının birinci boğumu kopuyor. Aynı aynı makinelerde. Teftiş sonucu üç yıldır tek işçinin parmağı kopmadı. Bu kadar basit. Para harcayacaksın, tek sorun o.

• *Ve büyük paralar değil anladığımız kadarıyla.*

– İşçi sağlığı ve iş güvenliği kimi zaman pahalıdır ama insan canını nasıl parayla karşılaştırabiliriz. Beş yıl içinde 100 işçinin siz sağ el işaret parmağını birinci boğumunu koparıyorsunuz. Çorlu'da bir kere postane önünde oturdum, o kadar çok insanın parmağı yok ki... Çoğu tekstil ve metal sektörü ağırlıklı olduğu için o sektörler parmak koparır. Bizde sektörel kazalar vardır. Hep ölüm konuşulduğu için sanki kol kopması ve felç olma konu değilmiş gibi geliyor. Hakikaten Çorlu'da otur say; metal, deri ve tekstilden dolayı parmaksız çok kişi göreceksin ki, elleri ya cebindedir ya da eldivenlidir yaz sıcağında.

• *Elleri cebindedir derken...*

– İnsanların, bu durum kendi utancıymış gibi, elleri cebindedir.

• *Öyle çalışmaya devam mı ederler?*

– Artık iş bulmaları zor tabii, parmakları olmayınca... İş cinayetlerinin en önemli sonucu, korkunç bir yoksullaşmadır. İşgücünüz kaybolur ve iş bulmanız güçleşir. Tekstilde beş yıl üzerinde çalışanların yüzde 25'inde işitme kaybı var. 20 yılı geçenlerde bu, yüzde 70'e çıkıyor. Boyahanelerde kol kopması yaygındır.

• *Meydana gelen kazaların ne kadarı öngörülebilir?*

– Tamamı öngörülebilir. İnşaat, tersane ve madende öngörülemeyecek kaza yoktur.

• *Meslek hastalıkları hakkında hiç konuşmadık.*

– Kaza meydana geldiğinde insan "Belki ben atlatırdım bunu," der. Meslek hastalığı öyle değil. Etrafta bulunan herkesi yok eder. Bir dava dosyası vardı: İşçi silikozis olmuş seramik fabrikasında. İşçinin iki tanığı "Tedbirler alınmadı,"

diyor. "Sizde var mı diyor?" hâkim; "Bizde de var," diyorlar. Sonra işveren tanıkları geliyor. Her türlü tedbirin alındığını, bir eli yağda bir eli balda çalıştıklarını anlatıyorlar. Hâkim "Sizde var mı silikosiz?" diyor; "Biz de silikozisiz," diyorlar. Meslek hastalığı böyle. Tanımlanmayacak bir maliyet getiriyor. O yüzden meslek hastalıkları yönünden istatistiklerimiz çok zayıf. Dünyanın en iyisi biziz rakamlara göre!

• *Kazaların ne kadarı kader ve fıtrattır?*

– Vallahi, İlim Yayma Cemiyeti'nin imam hatip lisesinin üstündeki kaçak katla, cami kubbesi belki fıtrat olabilir, mekân itibariyle!

• *Nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?*

– İşçiler sendikalaşırsa iş biraz daha kolay olur. Ama biliyoruz ki kriz dönemlerinde iş kazası sayısı artar. Şimdi kiralık işçilik geliyor. Çok açık ki iş kazası sayısı katlanacak. Çünkü işyerini bilmeyecek işçi, makinesini bilmeyecek, kendisini güvende hissetmeyecek, işyeri de bir kez daha parçalanacak. İş hukukunda kural vardır; işçi, işveren, işyeri diye. Üçgenin bir kenarını çıkarırsanız, orada iş hukuku kalmaz. Kiralık işçilikte işyeri yok; işveren de yok.

Tuzla Tersanesi.

TERSANE

SUDAN UCUZ

O pazar günü Tuzla'da yeri göğü sarsan patlamayı işitenler, "Yine kimler öldü?" diyerek, dumanların yükseldiği Sadıkoğlu Tersanesi'ne doğru koştu. Vardıklarında, tersanenin havuzuna çekilen "Fezzano Genova" adlı LPG tanker gemisinden yükselen alev kütlesini gördüler.

Geminin kıç kısmını saran alevlerin içerisinden; yirim yedi yaşındaki Murat Çağın ve otuz beş yaşındaki Hakan Özden'in yanmış bedenleri çıkarıldı. Çağın ve Özden hastanede aynı gün can verdi. Geminin İspanyol teknisyeni Josep Manuel Hermo Rodriguez ise kendisini son anda yere attığı için yaralı halde kurtuldu.

Rodriguez'in çalıştığı gemi, yangın söndürme sisteminin yenilenmesi için Sadıkoğlu Tersanesi'ni elinde bulunduran Tuzla Tersanecilik ve Turizm Anonim Şirketi ile anlaşmıştı. Bu şirket, boruların montaj işini "Özden Makine" adlı taşeron şirkete vermişti.

O gün, 5 Haziran 2015'te, Özden Makine'nin montaj ustası Çağın, kaynakçılar Özden ile Serdar Ceylan geminin borula-

rını yeniledi. İşçilere nezaret eden, tersanenin pazarlama mühendisi Gürsel Esen, sistemin test edilmesini istedi. Normalde azot gazı ile test yapılırken; Esen borulara oksijen verdi:

> "Denemenin azotla yapılması gerekiyordu. Esen, oksijenle yapılmasını istedi. Esen oksijeni açtı. Biz yangın söndürme odasındaydık. Oksijen açıldıktan sonra ilk testi yaptık. Sorun çıkmadı. İş bitmiş olduğundan malzemeleri güverteye çıkarıyordum. Ben güvertedeyken ikinci test yapılıyordu. Bu sırada patlama oldu. Esen, oksijenle deneme yaptırdığı gibi 150 bar basınç vermişti. Basınç yüksek olduğundan yangın söndürme odasındaki borular patlamış."[1]

Sudan ucuz diye gaz kullanmışlar

Basınç testinde gaz değil, su kullanılmak zorundaydı. İş müfettişleri, bu ölümcül uygulamayı maliyetle açıklamaktaydı. Çünkü müfettişlere göre "Basınç testlerinde su yerine gaz, gaz olarak oksijen kullanılması, maliyet ya da benzeri faktörlerden dolayı işyeri uygulaması" haline getirilmişti.[2]

Aynı rapora göre Tuzla Tersanecilik'in "işletme belgesi" yoktu ve tersane kaçak çalışmaktaydı. İş Kanunu'nda, bakım ve onarım tersanenin asıl işlerinden biri sayıldığı, ancak uzmanlık gerektiren hallerde bu iş taşerona verilebileceği belirtildiği halde, yasa çiğnenerek, hiçbir uzmanlığı bulunmayan Özden Makine ile muvazaalı sözleşme yapılmıştı. Bu nedenle müfettişler, ölen işçilerin tersanenin asıl işçisi sayılmaları gerektiğini ifade etti.

Kaldı ki, boruların testi için teknik elemanlar görevlendirilmeliydi. Oysa Çağın ve Özden, montaj ve kaynak işçisiydi. Oksijeni açan Esen ise pazarlama mühendisiydi:

---

1 Serdar Ceylan'ın 21 Şubat 2007 tarihli ifadesi.

2 Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2007/60 dosya, 2009/160 karar, 2007/635 esas numaralı ve 24 Mart 2009 tarihli gerekçeli kararı, s. 4-5

"Test işin ehli olmayan kişilerce yapılmıştır. Basınç testi son derece tehlikeli ve yakıcı olan oksijen gazı ile yapılmıştır. Test yapılırken gaz kullanılmaması, kaçakların tespiti için su kullanılması gerekirdi. Test hidrolik sistemle yetkili ve sorumlu teknik eleman tarafından yapılsa idi, borularda yırtılma meydana geldiği sırada su dökülür, yangın meydana gelmez ve olay da olmazdı."[3]

Taşeronun dayısının oğlu

Çağın ve Özden, böylesi basit bir çıkarcılığın ve kâr hırsının kurbanı olmuşlardı. Esen ile Tuzla Tersanecilik'in sahibi Kahraman Sadıkoğlu, iş güvenlik uzmanı Engin Kaya, Özden Makine'nin sahibi Tahir Özden ve kaptan Salvatore Barone'ye "taksirle ölüme ve yaralanmaya sebebiyet vermek"ten dava açıldı.

Özden, ifadesinde, ölenlerden Hakan'ın dayısının oğlu olduğunu anlattı. Test yapmaya yetkilerinin bulunmadığını itiraf eden Özden, boruya oksijen verilmesine ilişkin, "Bilgim yoktur," dedi. Kaya ise o gün test yapılacağından haberdar edilmediğini öne sürdü. Barone, sorumluluğun tersanede olduğunu vurguladı. Söz sırası Sadıkoğlu'na gelmişti. O da kaptanı suçladı!

"Tuzla'da en büyük tersanenin sahibi olduğunu, 110 işçi çalıştırdığını, sonradan öğrendiğine göre bu işin yapılmasını işçiye kaptanın söylediğini, bu işlerin yapılmasında önce müdürlere durumun bildirilmesi gerektiğini, usulsüz işlem sonucu kazanın meydana geldiğini..."[4]

---

3 Kartal 3. Asliye Ceza Mahkemesi'ne sunulan 27 Mayıs 2007 tarihli bilirkişi raporu.

4 Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2007/60 dosya, 2009/160 karar, 2007/635 esas numaralı ve 24 Mart 2009 tarihli gerekçeli kararı, s. 4.

Oysa iş müfettişlerinin raporuna göre Sadıkoğlu'nun Tuzla Tersanecilik'i yüzde 100 kusurluydu. Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı'nın görevlendirdiği bilirkişi heyeti de Tuzla Tersanecilik'i ve Esen'i kusurlu saymıştı. Dava açıldıktan sonra bilirkişilerin tutumu değişti.

Mahkeme ilkin, bir gemi inşa mühendisi ve bir iş güvenliği uzmanından oluşan bilirkişi heyeti atadı. Bu heyet, Sadıkoğlu ve Özden'i tali kusurlu hale dönüştürdü. Hukukçu bilirkişi ise Sadıkoğlu'nu kusursuz kabul ederken, sorumluluğu Esen'e yıktı. Son bilirkişiler ise ortayı buldu: Sadıkoğlu'nu ihmal nedeniyle tali kusurlu, Esen'in ise tek etkili faktör olduğu savunuldu.

Aranan bilirkişiler bulunmuştu.

Esen'e "taksirle iki kişinin ölümüne ve bir kişinin yaralanmasına neden olmak" suçundan iki yıl dört ay hapis cezası verildi. Bu ceza, Esen'in "duruşmadaki saygılı tutum ve davranışı" nedeniyle bir yıl on bir ay on bir güne düşürüldü ve hükmün açıklanması geri bırakıldı. Sadıkoğlu'na verilen iki yıllık ceza bir yıl sekiz aya indirildi. Sonra da "yeniden suç işlemeyeceği hususunda olumlu kanaat oluştuğundan" hükmün açıklanması ertelendi.

Oyçokluğuyla alınan bu karara bir üye hâkim itiraz etti. Hâkim, Sadıkoğlu'nun "olayın oluşmasında talimatı veya onayı olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır" diyerek, Sadıkoğlu'nun beraat etmesini savundu. Fakat karar, Yargıtay 12. Ceza Dairesi tarafından onanarak kesinlik kazandı.

Ceza her ne kadar düşük olsa da, Tuzla tarihinde, ondan önce ve ondan sonra ilk kez bir işverenin mahkûm edilmesi itibariyle kritik bir önem taşıyordu. Bu başarı, Çağın ailesi'nin avukatı Mustafa Demirbağ'a aitti. Demirbağ, beş yıl

boyunca hem ceza hem de tazminat davası için bir mahkemeden diğerine koşmuş ve suçlulara ceza verdirtmişti.

Bu süreçte, Çağın'ın ailesi perişan oldu. Çağın evli ve bir kız çocuğu babasıydı. Öldüğünde, kızı Ceren iki yaşındaydı. Çağın hem evine hem de babası Muzaffer ve annesi Fadik'e bakmaktaydı. Murat'ın ölümünden sonra eşi Derya ve kızı Ceren, babasının evine yerleşti. Aile; komşular ve belediyenin yardımlarına muhtaç kaldı. Dava bittiğinde, sefil bir haldeydiler.

Murat'la birlikte can veren Hakan Özden'in ailesi mi?

O, taşeron şirketin sahibi Tahir Özden'in yeğeni olduğu için ailesi çoktan "ikna" edilmiş ve davaya dahi katılmamıştı.

HA İNSAN, HA KUM TORBASI

Gisan Tersanesi'nde "Turquise-T" adlı tankerin denize indirilmesine sayılı günler kalmıştı. "Galata Denizcilik" adlı armatör firmanın sipariş ettiği kimyasal tankerin yetişmesi için taşeron işçiler canla başla çalışmaktaydı.

Takvimler 11 Ağustos 2008'i gösterdiği gün sıra, cankurtaran filikasının tankere yerleştirilmesine geldi. "Gürdesan" adlı taşeron şirketin montajcısı Kerem Çakmak, öğle saatlerinde filika rampasının montajını bitirdi. Çin'den getirilen filika, vinç yardımıyla rampasına kondu.

Bu esnada Gisan'ın Donatım Mühendisi Metin Ayyıldız'ın odasında hararetli bir tartışma vardı. Ayyıldız'ın konukları; gemilerin uluslararası standartlara uygunluğunu denetleyen "Bureau Veritas" adlı şirketin uzmanları Hayati Aşan, İskender Altın ve Yavuz Sürücü'ydü. O sabah "Turquise-T"nin kargo kısmındaki denetim için gelmişlerdi. Ayyıldız sohbet sırasında üç uzmana, filika testinin yapılmasını önerdi. Uzmanlar iş cetvelinde test işlemi yer almadığı ve programda olmadığı halde teklifi kabul etti.

Odadaki herkes biliyordu ki filika testi, yani filikanın tankerden suya bırakılması üç aşamada yapılırdı. İlk test, güvenlik tedbirleri alındıktan sonra ve boşken gerçekleştirilirdi. Birinci test başarılı geçtiği takdirde, bu kez filikanın içine kum veya su torbaları konarak, ikinci denemeye geçilirdi. İki denemeden sonra, filikada ve filika rampasında sorun yoksa "eğitimli ve minimum sayıda gemi personeli ile emniyet tedbirleri alınmış" şekilde son teste geçilebilirdi.[5] Gisan'ın programına göre bu test iki gün sonra, 13 Ağustos'ta yapılacaktı. O da çeşitli ağırlıklar konarak gerçekleştirilecekti.

Yüzme bilmeyenler de bindirildi

Kurallar böyle emrettiği halde Ayyıldız, o an odada bulunan Gisan'ın Gemi İnşa Mühendisi Murat Ali Kömürcü'den test için taşeron işçilerin hazır edilmesini istedi. Telefon trafiğinin ardından hem "Turquise-T"de hem de diğer gemilerde çalışan işçiler filikanın başında toplandı. Ayyıldız emredene kadar işçiler, test için kullanılacaklarından haberdar değildi.

Aralarında yüzme bilmeyenlerin de olduğu 15 işçi ve staj için gelen üniversiteli dört genç filikaya bindirildi. İşçi İhsan Tukat yüzme bilmediği için binmek istemeyince, "Merak etme, filikayı halatla aşağıya bırakacağız," denildi.[6] İşçi Mustafa Gürel de "Korkmana gerek yok, sekiz saniye sürecek," diye sakinleştirilerek filikaya sokuldu.[7] Oysa üzerlerinde can yelekleri bile yoktu.

Filikanın önündeki kumanda mevkisine boya ustası Ka-

5 Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı İnceleme Komisyonu'nun 15 Ağustos 2008 tarihli raporu.

6 İhsan Tukat'ın 11 Ağustos 2008'de Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

7 Mustafa Gürel'in 11 Ağustos 2008'de Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

Denize bırakılan filikada üç işçi ölmüştü.

an Akyıldız ve işçi Emrah Varoğlu oturdu. Akyıldız geçmişte filika testlerine katıldığı için deneyimli sayılırdı. Dolayısıyla filika ile dışarısının irtibatını kurması için telsiz Akyıldız'a verildi. Filikayı denize düşürecek kumanda ise Varoğlu'nun elindeydi.

İçeriye "Bureau Veritas"tan Hayati Ateş ve "Gürdesan"dan Kerem Çakmak girip işçilerin emniyet kemerlerini bağlayıp bağlamadıklarını kontrol etti. Son kontrolden sonra filikanın kapıları kapatıldı. Güvertede bulunan Metin Ayyıldız, telsizle hattın diğer ucundaki Akyıldız'a, "Hazırsanız başlayın," dedi. Akyıldız yanında oturan Varoğlu'na hidrolik kolu çekmesini işaret etti.

Güvertede Ateş, cep telefonu ile bu anları görüntülüyordu. Görüntü kaydına göre palangadan boşalan filikanın ön cephesi, tankerin korkuluklarına çarptı. Normalde 35 derece açıyla inmesi gereken filika, korkuluğa çapmanın etkisiyle 11 metre yükseklikten 120 derece açıyla suya gömüldü:

> "Filika daha denize ulaşmadan çarpma hissettim. Filika normal düşmesinden farklı şekilde, daha büyük açıyla düştü. Anında filikanın içi su dolmaya başladı. Emniyet kemerimi çözdüm. Yanımda Murat isimli arkadaşım oturuyordu. Onun da emniyet kemerini çözmeye çalıştım. Filikanın arka çıkış kapısını açtım. Benimle birlikte birkaç arkadaş bu kapıdan çıktı. Filika ters dönmüştü. Gemidekilere bağırarak, filikanın döndürülmesi için halat atılmasını söyledim. Atılan halatı filikaya bağladım. Filika yukarı çekildi. Filikada kalan, yüzme bilmeyen arkadaşlar için de can yeleği ve kurtarma simidi atıldı."[8]

Korkuluğa çarptıktan sonra dikey bir vaziyette denize düşen filikanın ön camları kırılınca içeriye su doldu. Hacıyatmaz özelliği bulunan, hangi açıda düşerse düşsün doğrulması gereken filika, su aldığı için yan yattı. Filika dakikalar sonra sudan çekilse de üç işçiyi kurtarmak mümkün olmadı.

Kumandadaki yirmi bir yaşındaki Varoğlu, batan filikadan ölü çıkarıldı.

Varoğlu ile birlikte otuz bir yaşındaki Ramazan Ergün ve yirmi üç yaşındaki Ramazan Çetinkaya da boğularak can verdi.

---

8 Kaan Akyıldız'ın 26 Ağustos 2008'de Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

ON BİN TL KEFALETLE BEŞ GÜNDE TAHLİYE

Lütfiye Çetinkaya, dört yıl önce hemşerisi Ramazan'la evlenerek Zonguldak'tan İstanbul'a gelmişti. Ramazan tersanede çalıştığı için Tuzla'ya en yakın mevkideki Pendik'te, bütçelerine uygun bir ev tutmuşlardı. Evliliklerinin ilk yılında bir oğulları olmuştu.

Lütfiye, pazartesi sabahı eşi Ramazan'ı uğurladıktan sonra ev işine dalmıştı. Bir yandan göz ucuyla televizyona bakıyordu. Saat 16.00 sularında televizyondan, tersanede kaza olduğu haberini duydu. Ramazan'a ölümü kondurmasa da Lütfiye'nin yüreğinden ürperti geçti. Biraz sonra telefonu çaldı. Arayan, babasıydı. Ölen üç işçiden biri Ramazan'dı.

Lütfiye daha yirmi sekiz yaşında bir çocuğuyla dul kalmıştı. Ertesi gün gittiği Tuzla Polis Merkezi Amirliği'nde, "Gisan Tersanesi ve eşimi çalıştıran taşerondan şikâyetçiyim, uzlaşmak istemiyorum," dedi.[9]

Eşler ikna edildi

Lütfiye kararını üç gün sonra değiştirip şikâyetini geri çekti. Çünkü Ramazan'ın çalıştığı "Sudem" adlı taşeron şirket davayı geri çekmesi için "maddi manevi yardım" yapmıştı. Bu yüzden Lütfiye mahkemede, "Gisan Tersanesi'nden şikâyetçi değilim, davaya katılmak istemiyorum," dedi ve sustu.

Kastamonulu Ramazan Ergün'ün ailesi de ikna edildi. Ergün'ün yirmi sekiz yaşında dul kalan eşi Arife çocuklarının geleceği için şikâyetçi bile olmadı:

9 Lütfiye Çetinkaya'nın 12 Ağustos 2008'de Tuzla Polis Merkezi Amirliği'nde alınan ifadesi.

"Eşimin çalıştığı Bisan firması, bana ve çocuklarıma maddi destek sağlayacağından şikâyetçi değilim. Bisan firması sorumlular hakkında işlem yapacağını söyledi."[10]

İfadesi gösteriyor ki Arife Ergün, Gisan Tersanesi'nin adını bile yanlış biliyordu.

Ayrıca eşi, Gisan'ın değil, Gisan'ın taşeronlarından "Yunus Denizcilik"in işçisiydi. Gisan, taşeron adına devreye girerek, Arife'yi ikna etmişti.

Yalnızca aileler değil, ölümün kıyısından dönen ve yaralı şekilde kurtulan işçiler de ifade değiştirdi. Örneğin yüzme bilmediği halde filikaya bindirilip arkadaşlarının yardımıyla sudan çıkarılan İhsan Tukat... Kaburgası kırılan Tukat, Tuzla Polis Merkezi Amirliği'nde alınan ifadesinde, "Ben sorumlulara binmeyeceğimi söylemiştim. Bize tehlike arz etmeyeceğini söylemişlerdi. Bizi filikaya bindirenlerden şikâyetçiyim, uzlaşmak istemiyorum," dedi.

Tukat, üç gün sonra polis merkezine gidip "O anki sinir ve olayın vermiş olduğu şok ile şikâyetçi olduğumu belirtmiştim. Ancak şimdi düşündükten sonra şikâyetimi geri alıyorum," dedi.

Tersane işçisi baba geri adım atmadı

Bir tek, Samsunlu Emrah'ın, kendisi gibi tersanede çalışan babası Halil Varoğlu geri adım atmadı. Tersanede gündelik işçilik yapan baba Halil, bir daha iş bulamama ihtimalini göze alarak, "Benim oğlum işçi şefiydi, filikada işi yoktu. Filika testleri kum torbalarıyla yapılır. Bu şahıslar testleri filikaya insan doldurarak yapmışlardır," dedi.[11]

---

10 Arife Ergün'ün 2 Eylül 2008'de Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

11 Halil Varoğlu'nun 12 Ağustos 2008'de Tuzla Polis Merkezi Amirliği'nde alınan ifadesi.

Bu arada Tuzla Cumhuriyet Başsavcılığı "taksirle birden çok kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olmak suçundan" soruşturma başlattı. Soruşturma sürerken, işverenler "pürüzleri" temizlemişti. On şüpheli, şikâyetler çekildikten sonra, 18 Eylül 2008'de, mahkemeye sevk edildi.

"Bureau Veritas"tan Hayati Ateş "istemedikleri halde emrivaki yapıldığı için" teste katıldıklarını ileri sürdü. Oysa Ateş, filikanın içine girip emniyet kemerlerinin kontrolünü yapan ve düşme anını cep telefonuyla kaydeden kişiydi. İş arkadaşı Yavuz Sürücü, Gisan'dan Metin Ayyıldız'ı suçlayarak, "Biz testin insanla yapılmasını tavsiye etmediğimizi, ağırlıkla yapılmasını söyledik," derken; İskender Altın ise "Görevimiz, filikanın güvenli şekilde indiğini gözlemlemektir," diye konuştu. Tankerin uluslararası standartlara uygun olup olmadığını denetlemekle görevli üç kişi, on dokuz insanın birden filikaya doldurulmasını izlemekle yetinmişlerdi![12]

Metin Ayyıldız ise filika rampasının montajını yapan "Gürdesan" adlı taşeronun montajcısı Kerem Çakmak'ın isteği ve "Bureau Veritas"tan üç yetkilinin onayıyla testin yapıldığını savundu. O kadar ki Ayyıldız, talimatı verdiğini bile gizleyerek, "Ben ağırlık testi yapılacağını tahmin ettim. Testin ne şekilde yapılacağına ben karar veremem," dedi. Teknik Müdür Burhan Bozdemir, testin yapılacağından haberdar olmadığını ileri sürdü. Oysa Ayyıldız'ın talimatıyla işçileri toplayan Bozdemir'di. Tanker ve filikanın sahibi olan Galata Denizcilik'ten Ender Keskin de sorumluluğun tersaneye ait olduğunu savundu. Montajcı Kerem Çakmak ise "Ayyıldız, filikada adam eksikliği olduğunu, binmemi söyle-

12 Tuzla Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2008/147 sorgu numaralı ve 18 Eylül 2008 tarihli sorgu zaptı.

di. Binmek istemediğimi söyledim," dedi. Aynı Çakmak, girmekten çekindiği filikaya işçilerin bindirilmesinde eşlik etmiş, hatta emniyet kemerlerini kontrol etmişti.

Sorgu sonunda Altın, Ateş, Bozdemir, Ayyıldız ve Keskin tutuklanarak cezaevine gönderilirken, diğer beş şüpheli serbest bırakıldı.

Beş gün sonra adaletin "filikası" da Tuzla'ya çakıldı.

Ne mi oldu?

Beş tutuklu, onar bin TL kefaletle tahliye edildi.

PARA CEZASI DAHA ADİLMİŞ

Filika Davası, Kartal 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2009'da görülmeye başlandı. Sanıklardan Hayati Ateş, geçen sürede öldüğü için dokuz sanığa dava açıldı. Yaklaşık üç yıl süren davanın duruşmalarını mağdur ve şikâyetçiler cephesinden; baba Halil Varoğlu ile yaralanan işçilerden Mercan Bereket, Sefer Karaca ve Mustafa Gürel takip etti. Giresunlu Bereket şikâyetini hiç geri çekmedi. Samsunlu Gürel şikâyetini geri çektiği halde mahkemeye başvurarak, davaya katılmak istediğini söyledi. Bafralı Karaca ise kazada ciğerlerine su dolup rahatsızlıklar geçirdiği için görüş değiştirip şikâyetçi oldu.

Bu arada, Gisan Tersanesi'nin talebiyle Tuzla Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi Kemal Gündüz, 28 Ekim 2008'de "Turquise-T" tankerinde tespit işlemi gerçekleştirdi. Filika, insansız ve içinde ağırlıklarla denize bırakıldı. Testte filikanın iki pilot koltuğunun çatladığı, birinin kırıldığı, emniyet kemerlerinin kalitesiz olduğu, "uluslararası normlar açısından yeterli dizayn ve imalat özellikleri taşımadığı" saptandı.[13]

13 Tuzla Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2008/216 iş sayılı ve 28 Ekim 2008 tarihli kararı.

Mahkemenin atadığı iki bilirkişi heyeti de filikanın suya girdikten sonra kendini düzeltmesi gerekirken yan yattığını gerekçe göstererek, aracın denizcilik kurallarına aykırı üretildiği sonucuna vardı. Bilirkişilere göre iki asli kusurludan biri, üretici şirketti. Diğeri de filikaya sertifika veren kuruluştu. Sorun şu ki, filika Norveçli bir şirket tarafından Çin'de imal edilmişti. Sertifikayı verenler de Fransız Loydu bir şirketin Çin'deki ofisiydi. Adları bile bilinmeyen şirketin yetkililerine dava bile açılmamıştı.

Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı'nda Filika Davası için oluşturulan inceleme komisyonu, bu şirketlerle temas kurarak ortak toplantı düzenledi. Toplantıda, filikayı üreten "Jiangyin Xinjiang" adlı şirketin temsilcisinden, filikanın uygunluğunun denetimi için yaptıkları testleri belgelemesi ve teknik dosyaları sunması istendi. Çinli yetkili yalnızca fabrikada yaptıkları testin sonucunu sundu. Çinli temsilciye, "filikanın gövdesinde oluşan hasarla düşme açısı arasında bağ olup olmadığı" soruldu. Yetkili, "filikanın ancak belli açıda denize girmesi durumunda hasar oluşmayacağını, dik girmesi halinde garanti verilemeyeceğini" söyledi.[14]

Ayrıca komisyona göre, filika denize bırakıldıktan sonra, rampanın ortasında yer alan ve aracı sabitlemek için kullanılan "U" şeklindeki aparata çarpmış; düşerken tankerin korkuluklarına vurarak açısını kaybetmişti. "U" aparatın boy ayarlaması yapılmadığı gibi, kim tarafından monte edildiği saptanamamıştı. Ayrıca filika denize bırakılmadan önce hiç kimse güvenli kayma hattını kontrol etme gereği hissetmemişti. En acısı, raporda altı çizilen şu ifadelerdi:

14 Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı İnceleme Komisyonu'nun 15 Ağustos 2008 tarihli raporu.

"Gemide filika testi yapılmasına rağmen... ilk talebin kimden geldiği ve testten önce alınması gereken tedbirlerin alınıp alınmadığı hususunda tam bir mutabakata varamadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca filika boş olarak test edilmeden direkt insanla teste geçilmiştir. Gerek tersanenin, gerekse armatörün, işçilerin kim tarafından filikaya binmek üzere çağrıldıkları hususunda sorumluluğu almadıkları görülmüştür."[15]

Para cezasına çevirmek daha adilmiş

Karaca'nın avukatı Ali Şen, bilirkişilerin Çinli firmanın ihmalini öne almasına, "Bu hem mağdurlar hem de adaletle alay etmektir. Filikadaki imalat hataları, insanı kobay olarak kullananların bu denli ağır eylemlerinin önüne geçmemelidir," dedi.[16]

Ne var ki geçti...

Dava sonunda Gisan'dan Metin Ayyıldız, Burhan Bozdemir ve Murat Ali Kömürcü altışar yıl hapis cezasına mahkûm edilirken; "duruşmadaki iyi halleri" nedeniyle ceza beşer yıla indirildi. Ardından, yirim dört ay taksitle ödenmek üzere, 36.500 TL para cezasına çevrildi.

Bu tercih kullanılırken, sanıkların "mağdurlar ve ölenlerin ailelerinin zararlarını giderme ve acılarını hafifletme yönündeki olumlu davranışları" gerekçe gösterildi. Gerekçeli kararda, bu yöntemin "adalet ve hakkaniyet ilkelerine daha uygun düşeceği" iddia edildi.[17]

İnsan canı karşısında paranın üstün tutulduğu bu "adalete ve hakkaniyete" Sefer Karaca ile avukatı Ali Şen karşı çık-

15 *A.g.y.*

16 Avukat Ali Şen'in Kartal 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunduğu dilekçe.

17 Kartal 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2009/80 dosya, 2013/6 karar, 2009/2781 esas numaralı ve 15 Ocak 2013 tarihli gerekçeli kararı.

tı. Karara itiraz ettikleri gibi, maddi ve manevi tazminat için dava açtılar. İstanbul Anadolu 2. İş Mahkemesi'nde devam eden yargılama sonunda Gisan Tersanesi ve taşeronu Onur Denizcilik, Karaca'ya 9.289 TL tazminat ödemeye mahkûm edildi.[18]

Peki, ibret alındı mı?

Alınmadı.

TUZLA'NIN KARA YAZI

Çelik Tekne Tersanesi'ndeki 63 numaralı geminin davlumbotunu kaynakçıların seyyar lambaları kıvılcımlar aydınlatıyordu. Daracık bir alanda onlarca işçi kaynak yapıyordu. Tarih, 26 Haziran 2007'ydi ve sıcak, gemiyi kasıp kavuruyordu.

Zifiri karanlık, yirmi dokuz yaşındaki Yılmaz Arslan'ın çığlığıyla parçalandı. Yılmaz'ın biraz ötesinde kaynak yapan Kadir, bağırtıyı işitir işitmez aydınlatma kablosunun fişini çekti. Yanına vardıkları Yılmaz Arslan, bir elinde aydınlatma kablosu olduğu halde boylu boyunca yatmaktaydı. Arslan, bozulan lambayı tamir etmek isterken çarpılmış ve oracıkta can vermişti. Arslan'ın ardından yirim altı yaşındaki eşi Derya dul, beş yaşındaki kızı Nisa Nur yetim kalmıştı.

Arslan'ın cesedi morga kaldırılırken, bilirkişi heyeti inceleme için gemiye geldi. El konulan kanıtlar şunlardı: bir pense, duy, iş eldiveni, seyyar kablo...

Fiş 220 voltluk prize taktırılmış

İncelemede, aydınlatma lambasına ait fişin 22 volt priz yerine 220 voltluk prize takıldığı ve Arslan'ın bu nedenle elek-

18 İstanbul Anadolu 2. İş Mahkemesi'nin 2009/941 esas, 2015/170 karar ve 26 Mart 2015 tarihli gerekçeli kararı.

Tersanede paydos vakti.

trik akımında öldüğü saptandı. Şayet fiş için 24 voltluk priz tedarik edilse Arslan yaşıyor olacaktı.[19]

> "Lambada kullanılan akım 24 volta indirgenmiş olsaydı olay yaşanmazdı. Prizin normal şehir cereyanı olması uygun değildir. Kaldı ki lambanın kablosunun iyi nitelikli yalıtkan malzemeden ve korunmuş halde bulunması gerekirdi. Kabloda veya lambada akım bulunacak nitelikte açık iletken kısımlara meydan verilmeseydi, kablo ve lamba yalıtılmış olsaydı iş kazası meydana gelmezdi."[20]

19 Tuzla Asliye Ceza Hakimliği'ne sunulan 10 Haziran 2008 tarihli bilirkişi raporu.

20 Kartal 4. İş Mahkemesi'ne sunulan 26 Kasım 2009 tarihli bilirkişi raporu.

Yalnızca taşerona dava açıldı

Arslan'ın çalıştığı "Ergin Gemi" adlı taşeron şirketin sahibi Muhammet Bakan'a "taksirle ölüme sebebiyet vermek suçundan" dava açıldı. Tutuksuz yargılanan Bakan, "Bloğun karanlık olması nedeniyle aydınlatma fişini tamir ederken olayın meydana geldiğini duydum," dedi.[21] Duymuştu; o kadar...

Bakan'a üç yıl hapis cezası verildi. Daha sonra "mahkemeye karşı saygılı tutum ve davranışları" nedeniyle ceza iki yıl altı aya indirildi. Ardından on taksitte ödenmesi kaydıyla 18.200 TL para cezasına çevrildi. Mahkeme, Çelik Tekne Tersanesi yetkilileri hakkında suç duyurunda bulunmaya karar verdi.[22]

Aslında daha başta, Arslan'ın ölümünden hemen sonra Çelik Tekne Tersanesi'ne dava açılmalıydı. Çelik Tekne; Tuzla Asliye Ceza Mahkemesi'nin bilirkişi raporuna göre ikinci, Kartal 4. İş Mahkemesi'ne sunulan bilirkişi raporuna göre birinci derece kusurluydu. Dava geç açıldığı gibi, mahkemenin suç duyurusunda bulunması bile üç yıl gecikti! Arslan Ailesi'nin avukatı Sezin Uçar, üç yıl sonra mahkemenin işverenlerle ilgili şikâyetçi olmadığını tespit etti. Uçar, 2011'de savcılığa başvurup soruşturma açılmasını istedi. Çelik Tekne Tersanesi'nden iki icra kurulu üyesi ile müdür ve teknisyen düzeyindeki yedi sanığa dava açıldı.

Eğitimci de eğitimsiz

İlk duruşma, Arslan'ın beşinci ölüm yıldönümünde görüldü. Sanıklar, Arslan'ın taşeron şirketin işçisi olduğunu savundu.

---

21 Tuzla Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen 2007/481 dosya numaralı ve 24 Ocak 2008 tarihli duruşma tutanağı.

22 Tuzla Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2007/481 dosya, 2008/1111 karar, 2007/738 esas numaralı ve 18 Eylül 2008 tarihli gerekçeli kararı.

İçlerinden biri, "İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimcisi" sıfatını taşıyan Tan Yalçın, kendisinin bile eğitime muhtaç olduğunu ifade edecek şekilde, "Lise mezunu olduğum için iş sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili yeterli eğitime sahip değilim," dedi.[23]

Bu davada İş Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı Murat Aşkan ve İşletme Müdürü Atilla Mehmet Beşe'ye ikişer yıl birer ay hapis cezası verildi. Cezalar, "sanıkların kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığı ve suçun işlenmesindeki özelliklere" göre yirmi dört taksitte ödenmek kaydıyla 15.200'er TL para cezasına çevrildi.[24]

Avukat Uçar, kararı temyiz etti. Uçar, "İş cinayetlerindeki artış ve bunlarla ilgili mevzuatın uygulanmaması ve sanıkların pozisyonlarıyla ilgili esaslı hatalar yapılması, cinayetlerin önüne geçilmesini engellemektedir," dedi.

Uçar haksız mıydı?

13 günde beş işçi can verdi

Yılmaz Arslan'ın can verdiği 2007 yılı, Tuzla'nın kara yazı olmuştu. Arslan'dan iki ay sonra, 21 Ağustos-3 Eylül tarihleri arasında beş işçi art arda öldü. 21 Ağustos'ta Cabbar Ongun, 23 Ağustos'ta Güney Akarsu, 28 Ağustos'ta Cengiz Tatlı elektrik çarpmasında can verdi. 1 Eylül'de Kenan Kara kalp krizi sonucunda, 3 Eylül'de Bekir Özmen ise elektriğe kurban gitti.

Tuzla'daki her iş kazasından sonra tersanelerin önünde toplanıp sıkılı yumrularla cinayeti kınayanlar, Limter-İş Sendikası Genel Sekreteri Hakkı Demiral ve arkadaşları oldu. Elli üç yaşındaki Demiral, yirmi altı yıldır Tuzla'da kay-

23 Tuzla 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2012/126 dosya numaralı ve 26 Haziran 2012 tarihli duruşma tutanağı.

24 İstanbul Anadolu 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen 2012/126 dosya, 2015/115 karar, 2012/59296 esas numaralı davanın 26 Şubat 2015 tarihli gerekçeli kararı.

nak ustası olarak çalışıyor. Kendisi gibi tersane işçisi olan yirmi yaşındaki oğlu Sezai'yi, 2005'te Aydınlı'daki yan sanayide iş kazasında yitirmişti. Sezai, emniyet kemeri olmadan çıkarıldığı 20 metre yükseklikten düşerek can vermişti.

LİMTER-İŞ GENEL SEKRETERİ HAKKI DEMİRAL: "İŞÇİLER GEMİLERİ YAPARKEN DEĞİL, ÖLÜRKEN Mİ CAHİL?"

• *Ne zamandan beri Tuzla'da çalışıyorsunuz?*

– Ben otuz sekiz yıldır işçiyim. Önce Erzincan'da bir tuğla fabrikasında, 1980'den sonra İstanbul Kanarya'da tren istasyonun temelinde, 1982'de Tuzla tersanesinin inşaatında, 1984'ten sonra İzmir'de yol inşaatında çalıştım. 1990'da Tuzla'da kaynakçılık yapmaya başladım. Kardeşim Erdoğan da tersanede montajcıydı.

• *O günlerde Tuzla'daki manzara nasıldı?*

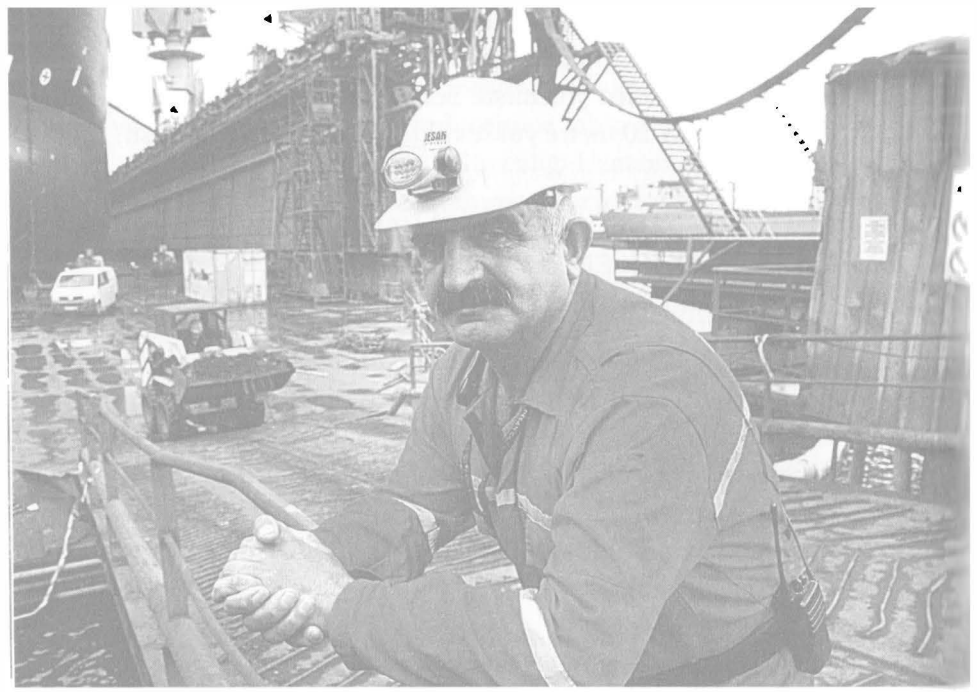
– 11 tersane, 2.000 işçi vardı. Herkes birbirini tanırdı. İçmeler Tren İstasyonu'nda iki kahvemiz vardı. Akşam paydosunda bütün işçiler kahvelerde toplanırdı. Sabah Adapazarı, İzmit, Kartal ve Haydarpaşa'dan trenle işçiler gelirdi. Servis yoktu. O dönem işçiler Tuzla'da oturmazdı.

• *Taşeron vardı, değil mi?*

– Tabii, tersane taşeron sistemi üzerine kurulmuş. 2.000 işçinin ancak 300'ü kadroluydu. Piyasada 40-50 taşeron şirket vardı.

• *Buna neden ihtiyaç duyulmuş?*

– Tersaneler Tuzla'ya taşınırken, ustalardan uyanık, kurnaz ve para hırsı olanlar taşeronluğa yönlendirildi. Zamanla taşeronluk, götürücü, gündelikçilik başladı.

Limter-İş Genel Sekreteri Hakkı Demiral, oğlu Sezai'yi iş kazasında kaybetti.

• *Götürücü nedir?*

– "Götürü" şu: Bir kaynakçı, dört arkadaşıyla birlikte patrona diyor ki, "Geminin şu bloğunun kaynağını yirmi yevmiyeye bize ver." Toplam 200 yevmiye olacak. İş 150 yevmiyelik sürede biterse 50 yevmiyeyi aralarında pay ediyorlar. Bir de gündelikçiler var; simsar gibi. Adam diyor ki patrona, "Sana yirmi işçi getiririm, kendi yevmiyem dışında adam başı bir lira alırım." Şirket işçiyle muhatap olmamak için kabul ediyor. Adamlar feodal bağlarla işçileri getiriyor.

• *Tuzla'da yüz yüze ilişkilerle süren bu işçi piyasası ne zaman değişti?*

– 1995'ten sonra gemi inşası arttı. Bu arada Kürt işçiler Tuzla'ya aktı. Gelenler vasıfsızdı. Sayıları arttıkça işçiler birbirini tanımaz oldu.

• *Tuzla'da işler belli memleketlere göre mi şekilleniyor?*

– Samsunlular boya ve raspacıdır (tazyikli kumla gemi yüzeyini temizlemek). Bu işte Kastamonulular da var. Sivaslılar bozmacıdır. Yani geminin tamiratında eski yerlerin kesilip parçalanması. Montajcılar karışık; Kastamonu, Bingöl, Sivas, Erzincan ve Tokatlı... Kaynakçılar da karışıktır.

• *1990-2000 yılları arasında iş kazası yönünden vaziyet nasıldı?*

– İş kazası azdı.

• *Güvenlik önlemi mi vardı?*

– Hiçbir şey yoktu. Hatta iskele yoktu. Geminin sacından kesilen parçaları gemiye kaynak yapıyor, üzerine kalası atıyor, çıkıp çalışıyorduk. Ne emniyet kemeri ne baret vardı.

• *Buna rağmen neden az kaza oluyordu?*

– Hem iş azdı, hem çalışanlar birbirini korurdu. Yanımda yeğenim, dayımın oğlu var gibi... Ancak bu 1995'e kadar sürdü. İşçi sayısı 7-8.000'e çıkınca kazalar arttı. Patron daha ucuza gelen Kürt işçileri, deneyimli işçilerin yerine aldı. Akrabalarını bile çıkardı, vasıfsızları aldı. Bir kişi yevmiyesine iki kişi çalıştırdı.

• *Ne tür iş kazaları oluyordu?*

– Yüksekten düşme, cisim çarpması, elektrik çarpması, zehirlenme, parlama ve patlama. O dönem parlama ve patlama yaygındı. Çünkü kapalı alanda gaz ölçümü yapılmıyor. Bir iş müfettişi taşerona soruyor: "Geminin tankında

gazı olup olmadığını nasıl kontrol ediyorsunuz?" Taşeron diyor ki: "Kâğıdı yakıp atıyoruz, yanarsa gaz vardır, yanmazsa yoktur!" Yahu gaz varsa gemiyi havaya uçurursun! Düşmeler basit nedenlerdendi. İskele lazım ama iskele almıyorsun.

İnsanlar ha bire kazaya uğruyor. Bölgede hastane yoktu. Özel hastaneye götürüyorlar. Biraz pansuman; sonra işine baksın! Sigorta yok, bir şey yok. Adam iki ay çalışmış, iki gün sigortası var. Biri bu aya aittir, öbürü diğer aya. Çoğu işçinin 12 senelik emeğine karşılık 12 gün sigortası var. İşçinin bundan haberi var ama itiraz ederse işten çıkarıyorlar. 90'larda böyleydi.

• *Sizin hiç sigortanızın yatırılmadığı oldu mu?*

– Oldu. Her gün işe giren işçilerden imza alınırdı. Ben imza listesinin fotokopisini çektiriyordum. Dava açıp listeleri mahkemeye verdim. Bir gün hâkime dedim ki: "Bu nasıl bir iştir ki, ayda bir gün çalışıyorum. Kiramı, elektriğimi, suyumu veriyorum. Evimi geçindiriyorum. Adam beni bir gün çalıştırıyor. Bütün işlerini yaptırıyor. Bu nasıl iştir?" Davayı kazandım; 2700 iş günüm güncellendi.

• *Haftalık izinler kaç gündür?*

– Haftalık izin yok. Gittiğin kadar; ayda 30 gün gidersen 30 gün çalışıyorsun. 2008'den sonra kadrolularda haftada kırk beş, günde yedi buçuk saat çalışma getirildi. Ancak taşeronda işçiler sekiz-dokuz saat çalışıyor. Cumartesi ve pazar çalışmazsan yevmiye alamıyorsun. Sigortan kesiliyor.

• *Ölümler ne zamandan itibaren arttı?*

– 2000'de başladı, 2008'in sonuna kadar sürdü.

• *Bu dönemin özelliği nedir?*

– Tersaneler yoğun gemi üretimi siparişi aldı. Devlet ciddi krediler verdi. Tersane sayısı elli yediye çıktı. Patronlar 100 liraya yaptığı gemiyi 500 liraya satıyordu. Tersanede bir karış yeri olan bile gemi yapmaya başladı. Koca gemiyi yapıyorsun ama biri bitmeden öbür geminin imalatı başlamış. İşçinin vasfına bakmadan otomatik olarak işe alma ve taşere etme dönemi başladı. İşçi sayısı 30.000'e çıktı. 27.000'i taşerondu. Artış kontrolsüzdü. Her gün Tuzla'ya gemi indirmeye gelen hükümet, ne sigortaları ne de iş kazalarını denetliyordu.

• *Bir gemide aynı anda kaç taşeron şirket birden çalışıyor?*

– Geminin her bölümünde 10-20 taşeron var. Mesela boya işlerini tek bir taşerona vermiyorlar. Güvertedeki boya ayrı, kıçtaki ayrı, kaptan köşkündeki ayrı... Üstelik sıcak çalışmanın (kaynak gibi alevli iş) olduğu blokta boyacı da var. Adamın işi acele. Geminin peşinde bir gemi daha duruyor. İşin bitirilmesi lazım. Kaynakçı blokun yarısını geçti mi, peşine raspacı geliyor. Ortalık toz duman... Peşine boyacı başlamış, kaynakçının yanına kadar gelmiş. Boya demek; yani tiner. Hele sıcaksa ortam... Bunun sonucunda parlama ve patlama oluyor.

• *Bu manzara halen devam ediyor mu?*

– 2008'in sonuna kadar devam etti. 2007'de Limter-İş'in "Sendikalı Ol, Güvenli Çalış" kampanyası işçileri bilinçlendirdi. Bütün tersanelerin önünde bildiri dağıttık. İşçiler niçin sendikalı olmalı, iş kazaları nasıl önlenecek, önlenemezse patronların sorumlulukları ve işçi hakları nelerdir. Bunu anlattık.

• *Bunun bir bedeli oluyor muydu?*

– Birçok yerde işe almıyorlardı bizi.

• *İşten atıldığınız oldu mu?*

– Çok. 1999'da RMK Tersanesi'nde bir akşam beni müdür çağırdı. Gittim, önünde bir sarı not. Bana dedi ki, "Tuzla Emniyeti burada çalışmanı istemiyor." "Ne alakası var müdürüm," dedim, "Tuzla Emniyeti buranın patronu mu?" Müdür, "Vallahi not bırakmışlar," dedi. Notu aldım; "Eğer beni işten çıkarırsanız siz ve emniyet müdürü hakkında suç duyurusunda bulunacağım," dedim. Sendika başkanıyla Tuzla Emniyeti'ne gittik; bizimle görüşmediler. Taşeron çalışmamdan memnun olduğu halde beni işten çıkardı. İfadeye gittik; idare müdürü ve emniyet müdürü, "Ben öyle demedim," dedi.

• *Hiç çalıştığınız işyerinde eylem yaptınız mı?*

– 2004'te Selah Tersanesi'nde içme suyu tankından pislik akıyordu. Yemekhane dar bir yerde, giremiyoruz. Havalandırma yok. Soyunma odasında herkes çiviye elbisesini asmış. İşçiler sendikacı olduğumu biliyor. Geldiler. Taşeronlara dedim ki, "Bu işi düzeltin." Dediler ki, "Tersane yapmıyor." İşçilerle toplandık, yaşlı ustalardan sözcü seçtik. Sözcüler dedi ki, "Biraz sekter konuşuyorsun. Sen konuşma, bizi yönlendir." Dedim, "Yeter ki konuşun!" Ertesi gün işçiler çalışmadı. Taleplerimiz kabul edildi. Soyunma yerini izolasyon yaptılar, dolaplar, soğuk sular geldi. Üç gün sonra taşeronu çağırdılar. Benim için "Bu adamı çıkaracaksın," dediler. İşçiler, "Seni çıkarırlarsa hepimiz işi bırakacağız," dedi. Patronun avukatları "Bunu atarsak dava açar. En iyisi taşeron şirketin işine son verelim, işçilerini alsın gitsin," demiş. Buna razı olmadım, ayrıldım.

• *Çalıştığınız kaç tersanede eylem yaptınız?*

– Elli yerde yapmışımdır. Ben Aleviyim, oruç tutmuyorum. Bir hacıya çalışıyoruz. Hacı, Ramazan'da milletin yemek pa-

rasını vermiyor. Ben yemeğimi yiyorum ama seksen kişiden 70'i oruç tutuyor. Ramazan bitti. Biz oturuyoruz, Fenerbahçe'yi, Galatasaray'ı tartışıyoruz. İşçi haklarını tartıştığımızda hacı kalkıp terk ediyor. İşçilere dedim ki, "Oruç tuttunuz. Yemek parası günlük beş liradan, 150 lira yapar. Yemek paranızı vermek zorunda." Hacı kızdı. "Sen ne karışıyorsun, kâfir adamsın, oruç tutmuyorsun," dedi. "Müslüman adamsın, niye işçinin hakkını yiyorsun," dedim. İşçiler iş bıraktı. Tersane yemek paralarını vermek zorunda kaldı. Diğer taşeronlar da ödedi. Eylemlerin yüzde 80'inde işten atıldım.

• *Tekrar nasıl iş buldunuz?*

– Ben nitelikli kaynakçıyım. Tersanede işçiye zararımız olmamış. Taşeronlar eski eski işçilerdir ya, çoğu benimle çalışmıştır. İşten atılınca Hakkı abisini yanına almış oluyordu. Normalde elli yedi tersane var; otuzundan üzerimde kırmızı çizgi var.

• *Kaç tersanede çalıştınız?*

– Tuzla'da iki-üçü hariç hepsinde çalıştım. Binlerce taşeron şirkette çalıştım.

• *Peki, iş kazasında kaybettiğiniz oğlunuz Sezai de tersane işçisiydi, değil mi?*

– Sezai ile 2004'te Dörtler Tersanesi'nde çalıştık. Ben kaynakçıydım, o da montaj yardımcısıydı. 2005'te askerlik çağı geldi. Gitmeye 20 gün kala çatı firmasına girdi. Tersaneler için basınçlı kap yapan bir şirket bu. 18 kat yüksekte, parça götürmek için eternit geçidi kullanıyorlar. Bir gün önce bir çocuk düşmüş, yaralanmış. Sezai bize söylemedi. Ertesi gün Sezai'nin ayağı kayıyor; düşüyor. Gittim, vefat etmiş... Ana firma ile taşeronu dava ettik. Taşeron iki yıl ceza aldı. 16.000 TL para cezasına çevrildi.

• *2008'den sonra ne değişti de ölümler azaldı?*

– Sektörel kriz oldu, tersaneyi ciddi şekilde vurdu. Limter-İş'in çalışmaları doruğa çıktı. 2008'de iş kazalarına karşı yaptığımız iki günlük grev, işçi sınıfı tarihinde hak grevi olarak ilktir. 5.000 işçiyle eylem yaptık. Kamuoyu baskısıyla iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alındı. Bu tarihten sonra Tuzla'daki işyerleri, o ana kadar pahalı geldiği için satamadığı toz maskesinden binlerce sattı. Emniyet kemeri ve baret zorunlu oldu. Gemilerde gaz arındırma uzmanları bulundurmak zorunda kaldılar. İskeleler standarda uygun hale geldi. Yedi buçuk saat çalışmaya geçildi.

• *Bir işçi öldükten sonra patronun tavrı ne olur?*

– Sivaslı arkadaşımın ailesinden biliyorum. İki çocuğu var. "Çocukların okumasını üstleniyoruz," dediler. Okuyana kadar burs verecekler sözde.

• *Veriyorlar mı?*

– Vermiyorlar. Bir sene yardım ediyor, sonra kesiyorlar. Yasal bir mevzuat yok ki. Zaten, "Ölen öldü, ölenle ölünmez. Biz sana bir daire alalım," diyorlar. 50.000 lira verip bir daire alıyorlar. Hiçbir hak talep etmeyeceklerine dair bir mukavele yaparak dava açmanın önünü tıkıyorlar.

• *2008'den beri Desan Tersanesi'nde kadrolu sosyal gözlemci olarak çalışıyorsunuz. Tam olarak ne iş yapıyorsunuz?*

– Tersaneyi ve gemileri geziyorum, eksiklikleri fotoğraflıyorum. Diyelim ki vinçte aksaklık var, şirkete bildiriyorum.

• *Bu dönemde tersanede hiç ölümlü iş kazası oldu mu?*

– İki tane oldu.

• *Tersane kusurlu muydu?*

– Kusurluydu. Sendika olarak kapıda açıklama yaptık. Ben de katıldım. Basına bir demeç verdim. Tersanenin yüzde yüz kusurlu olduğunu açıkladım. Bana "Sen bizi böyle suçlayamazsın," denildi. Ben de "Yanlışlarınızı ve sırlarınızı saklamak için işe girmedim. Siz benim söylediklerimi kaale almazsanız, kazaya sebebiyet verirseniz, ben hiç dinlemem," dedim.

• *Bunca kaza gördünüz. Bunlardan kaçı önlenebilirdi?*

– Hepsi önlenebilirdi. Yani şöyle değil: Bu işçiler uçağın gelip tersaneye düşmesiyle ölmüş değiller. Nasıl ölmüşler? Elektriğe çarpılarak ölmüş, iskeleden düşerek ölmüş, gaz ölçümü yapılmadığından kaynaklı parlama ve patlamada ölmüş, vincin sapanı kontrol edilmediğinden işçi altında kalıp ölmüş.

• *Önlemenin maliyeti yüksek midir?*

– Bunu patronlarla tartışıyoruz. Diyorum ki, "Siz vincin halatını değiştireceksiniz. 40.000 lira vermediğiniz için yarın kaza olduğunda, iki adam öldüğünde 500.000 lira vereceksiniz. Madem vicdanlı davranıyorsunuz, 40.000 lirayı önceden gözden çıkarın." Şu an Tuzla'da beş-on tersane kısmen bu prosedürü uyguluyor.

• *Kazalar önlenebiliyorsa buna kaza demek mümkün müdür?*

– Kaza değil bu ya, bu cinayet. Niye cinayet biliyor musun? 180-190 insan ölmüş. 190 insanın 40'ı elektrik çarpmasından. Bu elektrik nedir yani, gezen bir şey midir? Siz burada 5.000 liralık kabloyu onarmazsanız, bu mühendismiş, işçiymiş, cahilmiş, tanımaz. Denk geldiği zaman devirir götürür. Bazen şöyle diyorlar: İşçiler cahildir. Öyle midir? Bu işçiler dünya güzeli gemileri yapıyor, denizde yüzdürü-

yor, boyasını yapıyor, elektriğini yapıyor, mobilyasını yapıyor; cahil değil. Kâğıdın üstüne çizdiğin resmi canlı hale getirip sana teslim ediyor; cahil değil. Ama elektriğe bastığında cahil! Oysa önlem almadığından, kârından vazgeçmediğinden, üç kuruş daha fazla kazanasın diye beş kuruşu harcamadığından, bu cinayet oluyor. Cinayet deyince sanki patron tabanca almış, işçiye sıkmış gibi algılanıyor. Şimdi parlama ve patlamadan kaynaklı 7-8 kişi birden ölenler var. Sen beş dakikalık gaz ölçümünü yapmazsan, işçi patlamada öldüğünde bu cinayet değil midir? Cinayetin âlâsı bu. Sen bir gaz ölçüm cihazı alsan, bir usta iki dakikada kontrol edip diyecek ki, çalışılabilir. Bundan ötürü 50 işçinin ölmesi... E, bu cinayet değil mi? Katliam bu.

• *İş kazalarında taşeronlaşmanın etkisi nedir?*

– Patronlar sorumluluktan kaçıp işi taşerona veriyor. Taşeronlar işçilikten gelme. "İşi almışız, bitireceğiz" mantığından bakıyor. Bu, maliyeti azaltıyor. Patronun da işine geliyor. Bu nedenle taşeronlaşma kazaların temel sebebidir.

• *Tuzla'da ölenlerden kaçı kadrolu işçi?*

– 184 ölümden yedisi kadrolu. Biri taşeron şirket sahibi. İki mühendis var. Kalanı taşeron işçi.

• *Yarın iş hacmi ve işçi sayısı arttığında Tuzla'da ölümler devam eder mi?*

– Yarın yeniden yükseldiğinde iş cinayetleri aynı şekilde devam edecek.

• *Kardeşinizin taşeron şirketi var. Siz neden taşeron şirket kurmadınız?*

– Sosyalist bir işçiyim. Taşeron demek, sivrisinek demek. Vücuttan beslenen, birilerinin kanını emen demek. Bunu

tercih etmem. Şirket kursam belki çok kazanacaktım. Kırk senedir çalışan biri olarak zorla bir daire aldım, o da tersanelerden kazandığım parayla değil... Yaşam şartlarımız değişebilirdi. Ben asla birilerinin hakkını yiyecek, birilerinin çoluk çocuğunu geleceğini karartacak bir yaşamı seçmedim. Ben işçi sınıfının neferi olmayı tercih ettim.

• *Pişman olduğunuz oldu mu hiç?*

– Asla! Yaptığım bütün faaliyetlerden onur duyuyorum. Kimsenin hakkını yememişim, kimseye haksızlık etmemişim, kimseye zarar vermemişim. İşçilerin sağcısı, solcusu, İslâmcısı; kim mağdur olmuşsa tersane önünde eylem yapmışız. Yaptığım mücadeleler sonucunda çok zarara uğradım. Binlerce kez gözaltına alındım, binlerce kez cop yedim, devlet terörüne maruz kaldım. Asla, hiçbirinden pişman değilim.

Erzurum Aşkale'de, beş işçinin ölümüne yol açan devrilmiş elektrik direği.

ENERJİ

BAYRAM GÜNÜ BİR CİNAYET

BEDAŞ'ın İstanbul Gaziosmanpaşa İşletme Müdürlüğü'ne bağlı Arnavutköy Baş Mühendisliği'nde 10 Eylül 2010 günü bayram rehaveti hâkimdi. O gün Ramazan Bayramı'nın ikinci günüydü. İşçiler mesainin bitmesini ve ailelerine kavuşmayı dört gözle bekliyordu.

İçlerinde en heyecanlısı otuz bir yaşındaki Erkan Keleş'ti. Keleş, sekiz yaşındaki oğlu İlhan'dan sonra ve yaklaşık 20 gün önce bir kez daha baba olmuştu. İkinci oğluna "Ömer" adını koymuştu. Çifte bayram yaşadığı için sabırsızlıkla evine gitmek ve çocuklarına kavuşmak istiyordu.

Keleş, on yıldan beri BEDAŞ'ta taşeron elektrik işçisi olarak çalışıyordu. Taşeron şirketler değişse de, Trabzonlu Keleş'in pozisyonu değişmiyordu. En son, Sultangazi ve Arnavutköy çevresinin arıza ve bakım ihalesini alan "Alkama" adlı taşeron şirketin 270 işçisinden biri olmuştu. Geçen sürede ne işten çıkarılmış ne de hak ettiği halde kadrolu olabilmişti. Bu yüzden maaşı, aynı işi yaptığı kadroluların çok altındaydı: Aylık 849 TL!

Vakit ilerlemekteyken saat 17.12'de "Alo 186" hattına Haraççi'daki orta gerilim hattında arıza çıktığına dair ihbar ulaştı. BEDAŞ'ın Elektrik Teknisyeni Özkan Gündoğdu, Keleş'i hatta yönlendirdi. Keleş, başında teknisyen ve ekip şefi olmaksızın, araç sürücüsü Halit Pekçetin ile hatta gitti. Vardıktan sonra Gündoğdu'yu arayarak arızayı anlattı. Gündoğdu bizzat gelip inceleme yaptı ve Keleş'e, hattın yüz metre ilerideki trafo merkezine bağlı olduğunu, trafoya giderek akımı keseceğini söyledi. Keleş'ten, akımı kestiğini haber verince direğe çıkarak onarıma başlamasını istedi. Gündoğdu trafoya giderken, Keleş ise teknisyenden gelecek telefonu beklemekteydi.[1]

O direğe çıkma belgesi yoktu

Gündoğdu biliyordu ki, düz işçi vasfındaki Keleş'in direğe çıkması, mevzuatlara aykırıydı. Çünkü direğe çıkarılacak işçilerde, "Elektrik Kuvvetli Akım Tesislerinde Çalışma Belgesi" (EKAT) olması zorunluydu. Belge alındıktan sonra işçi, teknisyen sayılıyordu. Keleş'in EKAT belgesi yoktu. Direğe çıkamazdı. Ancak ekibe yardımcı olabilirdi. Çıksa bile yanında ve üzerinde 35 bin voltluk kalemi, izole eldiveni, iş güvenlik elbisesi, bareti, emniyet kemeri, izoleli çizmesi, topraklama kablosu ve ölçü aletleri bulunmalıydı. Keleş'te bunların biri bile yoktu. Yalnızca, gerilim hattı onarımında kullanılmayan bir kontrol kalemi ve bakkaldan aldığı plastik eldivenler vardı.[2]

1 Özkan Gündoğdu'nun 10 Eylül 2010'da Yavuz Selim Polis Merkezi Amirliği'nde alınan ifadesi.

2 http://www.radikal.com.tr/turkiye/bedasin-taseron-iscisi-olume-boyle-gitti-1022055/

Yanlış hattı kesti

Bu esnada Gündoğdu trafoya gitmişti. "28078" ve "29320" numaralı iki ayrı hat vardı. Tereddüt etmeden ikinci şalteri indirdi. Gündoğdu, işe çıkmadan önce arıza yapan noktaların nereden enerji aldığını gösteren şemaya baksa, bakmayı unuttuysa bile şefine sorsa, şalteri indirdikten sonra bizzat giderek hattı kontrol etse şu gerçeği öğrenecekti: Hatta elektrik vardı. Çünkü yanlış şalteri indirmişti![3]

Akımı kestiğini düşünen Gündoğdu, Keleş'i arayarak "Direğe çık," dedi. Keleş, aracın kasasındaki sepete atladı. Sürücü Pekçetin, içinde Keleş'in olduğu kepçeyi kaldırdı. Aşağıda hayvanlarını otlatan çoban Ramazan Kahveci, olan biteni seyretmekteydi. Kahveci'ye göre Keleş'in elini değdirmesiyle hat patladı. Keleş, 35 bin voltluk akıma kapıldı ve sepetin korkuluklarına yığıldı.

Kahveci koşarak aracın yanına vardığında, sürücü Pekçetin'in korkudan kaskatı bir halde koltuğunda oturduğunu gördü. Kahveci'ye dönerek, "Ben aracı kullanmasını bilmiyorum," dedi. Sepeti aşağıya indirmeyi beceremedi. Ta ki Gündoğdu 15 dakika sonra trafodan gelene kadar...

Cebinden iki buçuk lira çıktı

Sepete tırmanan Gündoğdu, Keleş'i kollarından yanmış ve baygın halde buldu. Kolu çekerek sepeti indiren Gündoğdu, Keleş'i bir araca bindirip hastaneye götürdü. Keleş, yolda son nefesini verdi. Öldükten sonra üzerinden, günlük giysileri, sigara ve çakmak, üç anahtar ve iki buçuk lira çıktı.

3 İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 18 Ocak 2016 tarihli bilirkişi raporu.

KELEŞ'İN KATİLİ: ÖZELLEŞTİRME

İşçi Hüseyin Dal, Alkama'ya iki yıl önce girmişti. Girdikten sonra 18 gün EKAT eğitimi almıştı. BEDAŞ kursu bedava verdiği halde Alkama; Dal ve diğer çalışanları 3.000 TL borçlandırmıştı. Parayı ödeyene kadar işçilere belgelerini vermemişti. Dal'a göre şirket, kişisel koruyucuları da vermiyordu. Bütün elektrikçiler, Keleş dahil, piyasadan 2 TL'ye temin ettikleri inşaat eldivenleri kullanıyordu.[4] Keleş vasıfsız işçi olduğu için üç günlük eğitime tabi tutulmuştu. Dal'ın çıkabileceği direğe, buna rağmen Keleş'i çıkarmışlardı.

Üstelik bir kez değil, defalarca...

> "Keleş ilk defa direğe çıkan kişi değildir, sürekli bu şekilde çalışan tecrübeli bir kişidir. Hiçbir güvenlik önlemi alınmadan çalışmaya devam edilmiştir. Direkte çalışan kişinin 35 bin volt eldiveni, çizmeleri, kontrol kalemi ve neon lambası olması gerekir. Kontrol kalemi olmasa bile, ıstanka diye tabir edilen, bir ucunda demir parçası, diğer ucu toprağa değecek şekilde, hatta elektrik olup olmadığını kontrol etmeye yarayan aletin olması gerekir. Bunlar Keleş'te yoktu."[5]

Elbirliğiyle öldürdüler

Cinayetin iki faili vardı: İlki BEDAŞ, diğeri de Alkama'ydı. BEDAŞ, Keleş'in kişisel koruyucularını verme görevinin Alkama'ya ait olduğunu savundu.

Alkama'nın sahibi Süleyman Ay ise BEDAŞ'ı suçlayarak, taşeronlar değişse bile işçilerin değişmediğini, sabit kaldıklarını, bir şirketten diğerine geçirildiklerini vurguladı.

4 Hüseyin Dal'ın 8 Ekim 2010'da Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

5 İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2013/198 esas numaralı davanın 25 Haziran 2013 tarihli duruşma tutanağı.

EKAT belgeli işçilerin BEDAŞ tarafından çıkarıldığını savunan Ay, eski işçilerle devam ettiklerini ileri sürdü.[6]

İlk bilirkişi raporunda, Keleş'in elbirliğiyle işlenen bir cinayetin kurbanı olduğu ifade edildi. Rapora göre "kişisel koruyucuları olmadığını bilmesine rağmen" Keleş'i direğe çıkaran Göndoğdu birinci dereceden kusurluydu. BEDAŞ'ın İşletme Şefi Ali Sönmez, Keleş'i "vasıfsız olduğu halde arızada çalıştırması ve koruyucuları temin etmemesi" nedeniyle ikinci derece kusurlu sayıldı. Alkama'nın Şantiye Şefi Nusret Çoruh da üçüncü derece kusurluydu. Keleş'e atfedilecek tek kusur, canı pahasına işine sadakat göstermesi olabilirdi:

İşçi Erkan Keleş.

> "İşe sadakat ve disiplini nedeniyle talimata uyarak, canı pahasına, iş güvenliği olmadan, amirinin sözüne güvenip direğe çıkan Keleş, direğe çıkmasa belki işinden olacaktı ancak bu olay başına gelmeyecekti."[7]

6 Süleyman Ay'ın 24 Ocak 2012'de Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

7 Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 4 Nisan 2011 tarihli bilirkişi raporu.

BEDAŞ'ı çarpan rapor

Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı, faillerle fiiller arasındaki illiyet bağını araştırmak üzere aynı bilirkişi heyetinden Aybent Gökgöz'ü yeniden görevlendirdi. Gökgöz'ün hazırladığı ek raporda ise BEDAŞ'ın Genel Müdürü Abdullah Atalay ve yardımcıları ile tüm BEDAŞ yönetimi kusurlu bulundu. Rapora göre Atalay ve yardımcıları yetersiz, tesisler bakımsız, iş güvenlik malzemeleri eksik, eğitim ve iş güvenliği zayıf, telsizler arızalıydı. Taşeronlar işçiyi borçlandırıp sindiriyordu. BEDAŞ açısından manzara çok hazindi.[8]

Savcı değişti, bilirkişi değişti, rapor değişti

İddianame hazırlanması beklenirken Savcı Ahmet Yaşar Atalay görevden ayrıldı. Yeni savcı, ihtiyaç yokken, dosyayı ikinci kez bilirkişiye yolladı. Savcıyla birlikte bilirkişiler; bilirkişilerle birlikte asli kusurlular değişti!

Bilirkişi Nihat Ayık ve Nuri Şener Tığlı'nın 10 Ekim 2012 tarihli raporunda, bir numaralı kusurlu olarak, Keleş gösterildi. Keleş için, "Eğitim almadığı halde arızaya müdahale için tereddütsüz direğe çıkmıştır. İş güvenliği kurallarına uyma yükümlülüğünü yerine getirmeyen Keleş asli kusurludur" denildi.[9]

İddianamede; Gündoğdu için TCK'nın 83. maddesi gereğince "ihmali davranışla kasten adam öldürme" suçundan 20 yıla kadar hapis cezası istendi. BEDAŞ Gaziosmanpaşa İşletme Müdürü Gürkan Saraç, Yardımcısı Hakan Gürkan, Arnavutköy İşletme Şefi Ali Sönmez, Alkama'dan Ay ve Mehmet Nusret Çoruh hakkında da "taksirle adam öldürme"den

8 http://www.radikal.com.tr/turkiye/bedasi-carpan-rapor-1075550/

9 http://www.radikal.com.tr/ekonomi/olen-isci-sorumlu-1109329/

altı yıla kadar hapis istendi.[10]

Savcılık, 20 kişi hakkında takipsizlik kararı verdi. Bu kişilerden biri de BEDAŞ Gaziosmanpaşa İşletme Müdürü Mehmet Hürriyet Sayın'dı. Mahkemenin atadığı bilirkişiler kusur dengesini yeniledi. Keleş bu kez tali kusurlu kabul edilirken; hiç dava açılmayan Sayın ise asli kusurlu sayıldı.[11]

İtiraf: Şef de lise mezunu, EKAT belgesi yok

Yargılamalarda tanık olarak dinlenen BEDAŞ'ın Genel Müdür Yardımcısı Engin Öner, Arnavutköy Baş Mühendisliği'ni bir mühendisin yerine, lise mezunu teknisyen Ali Sönmez'in yönettiğini itiraf etti. Önder, "Eleman eksikliği nedeniyle Sönmez yetkili olarak uzun süredir çalışmaktadır," dedi.

"Adalet Arayan İşçi Aileleri Platformu"ndan, Keleş ailesinin de avukatı Berrin Demir'in soruları üzerine "kadro yetersizliği ve şirketin özelleştirme çalışmaları" nedeniyle yeni mühendis alınmadığını vurgulayan Öner, EKAT belgeli teknisyen alındığını anlattı. O an Sönmez'in avukatı söz aldı ve Sönmez'in EKAT belgesinin olmadığını ve kazadan 20 ay sonra bu belgeyi aldığını açıklayarak, "Bu atamanın nasıl yapıldığını bilemiyorum,"[12] dedi.

Erkan Keleş davası, bu skandallar zinciri içinde devam ediyor.

İNSANLIĞIN BUZ KESTİĞİ GÜN

Aşkaleli beş elektrik işçisi, Karasu-2 HES Barajı içinde bir saat boyunca yardım bekleyip çığlıklar attıktan sonra donarak

10 Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2010/25357 soruşturma, 2013/301 esas, 2013/91 iddianame numaralı ve 8 Ocak 2013 tarihli iddianamesi.

11 İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 18 Ocak 2016 tarihli bilirkişi raporu.

12 25 Haziran 2013 tarihli duruşma tutanağı.

ve boğularak öldü. Baraj kenarında birikenler, beş arkadaşlarının suya gömülmesini ağlayarak izledi.

Karasu-1 ve Karasu-2 HES barajları, Akfen Holding'e bağlı "İdeal Enerji Üretimi Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi" tarafından 14 Ekim 2009'da yapılmaya başlandı.

O tarihte kamu kurumu olan Aras EDAŞ Erzurum İl Müdürlüğü'nde oluşturulan komisyon 2-3 Aralık 2010'da arazide keşfe gitti. Komisyon aylar sonra sular altında kalacak arazide, kendi kurumuna ait dört elektrik direğini gördüğü halde, "görev kapsamına girmediği" gerekçesiyle baraj yapımına olumlu görüş verdi. Direklerden ikisi Çat'a, diğerleri Aşkale, İspir ve Pazaryolu'na elektrik taşıyordu. Su içinde kalmaları, köylerin karanlıkta kalmaları demekti. DSİ 8. Bölge Müdürlüğü, buna rağmen 26 Nisan 2011'de geçici kabulü onayladı.

Bu arada, barajı yapacak olan İdeal Enerji, direklerin akıbetine ilişkin bir yıldır Aras EDAŞ'tan haber bekliyordu. Şirket, 2 Temmuz 2010'da Aras EDAŞ'a yazdığı yazıda, "dört direğin su alanı dışına çıkarılmasının gerekip gerekmediğini" sormuş, yanıt alamamıştı.[13] İdeal Enerji, muhatap bulamadığı için 2 Haziran 2011'de sorusunu yineledi.

Direkler su altında

Aras EDAŞ 29 Eylül 2011'de verdiği yanıtta "direklerin yapılacak yeni projeyle yerlerinin değiştirilmesini ve İl Müdürlüğü ambarına teslim edilmesini" istedi.[14] İdeal Enerji projeyi Aras EDAŞ'a sundu. Projenin kabulü üzerine ihaleye çıkıldı. Bu arada ekim ayına gelinmişti. İdeal Enerji, 1 Kasım-15 Nisan arasında inşaat yapılmayacağına dair eski bir genelge-

13 Aşkale Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 24 Temmuz 2012 tarihli bilirkişi raporu, s. 7.

14 *A.g.y.*, s. 8.

yi gerekçe göstererek, direkleri Mayıs 2012'de kaldırmaya karar verdi. Oysa Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın 1982'de kabul ettiği genelge, 2002'de Kamu İhaleleri Sözleşmeleri Kanunu ile kaldırılmıştı. Direklerin kaldırılması için engel bulunmuyordu.[15]

Bu arada haziran ayından itibaren baraja su verilmiş; direkler su altında kalmıştı. Beklenen kıyamet, 31 Mart 2012'de koptu. Direklerden biri, zemini suyla temas ettiği için yan yattı. Direğin devrilmesinden ötürü Çat karardı.

Bu arıza, Aras EDAŞ'ın Aşkale İşletme Baş Mühendisliği'nin alanına giriyordu. Bölgede vardiyalı olarak çalışan 28 işçi vardı. İkisi, Aras EDAŞ'ın kadrolu çalışanı; 26'sı bölgedeki arıza bakım ve onarım işini alan "Temel Elektrik" adlı taşeron şirketin çalışanıydı. İşçiler amir olarak, Aras EDAŞ'ın elektrik teknisyeni Mustafa Arifoğulları'nı görüyordu. Elli beş yaşındaki Arifoğulları, işçiler içinde en deneyimli elektrikçiydi.

"Güvenli değil, gidemeyiz"

İlk direğin devrildiği 31 Mart günü, Arifoğulları'nın telefonu çaldı. Arifoğulları telefondaki yetkiliye, "Oraya giremem, güvenli değil. Benimle çalışanlar da tecrübeli değil. Siz merkezden profesyonel bir ekip gönderin," dedi.[16]

Üç gün sonra, 3 Nisan'da, İspir ve Pazaryolu hattına elektrik taşıyan diğer direk yan yattı. Arifoğulları, sabah evden çıkarken eşi Yosma'ya, "Erzurum'dan yetkili arıyor. Bizden gölette çalışma yapmamızı istiyorlar," dedi. Yosma, "Bu iş tehlikeli. Oraya girmeni istemiyorum," diye karşılık verdi. Arifoğulları çizmelerini alıp evden ayrıldı.

İddiaya göre Arifoğulları, bağlı bulunduğu Aras EDAŞ

15 *A.g.y.*, s. 19.

16 *A.g.y.*, s. 6.

İşletme Bakım Müdürü Tuncay Yeşilyurt tarafından hattı onarmakla görevlendirildi. Oysa arızaya müdahale etmek için karar verme yetkisi, Arifoğulları'nın amiri olan Aşkale İşletme Şefi Yalçın Durda'ya aitti. Durda, 2-5 Nisan tarihinde iş güvenliği eğitimi için Erzurum'a gittiği için yerine, memurlardan Adnan Öztürk bakmaktaydı. Öztürk, kendisini arayan Arifoğulları'na "Gitmeyin," demedi. Her ihbarlı arızadan önce göreve gidilirken "Arıza ve Görev Emri Kâğıdı" düzenlendiği halde bu kez sözlü emirle yetinildi.

Arifoğulları, taşeron işçilerin şefi Şahin Baykal'dan ekibini toplamasını istedi. Balkal da Koordinatör Nurullah Gümüş'ü aradı. Gümüş, "Bizi aşar, sakın dokunmayın," dedi.[17] Ardından Gümüş, Aras EDAŞ'tan Kontrol Mühendisi Muhammet Aras'ı aradı. Aras, "Arızadan Bakım Müdürümüz Tuncer Yeşilyurt'un haberi var," demekle yetindi.

Önce buz üstünde yürüyerek denediler

Artık Aşkale, kaderine doğru yürüyordu. Arifoğulları, saat 15'te bir grup işçiyle devrilen direğe en yakın noktadaki Sarıbaba Köyü'ne gitti. Gölet buz tutmuştu. Arifoğulları ve arkadaşları buz üzerinden direğe yürümeye çalıştı. Başaramayınca döndüler. Akıllarına, deniz botu kullanmak geldi. Botlar patlak çıktı. Son çare, Aşkale Belediyesi'ne ait deniz bisikletiyle direğe varmaktı. Rıdvan Takım ve bir grup işçi belediyeden bisikleti aldı. Sonra aracı, göletin en az buz tutmuş mevkisi önünden suya sürdüler.

İki kişilik bisiklete Arifoğulları, yirmi üç yaşındaki Şahin Baykal, otuz dört yaşındaki Rıdvan Takım, otuz sekiz yaşındaki Feridun Öztürk, yirmi yaşındaki Ahmet Sait Turan ve Salih Barın bindi. Saat 17.00'yi biraz geçmiş, mesaileri çoktan bitmişti.

17 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 24 Nisan 2012 tarihli raporu.

Bisiklet beş-on metre açıldıktan sonra, ağırlık nedeniyle toprağa takılınca Barın suya atladı. Bisikleti iteleyerek topraktan kurtardı. Elbiseleri ıslandığı için bisiklettekiler "Sen gelme," dedi. Barın yüzerek karaya geldi.

Bisiklet bir süre ilerledikten sonra buz kütlesinin içine düştü. Beş yüz metre ötedeki direğe ulaşmak için ellerindeki baltalarla buzları kıra kıra yol aldılar. Bu işlem bir saatlerini aldı. Ne var ki hava kararmış, ayaz bastırmıştı.

Karadaki işçilerden Yasin Tuna, saat 18.13'te Baykal'ı aradı. Baykal, "Telefonu kapat, bisiklet su alıyor. Batıyoruz," dedi.[18]

Bir saat kurtarılmayı beklediler

Dakikalar sonra bisiklet devrildi. Arifoğulları ilk anda boğularak suya gömüldü. Dört işçi ise buz kütlelerinden ötürü durmuş, "Bizi kurtarın," diye bağırıyordu.

Aşkale Jandarması vardığında, göletin yüzde 80'inin buzla kaplı olduğunu gördü. Dört işçiden üçü, barajın ortasında, kıyıya 400 metre mesafedeydi. Ahmet Sait Turan ise bir süre yüzdüğü için 250 metre kadar kıyıya yaklaşmış fakat buzlardan ötürü durmak zorunda kalmıştı. Jandarma, Turan'ı kurtarabilmek için baraja ip attıysa da başarılı olamadı. Jandarma tutanağına göre önce Turan, ardından üç işçi suda kayboldu:

> "Göletin yüzeyinin kıyı kesimlerinin buzlarla kaplı olduğu görüldü. Su üzerinde üç vatandaşın göletin orta kısmına yakın bölgede, bir vatandaşın ise bulunduğumuz bölgeye 70-80 metre mesafede buzlu alanda olduğu görüldü. Sakin olmaları, kurtarma ekiplerinin yolda olduğu konusunda ikaz yapıldı. Vatandaşların 'Bizi kurtarın,' diye seslendikleri bu-

18 *A.g.y.*, s. 15.

lunduğumuz kıyı kesiminden duyuluyordu. Kıyı kesimine yakın olan tek işçinin sesi ve görüntüsü saat 19.10'da kayboldu. Diğer işçilerin ise havanın kararması nedeniyle önce görüntüleri ve son olarak da saat 19.20'de sesleri kesildi. Yaptığımız anonslara bu saatten sonra cevap alınamadı."[19]

Bir saatlik sürede kurtarma ekipleri baraja gelemedi. Kıyıda bekleyen baba Bilal Turan, oğlu Ahmet Sait'in çırpınarak suya gömülüşünü izledi:

"Oğlum kurtarılmayı beklemiş, bağıra bağıra ölmesine izin verilmiştir. Oğlumun suya düştüğü andan itibaren yetkililer kazadan haberdar olmuşlardır. Fakat su yüzeyinde kalmayı başaran oğlum can mücadelesi verirken, oğlumun kurtarılması için yetkililerce hiçbir şey yapılmamıştır."[20]

Helikopter bulunamıyor, dalgıç aranıyor

Turan'ın bu serzenişi, devletin beceriksizliği karşısında az bile sayılırdı. Çünkü kıyıdakiler, arkadaşlarının suya düştüğünü görür görmez polisi, polis de saat 18.24'te Erzurum Valiliği Kriz Merkezi'ni aramıştı. Kriz Merkezi, 18.25'te Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlik Müdürlüğü'ne telefon açtı. "Telefonları meşgul olduğu" için kimseye ulaşılamadı.

Saat 18.39'da hava ambulansı istendi. Hava karardığı için helikopter havalanamadı. Bu kez, saat 18.50'de Jandarma Bölge Komutanlığı'ndan helikopter istendi. Ancak jandarmanın elinde kurtarma amaçlı helikopter yoktu! Erzurum genelinde de böyle bir helikopter bulunmuyordu. Eldeki tek helikopter hasta taşıma amaçlıydı. Askeri helikopterler de taşıma için kullanılıyordu.

19 Aşkale Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan olay yeri tutanağı.

20 Aşkale Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 24 Temmuz 2012 tarihli bilirkişi raporu, s. 5.

Beş işçi gölette yardım bekledikten sonra donarak can verdi.

Dalgıç ekibi ve botları ise Sivil Savunma'nın elindeydi. Fakat Sivil Savunma'da hazır kıta dalgıç ekibi yoktu. Tek dalgıç vardı; o da mevzuata göre yalnız dalamazdı. Saat 18.37'de ikinci dalgıcı bulup getirebilmek için Erzurum'a araç gönderildi. Şehir 12 kilometre uzakta olduğu için araç saat 18.51'de yoldan döndü. Dalgıçların baraja varışı saat 19.27'yi buldu. Geldiklerinde, üç işçi suya gömüleli yedi dakika olmuştu. Artık çok geçti... Malatya'da bulunabilen kurtarma helikopteri ise saat 22.55'te Aşkale'ye vardı.[21]

21 Aşkale Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 2 Mayıs 2012 tarihli bilirkişi raporu, s. 5-6.

Yapabilecek tek iş, cesetleri bulmaktı.

4 Nisan'da Takım ve Arifoğulları, ertesi gün Baykal, Öztürk ve Turan çıkarıldı. Beşinin tutanaklarında şu cümle vardı:

> "...Sudan çıkarıldığında üzerinde kıyafetlerinin olduğu, emniyet tedbiri olarak herhangi bir can yeleğinin olmadığı görülmüştür."

ÖLENLER VE ÖLÜME İTENLER EŞİT KUSURLUYMUŞ

> "Olayın en dramatik yönlerinden biri, arıza gidermeye giden işçilerin imkânsıza gitmeleridir. Gölette devrilmiş direkte arıza gidermeye elverişli ne araçları, ne ekipmanları bulunmaktadır. Tek araçları deniz bisikletidir, o da buzlara çarparak parçalanmıştır. Yan yatmış ve telleri suya gömülmüş direkte yapılabilecek işlem yoktur. Söylenenlere göre, direkteki telleri elleriyle boşa çıkartacak ve böylece yükselmesini sağlayacaklardır. İmkânsızı başarsalar bile gergin tellerin yaylanması sonucu farklı bir ölümle yüz yüze gelmeleri kaçınılmaz olacaktı. Yapılacak olan şey, direklerin enerjiden arındırılması, bölgenin başka hatlardan beslenmesi, uzun vadede ise direklerin güzergâhının değiştirilmesidir. Yani hiçbir şekilde direklere müdahale edilmemesidir."[22]

Elektrik Mühendisleri Odası'nın oluşturduğu heyet, hazırladığı raporda "Olay; iş güvenliği ve kurtarma çalışmaları açısından olmaması gereken tüm olumsuzlukları bünyesinde taşıması nedeniyle literatüre girecek niteliktedir," diyordu. Rapora göre, "bir an önce ticari işletmeye geçilmesi" adına direkler kaldırılmamıştı. Proje onaylandığı ve 15-20 gün

22 Elektrik Mühendisleri Odası'nın 8 Mayıs 2012 tarihli İnceleme ve Değerlendirme Raporu, s. 2.

sürecek bir işlem olduğu halde, İdeal Enerji kılını kıpırdatmamıştı. Aras EDAŞ da "özensiz bir taşeronlaşma ve sadece para toplayan bir ilçe işletmesi" olmak dışında "enerji altyapısı üzerine uğraşısı bulunmayan" bir kuruma dönüşmüştü. Arifoğulları ile işçilerin işe gitmesinin ardında bir yönlendirme olmalıydı.[23]

Aras EDAŞ'a 1.250 TL para cezası

Ki Arifoğulları ve Baykal yüzme bilmiyordu. İşçilerin iş sağlığı ve iş güvenliği eğitimi aldıkları şüpheliydi. Bu yönde sertifikaları bulunsa bile, eğitime katıldıklarına ilişkin kanıt yoktu.[24]

Bilirkişiler bu resmi görmezden gelerek, kazada can veren beş işçiyi "gölete iki kişilik deniz bisikletine beş kişi binerek iş güvenliği kurallarına aykırı davranmaları" nedeniyle tali kusurlu saydı. Bilirkişilere göre, içinde direkler varken baraja su verenler de, geçici kabulü imzalayanlar da, işçileri gölete gönderenler de ölenlerle eşit derecede kusurluydu![25] Kimse asli kusurlu değildi. Altı ölümcül noksan saptayan iş müfettişleri bile işçileri "kendi can güvenliklerini temin edememekle" suçladı. Müfettişler altı noksana karşılık Aras EDAŞ'a 1.250 TL ceza kesti.

Beş cana karşılık 36.450 TL ceza

Bu soruşturmanın sonunda Aras EDAŞ İl Müdürü Ziya Özpeker, Bakım Müdürü Tuncer Yeşilyurt, İdari İşler Şefi Şahin Torun, Temel Elektrik'in sahibi Fehmi Temel ve Koor-

23 A.g.y., s. 7.

24 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 24 Nisan 2012 tarihli raporu.

25 Aşkale Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 24 Temmuz 2012 tarihli bilirkişi raporu, s. 24; Erzurum 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 26 Ağustos 2014 tarihli bilirkişi raporu, s. 7.

dinatör Nurullah Gümüş ile İdeal Enerji'nin Proje Müdürü Ahmet Durak Körükçü hakkında "taksirle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek"ten Erzurum 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı.

Sanıklara, tutuksuz yargılandıkları davada dörder yıl hapis verildi. Ceza üçer yıl dörder aya indirildikten sonra 24 taksitte ödenmek kaydıyla 36.450'er TL para cezasına çevrildi.

Avukat Emine Arslan Avcı, can kurtarma skandalından ötürü Vali Sebahattin Öztürk, Vali Yardımcısı Ömer Hilmi Yamlı ve Aşkale Kaymakamı Asalet Karabulut'un da aralarında olduğu on kamu görevlisi hakkında şikâyetçi oldu. Fakat İçişleri Bakanlığı soruşturma izni vermedi.

Avukat Avcı daha sonra, "direkleri gördükleri halde rapora çekince koymayarak kaldırılmalarını sağlamayan" DSİ Bölge Müdürü Mustafa Bahadır ile yedi mühendise soruşturma açılmasını sağladı. Ancak bu soruşturmada takipsizlik kararı verilerek DSİ'ciler aklandı.

Kazadan sonra hat değişti

Arızanın ihbar edildiği gün yapılması gereken, işçilerin gölete girerek direkleri onarması değil, direklerdeki enerjinin kesilerek karada kalan "Tecer" adlı elektrik hattından besleme yapılmasıydı. Nitekim kazadan birkaç gün sonra bu yola başvuruldu. Bu işlem ilk gün yapılsa beş işçi hayatta kalacaktı.

"BEN BU ELLERLE BOK TEMİZLİYORUM, KERİME"

"Eşim eve üzeri pis olarak gelirdi. Geldiğinde çocuklara yanına yanaşılmamasını söylerdi. Torunumuz Gökçe özürlü olduğu için, onun bakımında oğlumuza yardımcı olduğu için ellerini göstererek, 'Ben bu ellerle bok temizliyorum Keri-

me,' diyordu. Bunu söylemesindeki amaç, parayı ne kadar zor şartlarda kazandığını bana belirtmek istemesiydi."[26]

Mevlüt Özbakar, akşam eşi Kerime ile baş başa kaldığı vakitlerde, çalıştığı terfi merkezinde (TM) iş güvenliğinin, havalandırmanın ve gaz maskelerinin olmamasından yakınırdı. Dört çocuk annesi Kerime, Akfen Holding'e ait atık su tesisindeki yetersizliklere anlam veremezdi.

Erzurum'da Karasu-1 ve Karasu-2 HES'lerini inşa eden Akfen Holding, 2006'da Muğla Milas'a bağlı Güllük beldesinin su, atık su ve kanalizasyon işletmesini almıştı. Bu projeyle Türkiye'de ilk kez bir belediyenin su imtiyazı özelleştirilmişti.

Hikâye çok eski değildi: Güllük Belediyesi'nin talebi üzerine tesis, İller Bankası tarafından 2000'de inşa ettirildi ve 2009'dan itibaren işletilmeye başlandı. Projeye göre, beldedeki 4.700 abonenin atık suyu üç ayrı TM'de biriktikten sonra dördüncü TM'de (TM 4) toplanıyordu. Tek katlı olan TM 4'te üç arıtma kuyusu vardı. Her biri 11-12 metre uzunluğundaki kuyular, tabanda birbiriyle geçişkenlik içeriyor; su bir kuyudan diğerine geçiyordu. Kuyularda katı atıklardan temizlenen su, ana istasyona sevk edilerek arındırılıyordu.

Kuyudan elle pislik çıkarıyorlardı

Kırk sekiz yaşındaki Özbakar, TM 4'te çalışıyordu. "Ben bu ellerle bok temizliyorum, Kerime," derken, gerçekten de yaptığı işten söz ediyordu. Özbakar'ın işi şöyleydi: TM 4'teki her kuyuda bir ızgara vardı. Atık sular bu ızgaradan diğer kuyuya geçiyordu. Izgaralara katı atıkların takıldığı olurdu. Bu durumda, halatlı ızgara denilen "elevatör" adlı mekanizmanın devreye girmesi gerekiyordu. Elevatör katı atıkların

26 Kerime Özbakar'ın 8 Kasım 2013'te Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

takıldığı ızgarayı yukarıya çekip temizliyor, sonra yerine koyuyordu. Ancak bu cihaz dört yıldır bozuktu. Ayak bağlantıları kırılmış, terazisi bozulmuş, kumanda panosundaki parçalar paslanmıştı.[27]

Elevatör onarılmadığı için, bu iş Mevlüt Özbakar ve arıtma tesisi sorumlusu olan kırk beş yaşındaki Yüksel Kum'a kalmıştı! Izgara tıkanırsa Özbakar kasığına kadar çektiği çizmeleri giyiyor, sabitlenmiş demir merdivenle kuyuya iniyordu. Kuyu dibindeki katı atıkları elleriyle toplayıp 25 kilogramlık plastik kovaya dolduruyordu. Kuyu ağzında bekleyen Kum, pisliklerle dolu kovayı yukarıya çekiyordu. Kokudan ötürü kuyuda en fazla iki dakika kalabiliyorlardı.

Bu yüzden Özbakar'ın pislik temizlerken kuyuda fenalaştığı ve aralıksız kustuğu olmuştu. Yalnızca Özbakar mı?

Zehirlenmemek için ayran içiyorlardı

Özbakar'dan önce kuyuya inen kişi Ali Kaya Gök'tü. Gök iki kez kustuğunu ve her kuyudan çıkışta yorgun düştüğünü hatırlıyordu.[28] Faik Kırçın da kuyuya indiğinde baş dönmesi geçirmişti. Yüksel Kum, kendisine ayran içirmişti. Böylece Kırçın, iki ustanın zehirlenmemek için ayran getirdiğini öğrenmişti.[29]

Tesisin iki yetkilisi vardı; biri, Genel Müdür Ahmet Ozaner'di. Kararlarda imza sahibi olan Ozaner, İstanbul'da oturduğu için tesisi zaman zaman ziyaret ediyordu. Fiili sorumlu, İşletme Müdürü Mustafa Öztürk'tü. Öztürk, Mart 2013 itibariyle yetkili olmuştu.

---

27 Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 31 Temmuz 2013 tarihli bilirkişi raporu, s. 5-6.

28 Ali Kaya Gök'ün 11 Temmuz 2013'te Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

29 Faik Kırçın'ın 21 Haziran 2013'te Güllük Jandarma Karakol Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

Bir gün Hasan Özer adlı işçi Öztürk'ü arayarak, "Bir daha kuyuya inmeyeceğim," demişti. Öztürk, "Ben de inmenizi istemiyorum," diye yanıt vermişti. Özer, "Çekme halatlı sistem kuralım. En çok 2-3.000 lira tutar," önerisinde bulunmuştu. Öztürk, şirkete e-mail ile bildireceğini söylemişti:

> "Bütçe ayrılmadığı için bir şey yapamıyordu. Mustafa Öztürk, Ozaner'e 'Eleman bıraktıktan sonra mı bir şey yapacaksınız?' diye sormuştu. Bırakmaktan kastı, ölmesi idi."[30]

Gaz ölçüm cihazı da yok, gaz maskesi de

Öztürk, sonuç alamamış olmalı ki elevatör onarılmadı. Aksine, işçilerin pislikleri elle temizlemesini kalıcılaştıracak şekilde kuyu dibine bir ızgara monte edildi. Bu sayede işçilerin "rahatlıkla" temizlik yapması sağlandı.

Yalnızca elevatör değil, gaz ölçüm cihazı, işçilerin kuyuya girerken kullanması için gaz maskesi, uyarı levhaları, alarm ve havalandırma sistemi yoktu. Havalandırma cam açılarak sağlanmaktaydı. İş güvenliği eğitimi verilmemişti.[31]

Öztürk, TM'deki kokuyu bertaraf etmek için çözüm arıyordu. 2011'de kuyuya gaz filtresi taktırdıysa da sonuç alamadı. Koku sorunu çözülmediği için, işçilerden Mustafa Eyvaz'a "Ne yapalım?" diye sordu. Eyvaz, "Filtre taktıralım. En çok 8-10.000 TL tutar," diye karşılık verdi.[32]

Nihayet 17 Haziran 2013'te, kuyulardaki hidrosülfür gazının bertarafı amacıyla filtre konması için bir şirketle e-mail yazışması yaparak teklif istedi.

---

30 Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2014/151 esas numaralı davanın 30 Mayıs 2014 tarihli duruşma tutanağı.

31 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 6 Ağustos 2013 tarihli İnceleme Raporu, s. 7-9.

32 Mustafa Eyvaz'ın 8 Temmuz 2013'te Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

Yazışmadan dakikalar sonra, saat 12.000'de telefonu çaldı. Öztürk, "Ne, ne!" diyerek ayağa kalktı.

Telefonu kapattıktan sonra "Hasan Özgür'ü bulun bana" diye bağırarak dışarıya çıktı ve arabasına bindi. Depo sorumlusu olan kırk üç yaşındaki Özgür, genel müdürlük bahçesinde çay içmekteydi. Özgür ıslık çalarak Öztürk'ü durdurdu. Kapı açıldı; Özgür bindi. Araç son sürat TM 4'e gitti.[33]

BİRBİRLERİNİ KURTARIRKEN ÖLDÜLER

Ayten Özkan öğle yemeğini hazırlarken, eşi Özcan da uzanmış, dinlenmekteydi.

Elli yaşındaki Özcan Özkan, dört yıldır atık su istasyonunda kanalizasyon sorumlusuydu. İki yıldır Ayten'e, "TM 4'deki elevatör çalışmıyor. Birilerinin başı yanacak. Bunlarda hiç mi vicdan ve merhamet yok," diyordu.[34]

Henüz yemek masasına oturmadan Özkan'ın cep telefonu çaldı. Arayan, Yüksel Kum'du. Kum, "Mevlüt kuyuya düştü, bayıldı. Yardım getir," dedi. Yerinden sıçrayan Özkan, Fikret Özdemir'i aradı. Özdemir'e, "Birkaç kişiyi yanına al gel, Mevlüt'ü çıkaralım," dedi. Özkan evden çıkarken, eşi "Ne oldu?" diye sordu:

> "Mevlüt zehirlenmiş. Onu kurtarmaya gidiyorum,' dedi. Kendisine 'Gaz maskesi yok mu da zehirleniyor,' dediğimde 'Maske yok,' dedi. 'Bu işyerinde nasıl gaz maskesi olmaz,' dediğimde, 'Kimin umrundaki,' dedi, evden çıktı."[35]

Özcan Özkan'ın haberdar ettiği otuz yedi yaşındaki Fikret Özdemir içme suyu şebekesi sorumlusuydu. 2001'de Güllük

33 Fatma Kılıç'ın 20 Haziran 2013'te Güllük Jandarma Karakol Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

34 Ayten Özkan'ın 29 Haziran 2013'te Güllük Jandarma Karakol Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

35 *A.g.y.*

Belediyesi'nde bu tesise geçmişti. İki çocuk babası Özdemir, asıl görevinin yanında TM'lerin temizliğine de bakmaktaydı. Eşi Serpil'e, TM 4'te uyarı levhasının, havalandırma bacasının, oksijen tüpünün olmadığını, arkadaşlarının zaman zaman zehirlendiğini anlatmıştı.

Özkan'ın telefonu üzerine ayaklanan Özdemir, müdürü Mustafa Öztürk'ü aradı. Kaza bilgisini verip işe bir ay önce giren yirim yedi yaşındaki Serkan Miral'ı alarak TM 4'e gitti. Bu arada Mustafa Öztürk ve Hasan Özgür de araçla gelmekteydi.

"Oğlum tehlikeli, buraya girme"

Öztürk ve Özgür'ün binadan çıkmasından kuşkulanan Fatma Kılıç adlı memure, bu hal karşısında işçi Murat Özenir'i arayarak, "Mustafa bey hızlıca çıktı. Elemanlara da ulaşamıyorum. Bir ara, sor bakalım, neymiş," dedi. Özenir de TM 4'teki işçileri aradı. Kimse telefonunu açmıyordu. Kum'un tesiste sayaç görevlisi olarak çalışan oğlu Emre Can'a "Babandan haber var mı?" diye sordu.

Emre Can babasıyla 15 dakika önce görüştüğü için koşarak TM 4'e gitti. Babasının bir gün önce söylediği "TM'ler tehlikeli, buralara girme" sözleri kulaklarında yankılanıyordu. Soluk soluğa geldiği TM 4'ün kapısından içeriye seslendi. Ses gelmeyince korkarak içeriye adım attı:

> "Temizleme kuyusunun merdivenlerinde Mustafa Öztürk'ü sallanırken gördüm. Dışarıya çıkıp yardım istedim. İnsanlar geldi. Çevrede ip aradık, bulamadık. Bulsak içeriye girecektik. İçeride kanal temizliği için oksijen tüpü, gaz maskesi, uyarıcı levha ve havalandırmaların olmadığını gördüm. Bunlardan biri olsa Mustafa beyi bulunduğu yerden çıkartacaktım."[36]

36 Emre Can Kum'un 24 Haziran 2013'te Güllük Jandarma Karakol Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

Emre Can Kum'dan sonra Serkan Miral'ın ağabeyi Ali Miral geldi. Ali iki metre aşağıda, merdivenler üzerinde Öztürk'ün can çekiştiğini gördü. El fenerini aşağıya tutunca, en dipte, kardeşi Serkan ve altı işçinin atık su içinde hareketsiz şekilde yattığını fark etti.[37] O an bina çığlıklarla sarsıldı.

Bu arada, Öztürk'ü kurtarmak için inmeye çalışan itfaiyeci, gazdan ötürü fenalık geçirdi. Jandarma ve AKUT görevlileri, baygın haldeki Özdemir'i bulunduğu yerden çıkardı. Fakat kaldırıldığı hastanede can verdi.

Altı işçi kuyunun dibindeydi. Yukarıdan bakılınca, "Kuyu dibinde 1-1.5 metre derinliğinde su ve suyun içinde insan kol ve bacakları" görülüyordu.[38]

Kuyudaki su pompalarla boşaltıldı. İki AKUT görevlisi oksijen tüpleriyle aşağı inip cesetleri iplerle bağladı. Dört saatlik çalışmanın sonunda cesetler, bağlandıkları iplerle yukarıya çıkarıldı. Sırasıyla Özkan, Fikret, Hasan, Serkan, Mevlüt ve Yüksel...

> "Mevlüt Özbakar'ın alt kısmında beline kadar uzantılı yeşil renkli balıkçı çizme, Fikret Özdemir'in ayağında dize kadar yeşil renkli çizme, diğer şahısların günlük kıyafetleriyle olmasının dikkat çekici olduğu; bu tespite göre, Özbakar'ın kuyu içindeki ızgara önünde biriken pislikleri temizlemek için kuyuya giren ilk kişi olabileceği, diğerlerinin yardım amaçlı girmiş olabilecekleri..."[39]

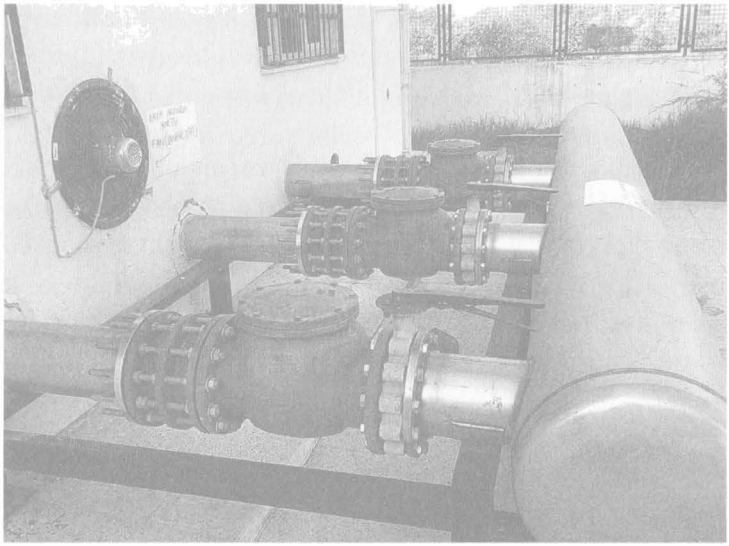
Zehir soludular

Anlaşılan o ki önce Özbakar kuyuda bayılmıştı. Sonra Özbakar'ı kurtarmak için giren Kum... Her bir işçi, arkadaşları-

37 Ali Miral'ın 26 Haziran 2013'te Güllük Jandarma Karakol Komutanlığı'nda alınan ifadesi.

38 Milas İlçe Jandarma Komutanlığı'nın 17 Haziran 2013 tarihli Olay Yeri İnceleme Raporu.

39 *A.g.y.*, s. 4.

Güllük'teki atık su istasyonuna yedi işçi öldükten sonra havalandırma sistemi kuruldu.

nı kurtarmak için girdikleri kuyuda son nefeslerini vermişti. En son Öztürk, kuyuya girmek üzere adım attığı merdivenlere yığılıp kalmıştı.

Cesetler çıkarıldıktan sonra yapılan gaz ölçümünde kuyuda 113 ppm oranında hidrosülfür saptandı. Bu miktardaki hidrosülfür, insanlarda "ani solunum durması ve ölüm" demekti.[40]

ACI MİZANSEN: YEDİ İŞÇİDEN SONRA ÖNLEM

Akfen Holding kazadan sonra yeniden keşif istedi. Savcılık da bilirkişileri ve iş müfettişlerini yanına alarak, 11 Temmuz 2013'te ikinci kez keşfe gitti. Heyet, TM 4'te ibretlik bir manzarayla karşılaştı. Kaza günü çalışmayan elevatör ona-

40 Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 31 Temmuz 2013 tarihli bilirkişi raporu, s. 7-8.

rılmış, kumanda panosundaki aparatlar değiştirilmiş, cihazın başına elektrik teknisyeni konmuştu. Çalışıyor görüntüsü verilmek istenen elevatör, pislik çıkarmakta zorlanıyordu. Tam bir mizansen sahnelenmişti.[41]

"Değişim" bu kadarla bitmiyordu. Kazadan önce TM 4'te bulunmayan seyyar emici havalandırma sistemi kazadan sonra kuyuya konmuştu. Bu sistem, işçilerin kuyuya girmesine ihtiyaç bırakmadan gazları temizliyordu.

Aynı şekilde gaz maskeleri ve gaz ölçüm cihazı alınmıştı. Hatta "Gaz Kaçağını Kontrol Etmeden Girmeyin" yazılı levha da yerleştirilmişti. Bina siyaha boyanmış; kuyu korkuluklarına ve bina içine ikaz tabelaları yerleştirilmişti. Havalandırma kurulmuş; işçilere iş güvenlik eğitimleri verilmişti.[42] İş müfettişlerine göre bu önlemler kazadan önce alınsa yedi işçi can vermeyecekti:

> "Tehlikeli gazları atacak havalandırma sistemi yapılmadan kuyunun işletilmesi; çalışanlara gaz ölçüm cihazı ve gaz maskeleri verilmemesi; çalışanların gazların özellikleri ve uymaları gerekli iş güvenliği konusunda eğitilmemesinin; kaza olayının meydana gelmesinde etken olduğu tespit edilmiştir."[43]

Kuyuya inmek yasaklandı

Bu mizansene rağmen Akfen'e kesilen ceza, yalnızca 5.390 TL'ydi. Kazadan iki buçuk yıl sonra Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin keşif işleminde bir mizansen daha sergilendi. Yeni İşletme Müdürü Ayşe Aygün'ün anlatımına göre te-

41 Milas Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunulan 31 Temmuz 2013 tarihli bilirkişi raporu, s. 7-8.

42 ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 6 Ağustos 2013 tarihli İnceleme Raporu, s. 7.

43 *A.g.y.*, s. 10.

Atık su istasyonunda uyarı levhaları bile faciadan sonra kondu.

sise artık iş güvenlik sorumlusu alınmış, oksijen tüpü ve gaz maskeleri konulmuş, havalandırma kanalı döşenmiş ve kuyuya giriş yasaklanmıştı. Aygün, "Ne olursa olsun, kanalizasyon taşsa dahi asla aşağı inilmeyecek şeyini arkadaşlarımıza verdik," diyordu.[44]

Aygün övünerek anlatırken; Güllüklü ailelerin avukatı olan, Adalet Arayan İşçi Aileleri Platformu'ndan Murat Kemal Gündüz'ün dikkatini, TM 4'teki bazı noktalara yapıştırılan dövizler çekti. Dövizlerde, söz konusu noktanın kazadan sonra yapıldığı ya da yenilendiği ifade ediliyordu. Buna rağmen havalandırmanın ve gaz maskesi gibi kişisel koruyucuların bulunduğu bölüme döviz asılmamıştı. Gündüz, "Havalandırma ve koruyucuların hiçbirinin kazadan sonra konulduğuna dair bir şey yazılmamış," dedi.

44 Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 6 Kasım 2015 tarihli keşif tutanağı.

Gündüz'e göre Akfen, kazanın inşaat yapı eksikliğinden kaynaklandığı yönünde görüntü oluşturmak istemekteydi. Zira artık dava başlamıştı ve yedi canın hesabını elbet biri ödeyecekti.

KAN PARASI PROTOKOLÜ

Muğla Cumhuriyet Başsavcılığı, "taksirle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek" suçundan yirim beş sanığa Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açtı. Sanıklar içerisinde; Akfen Güllük Genel Müdürü İbrahim Süha Güçsav ve dört yöneticisi; İller Bankası 3. Bölge Müdürü İbrahim Bayram ve on dört yöneticisi; dönemin Güllük Belediye Başkanı Mehmet Yavuz Demir de vardı.[45]

İddianamenin dayanak aldığı bilirkişi raporunda, ölen İşletme Müdürü Mustafa Öztürk'ün hem kendisinin hem de diğer işçilerin ölümünde asli kusurlu bulunduğu ileri sürüldü. Ölen altı işçi de tali kusurlu sayıldı.

Davadan sonra, 6 Kasım 2015'teki keşif ardından hazırlanan bilirkişi raporunda, "İşletmenin faaliyete geçtiği günden itibaren iş güvenliği ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek konusunda hiçbir çalışma yapılmadığı" belirtildi. Raporda, "İş kazasının, bir anlık ihmalin sonucu olarak değil uzun süre içindeki ihmaller zincirinin sonucu olduğu görülmektedir" denildi.

Genel müdür ve işletme müdürü seçiminde makul özeni gösterdiği savunularak, Akfen'in sorumlu tutulamayacağı iddia edildi! Geçmiş raporlarda suçlu bulunarak haklarında dava açılan Akfen, İller Bankası ve Güllük Belediyesi'nden on yedi sanığın suçsuz olduğu öne sürüldü.

Geriye eski Genel Müdür Ozaner ile yerine atanan İsmail

45 Muğla Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2014/1697 soruşturma, 2014/885 esas ve 2014/106 iddianame numaralı ve 21 Mart 2014 tarihli iddianamesi

Kürşat Tezkan kaldı. Onlar, ölen altı işçiyle birlikte tali kusurlu kabul edildi.

Asli kusurlu kim miydi?

Arkadaşlarını kurtarırken ölen, Mustafa Öztürk..."[46]

Noter onaylı

Bu arada, mahkeme davetlere rağmen duruşmalara gelmeyen Akfen'in Yönetim Kurulu Üyesi Alon Moshe Yegnes hakkında yurtdışına çıkış yasağı koydu. İsviçre'de yaşayan Yegnes, Türkiye'ye giremeyeceğini, girse çıkamayacağını anlayınca 26 Haziran 2015 tarihli duruşmaya katıldı.

Yegnes hakkında çıkan bu karar, şirketi ürkütmeye yetmişti. Bu nedenle şirket, ailelere para vererek şikâyeti geri çektirme yoluna gitti. 150.000 TL'den başlayan miktar, 1 milyon TL'ye tırmandı. Teklifi kabul eden ailelerle o ana dek görülmeyen "Kan Parası Feragat Metni ve Protokolü" imzalandı.

"Feragat Metni" başlıklı doküman, 11 Haziran 2015 tarihini taşıyordu. Milas 1. Noterliği tarafından imzalanan iki sayfalık dokümanda, maddi ve manevi tazminat ve haklara ilişkin aileyle uzlaşılan miktar belirtiliyor. Bir ailenin 750.000 diğerinin ise 850.000 TL aldığı görülüyor.

Protokolde, "Şikâyet, müdahale ve sair haklarımızdan ve ayrıca sair iddia, talep ve ceza/hukuk yargılamalarına konu olabilecek dava haklarımızdan feragat ederiz" deniliyor. Tazminat davasına dair de "Gayrikabili rücu biçimde feragat ederiz" ifadesi yer alıyor. Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki kararın temyiz edilemeyeceği garanti ediliyor. Ardından ailelerle "Feragati Düzenleyen Protokol" başlıklı bir protokol daha imzalandı. Yine 11 Haziran 2015 tarihli pro-

46 http://www.radikal.com.tr/turkiye/atik-su-faciasindapatronlar-aklandi-olenler-suclandi-1518596/

tokolde, "Şikâyetten ve katılma talebinden vazgeçme dilekçesini sunacaklarını, mahkeme kararını aleyhe temyiz etmeyeceklerini ve temyiz haklarından feragat ettiklerini açıkça kabul ederler" deniliyor.

Kerime, 1 milyon TL'yi reddetti

Altıncı duruşmada Mevlüt Özbakar'ın oğlu Recep; Kum ve Miral ailesi davadan çekildi. Sekizinci duruşmada Özkan Ailesi ve Özbakar'ın oğulları şikâyetten vazgeçti. Sonra da Akfen tarafından holdingde bir şirkette işe konulan Mustafa Öztürk'ün eşi geri çekildi.

Davalar halen sürerken; şikâyetini çekmeyen iki kişiden biri de, Özbakar'ın eşi Kerime oldu. Teklif edilen 1 milyon TL'lik parayı elinin tersiyle itti. Çünkü kocası Mevlüt'ün "Ben bu ellerle bok temizliyorum, Kerime," sözleri aklından çıkmıyordu.

1Umut

Kerime Özbakar ve Güllüklü ailelerin, adalet mücadelesindeki tek "yoldaşları" Birlikte Umut Derneği'nin (1Umut) gönüllü hukukçuları oldu. 1999'daki Kocaeli ve Düzce depremlerinde, depremzedelerle dayanışma için bir araya gelen 1Umut'çular; 2008 yılından itibaren İstanbul Davutpaşa'daki bir maytap fabrikasında meydana gelen, 20 kişinin hayatını kaybettiği iş kazasına, yakınlarını kaybeden ailelerle birlikte müdahil oldu. Ardından kırka yakın avukat ve hukukçu, bu kitapta söz edilen Esenyurt, Erkan Keleş, Güllük ve Soma davalarını üstlendi. Daha sonra grup "Adalet Arayan İşçi Aileleri" adını aldı.

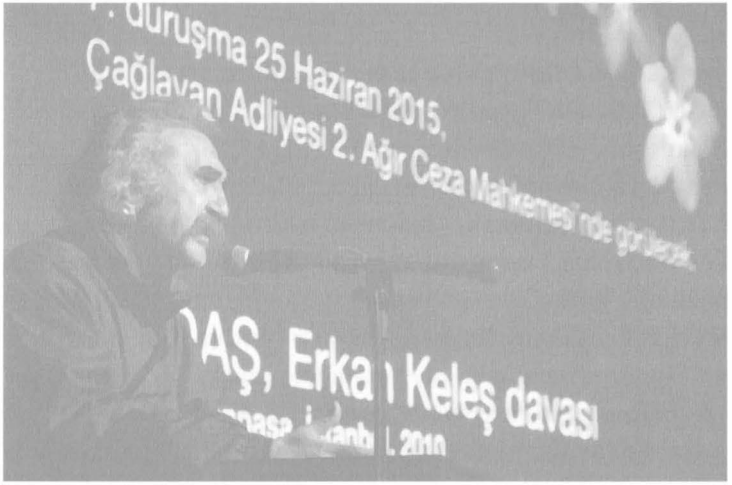
Aileler, kazalara yönelik farkındalık yaratmak için 2014'te "Vicdan ve Adalet Nöbeti"ni başlattı. Galatasaray Meyda-

nı'na ayda bir toplanan aileler, iş cinayetleri almanağı yayınlıyor. 1Umut'un öncüleri arasından yer alan Erbay Yucak, sürmekte olan davalarda ailelere hukuk danışmanlığı yapıyor.

HUKUKÇU ERBAY YUCAK: BİR ADALET ÜLKÜSÜNE İNANIYORUZ

• *1Umut'u kurma fikriniz 1999'daki Kocaeli ve Düzce depremine uzanıyor. O süreci biraz anlatır mısınız?*

– Depremden sonra arama kurtarma ve dayanışma faaliyeti için deprem bölgesine giden, ihtiyaç sahipleriyle yardımlaşmayı önemseyen gönüllülerdik. Arama kurtarmadan yardım dağıtıp çadır ve çamaşırhane kurmaya, ihtiyaç neyse onu giderdik. Depremzedelerle imece usulü evler yaptık. Depremzede derneklerinin kuruluşuna vesile olduk. Bölgede adımız "Dayanışma Gönüllüleri"ydi. Bütün deprem bölgesinde; Sakarya, Düzce, Yalova, Gölcük, Değirmendere'de vardık.

Hukukçu Erbay Yucak.

• *Evsiz kalan kiracı depremzedeler mücadelesi de yürütmüştünüz.*

– Evet, Gölcük, İzmit ve Düzce'de oldu. Hükümet, depremden sonra mülk sahibi ve kiracı ayrımı yapmadan, ya kira yardımında bulundu ya da prefabrikten yararlanma hakkı tanıdı. Bir yıl sonra mülk sahiplerine konut yaptı veya kredi verdi. Kiracılara "Buraya kadar" denildi. Kiracıların konut ihtiyacının karşılanması sorunu ortaya çıktı. Türkiye'nin ilk kiracılar merkezli sağlıklı-güvenli konut mücadelesi başladı. Bu arada hükümet köydekilere ev yapmıyor, 6.000 TL kredi veriyordu. Onların bu parayla ev yapma şansı yoktu. Bizler, Düzce'nin Aksu, Hacısüleymanbey ve Çay köylerinde kredileri birleştirerek, herkes birbirinin inşaatında çalışarak 57 konutun yapımına vesile olduk.

Adı, "İmece Evleri"ydi. 2002'de bitti. Çalışma, kiracıların konut meselesinin çözümüne esin kaynağı oldu. 2004'te hükümet Düzce merkezdeki kiracı depremzedelere arsa tahsis etti. Arsayı rantçılar yağmaladı. Dava açıp yedi sene sonra kazandık. Yeni arsa tahsis edildi. Şu an 234 konutluk projeye başladık.

• *Deprem bölgesinde ne kadar zaman geçirdiniz?*

– 2004 yılına kadar... Yaşadıklarımızdan hareketle, İstanbul'u etkileyecek depreme dair hazırlık çalışmalarına başladık. Kamusal politikaların oluşturulması için "Ne yapabiliriz?" diye konuştuk. Meselenin sadece deprem değil, işçi hakları, kentsel dönüşüm üzerinden bir dayanışma ağı, hak mücadelesi ve adalet arayışı olduğu sonucuna vardık. Bu süreçlere destek için 2006'da 1Umut'u kurduk.

• *İş kazalarına ne zaman yöneldiniz?*

– Davutpaşa'da 2008'de patlama olunca... Deprem bölgesinde çeşitli dava tipleri geliştirmiştik. Bunlardan biri de,

"aktif fayların ve üreteceği depremlerin bilinmesine rağmen" buna uygun yerleşim yeri kararları verilmesi gerekirken, imar kolluğunun vazifesini yapmamasından bahisle suç duyuruları, ceza ve tazminat davaları açılmasıdır.

• *Bu davaları kazandınız mı?*

– Tabii kazandık. Mahkemeler idareyi kanunun verdiği görevi yapmaması ve pasif eylemsizliği nedeniyle Gölcük, İzmit, Düzce, İhsaniye, Sakarya, Yalova ve Değirmendere belediyelerini mahkûm etti. Bu tecrübenin eşliğinde, Davutpaşa patlaması olunca "Ne yapabiliriz?" diye aramızda tartıştık, ailelere haklarını anlattık. Bu bizim için bir ilkti.

• *Aileleri neye ikna ettiniz?*

– Davasını sahiplenmeye, adalet arayışını topluca yapmanın kıymetine, bu davada sorumluluk silsilesinin hangi kurum ve kişilerden oluştuğuna ve bütün sorumluların ceza almasına dair bir fikir anlattık.

• *Dava mücadelesi sonunda ailelerde bir bilinç değişimi oluyor mu?*

– Zaten ailelerin davaları takip etmesinin kendisi bir idraktir. Ailelerin kendisinin adalet arayışının öznesi olmasıyla ilgileniyoruz. Peki, özne olma hali nasıl gerçekleşir? Duruşmasını ve davasının bilgisini takip etmek, avukatın yapamayacağı işleri ve girişimleri kamuoyu huzurunda yapmasıdır. Bunu kendi içinde kadın, erkek, Kürt, Türk, Alevi, Sunni ve hemşericilik gibi ayrımlar yapmadan, adalet ülküsüne inanarak yapmasıdır. Biz geleneksel olarak sağ-sol tasnifine girmeyiz. Böyle bir iddiamız yok. Cemiyetimizde dindar da var, seküler de. Alevi de var, Sünni de, ateist de. Derdiyle dertlendiğimiz insanların mağduriyetlerini birlikte tanımlamaya ve gidermeye inanıyoruz. Ne kadar yapabiliyorsak...

Adalet Arayan İşçi Aileleri her ay haftada bir gün İstanbul Galatasaray Meydanı'nda "vicdan nöbeti" için toplanıyor.

Genel bir tanım diyeceksen; kapitalizmin reddiyesi üzerinden söyleyebilirsin. İş cinayetleri bu reddiyeye içkin olduğu için adım attık.

• *İş kazası davalarının ortak özellikleri var mıdır?*

– Bunlar öngörülebilir ve önlenebilir niteliktedir. Mevzuatımızın öngördüğü işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri alınsa bu kazaların hiçbiri olmaz.

• *Mevzuat yeterli o zaman.*

– Tabii. Mevzuat uygulanıyor da buna rağmen mi kaza oluyor? Mevzuat uygulansa kaza olmayacak. Sözleşmeden doğan hükümler de uygulansa olmayacak. İşveren tedbir almıyor ve kamusal denetim etkin kılınmıyor. Çünkü maliyet olarak görüyorlar. İşin hızlı yürümesine ihtiyacı var. Ne kadar çok hız olursa o kadar çok kazanç olacak. İşçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri hızı yavaşlatır. Adı "üretim zorlaması" olan; rödovanstı, taşerondu, hep oradan doğuyor.

• *Davutpaşa'da ne oldu?*

– Burada kamusal denetim devreye giriyor. Kamunun işçi sağlığı ve güvenliğinde yeri ne? Birincisi, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı ve iş müfettişleri var; denetim yapıyorlar. İkincisi de, belediyelerin o işletmelerin ruhsatına bakmak ve ruhsatına göre faaliyet gösterip göstermediğine bakmak gibi bir yükümlülüğü var. O binanın inşaat ruhsatı var mı, iskân ruhsatı var mı? Bu vazife, yeri gelmiş belediyeye, yeri gelmiş valiliğe verilmiş. Bunlar görevini yapmamış.

• *Neden yapmamış?*

– İhmal!

• *Hadi patron maliyetten kaçıyor, kamu idaresi neden kaçıyor?*

– Sen çalışma hayatını, hayat hakkını, sağlıklı ve güvenli çalışma hakkının ihlalini bireysel mevzu olarak değil, kamu düzenine karşı işlenmiş suç göreceksin.

• *Mevzuat nasıl görüyor?*

– Aynen böyle görüyor. Ceza kanunu düzeyinde kamu düzenini ihlal görmese de öngörmeye ait hükümler bu niteliktedir. Mevzuatın böyle diyorsa bunun düzenleme alanı

var demektir. Düzenlemesi varsa geriye ne kalıyor? Uygulamak. Varsay, Esenyurt. Hükümler yerine getirilse kaza olur mu? Çadır, çadırın acil çıkış kapısı, çadırdaki elektriğin kaçak akım rölesi, bunun denetimi... İşveren ve sahayı denetlemekle yükümlü olanlar denetlese kaçak akım rölesi ve acil çıkış kapısının olmadığını, çadırın şantiyede kullanılmayacağını görecek.

İşveren kaçması bazen şöyle olabiliyor: Ana işveren diğeriyle sözleşme yapıyor ve sözleşmede hüküm olarak yazıyor. Sonra tutup taşere ediyor. Taşeron sisteminin iş cinayetlerine etkisi o noktadadır. Otuz paralık kazanç var, kazancı bölüyorsun. Aşağı doğru indikçe ilk ihlal ve ihmal ettiği, işçinin kazancı ve hayat hakkı oluyor. Çünkü parayı kendi kazanmak istiyor. Yüz para kazanacaksa 60'ını iş sağlığı ve güvenliğine harcamayı anlamlı bulmuyor. Diyelim ki ana işverenim ve sana masa ürettiriyorum. Malzeme ve işin niteliğinden çalma şansın yok. Bir de süre vermişim sana. İşveren kendisine teslim edilecek malzemenin denetimine öncelik veriyor. "Sen işi nasıl yaparsan yap," diyor. Taşeron firma buradan çalamadığında öbür taraftan çalıyor.

• *İş kazalarında taşeronlaşmanın etkisi nedir?*

– Tek etken değildir. Taşeronlaşma ortadan kalkınca kaza olmaz anlamına gelmez. Kamusal denetim bir faktördür. Bağımsız iş sağlığı ve güvenliği denetim ağı kurulmaması ikinci faktördür. İşçinin örgütlü olmaması ve hakkını bilmemesi üçüncü faktördür. Bunu sendikalaşmaya bağlamak doğru değil, sendikalı yerlerde de kaza oluyor. Mesele, işçinin kendi hakkını bilmesi ve sendikasına rağmen haklarını iddia edebilmesidir. Dördüncüsü de taşerondur. Taşeronlaşmanın nedeni, işçiyi süratli çalıştırmaktır. Mesailere uymuyor. Hız kazanç ilişkisi, taşeronda katlıyor kendisini. Katlayınca risk de katlanıyor.

• *İş kazalarına neden "cinayet" diyorsunuz?*

– Kazada öngöremeyeceğin ve önleyemeyeceğin bir hal vardır. Sen işverensen, o sektöre ait mevzuatı bileceksin. O teferruat değildir. Yazılı ve dolayısıyla bilinebilir niteliğe sahipse önlenebilir demektir.

• *O takdirde kaza nedir?*

– Diyelim çatıda kiremitler var. Kapını süpürüyorsun. Deprem oldu. Kiremitleri tutan bağlantıların, o şiddeti kaldırmadı ve kiremit kafana düştü, hayatını kaybettin. Bu bir kazadır.

• *Gerekli önlemler alınsaydı yıllık kaza rakamları kaça inerdi?*

– Yüzde 98'i olmazdı.

• *Yargı nasıl bakıyor?*

– Yargı ceza davalarını önemsemeyen tavırdaydı. Kaza deyip geçiyordu. Ağırlıkla ya ceza vermiyor ya da taksirle ölüme sebebiyet vermekle değerlendiriyordu. Bu sadece hâkimlerin değil, avukatların ve sendikaların da suçuydu.

• *Şimdi bu bakışta bir değişim var mı?*

– Kısmen. En azından cezasızlık doğurmayacak bir durum diye görmeye başladı. Ancak sorumluluğun tarifi ve kaynakları ile sorumluların tespitinde sorun sürüyor. Biz işverenden ve kamusal denetimden sorumlu olanlardan başlayarak aşağıya iniyoruz. Yargı orta kademe personelde ve işçiler düzeyinde tutuyor.

• *Davalar "taksirle öldürme" suçu üzerinden açılıyor. Sizin yaklaşımınız ne?*

– "Olası kast" ve "bilinçli taksir" arasında bir değerlendir-

me yapıyoruz. Taksirin iş cinayeti davalarında uygulanamayacağını savunuyoruz.

• *Yargı nasıl bir karar veriyor?*

– Hadisenin kamuoyunda yansıması bakımından taksir ile bilinçli taksir arasında gidip geliyor. Hadisenin trajikliğine göre bilinçli taksire kadar çıkıyor.

• *Bir yargılamada aile nelerle karşılaşır?*

– İşveren kalantorsa aileyi tazminat ve iş imkânıyla şikâyetçi olmamaya ikna eder. Avukatların, "300 alırım, 500 alırım" şeklinde konuşmasıyla karşılaşır. Tazminata göre itibarlı davranışlarla karşılaşır. Medya ilgisiyle karşılaşır. İşveren zengin değilse, başsağlığı ziyaretinde bulunur. Aracı bulur, vaatlerde bulunur. Parası değerlidir. Vaatlerle süreci yönetir.

• *Tazminat davası süreci nasıl işler?*

– Avukatlar cezayı değil, tazminat davasını önemserdi. Oysaki adalet mücadelesi bütündür. Mahkemeler işçinin kardeşine 10.000TL tazminatı çok görüyor. Zenginin ölünce kardeşine 200.000 lira veriyor. Manevi tazminatta acı elem kederin sınıfsal tasnife tabi tutulması gayriahlaki ve politiktir.

• *Sürdürdüğünüz davalarda ailelerin patron tarafından çelindiği oldu mu?*

– Güllük Davası'nda oldu.

• *Bunun hukuki bir geçerliliği var mı?*

– Kamu davası o, kamu davası sürer. Lakin davayı zayıflatır.

• *Peki, aile davadan çekilirse yargı daha az ceza verme eğilimi gösterir mi?*

– Gösterir çünkü şikâyetten vazgeçmiştir, onu hafifletici sebep sayar.

• *Bu davalar sürecinde çalışma hayatına etki ettiğiniz oldu mu?*

– Davutpaşa'dan sonra belediyede ruhsat ve zabıta müdürleri daha titiz. OSTİM'de işçi sağlığı ve güvenliği tertibatı kuruldu. Esenyurt'tan sonra barınma amaçlı çadır yasaklandı. Her pano çekilen yere kaçak akım rölesi konuldu. BEDAŞ'ta kurumsal özelleştirmeye gidildi. Dizi setlerinde Oyuncu Sendikası'nın yürüttüğü mücadeleyle bu alan "tehlikeli iş" kapsamına alındı. "Arka Sıradakiler" dizisi bitti o arada. Hamdi Alkan'ı yargılatmak mümkün olamadıysa da o kilo kaybederek, kendisini baki kılmaya çalışıyor. Ama ailenin ve adalet mücadelesinin ahı onu tutar.

• *Aileler bu davalarda birbirleriyle yakınlaştılar mı?*

– Onlar zaten tanıştılar. "Vicdan ve Adalet Nöbeti" onların tanışmasının vesilesi.

• *Aileler mağduriyetleri üzerinden geleceklerini inşa ediyorlar diyebilir miyiz?*

– Artık o onların hayat pratiği. İradeci, dönüştürücü ve biçimlendirici dilin sahibi olmak bize etik gelmiyor. Sanki olması gerekeniz de onlar bize benzesin diye yapmıyoruz. Ortada mağduriyet ve çaresizlik var. Bu insan şahsiyeti ve onurunu rencide ediyor. Sen onuru, şahsiyeti ve insanlığı ayağa kaldırma iddiasıyla yapıyorsun. Bu insanlığa ait ülküdür.

• *Bir farkındalık yarattığınızı düşünüyor musunuz?*

– OSGB'ler "Öngörülebilir ve önlenebilir olan kaza değildir" lafını spot haline getiriyorsa, medya başka türlü ele alıyorsa, buna dair raporlar yazılıyorsa bir şey olmuş demektir. Bu, mevzuyu ne kadar engellemiş dersen; hayatını kaybeden işçiler dünyasına, sahiplenilen davalar dünyasına baktığın zaman, vahametini sürdürüyor. Sadece konuşulan bir mevzu olmuş.

• *Sendikalar açısından vaziyet nedir?*

– O, varoluş sebeplerine bağlı kalmayan bir riyakârlık düzenidir.

• *Neden iş kazalarını önleyemiyorlar?*

– Önleyebilmesi için sendikanın örgütlü olduğu sektörde etkin bir işçi sağlığı ve iş güvenliği mücadelesi sürdürecek tahkimatı yapması lazım ama yok. İşçinin hayat hakkı ihlaliyle lafzi olarak alakalılar. Bunu umursamayan sendikacının işçi dostu olması mümkün değil.

• *Niye değiller?*

– Bu tıynetsizlik ve vicdansızlıktır. Yabancılaşmadır, varoluşunu reddetmektir.

• *Siz kentsel dönüşüm alanında da dayanışma yürütüyorsunuz, değil mi?*

– Evet; İstanbul, İzmir ve Kocaeli'de 64 mahallede... 54'ünde dernek, 10'unda kooperatif kuruldu. Mahalleler "Mahalleler Birliği" çatısı altında birleşti.

Sermaye tercihleri doğrultusunda, yıllardır oluşmuş hayatlarının ihlal edilmemesi için hukuki destek oluyoruz. Organize olup haklarını bilmelerine, dava açmalarına yardımcı olmaya çalışıyoruz. Kırsal alandaki dönüşüm uygulamala-

rı ve ekolojik tahribattan kaynaklı çevre mücadelelerine destek olmanın yanı sıra, İstanbul'da Suriyeli göçmenlerle dayanışma sürdürmekteyiz.

• *Yakın zamanda da Düzce'deki Evsiz Depremzedeler Dayanışma Yapı Konut Kooperatifi'nin inşaatına başladınız. Ne zaman bitecek?*

– Kasım 2017'de bitirmeyi hedefliyoruz.

• *Bu konutlarda oturacak 234 aile nasıl belirlendi?*

– Onlar zaten 16 yıldır sağlıklı ve güvenli konuta erişim mücadelesi sürdürüyor. Kiracı olmayanlar kooperatifin ortağı olamıyor.

• *Bu konutlar bahçeli mi?*

– Tabii. 42 dönüm üzerinde yapılıyor. Türkiye'nin en büyük sosyal donatı alanına sahip projesi. 22'si üç katlı, yedisi dört katlı.

• *Tüm kiracılar inşaatta çalışıyor mu?*

– Hayır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerini burada anlatıp orada ihlal etmek olmaz. Maksimum düzeyde tedbir alıyoruz. İnşaatta olan bitenin bilgisine sahipler. Yerinde her gün bilgi alma hakkını kullanmaktalar.

• *Siz de inşaatta çalışıyor musunuz?*

– Tedbirleri ihlal etmeden.

• *Sizin de eviniz var mı bu konutlarda?*

– Yok.

• *Neden almadınız?*

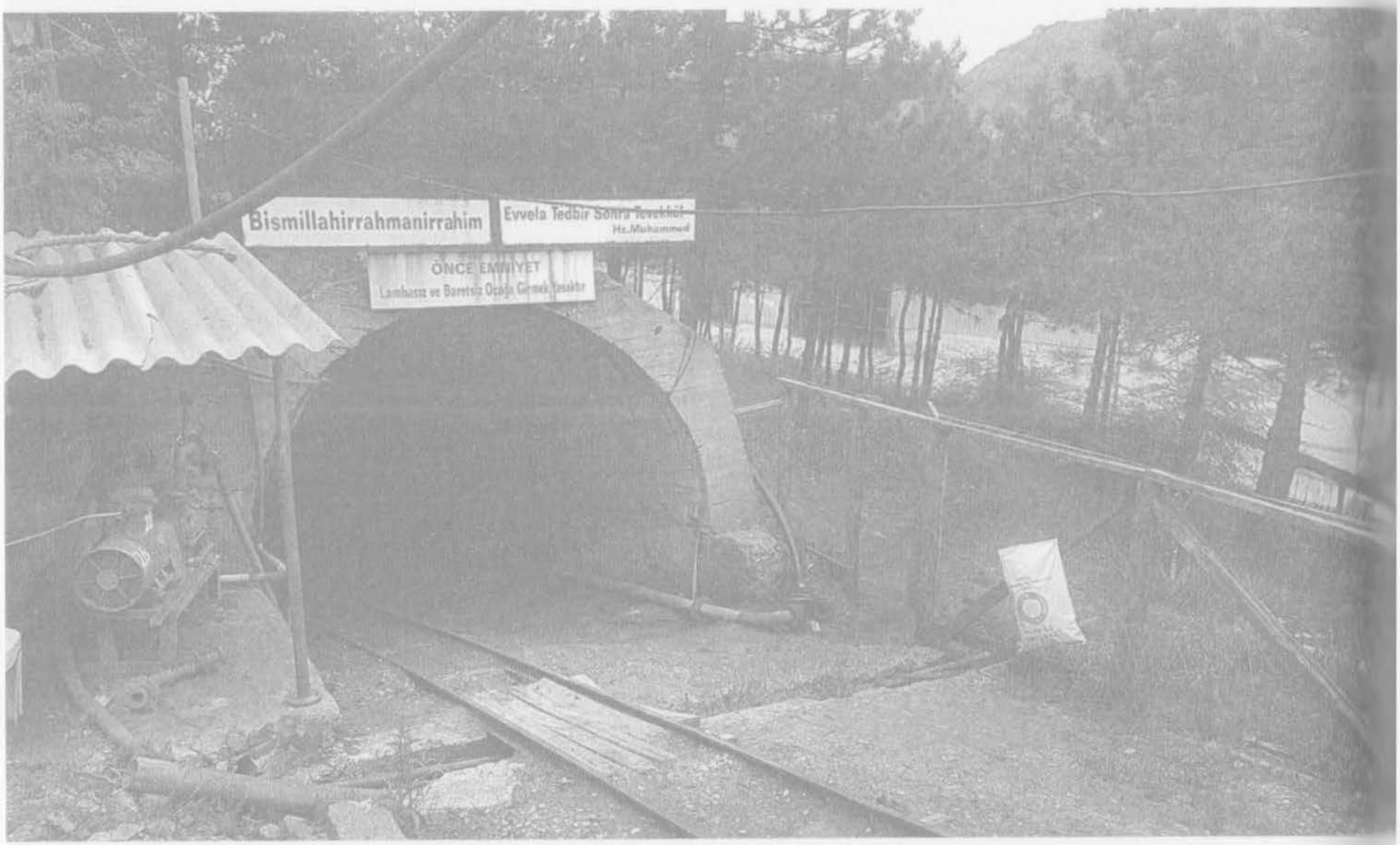
– Neden alalım?

• *Çünkü o mücadelenin bir parçasısınız.*

– O mücadelenin parçası olmam, onlarla baştan beri alıdettiğimiz bir ülkünün peşinde olmak anlamına geliyor. Hakikatin madden ölçülebilir tarafı olmaz.

• *Yani proje bittiğinde ceketinizi alıp çıkacaksınız.*

– E, daha önce yaptık İmece Evleri'nde; ceketimizi alıp çıktık.

Kapatılan Yeniçeltek Maden Ocağı.

MADEN

GRİZU, "GELİYORUM" DEDİ

Özcan Kurt, üç gün önce girdiği Bükköy Maden Ocağı'nda, eğitim bile almadan eline kazma verilip yeraltına indirildi. Elli dört yaşındaki Kurt'a düşen görev, kazmacının çıkardığı kömürü kürekle vagona doldurmaktı.

Üç gün boyunca bir kez olsun gaz ölçümü yapıldığını görmedi. Bu durumu, aynı ocakta çalışan oğlu Şenol'a sorduğunda, "Hiç yapılmıyor ki!" yanıtını aldı. Yeraltında havalandırma yetersizdi. Sıcaklık 30 derecenin altına düşmüyordu. O son gün, 10 Aralık 2009'da, Kurt'un gazdan gözleri yaşarmıştı.

Kurt, saat 08-16 vardiyasını tamamlayıp çıkarken, yol üzerinde 16-24 vardiyası için ocağa giren yirmi üç yaşındaki oğlu Şenol ile karşılaştı. Baba-oğul birbirlerine sarıldı. Bu onların son kucaklaşmaları olacaktı.[1]

1 Özcan Kurt'un 17 Aralık 2009'da Mustafakemalpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

Taşeronun taşeronu

Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Bükköy'de bulunan bu kömür ocağı, 1990'dan beri Nurettin Ercan'a ait Bükköy A.Ş. tarafından işletiliyordu. Sekiz bölgede madeni bulunan Ercan, 1995'te bu ocağı 12 yıldır şirketinde maden mühendisi olarak çalışan Fahrettin Şolpan'a kurdurduğu taşeron şirkete devretti.

O aşamada bile yasalar çiğnenmişti. İş Kanunu'nun 2/7. maddesine göre, daha önce o işyerinde çalışmış kişiyle alt işveren ilişkisi kurulamazdı. Fakat Bükköy'de yasalar sanki yürürlükten kaldırılmıştı.

Bükköy A.Ş. ile Şolpan arasındaki son sözleşme, 2007'de imzalandı. Sözleşme, görünürde ocak üzerinde bir yetkisi bulunmayan Bükköy A.Ş.'yi "hukuki ve cezai sorumluluktan kurtarmak" için bir kılıftan ibaretti.[2] Çünkü aylık çalışma programını Bükköy A.Ş. belirlemekteydi. Kararların uygulanmasında, planlamada ve denetimde söz sahibi kişi, Bükköy A.Ş.'nin elemanı olan İşletme Müdürü Hayrettin Çelik'ti. İş gereçlerini ve yemek hizmetini Bükköy A.Ş. karşılıyordu. Çıkarılan kömürü, ocakla aynı alanda kurulan Bükköy A.Ş. almaktaydı. Satışı da Bükköy A.Ş. yapmaktaydı. Taşeron Şolpan'ın yetkili olduğu tek konu, işçileri tedarik etmekti. İşçi yetmediğinde, Gediz'den "keseneci" Ahmet Yalvaç ve ekibini çağırmaktaydı. Keseneciler; kazdıkları metre başına ücret alan işçilerdi. Taşeronun taşeronuydular.

Altı ay önce uyarılmıştı

Bükköy Maden Ocağı bir facianın 19 yıl boyunca "Ben geliyorum" dediği yerdi. İş müfettişlerinin raporlarına göre ilk

2 Bursa 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2010/113 dosya, 2011/592 karar ve 2010/6053 esas numaralı davanın 22 Aralık 2011 tarihli gerekçeli kararı, s. 34.

teftiş 1990'da yapıldı. İlk teftişte, elektrik kablolarının mevzuata aykırı olduğu, metan gazını ölçmek üzere ölçüm aleti bulunmadığı ve ölçümlerin onaylı deftere işlenmediği saptandı. Şirket, söz verdiği halde ölçüm aleti ve gaz maskesi almadığı için 1991'de kısa süreli olarak faaliyetten men edildi. Ancak 1992'deki teftişte bile hâlâ gaz maskesi yoktu. 1995'te, elektrik kabloları nedeniyle uyarıldı. 1997'de havalandırmanın yetersiz olduğu belirlendi. 2003'teki teftişlere göre elektrik tesisatı projesine uyulmamış, havalandırma planı, sıcaklık ve nem ölçümü yapılmamıştı. Ocak çalışması 500 metre ilerlediği halde nefeslik (hava girişi için bırakılan açıklık) düşünülmemişti. Kasım 2004'te, elektrik kablolarının ve lambaların antigrizulu (ateşleme anında grizuya neden olmayacak şekilde) olmadığı belirlendi.

Bu arada ocak, 19 Ocak 2007'de MİGEM tarafından "grizulu ocak" olarak kabul edildi.[3] Bükköy A.Ş., 2007'de ÇSGB'ye antigrizulu elektrikli aygıtların Çin'den ithal edildiğini bildirdi. 2008'de, grizu ve kömür tozu tehlikesi bulunan ocaklardaki elektrikli aygıtların alev sızdırmaz nitelikte olması gerekirken, lambaların hâlâ daha koruyucu içerisine alınmadığı belirlendi.

ÇSGB, faciadan yaklaşık altı ay önce, 9 Haziran 2009'da ocakta yaptığı teftişte, havalandırma sisteminin kurulmadığını, işçilerin gaz maskesi taşımadığını, vardiyalarda gaz ölçümü yapılarak deftere yazılmadığını, gaz ölçümü yapan ve sesli ikaz veren cihazın bulunmadığını tespit etti.[4]

---

3 Kömür içinde doğal olarak var olan metan gazının ocak içerisindeki oksijene karışmasına "grizu" adı veriliyor. Metan, oksijenden hafif olduğu için yeraltı ocaklarının tavanlarında birikiyor. Havada yüzde beşin altında olması halinde patlama yaşanmıyor. Yüzde beşi geçmesi halinde bir ateş ya da kıvılcımla temas ettiği anda patlama meydana geliyor. Buna madencilikte "Grizu Patlaması" adı veriliyor. Metan gazı kokusuz, renksiz ve tatsız olduğu; görme, koklama ve tat alma yoluyla fark edilemeyeceği için mutlaka ölçüm yapılması gerekiyor.

4 Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2012/21104 esas, 2013/25712 esas ve 12-2012/96676 tebliğname numaralı ve 14 Kasım 2013 tarihli ilamı.

ÇSGB'nin saptadığı bu eksiklikler; tahmin edileceği üzere giderilmedi. Ocakta, 10 Aralık 2009 itibariyle manzara tam tamına şöyleydi: Kömür üretiminin yapıldığı "ayak" adı verilen nokta, anayolun 189. metresinde bulunmaktaydı. Bu noktadan yedi metre aşağıya kazı yapılarak kömüre ulaşılmıştı. Kömür çıkarılmasına başlanmadan önce ayağın tavanına "nefeslik" adı verilen hava koridorunun açılması ve bu nefesliğin ocaktaki diğer nefesliklerle birleştirilmesi gerekirken, bu işlem atlanarak, derhal kömür çıkarılmasına geçildi.

Havalandırma için, ayak girişine kurulan iki pervaneden 25 santimetre çapındaki bir boruyla temiz hava basılıyordu. Bu yöntem, Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'ne aykırıydı. Tüzüğe göre yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru hava verilmeliydi. Hava ters yönde verildiği için "grizu birikiminin temizlenmesi fizik kanunlarına göre olanaksızdı."[5]

Havalandırma sistemi mevzuata aykırı olduğu gibi gaz ölçümü de yapılmıyordu. Kömür çıkarılması için dinamit patlatma işleminden önce ve sonra dedektörle ölçüm yapılması gerekiyordu. "Ateşleyici" adı verilen, dinamitleri patlatmaktan sorumlu Fatih Uzunoğlu, faciadan üç gün önce ortamdaki metan gazı miktarını yüzde 3.5 buldu. İşletme Müdürü Çelik, Uzunoğlu'na "Patlatmadan önce havalandırıp gazı boşalt sonra atım yap," dedi. Uzunoğlu işe devam etmemişti.

Uzunoğlu'nun tavrı istisna kabul edilmeliydi. Gaz ölçümü ya salt birinci atıştan sonra uygulanıyor ya hiç uygulanmıyordu. Bu nedenle, onaylı deftere gaz ölçümü sonuçları yazılmıyordu. Ölçülmüyordu ki yazılsın...

5 Gerekçeli Karar, s. 24-26.

Çin'den geldi, depoya kondu

10 Aralık'ta 16-24 vardiyasında ateşlemeden sorumlu kişi Ramazan Beştepe'ydi. Beştepe'nin yanında taşıması gereken gaz ölçüm dedektörü faciadan sonra soyunma odasında şarja takılı halde bulunacaktı. Anlaşılan Beştepe, dinamit patlatırken gazı ölçmüyordu.

Tüzüğe göre, ocakta metan miktarının artışını haber vermek üzere sesli ve ışıklı alarm kurulmalıydı. Altı ay önceki teftişte vurgulandığı halde alarm sistemi yoktu. İşçilerin "vakvak" dediği ucuz cihaz bile alınsa, "metan oranında sık sık meydana gelen artış öğrenilebilecek ve kaza meydana gelmeyecekti."[6]

Tüzükteki diğer zorunluluk, elektrikli ekipmanların antigrizulu olması, yani bir grizu patlamasına karşı donatılmasıydı. Fakat kömür nakil aracının motoru hariç, ne aydınlatma lambaları ne de elektrik panosu antigrizu özelliğine sahipti. Korkunç olan da şuydu: ÇSGB'nin uyarıları nedeniyle 2007'de Çin'den ithal edilen antigrizulu panolar iki yıldır depoda bekletilmekteydi. Ayrıca gaz maskeleri olsa da işçilerin kullanması için eğitim verilmemişti. Altı yıl öncesine kadar sürüsünün başında bir çobanken, hiçbir eğitim verilmeden yeraltına indirilen işçi İbrahim Dursun gibi...

Şikâyet edene küfür

Dursun o gün 08-16 vardiyasında facianın olduğu ayakta çalışmaktaydı. Mesaisi başladıktan sonra yanına İşletme Müdürü Çelik geldi. Dursun, çıkan gazdan gözlerinin yandığını, halsizlik ve baş ağrısı hissettiğini söyledi. Çelik ise Dursun'a küfürle karşılık verdi:

6 Gerekçeli Karar, s. 27.

"Vardiya bitene kadar bu durum devam etti. Ocaktaki havalandırma son derece yetersizdi. Vantüplere takılan hortum bir soba borusu genişliğinde naylon hortumlardı. Bu hortumlar havalandırmaya kâfi gelmiyordu. Havalandırma iyi olmayınca ortam sıcaklığı artıyordu. Havalandırma iyi olsaydı, patlamaya sebebiyet veren gaz dağılır, birikmezdi."[7]

Dursun ile aynı vardiyada çalışan bir diğer işçi, Özcan Kurt'tu. Kurt da Dursun ile birlikte yoğun gazdan etkilenmişti. O an gaz ölçümü yapılıp işçiler boşatılsaydı sonraki vardiyada facia yaşanmayacak, 19 işçi can vermeyecekti.

O işçilerden biri, Kurt'un mesai bitiminde ocaktan çıkarken karşılaşıp kucaklaştığı biricik oğlu Şenol'du. 16-24 vardiyasından Şenol, akıbetinden habersiz şekilde, karanlık içinde yürüdü gitti.

YARGITAY'DAN BİR İLK: KAZA DEĞİL, CİNAYET

Maden Mühendisliği öğrencisi Hasan Fehmi Türker, üniversite stajı için madene kabul edildiğinden, 16-24 vardiyası işçileriyle birlikte yeraltına indi. Ocakta gezerken, hava borularından bazılarının yırtıldığını elektrikçiye bildirdi. Türker'in uyarısıyla yeni borular takıldı.

Türker, saat 19.00'a geldiğinde ateşleyici Ramazan Beştepe'nin beşer dakika arayla üç dinamit patlattığını gördü. Beştepe dördüncü dinamiti patlatmak üzere hazırlığını yaparken; Türker akşam yemeği için çıkışa doğru ilerlerdi. Bu esnada yanından işçi İzzet Kuşoğlu geçti. Kuşoğlu dinamit patlatılan ayağa yürümekteydi ki, patlama meydana geldi. Türker, toz bulutuyla öne savruldu. O yaralı kurtuldu ancak Kuşoğlu, kafasına isabet eden taşlarla can verdi. Beştepe'nin

7 İbrahim Dursun'un 14 Aralık 2009'da Mustafakemalpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

de olduğu 18 işçi ise karbonmonoksit zehirlenmesinden hayatını kaybetti. Ölen altı işçi, Gedizli kesenecilerdi.

Cesetler üç gün sonra çıkarıldığında Beştepe'nin cebinde dokuz volt gücünde pil bulundu. İki ucu birbirine değdiğinde kıvılcım oluşturduğu için madene pil sokmak yasaktı. Buna rağmen Beştepe, dinamiti pille patlatma yoluna başvurmuştu. Patlama ya bu pil ile ateşleme teli arasında ark oluşmasından ya da herhangi bir ısı ve alevden kaynaklanmıştı.[8]

Bükköy A.Ş., tetkik heyeti gelmeden önce, ayağa hava basan boruları değiştirip 25 santimetrelik boruların yerine 60 santimetrelik boruları koydu. Borular facidan önce konsaydı 19 işçi ölmeyecekti. MİGEM, "işletme projesine uygun faaliyet göstermediği" gerekçesiyle ocağı altı ay faaliyetten men etti.

İşçiler sigara içti diye savunma yaptı

Faciadan sonra Bükköy A.Ş.'nin sahibi Nurullah Ercan, Yönetim Kurulu Üyeleri Osman Latif Ercan ve Karataş ile taşeron Fahrettin Şolpan, İşletme Müdürü Hayrettin Çelik, Ocak Şefi Bayram Erdoğan ve keseneci Ahmet Yalvaç'a "taksirle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek" suçundan Bursa 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Çelik ve Şolpan on dörder Erdoğan ise on ay tutuklu kaldıktan sonra tahliye edildi.

Yargılama sırasında Ercan, sorumluluğun Şolpan'a ait olduğunu öne sürdü. Oysa biliniyordu ki Şolpan, bağımsız bir taşeron değil, Ercan'ın sorumluluktan kurtulmak için görevlendirdiği elemanıydı. Şolpan ise işçilerin ocakta sigara içtiğini, patlamanın çakmak kıvılcımından kaynaklandığını iddia etti.[9]

8 Gerekçeli Karar, s. 36.

9 *A.g.y.*, s. 10.

Muhtemen Şolpan, işçiler can verdiği için iddiasını inkâr edecek kimse kalmadı diye düşünmekteydi. Ancak elde Adli Tıp Kurumu raporları vardı ve bu raporlara göre hiçbir işçinin kanında nikotine rastlanmamıştı.

Al sana hümanizm!

Bursa 3. Ağır Ceza Mahkemesi, "taksirle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek" suçundan Şolpan, Çelik ve Erdoğan'a sekizer yıl hapis cezası verdi. Duruşmadaki iyi halleri nedeniyle ceza, altışar yıl sekizer aya indirildi. Ercan ve diğer iki sanığa beşer yıl hapis cezası verildi. Suçun ağırlığı nedeniyle ceza, paraya çevrilmedi. Yalnızca Yalvaç beraat etti.

Gerekçeli kararda, Bükköy A.Ş. yöneticilerinin muvazaalı bir taşeron sözleşmesi düzenleyerek mevzuata aykırı şekilde üretime devam ettiği, uyarılara rağmen önlem almamakta ısrarcı oldukları vurgulandı. Yargılamada pişmanlık bile bildirmedikleri, ölenlerin yakınlarıyla anlaşma yoluna gitmedikleri anlatıldı.[10]

Bu karara, mahkeme başkanı Mustafa Öztürk muhalif kaldı. Hâkim Öztürk, asıl suçlunun faciada ölen Ramazan Beştepe ve nezaretçi Mehmet Kuşoğlu olduğunu, patron Nurullah ve Osman Latif Ercan ve Kasım Karataş'ın sonuçta en az etkili kişiler olduklarını iddia etti. Hâkim Öztürk, "hümanizm ilkesi gözetilerek" bu kişilerin cezasının paraya çevrilmesi gerektiğini savundu. Bu şekilde devlet hazinesine para gireceğini anlatan Hâkim Öztürk, tutuklanmaları halinde ise devletin para harcayacağını öne sürdü:

> "Cezanın para cezasına çevrilmesi durumunda, hem hümanizm ilkesinin hayata geçirileceği hem de belli bir miktarda paranın devlet hazinesine girmesinin sağlanacağı, ak-

10 *A.g.y.*, s. 42.

si durumda ise bu sanıkların cezaevinde geçirecekleri süre de hem devlet hazinesinden para harcanması gerektiği hem de sanıkların yönetim kurulunda bulunduğu şirketin ekonomiye marjinal katkısının azalacağı..."[11]

"Sonucu öngörüp hileyle devam ettiler"

Karar ilkin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na çarptı. Yargıtay Savcısı Akın Karakaş tebliğnamesinde, "raporlarla belirtilen eksiklere rağmen tedbir alınmamış olması" nedeniyle bilinçli taksirle öldürme suçundan ve daha yüksek ceza verilmesi için kararın bozulmasını istedi.[12]

Yargıtay 12. Ceza Dairesi, iş kazaları için içtihat niteliğinde bir karara imza attı. Daire'ye göre sanıklar ocakta 2007'den beri metan gazı olduğunu bilmelerine rağmen uyarı sistemi kurmamış, ölçüm cihazı kullanılmasını sağlamamış, "vakvak" adlı ucuz aleti dahi almamıştı. Yeterli ve uygun havalandırma yapmayarak grizu birikmesine yol açmışlardı. Her dinamit atımından önce ve sonra gaz ölçümü yaptırıp kayıt altına aldırmamış; antigrizulu ekipman kullanmamıştı. Daire sanıkların sonuca kayıtsız kalıp kabullendiği görüşündeydi. Bu bir kusur değil, "olursa olsun" düzeyinde ağır bir kasıttı:

> "Defalarca yapılan tespit ve uyarılara rağmen hatalı, eksik ve tehlikeli çalışma yöntemini sürdüren sanıkların kusurluluk düzeyinin taksiri aştığı, grizu olabileceğini öngörmelerine rağmen patlamayı engelleyici nitelikte çalışma yapmadıkları, aksine mevcut tehlikeli durumunu gizlemek suretiyle, 'olursa olsun' düşüncesi ile hatalı ve hileli faaliyetlerine devam ettikleri...[13]

---

11 *A.g.y.*, s. 44.

12 Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2012/96676 numaralı ve 25 Nisan 2012 tarihli tebliğnamesi.

13 Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin ilamı, s. 12.

Daire yerel mahkemenin kararını bozarken, olası kastla öldürmek suçundan ceza verilmesini istedi. Bu en az yirmişer yıl hapis cezası anlamına gelmekteydi. Ancak cezanın miktarından çok, yargının ilk kez bir iş kazasını cinayet olarak nitelemesi yönünden, karar önem taşımaktaydı.

Dava dosyası Ankara'dan Bursa'ya yola çıkmışken; ağır ceza alacağını tahmin eden Bükköy A.Ş. harekete geçti. 19 işçinin ailelerini yüksek tazminat miktarlarına boğarak, davadan çekilmelerini sağladı. Dava, Bursa 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yeniden görülmeye başlandığında, duruşma salonuna işçi ailelerinden hiç kimse gelmedi.

Ailelerin yokluğunda mahkeme, hukukun arkasından dolaşan bir yola başvurdu. Usule göre mahkeme, ya Yargıtay'ın görüşüne katılır ya da eski kararında direnerek, dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na gönderebilirdi. Mahkeme ilk celsede bozma kararına uyacağını belirterek, bilirkişi raporu aldı. Dokuz duruşmanın sonunda, 26 Mayıs 2016'da, savcılığın "Yargıtay'a uyulsun, en az yirmi yıl verilsin" demesine rağmen, sanıklara ilk karardaki ceza verildi.

Bu karar çıkarken, mahkeme heyeti üçe bölündü. Başkan Öztürk, ilk kararında olduğu üzere "hümanizm ilkeleri gözetilerek" para cezasına çevrilmesini, hâkimlerden Mehmet Yılmaz eski kararda direnilmesini, Çetin Emre Ermiş ise "olası kastla öldürmek" suçundan ceza verilmesini istedi. Hâkimler uzlaşamayınca orta yol bulundu ve aynı ceza verildi![14]

Karara savcılık da itiraz etti! Savcılığa göre mahkeme, Yargıtay'ın öngördüğü şekilde ceza vermeliydi. Çıkan karar, yasaya aykırıydı.

14 Bursa 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen 2014/439 esas numaralı davanın 26 Mayıs 2016 tarihli duruşma tutanağı.

19 işçinin öldürülmesine ilişkin bu dosya, davaya son anda katılan Avukat Sercan Aran'ın itirazı üzerine Yargıtay'a taşındı.

Bakalım; yargı, kendi namus davasını temizleyecek mi?

SOMA'DAN 15 GÜN ÖNCE

TBMM Genel Kurulu, 29 Nisan 2014 günü hayli hararetli bir oturum için açıldı. CHP Manisa Milletvekili Özgür Özel ve elli bir arkadaşı, yaklaşık altı ay önce Soma'daki maden kazalarına ilişkin araştırma komisyonu kurulmasını önermişti. ILO'nun bir gün öncesini "Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Günü" kabul etmesinden yola çıkan Özel, o gün önergenin mecliste görülmesini sağlamıştı.

Aslında Özel, bir yıldır şehrinde gitgide can yakıcı hale gelen maden kazalarına dikkat çekiyordu. 150 yıldır madencilikle geçinen Soma'daki kömür madenlerinin toplu mezara dönüşmesi an meselesiydi. Neden mi?

Kalın damarlara sahip olan Soma kömürleri tek seferde değil, "uzun ayak" adlı yöntemle elde ediliyor. Bu yöntemde, damarlar dilimlere bölünüyor ve damardan içeriye ayak açıldıkça tavandaki kömür kendiliğinden göçüyor. Göçükteki kömürün taşlardan ayıklanıp çekilmesi gerekiyor. Yüksek miktarda metan içeren kömür, çekilmediği takdirde oksijenle temas ettiği için kendiliğinden yanıyor. Kömür çekilemiyorsa göçük; beton ya da kül dökülerek, hava almayacak şekilde kapatılıyor. Bu özelliğinden ötürü Soma, göçük ve yangınların sıkça karşılaşıldığı bir havza olarak biliniyor.[15]

Soma'nın 800 milyon tonluk linyit rezervi, böylesi riskli bir üretimi gerektiriyor.

Merkezi Soma'da bulunan ve Soma'daki termik santra-

15 TBMM Soma Raporu, s. 234-241.

linin kömür ihtiyacını karşılamak için 1939'da kurulan TKİ'ye bağlı Ege Linyit İşletmeleri Müessesesi (ELİ), bazı yatakları rödovans yoluyla Uyar Madencilik Limited Şirketi, Soma Kömür İşletmeleri Anonim Şirketi, İmbat Madencilik Enerji Turizm Sanayi Ticaret Anonim Şirketi ve Demir Export-Fernas Ortaklığı'na açtı. Uyar Madencilik, Darkale'yi 17 Aralık 2013'te devraldı.[16]

İşçiler yanıyor, devlet izliyor

Darkale'de 2005'ten 2012'ye kadar iş müfettişleri tarafından yapılan on teftişte, 66 noksanlık saptandı. Beş kez para, üç kez uyarı cezası kesildi. MİGEM tarafından yapılan beş denetim sonucunda ise şirkete, 202.245.000 TL ceza kesildi.[17] Ocak yalnızca, Eylül-Ekim 2011'de bir ay durduruldu.

Oysa tümden kapatılmasını gerektirecek noksanlıklar tespit edilmişti. Göçertilen kömür, tümüyle çekilmediği için ve havalandırma yetersizliğinden ötürü oksijenle temas ettiğinden yangın çıkmaktaydı. Tahkimat yetersizliğinden göçük oluşmaktaydı. 2011'de 276, 2012'de 254, 2013'te 282 iş kazası yaşanmıştı. 4 Eylül 2012'deki yangında bir işçi ölmüş, ikisi yaralanmıştı. 4 Ekim ve 12 Kasım 2012'deki iki yangında 18'i yaralanmıştı. Toplamda altı işçi can vermişti.

Darkale'de havalandırma planı yoktu. Elektrik kablolaları izole değildi. Gaz izleme sistemi, iş güvenlik birimi, sağlık ünitesi, işyeri hekimi bulunmuyordu. İş elbisesi verilmiyordu. Gaz maskeleri ömürünü tamamlamıştı.[18]

ÇSGB, yangın sonrası yine para cezası kesti ve "can ve mal emniyeti açısından tehlikeli bir durumun olmaması nedeniyle faaliyetin durdurulmasına gerek olmadığı" sonucu-

16 *A.g.y.*, s. 221-222.

17 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35464c.pdf

18 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-21027sgc.pdf

na vardı.[19] Oysa para cezaları, kanunsuzları durduramazdı. Ki bu şirket, yeraltından TKİ'nin sahasına girip 106.078 ton kömür çalmıştı. Hırsızlığı karşısında bile 13.427.464 TL ceza yemişti.[20]

Yedi ay sonra bir ölüm daha

Nitekim 20 Ekim 2013'te, bu ocakta kırk dokuz yaşındaki Yunus Güçlü adlı işçi yanarak öldü. Güçlü'nün ölümünden sonra 13 noksan saptandı ve para cezası kesilip faaliyet durduruldu. Ocak, 4 Ocak 2014'te, ancak sözleşme süresi bittiği için kapatılabildi.[21] Kapandıktan sonra 800 işçinin tazminatlarını ödemedi.

Uyar Madencilik'in elinde, yine Soma'da Geventepe'de bir ocak daha vardı. Bu ocakta 2007'den Kasım 2013'e kadar 105 noksan saptandı.[22]

CHP'li Özgür Özel, işte böyle bir manzaradan ötürü araştırma önergesi sunmuş; önergesinde, teftişin yetersiz kaldığına ve para cezalarının ölümcül kazaları önlemediğine işaret etmişti:

> "Denetim yollarının iş güvenliğini sağlamak, işçi sağlığı ve haklarını korumak açısından aciz kaldığı rahatlıkla görülebilir. Bu nedenle, TBMM tarafından konuya el konularak, yapılacak bir araştırma bundan sonra maden ocaklarında olabilecek iş kazalarının önüne geçilmesi ve tüm partilerin ortak paydada konuya duyarlılık göstermesi açısından son derece önemlidir."[23]

---

19 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-12590sgc.pdf
20 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35464c.pdf
21 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35464c.pdf
22 http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35459sgc.pdf
23 TBMM Soma Araştırma Raporu, s. 79.

İşçiler AKP mitingine götürüldü

Nihayet Özel, elinde madencilere ait sarı baret olduğu halde, önergeyi savunmak için çıktığı TBMM kürsüsünde, Uyar'ın 3.000 işçisini AKP'nin 2011'deki Manisa Mitingi'ne götürdüğünü anlattı. Sonradan, yeni maden sahaları açılması için ihale düzenlenmesini talep eden şirketlerin bu yolla iktidara şirin gözükmeye çabaladığı anlaşılacaktı. Özel, Bakan Faruk Çelik'in bu katılımı "Bir vatandaş bir siyasi partiye gönül vermiş. İşçisine izin verip, ücretini verip onu mitinge götüremez mi?" şeklinde savunduğunu kaydedip devam etti:

> "Dünyanın hiçbir yerinde çalışma ve sosyal güvenlik bakanları kazalardan sonra 'Arkadaşlar öldüler ama cesetleri yanmamıştı, güzel öldüler,' demez. Dünyanın hiçbir yerinde başbakanlar 'Bu mesleğin fıtratında ölüm var,' demez. Başbakanlar böyle ölümler olunca istifa ederler ama bizimki pişkin pişkin fıtrat göndermesi yapmaktadır."[24]

Özel'den sonra kürsüye çıkan MHP'li Akçay, önergeyi destekleyeceklerini ifade etti. Uyar Madencilik'in arkasında AKP'li bir milletvekilinin olduğunu vurgulayan Akçay, AKP'yi denetimleri savsaklamakla itham etti:

> "Maalesef AKP iktidarının en zayıf olduğu, en yanlış iş yaptığı konuların başı, denetim konusudur. Denetim kavramını asla ağzına almak istememekte ve denetimden sürekli kaçmaktadır. Bu denetim etkin kılınmalı, yaptırımlar caydırıcı hale getirilmelidir ve maden ocaklarında taşeron sistemi kaldırılmalıdır. Maden işçilerinin aldıkları ücret yetersizdir. İş güvenliği taşeron patronların iki dudağı arasındadır."[25]

---

24 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=22131&P5=H&page1=47&page2=47&web_user_id=14978673

25 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=22131&P5=H&page1=51&page2=51&web_user_id=14978673

AKP'liler Soma'daki şirketleri savundu

Parti grubu adına söz alan AKP Manisa Milletvekili Muzaffer Yurttaş eleştirileri yanıtlarken, kamuya ait ELİ ile özele ait İmbat Madencilik ve Soma Kömür İşletmeleri'nde (Soma A.Ş.) 14.200 işçinin çalıştığını anlattı. Yurttaş, kaza sıklığının bir milyon iş saatinde 5.6 olduğunu kaydederek, "Soma'daki işletmelerin, madencilik sektörü açısından dünyada ve Türkiye'deki pek çok madene göre daha iyi konumda olduğu bu rakamlardan da ortaya çıkmaktadır. Soma'daki firmalar iş kazaları için önlem almalarına rağmen, işin doğası gereği, tehlikeli ve ağır işlerde zaman zaman istenmeyen kazalar olmaktadır," dedi.[26]

Özel'in Soma'daki maden kazalarının araştırılmasına dair önergesi; CHP, MHP ve HDP'lilerin desteğine rağmen AKP'lilerin oylarıyla reddedildi.

Ne zaman mı?

Soma Eynez'de 301 işçinin ölümünden 15 gün önce...

Türkiye tarihinde en çok işçinin can verdiği bu kaza, AKP'li Muzaffer Yurttaş'ın "Türkiye ve dünya madenciliği" bakımından örnek gösterdiği yerde, Soma A.Ş.'de meydana geldi.

ÜRETİM ZORLAMASI

ELİ, "verimsiz" diyerek 2001 yılında kapattığı Eynez'deki 4009 ruhsat numaralı kömür sahasını, 2006'da ihaleye açtı. İhaleyi, Park Teknik Madencilik Turizm Sanayi Ticaret Anonim Şirketi kazandı. Yapılan sözleşmeye göre, hazırlık döneminde 500 bin ton, birinci yılda bir milyon, ikinci yıldan itibaren yılda bir buçuk milyon ton olmak üzere, Mart 2017'ye

26 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=22131&P5=H&page1=49&page2=49&web_user_id=14978673

kadar toplam 15 milyon ton kömür üretimi garanti edildi.

Park Teknik, çalışmaya başaldıktan sonra sık sık yangınlarla karşılaştığı için ilk hazırlık döneminde 50 bin, birinci yıl 269 bin, ikinci yıl 232 bin ton kömür çıkarınca 2009'da havlu attı. Şirket, "yangınlardan dolayı üretim yapamadığı, tahmin edilmesi mümkün olmayan su birikintilerinin çalışmaya engel oluşturması ve faylar" nedeniyle "büyük mağduriyet" yaşadığı için çekildi. Park Holding, yazısında, "İleride telafisi mümkün olmayacak problemlerle karşılaşılacağı anlaşılan bu durumdan hem şirketlerinin hem de TKİ'nin olumsuz olarak etkilenmemesi" için çekildiklerini bildirdi.[27]

Gürkan Ailesi'ne ait Soma A.Ş., 15 milyon ton kömürlük taahhüdü üstlenerek, sahayı 20 Ekim 2009'da Park Holding'den devraldı.

İki buçuk katı kömür çıkardılar

Soma A.Ş., 740 olan işçi sayısını, Mart 2014 itibariyle 3.367'ye çıkardı. İşçilerin birçoğu, Manisa'nın Soma ve Kırkağaç, İzmir'in Kınık ve Balıkesir'in Savaştepe ilçelerindendi. Bir bölümü Kütahya, Zonguldak ve Elbistanlıydı.

Günde üç vardiya halinde çalışılan Eynez'de, o yıl sonunda madencilik tarihine geçecek bir "mucizeye" imza atıldı. Yılda bir buçuk milyon ton üretim garanti edilmişken; 2010'da 2.599.000 ton, 2011'de 2.619.000 ton kömür çıkarıldı. Üretim, 2012'de 3.816.000 2013'te 3.566.000 tona çıktı![28] Bu, taahhüt edilenin iki buçuk katıydı.

Mart 2017'ye kadar garanti edilen 15 milyon tonluk kömür rakamına, Mart 2014 itibariyle ulaşılmış; geriye yalnızca 73.645 ton kalmıştı. Bunun adı, üretim başarısı değil, üretim zorlamasıydı. "Gerekli hazırlıkları yapmadan ve alt-

27 TBMM Soma Raporu, s. 279.

28 *A.g.y.*, s. 286-287.

yapıyı oluşturmadan kısa dönemde büyük miktarda üretim arttırmak"tı.[29]

Üretim ve işçi arttı, havalandırma aynı kaldı

Ocakta, kazının yapıldığı ayakta tavandan göçmeleri durdurabilmek için "topuk" adı verilen sütunlar bırakılmaktaydı. Kömürden oluşan topukların oksijenle temas edip yanmaması için, betonla kapatılması gerekirken kuru kül basılıyordu.

Eski üretim alanlarında kömür yangınlarına, metan ve karbondioksit gazı sızmasına karşı önlemler alınmamıştı.

Soma A.Ş., 2011 yılında TKİ'ye sunduğu projede "S Panosu" adlı üretim bölgesinde kirli ve temiz havanın ayrı bir yoldan yerüstüne bağlanması ve hava ihtiyacına karşılık yeni vantilatör kurulması için izin istedi. TKİ'nin kabul ettiği proje sayesinde kirli ve temiz hava ayrı yollardan geçecek, acil durumlarda işçilerin en kısa sürede dışarıya çıkması sağlanacaktı. Ancak "rezerv zayiatına neden olmamak" için proje hayata geçirilmeden üretime başlandı.[30]

Havalandırma şeması, yangın riski bulunan bir ocağa uygun değildi. Bu nedenle kirli hava ocağa dönerek, temiz havaya karışmaktaydı. Bu amaçla ikinci fan alındığı halde çalıştırılmadı. Mevcut fan, gerektiğinde havayı ters yöne çevirecek nitelikte olması gerekirken, bu özelliğe sahip değildi.[31]

Sensörleri faciayı haber verdi ancak...

Grizulu ocak sınıfında yer aldığı için elektrikli ekipmanlarının anti grizulu veya alev sızdırmaz olması gerekir-

29 Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 5 Şubat 2016 tarihli bilirkişi raporu, s. 136.

30 *A.g.y.*, s. 137-141.

31 Akhisar Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2014/8340 soruşturma, 2015/403 esas ve 2015/35 iddianame numaralı ve 23 Şubat 2015 tarihli iddianamesi, s. 184-185.

di. Ancak tahkimat malzemeleri ahşaptandı. Borular, bazı bant motorları ve elektrik kabloları yangına karşı dayanıksızdı.[32]

Eynez'de 48 sabit gaz ölçüm cihazı vardı. Karbonmonoksit gazını ölçmek için kullanılan 19 sabit cihazdan dokuzu, 15 seyyar cihazdan üçü bozuktu. Karbonmonoksit miktarı, tehlikeli eşik niteliğindeki 50 ppm'ye ulaştığında ocak durdurulup işçilerin çıkarılması gerekirdi. Buna karşın, "S Panosu"ndaki (çalışma bölgesi) dört sensörde bir ay öncesinden itibaren karbondioksit miktarı, üç buçuk ila on iki buçuk saat arasında değişen sürelerde, en az 64, en çok 132 ppm gösterdiği halde umursayan çıkmamıştı.[33]

Aynı şekilde, oksijen değerinin yüzde 19'un altına düşmemesi gerekirken birden çok sensörde, yüzde 13'e kadar düşüş oldu.[34] Yeraltında kuru havada 30, nemlide 25 derece sıcaklık üzerinde çalışılmazdı. Faciadan bir gün önce, 12 Mayıs 2014'te, sıcaklık 45 dereceye tırmandı.[35]

Eldeki 2.953 gaz maskesinden 2.678'i raf ömrünü tamamlamıştı. Bu maskelerin kullanımı mümkün değilken, sözde bakım yapılarak süresi uzatılıyordu. Maskelerden bazıları bozuk, küflü ve paslı olduğu için çalışmıyordu. Bazı işçilerse maske kullanımını bilmiyordu.[36]

Ocakta, tehlike durumunda tüm çalışanları uyarabilecek bir alarm ve acil durum haberleşme sistemi yoktu. Elektrikler gidince haberleşme kesiliyordu.[37] Acil durumda ocağın nasıl boşaltılacağına ilişkin tatbikat yapılmamıştı.

---

32 *A.g.y.*, s. 187.

33 *A.g.y.*, s. 190-194.

34 *A.g.y.*, s. 197-198.

35 *A.g.y.*, s. 198.

36 Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 5 Şubat 2016 tarihli bilirkişi raporu, s. 149.

37 Soma İddianamesi, s. 210.

Ocakta işçileri disiplin altında tutmak için "dayıbaşılık" adı verilen gizli taşeron sistemi uygulanmaktaydı. Dayıbaşı aslında, yakın bir geçmişe kadar tütün toplamada çalışan işçilerin, madene taşıdıkları bir sıfattı. Köylüleri evlerinden toplayıp tarlaya götüren, çalışma sırasında nezaret eden ve iş bitimi yevmiyeleri dağıtan kişiye "dayıbaşı" denilmekteydi.

Hemşerilik ve komşuluk gibi yakınlıklar üzerinden belli sayıda işçiyi çevresine toplayan dayıbaşılar, işçilerle birlikte madende çalışmaktaydı. Her bir dayıbaşının, ekibine çıkarttırması gereken kömür kotası vardı. Kota geçilmek zorundaydı. Ne kadar geçilirse o kadar çok para kazanılacaktı.

İşçiler deneyimlerine göre 1.200-2.000 TL aralığında maaş alırken; dayıbaşları maaşlarının yanı sıra işçi başına 3-4 TL daha kazanıyordu.

Türk-İş'e bağlı Türkiye Maden İş Sendikası, Soma A.Ş.'de yetki sahibi olduğu halde, ne dayıbaşılara ne de bu çalışma sistemine itiraz ediyordu. Çünkü sendika, patronun güdümündeydi. Sendika böyleyken, denetimlerden sorumlu MİGEM ve ÇSGB ne yapmıştı?

MİGEM, 2009'dan itibaren beş denetim gerçekleştirdi. Sonuncusu, faciadan iki buçuk ay önce, 26 Şubat 2014'te yapıldı. Bütün teftişlerde olumlu görüş bildirildi. ÇSGB'ye bağlı iş müfettişleri ise faciadan iki ay önce, 13-18 Mart 2014'te teftişe gelmiş ve "iş sağlığı ve güvenliği yönünden noksan tespit edilmemiştir" şeklinde rapor yazıp gitmişti.[38]

13 Mayıs'a işte böyle gelinmişti.

38 TBMM Soma Raporu, s. 346-349.

İŞÇİLERİN TOPLU MEZARI

Soma A.Ş.'nin saat 8-16 arasındaki ikinci vardiyasını oluşturan 787 işçi, dev bir ordu halinde mesaiye başladı. "U3 Panosu"nda, nakil bandı tabanındaki kabarmaları ortadan kaldırmak için önceki gün girişilen çalışmaya, o vardiyada da devam edildi. Bant yüksekliğinin düşürülmesi için patlatma yapıldı. Saat 12.00'de birinci, 14.30'da da ikinci patlama oldu.

Saat 14.50'yi gösterirken, işçi Fehmi Dinç'in yanına tavandan taş düştü. Birkaç dakika sonra taşın düştüğü kısımdan gri-siyah arası renkte bir duman sızdı. Ardından dört numaralı nakil bandının bulunduğu yönden beyaz bir gaz yayıldı. Giderek koyu renge bürünen duman üç numaralı bandan dağıldı.[39]

Saat 14.52'de, tavandan düşen taşın ezip kopardığı elektrik hatlarında kısa devre oluştu. İlkin kömür tozları, sonra bant üstündeki kömür ve bant kayışı ile tahkimattaki ahşap kamalar tutuştu.[40]

Yangın çıkışına dair iki olasılık vardı. Birinci olasılığa göre, üç ve dört numaralı nakil bantlarındaki patlatmalar, kendiliğinden yanma nedeniyle gözeneklerin oluştuğu topuktan salınan gazların oksijenle temasına yol açtı. Yüksek karbondioksit salan alev, yangına döndü.[41] İkinci olasılığa göre, taş düşmesiyle oluşan akım, tavanda biriken metan gazını tutuşturdu.[42]

İhtimaller bir yana, kesin olan şu ki, U3'ten yayılan zehirli duman, bütün ocağı dolaşmaktaydı. En çok da havalandır-

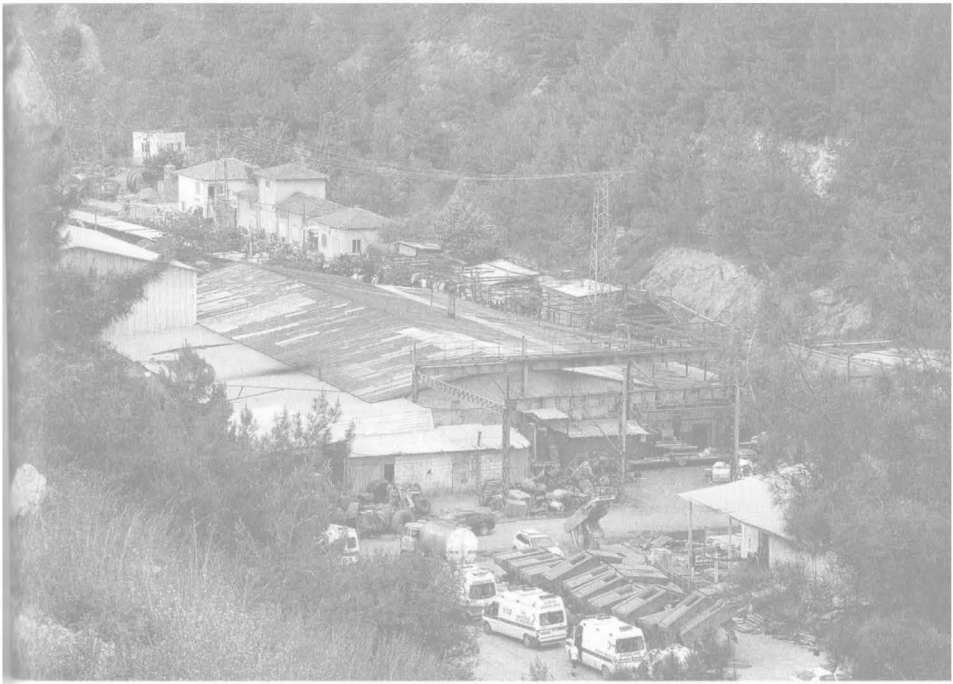
---

39 Sosyal Güvenlik Kurumu Soma Raporu, s. 120-121.

40 Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 5 Şubat 2016 tarihli bilirkişi raporu, s. 40.

41 Soma İddianamesi, s. 171.

42 Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 5 Şubat 2016 tarihli bilirkişi raporu, s. 40.

301 işçinin can verdiği Eynez Maden Ocağı (Fotoğraf: İdris Emen).

ma yolu açılıp vantilatör kurulmadan üretimin arttırıldığı S Panosu'nu kuşattı. Bu pano, "kara tumba" adı verilen, tek giriş ve çıkışın olduğu kömür ayaklarından oluşmaktaydı.

Bir aydır sıcak kömür çıkıyordu

Serkan Turan, S Panosu'nda dayıbaşı Soner'e bağlı çalışmaktaydı. Turan'a göre panoda her gün yangın çıkmaktaydı. Yaklaşık bir aydır sıcak kömür çıkarılıyordu. Tavandan baskı geldiği için giriş yüksekliği azalmıştı. İçeriye sürünerek giriliyordu. Havalandırma zayıf olduğu için ocağın kirli havası burada birikmekteydi. Turan'ın deyimiyle "Madende

nerede dinamit patlatılsa pis havası S Panosu'na girerdi." İşçilerde baş dönmesi ve tansiyon düşmesi oluyordu. On dakika dinlenip yeniden çalışıyorlardı.[43]

H Panosu'nda ise sürekli metan gazı birikiyordi. Baş dönmesine yok açtığı için bu pano iki üç kez kapatılıp soğutma işlemi yapıldı. Gaz ölçümü sonuçları yüksek çıktığı halde "Bir şey olmaz," denilerek, çalışmaya devam edildi. Turan'a göre metan yükselmesinden ötürü sistemin kendi kendini kapatmaması için sensörler bile iptal edildi. Sensörler alarm verdiğinde çavuşlar sistemi susturuyordu.

Turan, 8-16 vardiyasında iki çavuşu ve sekiz arkadaşıyla çalışırken saat 14.45'te Vardiya Amiri Koray Karadağ gelerek, "Kimse yerinden ayrılmasın!" dedi. Turan, mesai bittiği için Çavuş Muzaffer Eren'in engellemelerine rağmen çıkışa yürüdü. Bir buçuk kilometre kala arkasından duman yetişti. Maske takan Turan'ın boğazı yandı, başı döndü, gözleri kararadı.

Bu esnada içeriye ilerleyen, 16-24 vardiyasından dört işçiyle karşılaştı. "İçeride duman var, girmeyin," dedi. İşçiler Turan'ı dinlemedi.

Turan, kendisini kapıya atmayı başardığında, saat 15.15'ti. Çıkışa emniyet şeridi gerildi. İçeriye son anda giren dört işçi, kurtarma ekipleri tarafından çıkarıldı. İkisi ölmüş ve ikisi komaya girmişti. S Panosu'nda Turan'ın amiri, iki çavuşu ve sekiz arkadaşı dahil olmak üzere, 269 işçi can verdi.

Onlardan biri de Ahmet Erol'du.

Ahmet ile Ramazan

Ahmet ile Ramazan ocağın 700 metre mesafedeki iki ayrı ucunda çalışmaktaydı.

---

43 Serkan Turan'ın 26 Mayıs 2014'te Soma Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

Ahmet'in bulunduğu S Panosu sıcaklık yüzünden çalışılamaz hale gelmişti. Ahmet, bu nedenle bir ay önce altı gün işe gitmemişti.

Ramazan ve arkadaşları ise A Panosu'ndayken yayılan dumandan kaçarak, temiz havanın olduğu A0 Panosu'na sığındı. Burada farklı panolardan kaçan 142 işçi toplanmıştı. Beş saat geçmesine rağmen kurtarma ekipleri, kendilerine ulaşamadı. Ramazan'daki gaz maskesinin üzerinde, "2006" tarihi yazmaktaydı. Maske bir kez bile bakıma gitmemişti. Çoğu işçinin maskesi çalışmıyordu.

Bu esnada yönü değişen duman, A0'a doldu. İşçiler tek tek bayılıp yere yığıldı. Artık Kelime-i Şehadet sesleri duyuluyordu. Kurtarma ekipleri geldiğinde Ramazan'ı ölü sanarak, yana yana dizilen cesetlerin arasına koydu:

> "Bir süre sonra temiz havayla kendime geldim. Konuşacak halim yoktu. Aklıma, baretimdeki ışık geldi, lambamı yaktım. Gelip beni kaldırdılar, oksijen maskesi taktılar. Yürüyecek hale geldiğimde yürümeye başladım. 30-35 metre aralıklarla yerleştirilmiş oksijen tüpleri vardı. Oksijen tüpünün yanına gidiyordum ve bana temiz hava veriyorlardı. Saat 00.30 civarında çıktım."[44]

Yaşam odasını kapatmışlar

Ramazan hastaneye kaldırıldıktan bir gün sonra, ağabeyi Ahmet kurtarılamadığı için maden ocağına gidip girişte beklemeye başladı.

Herkes, işçilerin kurtulması umudunu canlı tutmak için "Yaşam odası var mı?" diye sormaktaydı. Sonradan ortaya çıktı ki, TKİ'nin kurduğu, facia anında kaçılabilecek ve bir

44 Ramazan Erol'un 28 Mayıs 2014'te Soma Cumhuriyet Başsavcılığı'nda alınan ifadesi.

ay kalınabilecek olan "yaşam odası" adlı sığınak, Soma A.Ş. döneminde, "zorunlu olmadığı" gerekçesiyle kapatılmıştı!

Sonuç mu?

787 işçiden, Ramazan'ın ağabeyi Ahmet dahil, 301'i can verdi, 162'si yaralandı.

Soma artık bir ilçenin değil, bir toplu mezarın adıydı.

MADENCİYE TEKME

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bir gün sonra Soma'ya gelerek ilçe belediyesini ziyaret etti. Belediyede açıklama yapan Erdoğan, Türkiye'de 1942'den 2010'a kadarki maden kazalarında 900 civarında işçinin öldüğünü anlattı. Buna karşın İngiltere'de 1862'de 204, 1866'da 361, 1894'te 290 maden işçisinin can verdiğini söyledi. Ayrıca Fransa'da 1906'da 1.099, ABD'de 1907'de 361, Japonya'da 1914'te 687 ve Çin'de 1942'de 1.549 işçinin kaybedildiğini aktardı. Rakamları sıraladıktan sonra Erdoğan, sözü "fıtrat"a getirdi:

> "Kömür ocaklarında bu olaylar hiç olmaz diye yorumlamayalım. Bunlar olağan şeylerdir. Literatürde iş kazası denilen bir olay vardır. Bunun yapısında, fıtratında bunlar var. Hiç kaza olmayacak diye bir şey yok."[45]

Tekmeci, danışman çıktı

Erdoğan belediye çıkışında vatandaşa seslenmek isteyince yuhalamalar duyuldu.

Konuşmasının bitiminde Erdoğan otomobiline bindi. Ancak araç, onlarca protestocu tarafından tekmelendi. Erdoğan, araçtan inerek, protestocularla konuşmak istedi. Koru-

45 http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-soma-belediyesinde-konustu-26418784

ma duvarına alınan Erdoğan, "Başbakan istifa!" sloganlarıyla karşılandı. Erdoğan markete sığınmak zorunda kaldı. İddiaya göre marketteki bir protestocuyu tartakladı.

Erdoğan'ın aracı geçerken, protestoda bulunan maden işçisi Erdal Kocabıyık ise ötede özel hareket polisleri tarafından yere yatırılmıştı. O esnada polislerin arkasından hızlıca gelen takım elbiseli bir kişi, Kocabıyık'a tekme attı. Bu kişi, Başbakanlık Müşaviri Yusuf Yerkel'di.

Yerkel, Erdoğan'la Ankara'ya dönüp Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nden yedi gün iş göremez raporu aldı. Rapora göre Yerkel'in tekme attığı sağ dizinde kızarıklık ve şişlik oluşmuştu.[46]

Kocabıyık'a gelince... Aylarca işsiz bırakıldı. Erdoğan'ın aracına zarar verdiği savıyla önce 631 TL para cezasına, sonra da "kamu malına zarar verme" suçundan on ay hapse çarptırıldı.[47]

TKİ, ÇSGB VE MİGEM SUÇA ORTAK

Soma'nın kamuoyunda yarattığı infial sonucunda Soma Kömür Yönetim Kurulu Başkanı Can Gürkan, Genel Müdür Ramazan Doğru, İşletme Müdürü Akın Çelik, İşletme Müdür Yardımcısı İsmail Adalı ve Teknik Nezaretçi Ertan Ersoy, Vardiya Amiri Memet Ali Günay Çelik, Yasin Kurnaz ve Hilmi Kazık, 19 Mayıs'ta tutuklanarak cezaevine kondu.

Toplam 45 sanığa Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. İddianamede bir ilke imza atıldı. Tutuklu sekiz sanığa "olası kastla öldürme" suçlaması yöneltildi. Üstelik bu suçu 301 kez işledikleri iddia edildi. 162 yaralı yönünden

46 http://www.radikal.com.tr/turkiye/musavir-tekme-attigi-ayagi-yuzunden-rapor-almis-1192799/

47 http://www.birgun.net/haber-detay/tekmelediler-issiz-biraktilar-simdi-de-hapis-cezasi-106229.html

İşçi cesetleri çıkarılırken (Fotoğraf: İdris Emen)...

161 kez ağırlaştırılmış yaralama suçu atfedildi. Tutuksuzlara taksirle birden çok kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olma suçu öngörüldü.

Kamu görevlileri korundu

İlk bilirkişi raporunda TKİ Yönetim Kurulu Başkanı ve İşletme Dairesi Başkanı ile MİGEM'in denetim görevlilerinin "asli kusurlu" oldukları belirtilmesine rağmen kovuşturmaya yer olmadığına karar verildi.

On iki iş müfettişine de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik soruşturma izni vermediği için dava açılama-

dı. Müfettişlerin arkadaşları tarafından hazırlanan ön inceleme raporunda, teftiş ve denetimin iş kazalarını ortadan kaldırmayacağı savunularak, "Aksi takdirde her iş kazasında ilgili müfettişi, her adli olayda emniyet mensuplarını, her trafik kazasında trafik polislerini suçlamak gibi bir sonucu doğuracağı" iddia edildi.[48]

Mahkeme; yedi kamu üniversitesinin maden, jeoloji ve hukuk kürsüsünden sekiz profesör ve bir doçent ile elektrik mühendisini bilirkişi olarak görevlendirdi. İkinci bilirkişi heyetinin hazırladığı raporda Soma A.Ş.'nin yanı sıra TKİ, ÇSGB ve MİGEM de ağır bir dille suçlandı.

İşte, o rapor:

> **DENETİMLER YÜZEYSEL**: Böyle bir olayı önleyebilecek, denetimde yetkili ve görevli kurumların, mevzuata ve madencilik tekniklerine aykırılıklara göz yumarak ve hatta onay vererek, katkı koydukları açıktır. İş müfettişleri tarafından 2012 ve 2013'te ikişer kez teftiş yapılmış; son olarak 13-14, 17-18 Mart 2014'te yapılan programlı teftişte iş sağlığı ve güvenliği yönünden "noksan bir husus belirlenemediği" ifade edilmiştir. Oysa geçerli mevzuata göre çok sayıda aykırılık bulunmaktadır. Denetlemelerin yüzeysel olduğu, gereken şekilde yapılmadığı kanaati oluşmuştur.[49]
>
> **MİGEM ONAY VERDİ**: Aynı altyapı ile programlanan üretim miktarından iki-iki buçuk kat fazla üretim yapılmaktadır. Buna rağmen ana vantilatör kapasitesinde değişiklik olmamıştır. Üretim alanı genişler, işyerlerinin sayısı artarken havalandırmayı rahatlatmak üzere ikinci yol hayata geçirilmeden üretim sürmüştür. Grizulu ocakta, temiz

48 http://www.radikal.com.tr/turkiye/soma-mufettisleri-eksiksizmis-sorusturma-izni-yok-1215657/

49 Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi'ne sunulan 5 Şubat 2016 tarihli bilirkişi raporu, s. 150-151.

havanın alındığı galeri ile kirli havanın verildiği galerinin aynı olması gibi riskli bir yöntem uygulanmaktadır. Dolayısıyla 2010'dan itibaren ocağın işletme projesine onay veren, incelemek ve denetlemekle yükümlü MİGEM görevinin gereklerini yerine getirmemiştir.[50]

TKİ, HATAYA ORTAK: Üretim sırasında karşılaşılan güçlükleri (kızışmalar, metan gazı geliri) bilmektedir. Buna karşın 2013 yılında hedeflenmiş yıllık üretimin 3.566.457 ton olarak gerçekleşmesine karşın altyapının artışa uygun olup olmadığını araştırmamıştır. Havalandırma amaçlı ikinci yol planlandığı halde TKİ uyarı ve yaptırımda bulunmamış, riskli havalandırmaya seyirci kalınmıştır. Birçok teknik yetersizliğin giderilmesi için talepte bulunmamış, yaptırım uygulanmamıştır. Kurumun inisiyatif almayarak ve görevini yapmayarak, sözleşmenin başından itibaren ocağı, olayın olduğu güne getiren hatalara ortak olduğu kanaati oluşmuştur.[51]

İki yıl sonra bir dava daha

Raporda; TKİ, ÇSGB ve MİGEM yetkililerinin yargılanması gerektiği anlatıldı.

Bilirkişilerin, sorumlu olarak gösterdiği bir diğer kişi, Soma A.Ş.'nin gerçek sahibi Alp Gürkan'dı. Oğlu Can tutuklanırken, facianın öncesinde yönetim kurulu üyeliğinden ayrılmış olması gerekçesiyle Alp Gürkan için kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmişti. Oysa ki Gürkan, "Görevimden çekilmem patron olmadığım anlamına gelmez," demişti.

İkinci bilirkişi raporunda, Gürkan'ın da kusurlular arasında olduğu vurgulanınca avukatlar, Akhisar Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurdu. Savcılık Gürkan ve şirketin iki yöne-

50 *A.g.y.*, s. 151-152.

51 *A.g.y.*, s. 152.

ticisi hakkındaki kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı kaldırdı. Bu, üç sanığa daha dava açılması demek...

Öte yandan, Soma'da ölen işçi Erkan Doğdu'nun kardeşlerince açılan tazminat davasında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı mahkûm edildi. Kararda, bakanlığın faciada sorumlu olduğu vurgulanarak, "Kazanın birçok ihmal sonucu meydana geldiği, diğer faaliyet alanlarında gösterilen özenin çok daha üstünde bir özen ve titizlik gösterilmesi gerekirken birçok şeyin göz ardı edildiği, yeraltında çalışan maden işçilerinin olağanüstü durumlarda hayatta kalmalarını sağlamak adına hiçbir önlemin alınmadığı" vurgulandı.[52]

Soma Davası halen devam ediyor.

SOMA'DAN SONRA...

CHP'li Özgür Özel'in faciadan 13 gün önce dile getirdiği araştırma komisyonu, Aralık 2014'te kuruldu. Her partiden temsilcinin katıldığı bu komisyonun tespitleri ışığında TBMM'de üç ayrı yasal değişiklik gerçekleşti. İlkin "6552 sayılı İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun" kabul edildi.

Kanunla yeraltı işçileri için kıdem şartı kalktı. İşverenler, işçilerin ücretlerinin ödenip ödenmediğini kontrol etmekle ve ödenmediği takdirde hesabına yatırmakla yükümlü kılındı. Yeraltındaki işçilere, istisnai haller dışında fazla mesai yasaklandı. Mesai günde altı, haftada 36 saatle sınırlandırıldı. Alt işverenlerin değişip değişmediğine bakılmaksızın taşeron işçilerin kıdem tazminatında o kuruluşta geçirdiği toplam sürenin baz alınması kararlaştırıldı. Linyit ve

52 http://www.dha.com.tr/somada-olen-madencinin-kardeslerine-300-bin-lira-tazminat_1335670.html

taşkömürü ocaklarında çalışan işçilere asgari ücretin iki katının ödenmesine karar verildi. Emeklilik yaşı elli beşten elliye indirildi.

Ardından 2015'te "6645 sayılı İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmümde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edildi. Bu kanunla işyeri hekimleri ve iş güvenlik uzmanlarının yetkileri arttırıldı ve yetkilerini kullanmaları durumunda sözleşmelerine son verilemeyeceği hükme bağlandı. İş güvenlik uzmanlarının "üretim zorlaması yapılması ve bu durumun hayati tehlike doğuracak çalışma biçimi doğurması" halinde "iş durdurma" yetkisi kazandı. Ölümlü kaza meydana gelen madenlerde kusurlu olduğu mahkeme kararıyla saptanan işverenin iki yıl süreyle kamu ihalelerine katılmasının yasaklanması mümkün kılındı. İdari para cezaları arttırılırken; sığınma odası zorunlu oldu.

Türkiye'nin 17 yıldır çekince koyduğu ILO'nun 176 sayılı "Maden İşletmelerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi" Soma'dan sonra kabul edildi.

Aile boyu sorumsuzluk

Soma'dan ders alındığı sanılırken, beş ay sonra, 28 Ekim 2014'te, Ermenek'ten kara haber geldi. Has Şekerler Ocağı'nı su basmış, 18 işçi mahsur kalmıştı.

Ermenek'teki kömür ocağı; Soma'da altı işçinin öldüğü, kamuya ait kömürleri yeraltında çalan, devleti ve işçileri dolandıran Uyar Madencilik ile yakın akrabaydı! Uyar Madencilik'in sahibi Azim Uyar, Ermenek'teki Has Şekerler'in sahibi Saffet Uyar'ın amcasının oğluydu. Saffet'in kardeşi Şükrü Uyar, Soma'daki Azim'in de eski ortağıydı.

Has Şekerler ocağı ağzında bekleyiş sürmekte, işçi aileleri; eşleri ve evlatlarının kurtarılması için dua etmekteydi. Kazancı kasabasından yetmiş beş yaşındaki Ayşe ve Recep Gökçe çifti de bu ailelerden biriydi. Oğulları Tezcan su altındaydı.

Ayşe Gökçe mikrofon uzatan Anadolu Ajansı muhabirine, gözyaşları içerisinde "Oğlum yüzme bilmezdi ya, suyun içinde ne yaptı?" diye sordu.

Muhabir ne diyeceğini bilemedi. Ayşe Gökçe, "Uyumam kuzum bu gece. Gene nasıl sabah olacak, bakalım," diye devam etti.

Derken, yanında iki büklüm duran eşi Recep Gökçe söze girdi:

– Gitti mi benim oğlan şimdi?

– Yok daha... şey... belli değil hiçbir şey. Şu an çalışmalar devam ediyor.

– Saklama!

Muhabir gerçekten saklamıyordu. Güneyyurt kasabasındaki Has Şekerler Maden Ocağı'nda, 28 Ekim 2014'te meydana gelen su baskının üzerinden iki gün geçmişti. Değil işçilere ulaşmak, ocaktaki su bile boşaltılmamıştı. Su boşaltıldığında, işçi cesetleriyle birlikte, yarım asırlık ayrımcılık gün yüzüne çıkacaktı. Ermenek'te babalar ve oğullar ikiye ayrılıyordu: Biri Recep ile Tezcan, diğeri Hasan ile Saffet...

Babadan oğula...

Has Şekerler Maden Ocağı'nın bulunduğu linyit havzası 1965'te Hasan Hüseyin Özbey, Hasan Uyar ve Mehmet Zeybek'in de aralarında olduğu dokuz ailenin kurduğu Ermenek Cenne Linyit Kömür İşletmeleri Limited Şirketi'nce keş-

fedildi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 1967'de şirkete on yıllık işletme ruhsatı verdi. Ermenek Cenne'de hisse sahibi olan dokuz aile, 1979'da CHP iktidarının kamulaştırma kararıyla madenleri kaybetti. Ancak 12 Eylül'den sonra madenler ailelere iade edildi. Dört yıllık dönem hariç madenler kırk yıl dokuz ailenin elinde kaldı. Hem Ermenek Cenne hissedarı olarak kira geliri kazandılar hem de kurdukları şirketler üzerinden rödovans sözleşmesi imzalayarak madencilik yaptılar. Babalar ölünce yerini oğullar aldı.

Baba Hasan Uyar'ın yerine geçen Saffet, 1993'te Şekerler Madencilik'le kömür çıkardı. Patronluktan aldığı güçle bir yıl sonraki yerel seçimlerde ANAP'tan Güneyyurt Belediye Başkanı oldu ve bu görevi iki dönem sürdürdü.

Saffet Uyar'dan bir yıl sonra, 1994'te, Mehmet Zeybek'in oğlu Şerafettin bitişik alanda Numune Madencilik'i açtı. Komşu iki kömür ocağı, üç yıl yan yana çalıştı. Zeybek, 1997'de Numune'yi zarar ettiği için kapattı.

Saffet Uyar ise üç yıl daha devam ettikten sonra Şekerler'i 2000'de sonlandırdı. Bu arada 2004 ve 2009 yıllarındaki iki yerel seçimde Güneyyurt'ta AKP'den belediye başkan adayı olduysa da kazanamadı.

2009'da Ermenek Cenne'nin başkanlığını Hasan Hüsnü Özbey'in oğlu Abdullah üstlendi. Özbey, Özkar Madencilik'in de ortağıydı. Turab ve Özmerkez adlı iki şirket de Özbey'in kuzenlerine aitti. Aynı yıl Uyar, Has Şekerler'i kurdu.

İki kez su baskını oldu

Has Şekerler faaliyete geçtiği andan itibaren ocakta nereye kazma vurulduysa su fışkırdı. İşçi Durmuş Çoksöyler'e göre 2010 yılı başında kömür çıkarılırken, eski Numune Madencilik'ten kalan başyukarıya denk gelindi. Başyukarı, kömür damarında yukarı doğru açılan meyilli yol demekti. Burada

yoğun su birikmişti. Öyle ki su dört günde boşaltılabildi. Sular çekildiğinde, Has Şekerler'in ayağının Numune'nin üretim alanıyla çakıştığı görüldü. Seviye altında kalan su, patlama riskine rağmen olduğu gibi bırakılarak, kömür çıkarılmaya devam edildi.[53] Umursamazlıktan ötürü 2011'de ikinci baskın yaşandı. Vaktiyle çekilmeyen su taşmış ve ocağa doluşmuştu. Haftalarca su tahliyesiyle uğraşıldı.

Has Şekerler'in Numune ile aynı alanda olduğunu Özbey ve Uyar bilmekteydi. Ermenek Cenne'de dört ocağın teknik nezaretçisi, yani madenlerin teknik bakımdan ve güvenlik yönünden yasaya uygun işletilip işletilmediğine nezaret eden kişi, Maden Mühendisi Ali Kurt'tu. 1997 yılında Numune'nin kapatılmasına karar veren heyetteki üç uzmandan biri olan Kurt, bu durumdan haberdardı. Has Şekerler'in daimi nezaretçisi, Maden Mühendisi Yavuz Özsoy'du. Görevi, üretimi planlayıp yürütülmesini sağlamak, can ve mal emniyeti açısından risk gördüğü takdirde gerekirse üretimi durdurmaktı. Gariptir; Özsoy da çakışmanın farkındaydı.

Saffet Uyar'ın kuzeni ve komşu Özkar Madencilik'in ortağı olan Cevdet Uyar, "Numune Ocağı'nın eski imalatına dikkat et," dediğinde Özsoy, "Endişelenecek durum yok. Numune'nin imalatına daha 60-70 metre var," demişti.[54]

Ayrıca Karaman Valiliği de ikaz etmişti. Valilikçe görevlendirilen heyet, Aralık 2009'da ocakları denetledikten sonra Has Şekerler için düzenlediği raporda, "Gaz kaçağı, göçük veya su baskını ihtimali olan ocaklarda, işçilerin korunması ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturulması" uyarısında bulunmuştu. Uyarı Özsoy'a tebliğ edilmişti.[55] Özsoy, 4 Şubat

53 Ermenek Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2015/16 dosya, 2016/37 karar ve 2015/90 esas numaralı ve 20 Temmuz 2016 tarihli gerekçeli kararı, s. 77-78.

54 *A.g.y.*, s. 87.

55 *A.g.y.*, s. 111.

2010'da nezaretçi defterine, "ilerleme yapılırken su patlamalarına dikkat edileceğini" yazmıştı.[56]

Harita bilgisayardan çıktı

Aslında çakışmalı imalat haritası hazırlansa felaket yaşanmayacaktı. Ocaklar her yıl üretim yaptıkları alanı gösteren imalat haritası hazırlayıp bir örneğini MİGEM'e sunmaktaydı. Has Şekerler'in güncel haritasıyla Numune'nin geçmiş üretim alanlarını gösteren 1997 yılına ait son haritası üst üste konarak, "çakıştırmalı bir harita" oluşturulmalıydı.

Numune'nin haritası kaybolmuşsa bile bu, MİGEM'den ücretsiz alınabilirdi. Gelgelelim ne Özbey ne de Uyar MİGEM'den haritaları temin edip çalışmalı imalat haritası hazırlattı. Fakat elde hiç harita yok değildi.

Örneğin, sondaj sırasında Numune'nin eski nefesliğine denk gelinince Cenne'de maden teknikeri Servet Alemdar, haritasına bu girişi "NUBACA" şeklinde işlemişti. Haritanın yanına iri harflerle "Numune Ocak" diye yazmıştı. Haritanın örneğini Has Şekerler'in ikinci daimi nezaretçisi olan, imalat haritalarını oluşturmakla sorumlu Cemile Karaca'ya vermişti.[57] İlk ifadesinde, Numune'nin varlığından, eski üretim alanlarından haberdar olmadığını savunan Karaca, haritanın bilgisayarında çıkması üzerine, "Yüksek lisans derslerime yardımcı olması için almıştım. Açıp bakmadım," dedi![58]

Müfettişler dört ay önce uyardı

Felaketi önlemenin ikinci yolu, 25 metrelik sondaj makinesi kullanmaktı. Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yö-

56 *A.g.y.*, 105.
57 *A.g.y.*, s. 92.
58 *A.g.y.*, s. 32-33.

netmeliği'ne göre ocakta kömür çıkarılacak alanda faaliyete başlamadan önce yatağı tanımak için kayaçlar 25 metre uzunluğundaki sondaj makinesiyle delinmek zorundaydı. Kontrol amaçlı bu işlemle, tehlikeli gazlar ve su miktarı belirlenirdi. Has Şekerler'de üç metrelik matkap kullanılmaktaydı.

Oysaki Has Şekerler'in İş Güvenlik Uzmanı Cemal Değirmencioğlu tarafından 2013'te hazırlanan "İş Sağlığı ve Güvenliği İç Yönergesi"nde "Yeraltı suyunun tehlikeye neden olacağı ocaklarda, zararlı gazların bulunma ihtimali olan su birikintilerinde, eski çalışma yerleri ve buralardaki sularda uzunlukları 25 metreden aşağı olmamak üzere sondajı yapılır" denilmekteydi. Yönergede Has Şekerler'in kaşesi vardı. Bir tek 25 metrelik sondaj makinesi yoktu.[59]

ÇSGB İş Teftiş Kurulu'ndan Başmüfettiş Erdoğan Şeker ve İş Müfettişi Rıdvan Mevsim, 25 Haziran 2014'teki teftiş sonrasında, "Bacalardaki ilerleme ve hazırlık çalışmalarında kontrol sondajları yapılmamaktadır," dedi. Aylar sonraki faciayı haber veren ve sekiz eksiklik saptayan müfettişler, işyerini mühürlemektense Has Şekerler'e 8.960 TL para cezası kesmekle yetindi.[60]

Müfettişler dikkatli incelemiş olsalardı, kömür çıkarılan ayakların "barajlama" denilen yöntemle, ahşapla kapatıldığını göreceklerdi. Has Şekerler, iş müfettişlerini aldatmak için işçilere kendi tabutlarının tahtalarını çaktırmaktaydı:

> "Vardiyama denk gelen üç ayrı teftişte müfettişler ocağa girmeden önce, ocağın asıl kısmının girişini barajlayarak tahtalarla kapatıyorduk. Müfettişler bu noktaların arka kısmındaki asıl çalışılan ocak kısmına girmiyordu. Denetimden sonra arkadaşlar barajlamayı açarak işlerine devam etmişler."[61]

59 *A.g.y.*, s. 107.
60 *A.g.y.*, s. 111.
61 *A.g.y.*, s. 73.

Bu yetmezmiş gibi, müfettişlerin kapatılmasını istediği yola, çamurdan bir duvar ördürüp ortasına su tahliye vanası takıldı. Karaca müffetişlere vermek üzere fotoğrafını çektikten sonra duvarı yıktırdı.

MİGEM'i faturayla kandırdılar

Teftişten beş gün sonra, 1 Temmuz'da, MİGEM heyeti Cenne'de inceleme yaptı. Dört ocağı "sondaj makinesi tedariki ve sondajlı ilerleme yapılması" için uyardı. 21 Temmuz'da "eksiklikler tamamlanıncaya dek üretimin durdurulmasını" istedi. Valilik bu yazıyı, Jandarma ve Ermenek Cenne'ye yolladı.[62]

Yazı ulaşmadan beş gün önce, 21 Ağustos 2014'te, MİGEM heyeti bir kez daha Ermenek'e çağrıldı. Heyeti, Cenne'nin Ermenek Şube Müdürü Mehmet Zeybek karşıladı. Zeybek, "19.323 dolar" ibareli evrak göstererek, sondaj makinesi siparişi verildiğini söyledi. MİGEM de "25 metreden aşağı olmayan sondajın yapılması" kaydıyla izin verdi.[63]

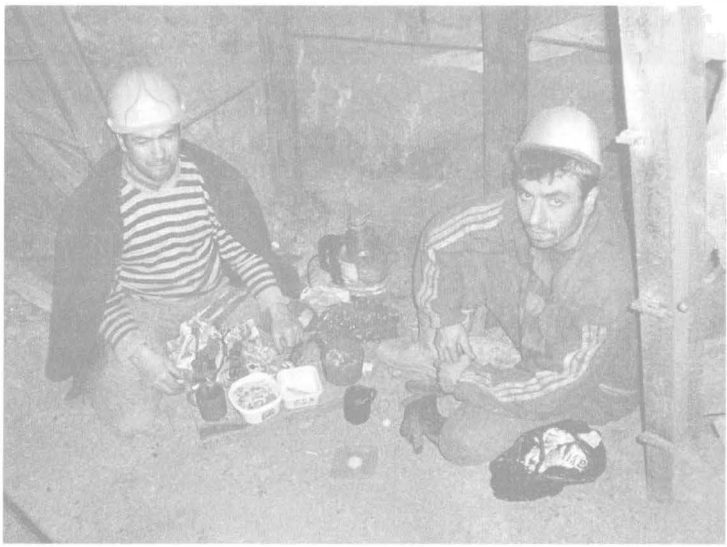
MİGEM sondaj makinesini görmediği halde yalnızca sipariş faturasına bakarak izin vermişti. Üstelik Zeybek'in elindeki fatura değil, fiyat sorma amaçlı bir evraktı. O makine hiçbir zaman alınmayacaktı.

Daha vahimi şuydu: MİGEM, 21 Temmuz'da dört maden ocağının kapatılmasını istemişti. Yazının Cenne'ye ulaşması 36 günü bulmuştu. Öyle ki MİGEM'in kendisi bile, yazıdan önce Cenne'ye varmıştı. Varmış ve sanki maden kapatılmış gibi, izin vermişlerdi! Aslında hiç kapatılmamışlardı.

Saffet Uyar, iş müfettişlerinin yazdığı rapora kadar 25 metrelik sondaj makinesi zorunluluğundan haberdar olmadığını iddia etti. Kırk yıllık bir madencinin mevzuatı bilme-

62 *A.g.e.*, s. 112.

63 *A.g.e.*, s. 113.

İş müfettişi Şeref Özcan'ın objektifinden bir kömür ocağında yemek molası.

mesi mümkün değildi. "Fiyat çalışması yaptım. 20.000 dolar olduğunu öğrendim. Ekonomik sıkıntılardan alamadım," dedi. Ayrıca Özbey'in, "Sondaj makinesini biz alıp size kullandıralım," dediğini ileri sürdü.[64]

Özbey de Uyar'ı sondaj makinesini alması için çok kez uyardığını söyledi. Ancak Özbey'in açıklamakta zorlandığı bir husus vardı: O ki makineyi almak Uyar'a kalmıştı; neden Cenne'de ikinci adam pozisyonundaki Zeybek faturayla MİGEM'i karşılamıştı? Kaldı ki Zeybek de ifadesinde, Özbey'in, "Alınacaksa bütün sahaya bir tane alınsın, bütün rödovansçılar kullansın," dediğini anlatmıştı. Ancak tek makinenin ocaklarda kullanımı problem oluşturacağından her rödovansçının kendi makinesini almasına karar verilmişti.[65]

Ermenek, kaderinin gelip çatacağı anı beklemekteydi. İşçi

64 *A.g.e.*, s. 40.

65 *A.g.y.*, s. 40.

Abdullah Deveci'ye göre, geçmişte iki taşkının olduğu mevkide iki aydır nemle karşılaşıyorlardı. Şefleri Recep Çiloğlu, "Matkapla sondaj yap. Buranın arkasındaki eski ocakta büyük su kütlesi var. Aman dikkatli ol," dedi.

Deveci, "Üç metre kalasıya su kömürü patlatmaz, değil mi?" diye sordu. Çiloğlu, "On metreden bile kömürü patlatır. Matkabın ucundaki nemden su olup olmadığını anlarsın. Ona göre tedbirli ol," diye karşılık verdi.[66]

Deveci, kaymadan ötürü sondaj yapamamıştı. Yapsa da akıbet değişmeyecekti.

Has Şekerler ile Numune arasındaki mesafe, dokuz metreye düşmüştü.

Su patladı patlayacaktı.

17 BİN TON SU VE ÇAMURDA BOĞULDULAR

Ermenek Cenne'deki ocaklar, Soma'da 301 işçinin hayatını kaybetmesi sonrası, Eylül 2014'te, maden şirketlerine yükümlülükler ve masraf getiren torba yasa nedeniyle iki ay kapalı kaldı. Bu süreçte aylıklar ödenmedi. Ekimde Has Şekerler, kepengini açıp işçilerini yeniden çağırdı.

Bu kez, torba yasa gerekçesiyle yemek servisleri kaldırılmıştı. İşçiler azıklarını yanlarında getireceklerdi. Mesai altı saate indiği için, molada dışarıya çıkılmayacak, yemekler ocakta yenilecekti. Açıkça mesaiden çalınıyordu.

Diğer taraftan, bacadaki nemli kömür kayması durdurulamamıştı. 26 Ekim günü Çiloğlu, "Ne olursa olsun devam edeceğiz," dedi. Bir gün sonra işçi Abdullah Deveci, kayan nemli kömürleri temizledi. Ne kadar uğraştıysa da baca bağ tutmadı. Kayma, 28 Ekim'de 24-08 vardiyasında da sürdü.

Deveci ve ekibi, 8.00'de mesaileri bitince madenden ayrıldı. Saat 8-16 vardiyasının 27 işçisi ocağa girdi. Saat 12.00'de

66 *A.g.y.*, s. 71.

mola verilince işçiler, azıklarını açmaya koyuldu. Saat 12.15'te, Mustafa Elibol şiddetli bir rüzgârla sarsıldı:

> "Önce çok şiddetli bir rüzgâr ve pis bir koku geldi. Rüzgâr o kadar şiddetliydi ki yemek kaplarımızı fırlattı attı. Rüzgârın geldiği tarafa koştuk. Arkadaşlara bakmak istedik. Gaz ölçüm cihazı aların verdi. Göstergesi son sınırına yükselmişti. 'Arkadaşlar zehirli gaz var, kaçın!' dedim. O esnada şiddetli suyun bizim tarafa geldiğini gördüm. Su kütlesi önümüzdeki dolu vagonu önüne katarak havaya fırlattı. Son hamleyle geriye doğru dönerek, nefeslik çıkışına doğru kaçmaya başladım. Kırk metre yukarıya çıkıncaya kadar su kütlesi peşimizden geldi. Sonra yavaşladı ve durdu. Suyun durduğunu görünce, acaba fırlattığı işçi var mıdır, yardımcı olayım düşüncesiyle döndüm. Beş metre yaklaştım. Yukarıdan büyük bir kaya düşer gibi şiddetli bir gürültü duydum. Suyun yeniden yükseldiğini görünce panikle dönerek koşmaya başladım."[67]

Arkadaşları can çekişirken evrakta tahrifat yaptılar

Elibol çıkışa doğru koşarken gazdan etkilenmişti. Çünkü elindeki seyyar ölçüm cihazına göre, karbonmonoksit miktarı 380 pp'ye tırmanmıştı. Taşan suyla karbonmonoksit saçıldığı için Elibol yürüyemez hale gelmişti. Çıkışa 245 metre kala gaz maskeleriyle yardıma koşan işçiler imdatlarına yetişti. Gaz maskesi takılan Elibol kollarından sürüklenerek dışarıya çıkarıldı.

Elibol kapıda, "Ambulans çağırın!" diye bağırdı. Puantör Mustafa Ayan, "Sakın kimseye haber vermeyin. Önce Uyar'ı arayacağım, sonra bakarız," diyerek, patronu koruma telaşına düştü!

Son anda kurtarılan Nazi Özsoy da 18 arkadaşını çıkar-

67 *A.g.y.*, s. 64-65.

mak yerine idare binasına gitmiş ve barutçu defterini, başkaları adına sahte imza atarak, geriye dönük tamamlamıştı! Özsoy, "Defterin kazadan sonra isteneceğini tahmin ettiğimden son güne kadar dolu gözüksün, başımız ağrımasın diye doldurdum," diyecekti.[68]

Aynı anda Teknik Nezaretçi Ali Kurt kendisini sorumluluktan kurtarabilmek için Teknik Nezaretçi Defteri'nde tahrifatla meşguldü. Kurt, defterin 20 Ağustos 2014 tarihli sayfasına "Teftişte istenilen sondaj makinesinin temini ve kullanımı tebliğ edildi" cümlesini ekledi. 2 Eylül tarihli sayfaya da "Ocak içi ilerlemeler sondajla yapılmalıdır" ifadesini yazdı. Farklı mürekkeple yazdığı ve sona eklemeler yaptığı için tahrifat çıplak gözle görülebilmekteydi.[69]

Kurt'un tek suçu bu değildi: Numune'yi kapatanlar arasında olduğu halde aynı alanda Has Şekerler'in faaliyet göstermesine ses çıkarmamıştı. MİGEM'in sondaj makinesi alınması uyarısı kendisine tebliğ edilmesine rağmen harekete geçmemişti. 15 günde bir ocağı denetimle yükümlüyse de aylardır yeraltına inmemişti. Çünkü başka madenlerde iş güvenlik uzmanı olarak çalışmaktaydı.

Uyar yalan söylüyor

Facianın üzerinden iki saat geçmişti ki, o tarihte muhabir olarak görev yaptığım www.radikal.com.tr adına Saffet Uyar'ı telefonla arayarak bir söyleşi gerçekleştirdim. Uyar sıcağı sıcağına verdiği demeçte şöyle konuşmaktaydı:

• *Acaba madendeki son durum nedir?*

– Şu anda içeride 18 işçinin olduğunu söylediler. Şu an elektrikli motorlarla suyu tahliye etmeye çalışıyorlar.

68 *A.g.y.*, s. 145.

69 *A.g.y.*, s. 40.

• *Çok mu su birikmiş?*

– Bayağı bir var ki üç motor koymuşlar, suyu çekiyorlar. Diğer ocaklardan motor getirip tekrar vuruyorlar.

• *Su nasıl ocağa doluşmuş, biriken sular mı bunlar?*

– Kaynak suyu mu, yoksa biriken sular mı, kış suları mı, ben de bilemiyorum.

• *İşçilerin durumu nasıl?*

– Şu anda haber alamıyoruz.

• *Yerin kaç metre altındalar?*

– 350 metre civarında...

• *Olay ne zaman ve nasıl meydana gelmiş?*

– Saat 12.15'te, öğleyin. Yemek yiyorlarmış içeride. Yemek yedikleri anda patlamış su. Birden doluşunca... Çok hızlı gelmiş su.

• *Onlar suyun altında mı kaldı?*

– Büyük bir ihtimal suyun altında kaldılar, evet.

• *Umut var mı?*

– Daha umudu kesmedik. İçeride kaçacak yerler var, suyun gücüne dayanıp da kaçabildilerse, oralarda hayat devam edebilir. Ama sudan kaçamadılarsa, orada, herhalde... başka bir şey yok.

• *Daha önce ocakta böyle bir su patlaması oldu mu?*

– Hayır, ilk defa böyle bir şey başımıza geldi. Buraya 2009'da başlamıştık. Şu ana kadar bizde ölümlü kaza olmamıştı, hiç olmamıştı. Beklenilen bir şey değildi.

• *Daha önce ihtar olmuş muydu, "Burada kaynak suyu var, patlayabilir," diye...*

– Yok, hayır, bildiğim kadarıyla bize böyle bir şey gelmedi. Böyle bir şeyle de karşılaşmadık. Sabahleyin görüştüm, hiç su yoktu. Birdenbire nasıl patladı, onu bilmiyoruz.

• *Kurtarılan işçilerle görüşme şansınız oldu mu?*

– İşçilerle görüşemedim, mühendisle görüştüm. O da oradaymış, kaçmış. "Ekmek yiyorduk," dedi, "işçiler yemek diyordu, o an çok büyük bir ses geldi, su geldi. 7-8 tanemiz bir tarafa kaçtık, onlar nereye kaçtı, bilmiyorum," dedi.

• *Madende toplam kaç işçiniz vardı?*

– Toplam 130 civarında çalışanımız vardı. Üç vardiya halinde çalışıyorduk.

• *Madenin zemin katı burası mıydı?*

– Evet, tabana inilmişti.

• *Siz bu faciayı neye bağlıyorsunuz?*

– Yeraltı suyu. Başka bir şey olamaz.

• *Burada yaşam odası var mıydı?*

– Yaşam odası yoktu, ilkyardım odası vardı. Hemen yakınlarında... Fakat oraya girseler de su gelirse kurtulamazlar, su dinlemez. Ancak aşağıdan yukarıya sürme bacaları var, oraya çıktılarsa kurtulma şansları var. Oldukları yerde kaldılarsa kurtulma şansı görmüyorum.[70]

70 http://www.radikal.com.tr/turkiye/saffet-uyar-kaynak-suyu-mu-yoksa-kis-sulari-mi-ben-de-bilemiyorum-1221886/

Uyar, geçmişte su baskını olmadığını ve uyarı almadıklarını iddia ederken yalan söylemekteydi. Ertesi gün Has Şekerler'den yapılan açıklamada, facianın doğal afet olduğu savunuldu.[71] Bu iddia, bilirkişi raporu tarafından yalanlandı.

Rapora göre, Numune'nin eski imalat alanları yağmur suları ve yeraltı sularıyla karışarak, yıllar içinde kapalı havuza dönüşmüştü. İmalat haritalarına bakılıp sondajı yapılmadan üretime devam edilince Numune'nin eski galerilerine yaklaşılmıştı. Biriken su, basınç değerini aşarak, "tıpkı baraj duvarının yıkılması gibi patlayarak" madene dolmuştu.[72]

Rapora göre, aniden çalışma alanına dolan su kapalı göçük kısımlarındaki zehirli gaz ve molozları beraberinde getirmişti. 13.500 ve 17.000 ton hacmine ulaşan su ve çamur 1300 metre uzunluğundaki galerileri kapatmıştı. Su ve çamur karışımı baskından kaçamayan işçiler can vermişti.

Bilirkişi raporunda Uyar'a yanıt olarak "Kazaya sebep olan su baskını kesinlikle bir doğal afet değildir," denildi.[73] Bilirkişilere göre, "Üretime veya hazırlık çalışmalarına başlanmadan önce sondajlar gerekli sıklık ve metrajlarda yapılsaydı eski galerilerde biriken sular direnajla boşaltılabilirdi."[74] Bilirkişilere göre madenciler, insan hayatını hiçe saymıştı:

> "Bütün hukuki zorunluluklara rağmen kazanın olduğu ocakta insan sağlığı ve güvenliğinin yeterince dikkate alınmadığı çok açıktır. Yapılan denetimlerde ruhsat sahibi ve rödovansçı işverene kontrol sondajı yapılması konusunda bildirim yapılmış ve ocak kapatma cezası verilmiştir. Ruh-

71 http://www.hurriyet.com.tr/has-sekerler-madencilikten-aciklama-dogal-bir-afet-27483574

72 Gerekçeli Karar, s. 118.

73 *A.g.y.*, s. 117.

74 *A.g.y.*, s. 118.

sat sahibi ve rödovansçı işveren ancak kendi inisiyatifi ile yapılabilecek bir önlemi yerine getirmemiştir. Sonuçta kaza meydana gelmiştir."[75]

Cesetler 37 günde çıkarıldı

Madene dolan su ve çamurun boşaltılması günlerce sürdü. Can veren 18 işçiden ilk ikisine, İsa Gözbaşı ve Kerim Haznadar'ın cesedine, faciadan dokuz gün sonra, 6 Kasım 2014'te ulaşıldı. Hasan Gültekin 8 Kasım'da; Tezcan Gökçe ve yedi arkadaşı 18 Kasım'da; Mehmet Baha ve Recep Çiloğlu 29 Kasım'da; Ömer Cansu 2 Aralık'ta; Ali Haznadar ve üç arkadaşı ise 4 Aralık'ta bulundu. Cesedi ilk bulunan Kerim ile son bulunan Ali Haznadar, öz kardeştiler.

Ermenek Cumhuriyet Başsavcılığı'nca başlatılan soruşturma kapsamında Cenne Yönetim Kurulu Başkanı Abdullah Özbey, Ermenek Şube Müdürü Mehmet Zeybek, Has Şekerler'in sahibi Saffet Uyar, Teknik Nezaretçi Ali Kurt ve Maden Mühendisi Yavuz Özsoy tutuklanarak cezaevine gönderildi. Bu kişilerin de aralarında olduğu 16 sanık hakkında "taksirle birden çok kişinin ölümüne neden olmak suçundan" Ermenek Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Sanık Ali Kurt ve Nazi Özsoy için ayrıca "belgede sahtecilik" suçu yöneltildi.

İlk duruşma, 15 Haziran 2015'te görüldü.

O gün mahkeme kürsüsünü; 18 evladını, eşini ve babasını kaybeden Ermenek'in köylüleri ve yoksulları devraldı.

Söz onlardaydı.

"OĞLUM YOKLUK BOKUNA GİTTİ"

Şadiye Çoksöyler (Osman Çoksöyler'in eşi): Madem sondaj makinesi alacak paraları yoktu bu beyefendilerin, desey-

75 *A.g.y.*, s. 117.

diler ki üçer yüz, beşer yüz para toplayacağız; parmağımdaki yüzüğümü çıkarır verirdim eşime. Madem paraları yokmuş, üç beş ocak açacaklarına, bir ocak açıp tam yapsalardı, olmaz mıydı? Yeni yasadan dolayı yemeği içeriye aldılar. Yemeği ayda 150 lira 200 lira tutuyordu. 200 lira için bizim canımızı yediler aylık. Canımızı yediler. Ellerinin kömür karasıyla yediler. Ellerinin karasıyla kupkuru ekmek yedireceklerdi, ekmeği de yemeden gittiler...

Bu ocaklar yasal olarak kapalıyken, mühendis Yavuz Özsoy, Aşağıçağlar köyüne geliyor, bütün işçileri, eşim de dahil tehdit ediyor. "Ocağa gelirseniz gelin, gelmezseniz çıkışlarınızı vereceğiz," diye. Eşlerimizi zorla götürdüler abi. Ben "Başlama," dedim, "Yemek vermedikten sonra gururu yemeyle nereye kadar varacağız," dedim. "Başlama, oradan gelen nasip kesilsin," dedim. İlk günüydü eşimin. Benim suçum ne? Çocuğumun suçu ne? Daha babasını tanımıyor. 11 aylık oldu çocuğum; 3 aylıktı. İki çocuğum daha var. Eşim nasıl 23 günde bulundu; havasız, balçıklı suyun içinde bekledilerse, bunları da hapis kurtarmaz abi. Bunları nefessiz odaya katın, tüpün havasını boşaltın, su hortumunu açalım. Boğulmak, nefessiz kalmak nasılmış. Bir insanın ciğeri olmadan nefes alabilir mi? Bunlar benim ciğerimi aldılar. Ciğerimi aldılar bunlar benim.[76]

Saadet Haznadar (Kerim ve Ali Haznadar kardeşlerin annesi): (Hâkimlere hitaben) Bak, senin de evladın vardır. İki gelinle altı çocuk, ne yapabilirim? Makine olaydı, hortumu olaydı, çocuklarım belki kurtulurdu. Yazık değil mi bana, gelinlerime... Bunların cezalandırılmalarını isterim. Dokuz çocuğum vardı, bunları zorluk ile besledim. Birini bir ocağa, birini bir ocağa koysalar da, kuzularımı böyle etmeseler olmaz mıydı? Yazık mı değil bana. Ben kimsenin bir ekmeğini

76 *A.g.y.*, s. 224-225.

yedirmedim onlara. Çiftçilikle besledim. Babaları Alanya'ya gider altı ayda dönerdi. Ben hakkımı sizden de alırım, avukattan da alırım, bu milletten de alırım. Ben hakkımı istiyorum. Mezarlığa vardığımda (oğullarım) "Anne hakkımı neden aramadın?" dediğinde ben ne diyeceğim?[77]

Fadime Haznadar (Ali Haznadar'ın eşi): Biz dağın başında soğanımızı taşa vurup yiyen insandık. Beş dakika izin verselerdi, bizim yiğitlerimiz böyle olmayacaktı. 18 işçiyi öldürdüler abi bunlar. Dört yetimim var. Bu yetimim bile (bebeğini göstererek), bak bu da savunmaya geldi babasını. Bunun da böbreğini aldılar, bunların yüzünden abi. Pıhtılaşmalar olmuş böbreğinde, çürüme oldu. Benim içim eridi. Vicdanları varsa, konuşmamıza gerek yok, kendileri itiraf edecek. "Biz suçluyuz, ne ise günahımız çekelim," diyecekler. Bizi de yormasınlar, kendilerini de. Biz köy vatandaşıyız yani, kaçıncı çağdayız da bize haritadan şeyden bahsederler yani. O haritalar niye çıkmazdı hâkimim.[78]

Hasip Çolak (Hüsnü Çolak'ın babası): 14 sene ocakta çalıştım. Emekli oldum, böyle rezaletle karşılaşmadım. Nasıl ocak çalıştırdılar? Ellerinde harita yok, o onun üzerine atıyor, o onun üzerine atıyor.[79]

Hüsnü Cansu (Ömer Cansu'nun babası): Efendim, "İnsan hakları var," diyorlar. Bunlar (patronları kastediyor) yeraltında ufak su dökülür mü, dök diyorlar. Kömürün içinde, pisliğin içinde ekmek yediren adam bunlar, efendim; bunlar insanlığa sığar mı? Daha yirmi iki yaşında, yazık değil mi çocuğuma? Bana bakacak olan o idi. Devlet olmasay-

77 *A.g.y.*, s. 225-226.
78 *A.g.y.*, s. 229.
79 *A.g.y.*, s. 226.

dı cenazelerimiz içeride kalacaktı. Bunlar ekmek yediğin adamlar, bu kadar kör mü bunlar ya. Neden böyle yaptılar. Ben ocağa girmedim ama duyuyorum, görüyorum. Ama çocuğum ne yapsın, yokluk bokuna gitti. Canını da feda etti, bizi de mahvetti.[80]

Zeynep Tokat (Mehmet Tokat'ın eşi ve Uğur İlhan'ın kız kardeşi): Eşim "İki bin lirayı el dışından yedirtmez, bir dakika boş durutmuyorlar," diyordu. Ne tuvalete, ne yemek yemeye çıkarttılar, nefes bile aldırmadılar. Eşlerimizin mecbur olduklarını bildikleri için baskı yapa yapa çalıştırttılar. Devlet bir kanun çıkardı, niye durmadı bu kanunun arkasında? Neden altı saat dedi, sekiz saat çalıştırttı? Neden ekmeklerini içeride yedirtti? (Sanıkların avukatlarına dönerek) Siz de bunların savunmasını yapıyorsunuz! İş kazası doğru; içeride yemek yedikleri sırada olmasaydı o patlama, belki de kurtulacaklardı. Bunlar ne yaptılar? Sekiz saat çalıştırdılar, bir saat yemek molasında içeride yemek yedirttiler. Ekmekten kömür karası çıkıyordu; siz biliyor musunuz? Savunduğunuz insanlar bizim eşlerimize bunu yaptılar. Ben soruyorum, hanginiz kömürü ekmeğe dürersiniz de yersiniz?[81]

Ayşe İlhan (Uğur İlhan'ın eşi): Eşim bu ocağa başlayalı iki yıl olmuştu. Kredi çekti ev yaptıracağız diye. Aylığını vermediler, üstüne alacak kıyafeti yoktu. Ocağa girdiğinde kendisi götürüyordu kıyafetlerini. Ocakta mecbur değil mi bu? Ayakları yaş içinde gelirdi, kıyafeti getirirdi, kömürlerin içinde, yıkardık, temizlerdik. Niye üstlerine kapılar kilitleniyordu da içeride yemek zorunda kalıyorlardı? Sıkıştıklarında tuvalete gidecek olsa, sigara molası verecek olsa, kriz gelse, içerideki adamın halinden kim anlayacak? Dışarı-

80 *A.g.y.*, s. 226-227.

81 *A.g.y.*, s. 231.

ya sesini kim duyuracak? Eşim BİMER'e şikâyette bulundu, o şey kayboldu, ben araştırdım internetten, yazdığımız şikâyet yazısı yok. Bunların çıkmasını istiyorum. Eşimden başka kimsem yoktu. Ailemden eşim için vazgeçtim, kendi ailesinden benim için vazgeçti. Kimsesiz kalmak zorunda mıydım? Kendileri o bir saatlik yemeği dışarıda verselerdi benim dalım kopmayacaktı, şu an sahipsiz kalmayacaktım. İki çocukla ortada kaldım. Bunu yapmak zorunda değillerdi bize. Nereye gideceğim ben?[82]

Ayşe Gürses (İsmail Gürses'in annesi): Bunlar ütülü masada, ütülü elbiselerle, kravatlarıyla yemek yerken, neden bizimkiler kömür karasının içinde yiyeceklerdi o yemekleri? Şuraya işenir de şurada yemek yenir mi, soruyorum? Çocuklarımızı su kuyusuna attılar, bunları da atın. Bunlar hapiste yatacak, eşleri, çocukları, torunları gidecek. Ya biz nereye gideceğiz, söyler misiniz, ya ben nereye gideyim? Toprağa bakar, bir iki dua eder gelirim, hepsi bu. Cumhurbaşkanı her vardığı yerde üç çocuk dört çocuk dedi. Dört çocuğun olsa ne, arkasında duran olmadıktan sonra. Ben ne emeklerle yetiştirdim evladımı, bilir misiniz? Köylüyseniz anlarsınız. Tarlada ekin biçtim, eşim ocağa giderdi, geldim çocuklarıma baktım, inek sattım. On iki yaşındayken çocuğuma düzen kurmaya başladım, o düzenlerim karardı, yaptığım evler karardı. Hâkim beyim, evlat acısı böyle bir şeymiş. Bizimkiler tertemiz, bayraklara sarılı geldiler, yakışıklı yakışıklı geldiler. Siz kefen de bulamazsınız inşallah sarılacak. Çocuğumun penceresine bakar bakar ağlarım; oturan yok, gelen giden yok...[83]

82 *A.g.y.*, s. 238-239.

83 *A.g.y.*, s. 233-234.

Kasıtlı yapmamışlar!

Ermenek Davası, ilk duruşması görüldükten 13 ay sonra, 20 Temmuz 2016 günü sonuçlandı. Mahkeme, facianın üç temel sebepten kaynaklandığını kaydetti. Bunlardan ilki, imalat haritalarının güncelleştirilmemesi ve çakıştırmalı imalat haritası hazırlanmamasıydı. İkincisi, 25 metrelik sondaj makinesi kullanılmamasıydı. Üçüncüsü acil durumda ocağın boşatılmasını sağlayacak alarm sisteminin olmamasıydı.

Gerekçeli kararda, sanıkların kasıtla davranmadıkları, kusurlu oldukları anlatıldı. Öyle ki, sahte sipariş faturası bile, "iyi niyetlerinin" kanıtı sayıldı. Oysa lehlerine sıralanan unsurlar kasıtlı davrandıklarını anlatmaya yeterdi.[84]

Bu nedenle mahkeme sanıklara "bilinçli taksirle öldürmek" suçundan ceza verdi. Özsoy'a on sekiz yıl dokuz ay hapis cezası verildi. Hakkında çıkarılan yakalama kararından sonra firar ettiği için cezada indirim yapılmadı. Meslekten iki buçuk yıl men edilen Özsoy, halen firari...

Uyar'a ve Kurt'a on üçer yıl dokuzar ay hapis cezası verildi. Uyar'ın iki buçuk yıl ocak işletmeciliği yapması yasaklandı. Kurt'a "belgede sahtecilik" suçundan ayrıca iki yıl bir ay hapis cezası verildi. Tutuklu kalmaları kararlaştırıldı.

Özbey'e on bir yıl üç ay hapis ve ocak işletmeciliğinden iki buçuk yıl men cezası verildi. Karaca'ya altı yıl sekiz ay hapis ve mesleğinden bir buçuk yıl men cezası verildi. Engin Yetim'e beş yıl altı ay yirmi gün hapis ve on beş ay iş güvenliği mesleğinden men cezası verildi. Naci Özsoy'a "belgede sahtecilik" suçundan üç yıl bir ay on beş gün hapis cezası verildi. Diğer sanıklar ise beraat etti.

Cezalar ağır görünse de ailelerin avukatı Gülşen Uzuner

84 *A.g.y.*, s. 325.

ve Anıl Arman Akkuş karara itiraz etti. Zira onlar Ermenek'in bir katliam olduğunu ve "kasten öldürme" suçundan ceza verilmesini istemekteydi.

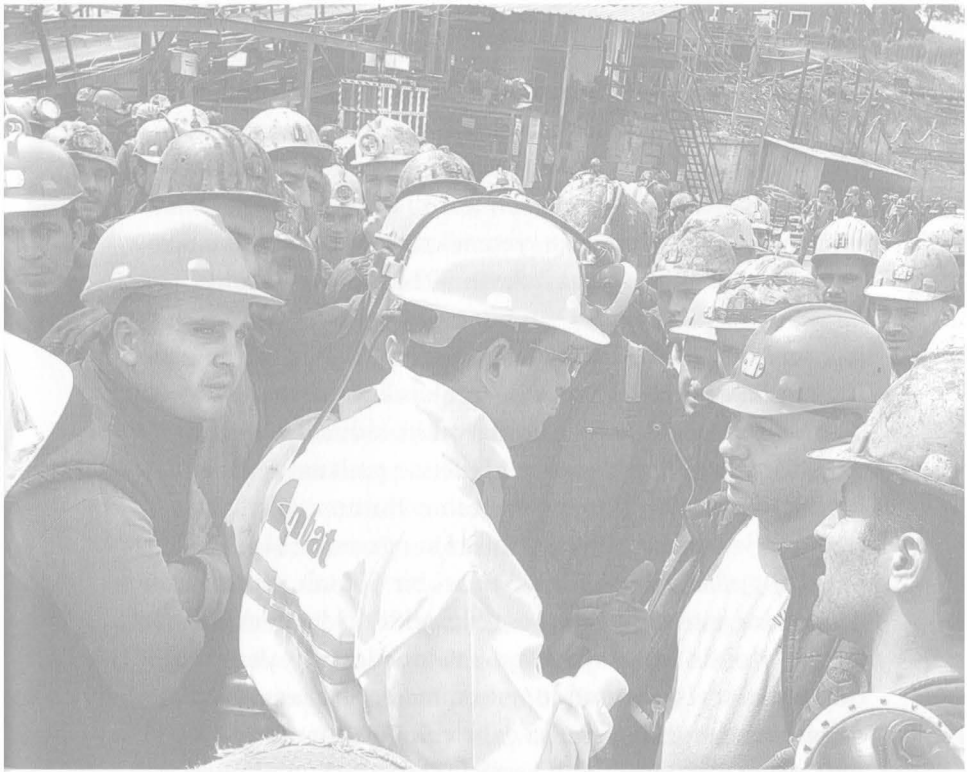
CHP MANİSA MİLLETVEKİLİ ÖZGÜR ÖZEL: SOMA'NIN FAİLİ: SENDİKA, SİYASET VE SERMAYE ÜÇGENİ

• *Soma'daki madenlerin ilçeye ve ekonomiye katkısı nedir?*

– Soma'daki madenlerin kalorisi düşüktür. Zonguldak'taki gibi, koklaşma özelliği yoktur. Yani 7500 kaloride yanabilen, yüksek enerjili değildir. Kok kömürü demir çelik sanayisinde kullanılıyor. Bizim Soma'nın madeni daha çok linyittir. Termik santrallerde kullanılır. Havaya bıraktıkları kirlilik açısından sobada yakmaya uygun değildir. Maalesef Fak-Fuk-Fon (Fakir Fukara Fonu) diye başlayan, sosyal yardımlaşma kömürü denilen, üzerinde "satılamaz" ibaresi olan kömürlerin önemli bir kısmı Soma'dan elde ediliyor. Bu kömürü vatandaş bedava yakıyor ama parası olsa almaz. Kanunlarınıza göre Soma'daki kömürü İstanbul'a, Manisa'ya sokmak isteseniz sokamazsınız. Soma'da kanserde iki kat, astımla ilgili 4-5 kat, koah ile ilgili sekiz kat fazla ilaç satılıyor. Devlete ilaç ekonomisi ve tedavi maliyetleri açısından yük getirdiğiyle ilgili çalışmalar var.

• *Madenden geçinen aileler açısından?*

– Madenciler diğer işçilere göre daha yüksek alır. Soma Taşımacılar Kooperatifi otobüsleri bundan kazanıyor. Madenden santrale taşıma yapan bin kamyoncu var. Maden, Soma'nın kolonu. Tarımın bitmesinden sonra tek seçenek birçokları için madende çalışmak. Geçmişte Soma ve Kırkağaç'ta tütün vardı. Tütün bittikten sonra kömür kaldı.

CHP Manisa Milletvekili Özgür Özel, 301 işçinin can verdiği madende işçilerle görüşüyor.

• *Bu madenleri uzun yıllar TKİ işletti. O dönemde kaza olmuş muydu?*

– Bir ölümlü kaza var, 1980'lerde. Hem TKİ'de, hem burada çalışmış madenciler diyor ki: "TKİ zamanında ölümlü kaza olmazdı, çünkü iş güvenliği her şeyin önündeydi. Hatta güvenlik sağlayacağız diye maden çıkarılamazdı."

Soma Komisyonu'na gelen TKİ yetkililerinin, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın şu ifadelerine tanık olduk: "Devlete bıraksan beş yüz bin ton kömürü zor çıkaracakken, özel teşebbüs üç buçuk milyon ton çıkarmış," diyor.

• *Fakat Park Holding çekiliyor?*

– Evet. Soma A.Ş.'nin CEO'su Ramazan Doğru, "Park Holding bu işe yabancıydı. Soma yangınlı madendir. Bir tarafta yangını söndürür, diğerinde kömür çıkarırsın. Sen yangın çıktı diye madeni terk edersen, madencilik yapamazsın," diyor. Böyle diyerek, Soma'nın kurdu olduğunu; Park Holding'in Soma'yı tanımayan, yeteneksiz tipler olduğunu söylüyor. Ancak "Biz yaparız," deyip 301 kişiyi öldürdüler.

• *Soma faciasından önce bir de Uyar Madencilik'teki yangınlar var. Bunlar bir ikaz veya işaret olarak görülmedi mi?*

– Aslında görüldü. Ben milletvekili olduktan sonra bölgedeki en kritik olay şuydu: Madende patlama oluyor, işçi ölüyor. Gidiyoruz işçinin cenazesine. Bütün madenciler geliyor. Öyle cenaze olmaz! Kimsenin ağzını bıçak açmıyor; sessiz yığınlar. Akhisar'ın köyüne, bir Somalı madencinin cenazesine gitmiştim. Otobüslerle geldi madenciler. Köyde sadece otobüs sesi duyuluyor, madencilerin ayak sesi bile duyulmuyor. İşçi gömüldü, çıt çıkmadı. Herhangi bir köyde biri ölse, otuz kişi katılsa daha çok gürültü olurdu. Ağlama yok, sızlama yok. Herkes dişini sıkmış. Bungun bir sessizlik var. O zamanlar anlam veremiyordum. Sonradan anladım ki, bir şeyler yolunda gitmiyor. Konuşsalar çok şey konuşacaklar, hiçbir şey konuşamıyorlar. Soruyorsun, cevap vermiyorlar.

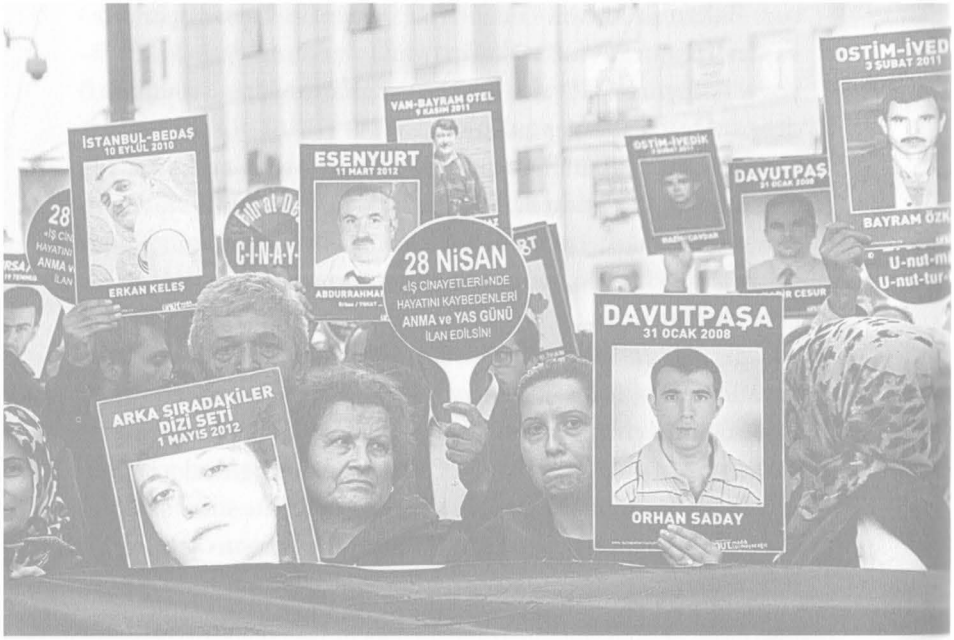
Milletvekilliğim boyunca, ben madenci cenazesine gittim, madenciler sustu, bir kaza daha, bir daha cenaze oldu; soru önergesi verdim. Kaza, cenaze, soru önergesi... Kısırdöngü içinde gidiyoruz.

Bir de şu oluyor: Madende yangın çıkıyor. Gecenin üçünde telefon çalıyor. İlçe başkanımız diyor ki, "İki madenci yandı, yanık ünitesi lazım." Yanık ünitesi arıyoruz. Madenciler yanmaya ve ölmeye; biz önerge vermeye devam ediyo-

ruz. Bakanlık kimini cevaplıyor, kimini cevaplamıyor. Cevaplar baştan savma. Okuduğunda, bakanlık itiraf da ediyor: "Gidiyoruz, 40 eksik bulduk, gidermelerini söyledik," diye... Ama madenler çalışıyor.

Bu Uyar Madencilik'i de millet övdü övdü; en son Uyar madencileri dolandırdı, bir sürü alacaklı bıraktı. Hatta bu madende çalışan iki madenci var: biri Ali Kandemir, diğeri İdris Sarıkaya. Madenlerde dinamitin anti grizu olması lazım. Bunlar ucuz ve normal dinamit kullanmış. İdris'in iki bacağı, Ali'nin iki gözü yok. Biri şu an 1.3 trilyon tazminat kazandı ama bir lira alamıyor. Tazminat davası için yatırdığı harçlar da gitti; perişan. Bunlar böyle birisi arabada, diğeri arabanın başında her madenci eylemine gelir giderler.

Neyse, bir kaza daha oldu. Dedim ki yahu soru önergesiyle olmuyor, araştırma komisyonu kurulmasını teklif edelim. Verdik önergeyi, altı ay gündeme alınmadı; AKP'liler kabul etmiyor. Bu süre zarfında şöyle şeyler oluyordu: Yerel seçim için sahadayız. Madencilerin servise bindiği yerler ve kahvelere gidiyoruz. Kimsenin görmediği yerlerde diyorlar ki, "Abi maden çok sıcak, devamlı terliyoruz." Seçimler bitip de meclise döndüğüm hafta, önerge gündeme alındı. Elimde baretle çıktım kürsüye, dedim ki: "Soma'dan kötü haberler geliyor." Özellikle daha sonradan, kazanın haklı çıkaracağı şekilde üç tane "S" var: sendika, siyaset ve sermaye üçgeni. Esasen Soma'da 301 işçiyi bu yuttu. Elimde baretle anlattığım hikâye şu: Erdoğan Soma'da miting yapacak. Madencilerin kartlarını topluyorlar. Diyorlar ki mitinge gideceksiniz. Mitingde asker gibi diziliyorlar. Erdoğan'ın karşısına geçiyorlar. 3.000 baret birden kaldırılıyor, Erdoğan selamlanıyor. Erdoğan diyor ki, "İstanbul'dan beri Soma'yı bilirim." İstanbul'da belediyenin sosyal yardım masasından Soma kömürü dağıtmış, onu söylüyor. İşçiler görevini yapıyor. Hem çalışmış gibi bir yevmiye hem de ikrami-

Adalet Arayan İşçi Aileleri.

ye alıyor. Erdoğan siyasi olarak madenin varlığını kullanıyor. Maden şirketi iktidarın gönlünü yapmış oluyor, yeni maden alanı alıyor.

• *Bu ifadeler TBMM Soma Raporu'nda neden yok?*

– Komisyon uyumlu çalıştı ama bir yere kadar. Nereye? Sermaye siyaset ilişkisinin denetimi işlevsizleştirmesine gelinceye kadar... Adam diyor ki, "Biz üç gün önceden, gelecek müfettişi biliyorduk." Yahu müfettiş iki gün önce öğreniyor, siz nasıl üç gün önceden öğreniyorsunuz? Demek ki müfettişe söylenmeden patrona söyleniyor. Daha Ankara'dan müfettiş çıkmadan "Müfettiş geliyor," diye haber geliyor. Müfettiş gelince ne yapıyorlar?

Örneğin, anti grizulu dinamit var mı? diye soruyorsun depocuya. Diyor ki "Var." "Nasıl bir şey?" "Denetlemelik abi," diyor. Bir kasa anti grizulu dinamit var, denetleme günü onu çıkarıyorlar, diğerlerini saklıyorlar. Çünkü anti grizulu olan dinamit on katı pahalı. Ama madende o kullanılacak. TKİ hayatta normal dinamit kullanmadı, kullanmaz da.

Murat diye bir işçi çocuk vardı; nasıl kurtulduğunu anlatıyor; "Koştum koştum," diyor, "Bir yerden sonra iflahım kesildi, elimdeki mazot çantasını attım." "Niye çıkarıyorsun?" dedim. "Abi mazot çantasını taşımak benim görevim, götürmezsem parasını keserler," diyor. Önce bu tarafı trajik geldi. "Ölümle cebelleşiyor, mazot çantasını atmıyor," dedim. Sonra "Ne mazotu oğlum?" dedim. "Abi aşağıda dozer operatörüyüm," dedi. Dedim ki, "Aşağıda içten yanmalı motor kullanılamaz." "Biz kullanıyorduk," dedi. Bir kere egzozdan zehirlenirsin, bir de ateş çıkarıyor. Şarj edilmiş akülerle çalışan ve alev sızdırmaz akü başlıkları takılmış dozerler kullanılmalıyken, bunlar normal dozer sokmuş.

• *TBMM'deki konuşmanızda Uyar Madencilik'e destek veren bir AKP milletvekilinden söz ediyorsunuz. Bu kişi Hüseyin Tanrıverdi mi?*

– Evet.

• *Bu şirketle ne gibi bir ilişkisi var?*

– Ne zaman Uyar'ın başı sıkışsa, kapatma kararı verilse, bunu bozduranın, denetim raporu kötü olsa müfettişlere müdahale ettirenin Tanrıverdi olduğu biliniyor.

• *Manisa'dan kaynaklı bir ilişki mi bu?*

– Soma'daki madenler AKP'nin bütün seçim kampanyalarını finanse ediyor. Biz Soma'da AKP ile pireyle devenin mücadelesini bile yaşamıyorduk. Tanrıverdi'nin AKP'den bü-

yükşehir belediye başkan adayı olduğu seçimlerde, Soma A.Ş. ciddi kaynak aktardı. Birbirlerine ne istedilerse verdiler. Maden şirketleri mevzuatın iş sağlığı ve güvenliği açısından ileri boyuta gelmesine lobi gücüyle engel oluyor.

Kaldı ki denetime gelen müfettiş eğer biraz muhafazakârsa cuma namazı, akşam sohbeti, döner kebap. Biraz olabilecek gibiyse rakı-balık, Ayvalık! Ayvalık, Manisa'ya yakındır. Şunu biliyoruz: Sendikanın o dönemki başkanı içki içiyormuş, rakı-balık-Ayvalık'a bu götürüyor.

• *Sendikacı mı götürüyor?*

– Evet. Sendika ne işçilere eğitim vemiş, ne denetimleri yapmış. Ne de işverene yazılı sözlü bir uyarısı var. Patron kimi istiyorsa sendikanın yönetimine o seçiliyor. Sendika suç ortağı. Sendikacılar bütün gün madende oturuyor. Patronun sağladığı arabalara biniyor, onların imkânlarıyla gezilere gidiyorlar. İşin kötüsü, bir dönem öncesinin Soma'daki sendika yöneticileri Ankara'da üst yönetime seçiliyor. O gün sendika başında olan kişi, işçiler sendikaya yürüyünce istifa etmişti. Taşlar tekrar yerine oturunca aynı sistemle genel merkez yöneticisi oldu. Kokuşmuş sistem devam ediyor. Önce istifa, sonra terfi. Şu anda sendikadan on binlerce lira para alıyor.

• *AKP'li Muzaffer Yurttaş'ın TBMM'de övdüğü Soma A.Ş. bu konuşmadan 15 gün sonra faciaya sahne oldu. Bu bir tesadüf müdür?*

– Milletvekillerinin ellerinde bakanlıkça hazırlanmış bilgi notları vardır. Yurttaş'ın konuşmasındaki "Bu maden Türkiye'nin en güvenli, dünyanın sayılı güvenli madenlerindendir" sözünü, Bakan Taner Yıldız'ın Soma'da işçilerle iftarında da duyacaksınız. Bunlar "üst akıl" diyor ya. Madencilikte bir üst akıl var. Maden güvenliği dediğimizde ele bu bilgi notunu veriyorlar. Bu, Soma A.Ş.'yi de koruyan üst akıl...

• *Eynez'de üretim zorlaması olduğu saptandı. Yeraltında tam ne oldu?*

– Bir anne anlattı. Oğlu madenden gelmiş. "Hep yorgun geliyordu," diyor. Bizim madenlerde duş yok. İşçiler bembeyaz girer, simsiyah çıkar. Evde yıkanır. Yıkanmadan madene gidenler oluyormuş. Anne diyor ki, "Geldi, suyunu ısıttım," diyor. "Oğlum gir," demiş, "hadi duşuna." "Yok, kahvaltı edeceğim," demiş. "Getirdim, önüne sofrasını kurdum. Hadi oğlum ye," deyince, "Delirmiş gibi bağırdı," diyor. İki elini havaya açmış, "Bana hadi deme anne, hadi deme!" demiş. "Hadi, hadi... belime basa basa bütün gece canıma okudular," demiş.

Madende "hadi hadi" sistemi var. Özellikle S Panosu'nda yukarıdan baskı ve aşağıdan kabarına o kadar artmış ki, geçişler kırk santime düşmüş. Kırk santimlik yerden sürünerek giriyor. Her dayıbaşına verilen bir kota var. Yapmazsa kendi işinden olur. İki, aşması gereken kota. Aşarsa prim alacak. O yüzden kırk santimlik yerin başında, ayağıyla işçilerin bellerini tekmeliyor, "Hadi hadi girin," diyor. Kırk santimlik yerden hızla girecek, içeride takır takır madeni indirecek, dışarıya verecek. Zamanla yarışıyor. Kömür çıkacak ve ardından kendisi çıkacak, başka deliğe girecek.

• *Yeni havalandırma için projeleri olduğu halde hayata geçirmiyorlar.*

– Aslında Soma A.Ş. bunu taktiğe çevirmiş. Sürekli "Yeni havalandırma yapmam lazım," deyip proje sunuyor. Hazırlık yapar gibi görünüp madenini çıkarıyor, projeyi hayata geçirmeden yeni bir proje daha üretiyor.

• *Ama iş müfettişleri de "Noksanlık yok," diyor.*

– Yeraltında dozeri olan Murat'a demiştim; "Hiç müfettiş gelmiyor mu?" "Abi, gelince dozeri saklıyoruz," demişti.

• *Dozer nasıl saklanır?*

– Madende eski imalat denilen yerlerin önlerinde barajlama yapıyorlar. Gizlemek istedikleri dozer varsa dozer kendisine yer kazıyor. İçeri konuyor, üstüne de duvar örüyorlar. Adam zaten sormuyor, sorsa da "eski imalat" deyip geçiyorlar.

• *TKİ ve MİGEM neden müdahale etmiyor?*

– Bunlar maden ruhsatlarının başbakana bağlanmasıyla anlamlandırılabilecek bir durum. Türkiye'deki maden, enerji ve imar ruhsatları, AKP'nin taşıyıcı kolonlarıdır. AKP bunları besliyor, bunlar AKP'yi. Bir tek kaybeden, madenciler. Bir yandan da, TKİ işletirken, rezervin yüzde doksanını alırken, bunlar yüzde 50-55'ini alıp gidiyor. Birim zamanda en çok kömür alacak yere gidiyor. Madenin şurasında burasında milli servet kalıyor, umurunda değil. Çünkü nasıl olsa başka bir maden ocağı daha verecekler.

• *TKİ'nin bundan ne çıkarı var?*

– Güneş çarığı sıkıyor, çarık ayağı. Bakanlar alt düzey bürokratın yargılanmasına izin vermedi. Biliyorlar ki, organize suç örgütleri yukarıdan aşağıya yönetilir ama aşağıdan yukarıya doğru çökertilir. Sizin "Nasıl görmez?" dediğiniz müfettişin yargılanmasına izin verilse belki müfettiş, "Ben tembihli gidiyordum, göremezdim, işimden olurdum," diyecek. O zaman teftiş kurulunun başkanını çağırırdın. O da belki genel müdürü işaret edecekti. Genel müdür, belki müsteşarı; müsteşar bakanı işaret edebilirdi. Peki, Taner Yıldız'a gidildiğinde ne diyecekti? Tutun ki bağımsız mahkemede, altlık üstlük ilişkisinin olmadığı, yan yana yargılandıklarını düşünelim. İş bakanda bitecek mi; şüpheliyim. O da belki "Maden ruhsatının altında benim imzam yok kardeşim, kim imza attıysa ona sorun," diyebilirdi.

• *Soma düzenlemeleri işe yaradı mı?*

– Soma'dan sonra verilen üç tip söz var. Ölenlere verilen sözlerin önemli bir kısmı tutuldu. Kalanlara verilen sözlerin bir kısmı tutuldu. "Bu madenleri güvenli olmadan işletmeyeceğiz" sözü tutulmadı. Meclis komisyonunda 100 önerimiz vardı. Soma ile ilgili kanunlar çıkarılırken rapora bakmadılar bile.

Şunu demiştik: Madencilik Bakanlığı kurulmalı. Bakanlık, madeni cevher olarak görür. Ancak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda MİGEM diye alt birim kurarsan "Kömür getirin yakınam lazım," diyor. Ayrıca Kömür Kanunu çıkarılmasını söyledik. Kanunu olmadığında, kömüre herhangi bir maden muamelesi yapıyorsun. Üçüncüsü, metan değerli bir gaz aynı zamanda, dışarıya atmak ve satmak için tesis kurulması lazım. Bizde doğalgaz üretim ruhsatı alman gerekiyor. Oysa metan drenajının özendirilmesi lazım. Bunları yapmadılar.

Bakın, madencilikte sıfır kaza mümkün. Avrupa'da 30 yıldır madenci ölmüyor. Bunun için iki uygulama var. Bir, mevzuata uyduracaksın. İki, mevzuatın uygulandığını denetleyeceksin. 12 Eylül öncesinde her dört işçiden üçü sendikalı ve TİS'ten yararlanıyorken; bugün her yüz işçiden üçü yararlanıyor. İşçi sınıfında hak arama ve kendi güvenliğiyle ilgili bilinç geliştirilmedikçe, sendikal örgütlenme önündeki engeller kaldırılmadıkça, bu olmaz. Ayrıca okul öncesi eğitimden başlayarak iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili bilinç oluşturmak gerekiyor. Bir işçiye iş güvenliği bilinci verebilmeniz için ona çocukken okul öncesi eğitimde ev kazalarından korunmayı anlatmış olmanız lazım.

Madenler kamulaştırılmadan; sendikal bilince ve örgütlenme bilincine sahip, hakkını ve canını korurken yalnız olmadığını bilen bir işçi sınıfı yaratılmadan iş kazalarının sıfırlanması mümkün değil.

SONSÖZ

Türkiye'de iş kazaları olgusu, ileri sürüldüğü gibi "fıtrat" ya da "kader" değildir. Ülkede 24 Ocak 1980'den beri uygulanan ve AKP iktidarlarında evrimi tamamlanan neoliberal politikaların zorunlu sonucudur. Küresel rekabette aktör olabilmek emeğin ucuza mal edilmesinden geçtiği için; bu politika, kapitalizmin ilkel ve vahşi çağına dönüştür.

Bu politikayı hayata geçirmenin ilk adımı, kamu yatırımlarının durdurulmasıydı. Ardından "özelleştirme" adı altında ağır sanayi kuruluşlarından başlayarak, bütün kamusal birikim yağmalatıldı. Tarımdan enerjiye, madenden demir-çelik sektörüne varıncaya dek, halkın dişinden tırnağından arttırarak var ettiği kuruluşlar, yerli ve yabancı sermayenin kâr hırsına terk edildi.

İkinci adım, kalkınmanın motor gücü kabul edilen, özel sermaye elindeki inşaat, tersane ve tekstil sektörlerinin devlet teşvikleriyle semirtilmesi oldu.

Neoliberalizmin kambur diye nitelediği sosyal devlet, bu ağır saldırı karşısında direnemedi. Sosyal devletin hurdaya çıkarılmasını; örgütlü işçi sınıfının parçalanması ve sendika-

sızlaştırılması izledi. AKP'nin iktidara geldiği 2002'de işçilerin yüzde 58'i sendikalıyken, Temmuz 2016 itibariyle rakam bu oran yüzde 11,5'e düştü.

Örgütsüz bıraktırılan işçiler, daha çok hız ve daha çok kârın tek belirleyen haline geldiği, kuralsız ve güvencesiz bir çalışma düzenine mahkûm edildi. Kapitalizmin işverenlerle işçiler arasındaki özgür sözleşmesi, "modern kölelik" diye nitelenen taşeronlaşma ile yer değiştirdi. Nitekim 2002'de 387.000 bin civarında olan taşeron işçi miktarı, 1,4 milyonu geçerek, kayıtlı işçi sayısının yüzde 15'ine yükseldi. Taşeron işçi sayısı, sendikalı işçi sayısını geçti.

Kuralsızlık tek kurala dönüşürken, kamusal denetim de sermaye lehine sahneden çekildi. İş sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat dünyadaki standartlara uyumlu hale getirilse de, emek dünyasındaki gerçeklik, bir eldivenin bile maliyet olarak görüldüğü bir ilkelliği yansıtmaktaydı. 2012'ye kadar ortalama 60-70.000 düzeyinde seyreden iş kaza sayısı, 2014'te 221.000'e çıktı. Ölümle sonuçlanan iş kazası sayısı 2002'de 872 iken 2016'nın ilk dokuz ayında 1.421 oldu. Üstelik bu rakamlar, kayıtlara geçenlerden ibaret... Rakamlar göstermektedir ki Türkiye, iş kazalarının miktarı açısından Avrupa'nın birinci, dünyanın üçüncü ülkesidir.

Neoliberalizm sosyal devlete ve örgütlü bireye saldırırken, "yerli ve milli" olma iddiasındaki suç ortaklarını buldu. 12 Eylül'de ve Özal iktidarlarında Türk-İslam Sentezi, AKP iktidarlarında ise Siyasal İslam, neoliberalizmin başvurduğu ideolojik araçlardır. Siyasal İslam eliyle laikliği yıpratan sistemli saldırılar, yaşam tarzına yönelik kültürel bir müdahale değil, bizzat yaşam hakkına yönelik ekonomik operasyonlardır.

Bu sayede işveren velinimete, işçiler kula dönüştürüldü. Çalışma hakkı gasp edilen yurttaş, kömür yardımları ve yardım paketleriyle iktidara bağımlı hale getirildi. Sendikanın

yerini tarikat, cemaat ve dinî yardım kuruluşları, grevin yerini tevekkül, iş güvenliğinin yerini "fıtrat" aldı.

Neoliberal kuşatmayı yarmak ve emeği bu vahşilikten kurtarmak sosyal devlete dönüşle mümkündür. Özelleştirmelere son verilmeli; geçmişte özel şirketlere devredilmiş, yeraltı ve yerüstü kaynakları başta olmak üzere, ağır sanayi kuruluşları kamulaştırılmalıdır. Özellikle madenlerde, anayasa ihlal edilerek uygulanan redevans sistemi kaldırılmalıdır. Taşeronlaşma yasaklanmalı, kamudaki taşeron işçiler kadroya alınmalıdır. Özel sektörde; sigortasız ve güvencesiz işçilik ağır şekilde cezalandırılmalıdır.

Kamu kuruluşlarından başlayarak, sendikalaşma önündeki engeller kaldırılmalı, örgütlülük teşvik edilmelidir. Ancak Soma'da görüldüğü üzere, "sarı sendikacılığa" karşı etkin önlemler alınmalıdır.

İş sağlığı ve güvenliği yönünden yasal mevzuat bütün kurallarıyla uygulanmalı; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, siyasal etki ve baskıdan arındırılmalıdır. Bu amaçla, içerisinde işçi temsilcilerinin de olduğu özerk niteliğe kavuşturulmalıdır.

Meydana gelen ölümlü iş kazalarına ilişkin yargılamalarda asıl işveren de yargı önüne çıkarılmalı, "olası kasıtla öldürme" ya da "ihmal suretiyle kasten adam öldürme" suçlaması yöneltilmelidir.

Türkiye; fabrikalarında, atölyelerinde, madenlerinde ve şantiyelerinde binlerce işçinin güvencesiz çalışmaya mahkûm edilip ölüme itildiği bu amele pazarı manzarasından çıkarılmalıdır. Halkın sırtındaki asıl kambur, neoliberalizmdir. Cumhuriyet'in "kimsesizlerin kimsesi" olabilmesinin ilk koşulu, halkın bu kamburdan kurtarılması ve "sosyal hukuk devleti"nin egemen kılınmasıdır.

"Kaza değil bu ya, bu cinayet. Niye cinayet biliyor musun? Bazen şöyle diyorlar: İşçiler cahildir. Öyle midir? Bu işçiler dünya güzeli gemileri yapıyor, denizde yüzdürüyor; cahil değil. Ama elektriğe bastığında cahil! Oysa önlem almadığından, üç kuruş daha fazla kazanasın diye beş kuruşu harcamadığından bu cinayet oluyor. Beş dakikalık gaz ölçümünü yapmazsan, işçi patlamada öldüğünde bu cinayet değil midir? Cinayetin âlâsı bu."

Tersane işçisi Hakkı Demiral

Türkiye'nin son otuz yıldır geçirdiği iktisadi dönüşüm, tüm çıplaklığıyla işçi ölümlerinde çıkar karşımıza. Kimi zaman maliyet hesabıyla kimi zaman kadere havale edilerek ulaşılan sonuç, işçilerin hayatlarının devlet ve özel sektör tarafından önemsenmediği, güvencesizlik, ihmal ve umursamazlığın kol gezdiği bir "ölüm yolculuğu"dur. Tekstil, inşaat, maden, enerji, tersane işçilerinin hızlanarak artan ölümleri iş kazası değil, cinayet hükmüyle anılıyor bu nedenle. Başarılı gazeteci İsmail Saymaz, bu cinayet mahallerine dönüp bir kez daha bakıyor, cinayetin delillerinin izini sürüyor *Fıtrat*'ta...

Sus!

Tersane İşçileri Birliği

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2104-1